СТАЛИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ, МІСТ ТА СПІЛЬНОТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, СЦЕНАРІЇ МАЙБУТНЬОГО

Матеріали міжнародної наукової конференції

Одеса, 16–17 травня 2025 року

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН • ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ •
ФМВПС
FIRPS

З нагоди 160-річчя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та 30-річчя факультету міжнародних відносин, політології та соціології

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

СТАЛИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ, МІСТ ТА СПІЛЬНОТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, СЦЕНАРІЇ МАЙБУТНЬОГО

Матеріали міжнародної наукової конференції

Одеса, 16–17 травня 2025 року

З нагоди 160-річчя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та 30-річчя факультету міжнародних відносин, політології та соціології

Одеса
ОНУ
2025

УДК 323.174:[327:339.9](06)
С761

Редакційна колегія:
С. В. Коч, д-р політ. наук;
Ю. В. Узун, д-р політ. наук;
І. М. Милосердна, канд. політ. наук;
Н. І. Кадук, канд. політ. наук.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Протокол № 7 від 27 травня 2025 р.

С761 **Сталий** розвиток регіонів, міст та спільнот в умовах глобальних перетворень: виклики, можливості, сценарії майбутнього [Електронний ресурс] : матеріали міжнар. наук. конф. (Одеса, 16–17 трав. 2025 р.) : з нагоди 160-річчя Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова та 30-річчя ф-ту міжнар. відносин, політології та соціології / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; за заг. ред. С. В. Коч, Ю. В. Узун, І. М. Милосердної, Н. І. Кадук. – Електронні текстові дані (1 файл : 2,9 МБ). – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. – 299 с. – Текст укр., англ.

ISBN 978-966-186-351-3

У збірнику містяться матеріали міжнародної наукової конференції «Сталий розвиток регіонів, міст та спільнот в умовах глобальних перетворень: виклики, можливості, сценарії майбутнього», яка була проведена 16–17 травня 2025 року факультетом міжнародних відносин політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Конференція присвячена аналізу сучасних викликів для міст і спільнот у контексті глобалізації, новітніх міжнародних процесів та локальних адаптаційних стратегій. Тематичні напрями доповідей учасників охопили такі проблеми як: роль міст у міжнародних відносинах та глобальних ініціативах; парадипломатія міст як інструмент впливу в глобальних процесах; вплив глобалізації на соціальні комунікації та структуру міських спільнот; розвиток інформаційні технології та їх роль у формуванні соціальних мереж у містах; роль великих та малих міст у глобальній економіці; виклики для місцевого самоврядування в контексті глобальних змін; політичні стратегії міст у відповідь на глобальні виклики.

Матеріали доповідей на конференції корисні для науковців, викладачів, державних службовців, економістів, студентів.

Матеріали учасників конференції друкуються в авторській редакції. За дотримання норм авторського права, достовірність наведених фактичних даних, посилань на джерела, імена та назви відповідає автор матеріалів.

УДК 323.174:[327:339.9](06)

Адреса редакційної колегії:
Україна, вул. Французький бульвар, 24/26,
Одеса, 65026. Tel. : (0482) 68-51-60

ISBN 978-966-186-351-3

© Автори статей, 2025
© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2025

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ODESA I .I. MECHNIKOV NATIONAL UNIVERSITY

FACULTY OF INTERNATIONAL RELATIONS, POLITICAL SCIENCE AND SOCIOLOGY

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS, CITIES AND COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRANSFORMATIONS: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, FUTURE SCENARIOS

Materials of the international scientific conference Odesa, May 16–17, 2025

Dedicated to the 160th anniversary of Odesa I. I. Mechnikov National University and the 30th anniversary of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology

Odesa
ONU
2025

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Співголови оргкомітету:

Майя НІКОЛАЄВА – Перший проректор Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Віктор ГЛЕБОВ – Декан факультету міжнародних відносин, політології та соціології;

Юлія УЗУН – Заступник декана факультету міжнародних відносин, політології та соціології.

Координатори оргкомітету :

Світлана КОЧ – завідувачка кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології;

Ірина МИЛОСЕРДНА – доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології.

Члени організаційного комітету:

Оксана СНІГОВСЬКА – в.о. завідувачки кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій факультету міжнародних відносин, політології та соціології;

Олег ХОРОШИЛОВ – доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології;

Наталя КАДУК – доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології;

Артем КРОЙТОР – доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології.

ЗМІСТ

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ 11

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ КОНФЕРЕНЦІЇ 27

Вітальне слово організаторів конференції.
АКТУАЛЬНІСТЬ ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕНЬ
УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ 28

УЗУН Юлія
МЕТОДОЛОГІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ТИПОЛОГІЇ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 29

ШАМРАЄВА Валентина
ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ООН У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ:
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 35

STEPANOK Nina
EU IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF METROPOLISES ON
THE EXAMPLE OF GDAŃSK-GDYNIA-SOPOT METROPOLITAN AREA 39

ПОЛЬОВИЙ Микола
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОКАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ 42

ПОПКОВ Василь
«РЕВОЛЮЦІЯ ТРАМПА» … НА ФОНІ ЗАХОДУ СВІТ-СИСТЕМИ 45

ЦІВАТИЙ Вячеслав
ДИПЛОМАТІЯ ПОРІДНЕНИХ МІСТ (МІСТ-ПАРТНЕРІВ /
МІСТ-ПОБРАТИМІВ) ЯК НОВИЙ ТРЕНД ГАЛУЗЕВОЇ
ДИПЛОМАТІЇ XXI СТОЛІТТЯ: МІЖНАРОДНО-РЕГІОНАЛЬНИЙ
І ГЛОБАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ 49

ГЛЕБОВ Віктор
ДИПЛОМАТІЯ КНР В РОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 52

КРОЙТОР Артем
ВІЙНА, ЩО ЗМІНИЛА СВІТ: ВПЛИВ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ
НА МІЖНАРОДНУ СИСТЕМУ 55

ШЕВЧУК Микола
МЮНХЕН – ДИПЛОМАТИЧНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ РОБОТИ
МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З БЕЗПЕКИ 58

НАУМКІНА Світлана, РУЦЬКИЙ Сергій
ПАРАДИПЛОМАТІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ З
ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА 64

МАЙСТРЕНКО Юлія
УКРАЇНО-ГРУЗИНСЬКІ ВІДНОСИНИ
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРАДИПЛОМАТІЇ 67

КОЛЕСНИЧЕНКО Владислав
ПАРАДИПЛОМАТІЯ МІСТ І ЛОБІСТСЬКІ СТРАТЕГІЇ:
НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ 70

ВОРОТІЛОВА Ірина
МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ
РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ 75

ХАМІД Фуад
ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ СВІТ-
СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ 79

АЛЕКСЕЄВСЬКА Галина
ПОРТОВІ МІСТА ЯК ВУЗЛОВІ ТОЧКИ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 82

ТРОСТЯНСЬКА Карина, БОЙКО Богдан
ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЗИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:
ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ 85

КРАСИЛЮК Віктор
ПАРАДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ДОНОРСЬКОЇ
ДОПОМОГИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДЕОКУПОВАНИХ МІСТ 89

ДОМАШЕВСЬКА Катерина
МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА РІВНІ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ 92

РУДІК Олександр
ПЕРЕХІД ДО ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС:
ПОСТУП ТА КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ 95

МАКУХ Владлен
КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ЗМІ АРАБСЬКИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ
ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗУСИЛЬ З ВРЕГУЛЮВАННЯ
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ 99

ПРИЙМАК Олег, ПРИЙМАК Юлія
РОЛЬ ОСВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ
ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 108

ПЕХНИК Алевтина
РОЛЬ ПОЛІТИЧНОГО ПІАРУ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ
В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 111

НІКОН Наталія
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У НАВЧАННІ 114

ОРЛЯНСЬКИЙ Володимир
ОСНОВА ТВЕРДОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ 117

SEREBRIANNIKOVA Natalia
FROM LOCAL TO GLOBAL: TRANSFORMATION OF MEANINGS IN THE INTERNATIONAL POSITIONING OF UKRAINE 121

ВАКАРЧУК Катерина
ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА СПРИЙНЯТТЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ 125

КОТЛЯР Анастасія
ОСВІТА ЯК РУШІЙ СТАЛИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ 129

СЛІПЧУК Юрій, РЯБОШАПКА Юрій
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 132

ГОРПИНИЧ Людмила
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РОЗУМНИХ МІСТ В УКРАЇНІ 136

ВІДІМСЬКА Катерина
ЛІНГВІСТИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ У ТУРЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАКОНТЕНТІ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ТЛІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ 138

НАСІКІВСЬКА Віра
ОБРАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У СВІТОВИХ МЕДІА: ВПЛИВ НА ІМІДЖ ДЕРЖАВИ 142

ДМИТРАШКО Світлана, ЗВЕРОВ Володимир
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА СПРЯМОВАННІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» НА ДЕРЖАВНОМУ ТА МІСЬКОМУ РІВНЯХ 147

ШУМЕЙКО Вадим
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВІД ГЛОБАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ДО ЛОКАЛЬНИХ РІШЕНЬ 151

МІЛОВА Марія
ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ: ДЕРЖАВНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ПРОЦЕС, А НЕ СТАТУС 154

ЯРОШЕНКО Віра
ДЕМОКРАТИЧНЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ 157

ГОРЛО Наталя
ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ 161

КОЧ Світлана
ХРОНОТОПІЯ ЛОКАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ. ДІАЛЕКТИКА ЧАСУ І ПРОСТОРУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ 165

КРИВОШЕЯ Тетяна
ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД: ЕМПІРИЧНІ ВИСНОВКИ НА ПРИКЛАДІ МИКОЛАЇВЩИНИ 170

МИЛОСЕРДНА Ірина
ВИМІРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 175

НІКОЛАЄВА Майя, КАДУК Наталя
СТРАТЕГІЧНА АВТОНОМІЯ ЄС: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ 178

ШАБАНОВ Михайло
ФЕНОМЕН ЛОКАЛЬНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ У ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВИКЛИКИ ТА СИСТЕМНІ ЗРУШЕННЯ 183

СІЗОКРИЛОВ Михайло
ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ В КРАЇНАХ АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ 187

СОЛТОВСЬКИЙ Єгор
МІСЦЕВА ВЛАДА Й МІЖНАРОДНІ АКТОРИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ МІСТА: ДОСВІД ОДЕСИ 191

ДЖЕРІПА Артем
«ПРОСТОРОВА РЕВОЛЮЦІЯ» І РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ВИТОКИ ТА НАСЛІДКИ 195

БАХМЕТЬЄВ Андрій
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ У ПОВОЄННИЙ ЧАС 199

КОВАЛЬ Петро
ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ, ЩО ТРИВАЄ 203

ПРОКОПЕНКО Юрій
ГЛОКАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБРЕГІОНАЛЬНОГО ВРЯДУВАННЯ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ АВТОНОМІЙ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ 207

КОЗЛОВСЬКА Людмила
ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ 2022-2025 рр. ТА ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ЯК ЇЇ НАСЛІДКУ НА НЕПЕРЕДБАЧУВАНИЙ НАПРЯМОК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇНАХ ЄС 210

ЧИСТЯКОВ Павел
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ – ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 214

ГЛУГАН Володимир
МІЖ ФОРМАЛЬНІСТЮ ТА СУТНІСТЮ: ФАСАДНА ДЕМОКРАТІЯ У СВІТОВІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПОЛІТИЦІ 217

СОКОРИНСЬКИЙ Володимир, МІЛОВА Марія
ЦИФРОВИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ:
ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЛАДИ В ЕПОХУ ТОТАЛЬНОГО НАГЛЯДУ 222

ОГАРЕНКО Євген
МЕТАФІЗИКА МІСТА 225

ХОРОШИЛОВ Олег
УРБАНІСТИЧНІ ПРОСТОРИ ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ПОВСТАННЯ ЕЛІТ ЧИ РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ? 229

ГОРПИНИЧ Ольга
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗУМНИХ МІСТ 232

СТОЯНОВА Галина
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НА РЕЙДІ:
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ У ЖИТТІ ОДЕСЬКИХ МОРЯКІВ 236

ТРУШЕВИЧ Ганна
СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЛЬ ВОЛОНТЕРІВ У СТРАТЕГІЧНОМУ ПАРТНЕРСТВІ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ 240

КРОХМАЛЬ Наталія
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ВІРТУАЛЬНОГО МІСТА 243

ЯМКОВОЙ Юрій
АГЛОМЕРАЦІЇ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 247

КИРИЛЕНКО Олеся
ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ЛЮДЬМИ І ТВАРИНАМИ В УРАБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 250

ПАШИНСЬКА Ірина
МІСЬКА ШКОЛА ЯК АГЕНТ ЗМІН: ІНТЕГРАЦІЯ СВІТОВИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ У ЛОКАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ 254

РУДІК Надія
СТВОРЕННЯ МІСТ, ЩО ВРАХОВУЮТЬ ПОТРЕБИ ВСІХ ВІКОВИХ ГРУП: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ 258

ПЕТРАКОВ Микита
КОЛЕКТИВНА ПАМ'ЯТЬ І МІСЬКИЙ ПРОСТІР: ВИКЛИКИ МЕМОРІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 262

МАЛАХІТІ Георгій
NEAPOLIS SMART ECOCITY ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КІПРУ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ 266

СНІГОВСЬКА Оксана, ГЕРВАСІЙ Ольга
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ГРЕЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ ПІСЛЯ 2022 РОКУ 274

МАЛАХІТІ Андрій, МАКОВЕЦЬ Костянтин
ПРОРОСІЙСЬКІ ЗМІ ТА ОПОЗИЦІЯ В ГРЕЦІЇ: ІНФОРМАЦІЙНІ НАРАТИВИ ТА ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ 277

ВЕЛИКА Ольга, ТИРНОВА Влада, ЧЕРНОБАЄВ Олексій
ЧОМУ МАСКОТИ ПРИВЕРТАЮТЬ УВАГУ В МЕДІА? 281

ВЕЛИКА Ольга, ФЕСЬ Анастасія, СУРСУ Діана
СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ПРОБЛЕМИ, КОНФЛІКТИ ТА МАЙБУТНЄ ЕНЕРГЕТИКИ 286

ТАРАСЮК Юлія, КОРДОНОВА Дар'я
ТУРЕЦЬКА МЕДІА-ДИПЛОМАТІЯ: ЯК ЗМІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ 291

АКИНТЮРК Рада Асли
ЯК ТУРЕЦЬКІ ЗМІ ВИСВІТЛЮЮТЬ ВІЙНУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНИХ І НЕЗАЛЕЖНИХ МЕДІА (2025 р.) 295

ПРОГРАМА ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

ПОРЯДОК РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 травня 2025 рік

У разі повітряної тривоги кожен учасник призупиняє свою участь з метою забезпечення особистої безпеки.

09.45 – 10.00

реєстрація учасників конференції

***офлайн**: ауд. 307. Новий корпус 3 поверх Французький бульвар 24/26*

онлайн**: для входу, реєстрації й участі в конференції треба **приєднатись до неї (натиснути)** / to login, register and participate in the Conference You need **to join it (click)

10.00 – 10.30

ОФІЦІЙНЕ ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ ТА ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ОРГАНІЗАТОРІВ

OFFICIAL OPENING OF THE CONFERENCE AND WELCOME SPEECH OF THE ORGANIZERS

НІКОЛАЄВА Майя Іванівна – перший проректор Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Україна.

ГОЛОВАХА Євген Іванович – директор Інституту соціології НАН України.

ГЛЕБОВ Віктор Вікторович – декан факультету міжнародних відносин, політології та соціології. ОНУ імені І. І. Мечникова. Україна.

ПЛЕНАРНІ ДОПОВІДІ
10.30 – 12.00

Регламент виступів: 15 хвилин /
Time limit of speeches: 15 minutes

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК ЧЕРЕЗ 30 РОКІВ: НАУКОВІ ШКОЛИ, ОСОБИСТОСТІ, ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ.

ГЛЕБОВ Віктор Вікторович – декан факультету міжнародних відносин, політології та соціології. ОНУ імені І. І. Мечникова. Україна.

ПАРАДИПЛОМАТІЯ МІСТ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ ТА УКРАЇНИ У ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

ЛЕНДЬЕЛ Мирослава Олександрівна – професор кафедри політології, д. політ. н., професор. Ужгородський національний університет. Україна.

DECENTRING THE CITY

CONWAY Brian – assistant professor of sociology at Maynooth University. Ireland.

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ТИПОЛОГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

УЗУН Юлія Вадимівна – професор кафедри політології д. політ. н., професор. ОНУ імені І. І. Мечникова. Україна.

ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ООН У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ШАМРАЄВА Валентина Михайлівна – професор кафедри міжнародного і європейського права, д. політ. н., професор. ХНУ імені В. Н. Каразіна. Україна.

EU IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF METROPOLISES ON THE EXAMPLE OF GDAŃSK-GDYNIA-SOPOT METROPOLITAN AREA

STEPANOK Nina – Ph.D. in Economics and Finance, Assistant Professor University of Gdańsk Gdańsk, Poland.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОКАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ

ПОЛЬОВИЙ Микола Анатолійович – д. політ. н., професор, професор факультету соціальних та економічних наук. Університет Коменіуса, Словаччина.

РОБОТА В СЕКЦІЯХ
12.00 – 16.30

Регламент виступів: 10–13 хвилин /
Time limit of speeches: 10–13 minutes

СЕКЦІЯ 1
МІСТА НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ: ДИПЛОМАТІЯ, ПАРАДИПЛОМАТІЯ ТА ГЛОБАЛЬНІ ПРОЦЕСИ
CITIES IN THE INTERNATIONAL ARENA: DIPLOMACY, PARADIPLOMACY AND GLOBAL PROCESSES

Керівники секції / The Head of the Section
Глебов Віктор Вікторович
Декан факультету міжнардних відносин, політології та соціології
ОНУ імені І. І. Мечникова
Ціватий Вячеслав Григорович
Заслужений працівник освіти України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДОПОВІДІ

1. «РЕВОЛЮЦІЯ ТРАМПА» … НА ФОНІ ЗАХОДУ СВІТ-СИСТЕМИ
ПОПКОВ Василь Васильович – професор кафедри політології. д. філос. н., професор. ОНУ імені І. І. Мечникова.

2. ДИПЛОМАТІЯ СПОРІДНЕНИХ МІСТ (МІСТ-ПАРТНЕРІВ / МІСТ-ПОБРАТИМІВ) ЯК НОВИЙ ТРЕНД ГАЛУЗЕВОЇ ДИПЛОМАТІЇ XXI СТОЛІТТЯ: МІЖНАРОДНО-РЕГІОНАЛЬНИЙ І ГЛОБАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ
ЦІВАТИЙ Вячеслав Григорович – заслужений працівник освіти України, доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби НН Інститут міжнародних відносин, к. і. н., доцент. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

3. ДИПЛОМАТІЯ КНР В РОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.
ГЛЕБОВ Віктор Вікторович – декан ФМВПС, доцент кафедри міжнародних відносин, к. і. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

4. ВІЙНА, ЩО ЗМІНИЛА СВІТ: ВПЛИВ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНУ СИСТЕМУ

КРОЙТОР Артем Вікторович – доцент кафедри політології, к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

5. МЮНХЕН – ДИПЛОМАТИЧНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ РОБОТИ МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З БЕЗПЕКИ

ШЕВЧУК Микола Андрійович – доцент кафедри політології. к. і. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

6. ПАРАДИПЛОМАТІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА

НАУМКІНА Світлана Михайлівна – завідувач кафедри політичних наук і права, д. політ. н., професор. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

7. УКРАЇНО-ГРУЗИНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРАДИПЛОМАТІЇ

МАЙСТРЕНКО Юлія Іванівна – доцент кафедри міжнародних відносин, к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

8. ПАРАДИПЛОМАТІЯ МІСТ І ЛОБІСТСЬКІ СТРАТЕГІЇ: НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ.

КОЛЕСНИЧЕНКО Владислав Сергійович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології. ОНУ імені І. І. Мечникова.

9. МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

ВОРОТІЛОВА Ірина Сергіївна – здобувачка третього рівня освіти (PhD) кафедри політології. ОНУ імені І. І. Мечникова.

10. ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ СВІТ-СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

ХАМІД Фуад – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології. ОНУ імені І. І. Мечникова.

11. ПОРТОВІ МІСТА ЯК ВУЗЛОВІ ТОЧКИ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

АЛЕКСЕЄВСЬКА Галина Сергіївна – доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, доктор філософії. ОНУ імені І. І. Мечникова.

12. ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЗИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ

ТРОСТЯНСЬКА Карина Миколаївна – доцент кафедри економічного моделювання, обліку та статистики, к. е. н., доцент. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

БОЙКО Богдан – здобувач освіти. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

13. МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

БУТКОВ Олег Ігоревич – доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін, доктор філософії. Рівненський інститут Київського університету права НАН України.

14. ПАРАДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ДОНОРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДЕОКУПОВАНИХ МІСТ

КРАСИЛЮК Віктор Федорович – здобувач третього рівня освіти (PhD). Донецький національний університет імені Василя Стуса. м. Вінниця.

15. МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

ДОМАШЕВСЬКА Катерина Олександрівна – здобувач третього рівня освіти (PhD). НУ «Одеська політехніка».

16. ПЕРЕХІД ДО ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС: ПОСТУП ТА КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ

РУДІК Олександр Миколайович – доцент кафедри історії та політичної теорії, к. політ. н., доцент. НТУ «Дніпровська політехніка».

17. КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ЗМІ АРАБСЬКИХ КРАЇН В КОНТЕКСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗУСИЛЬ З ВРЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

МАКУХ Владлен Володимирович – викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій, к. політ. н. ОНУ імені І. І. Мечникова.

СЕКЦІЯ 2
ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТА КОМУНІКАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ
TRANSFORMATIONS OF SOCIAL STRUCTURE AND COMMUNICATION IN THE GLOBAL WORLD

Керівники секції / The Head of the Section
Сніговська Оксана Володимирівна
В.о. завідувача кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій.
ОНУ імені І. І. Мечникова
Коваліско Наталія Володимирівна
професор кафедри соціології
Львівський національний університет імені Івана Франка.

ДОПОВІДІ

1. ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ВПЛИВОМ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

КОВАЛІСКО Наталія Володимирівна – професор кафедри соціології, д. соціол. н, професор. Львівський національний університет імені Івана Франка.

2. РОЛЬ ОСВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

ПРИЙМАК Олег Миколайович – професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи, д. і. н., професор. Запорізький національний університет.
ПРИЙМАК Юлія Олександрівна – доцент кафедри соціології, к. соціол. н., доцент. Запорізький національний університет.

3. РОЛЬ ПОЛІТИЧНОГО ПІАРУ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

ПЕХНИК Алевтіна Валентинівна – завідувач кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій, к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

4. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У НАВЧАННІ

НІКОН Наталія Олександрівна – доцент кафедри психології та соціальної роботи, к. соціол. н., доцент. НУ «Одеська політехніка».

5. ОСНОВА ТВЕРДОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

ОРЛЯНСЬКИЙ Володимир Семенович – професор кафедри політології та загальноправових дисциплін, д. і. н., професор. НУ «Запорізька політехніка».

6. FROM LOCAL TO GLOBAL: TRANSFORMATION OF MEANINGS IN THE INTERNATIONAL POSITIONING OF UKRAINE

SEREBRIANNIKOVA Natalia – PhD in history, head of Communication Technologies Centre «Argentum».

7. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА СПРИЙНЯТТЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

ВАКАРЧУК Катерина Василівна – доцент кафедри міжнародних відносин. к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

8. ГЛОБАЛІЗМ, ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ТА ГЛОБАЛЬНІ ЗМІНИ В СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЯХ.

КАМЕНСЬКА Тетяна Григорівна – професор кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій, д. соціол. н., професор. ОНУ імені І. І. Мечникова.

9. ПАБЛІК РИЛЕЙШНЗ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЇХ ВПЛИВУ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ МІСЬКИХ СПІЛЬНОТ

ЛІСЕЄНКО Олена Василівна – професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, д. соціол. н., професор. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». м. Одеса.

10. ОСВІТА ЯК РУШІЙ СТАЛИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

КОТЛЯР Анастасія Сергіївна – здобувач третього рівня освіти (PhD). Міжрегіональна академія управління персоналом. м. Київ.

11. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

СЛІПЧУК Юрій Андрійович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри публічного адміністрування. Міжрегіональна академія управління персоналом. м. Київ.

РЯБОШАПКА Юрій Вячеславович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри публічного адміністрування. Міжрегіональна академія управління персоналом. м. Київ.

12. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РОЗУМНИХ МІСТ В УКРАЇНІ

ГОРПИНИЧ Людмила Ігорівна – старший викладач. Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій. м. Київ.

13. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЗРУШЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

МОСІЙЧУК Тамара Євгеніївна – доцент кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій, к. соціол. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

14. МЕДІА ДИПЛОМАТІЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ МОДЕЛІ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

ТАРАСЮК Юлія Матвіївна – старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій. ОНУ імені І. І. Мечникова.

15. ЛІНГВІСТИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ У ТУРЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАКОНТЕНТІ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ТЛІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

ВІДІМСЬКА Катерина Ігорівна – старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій. ОНУ імені І. І. Мечникова.

16. ОБРАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У СВІТОВИХ МЕДІА: ВПЛИВ НА ІМІДЖ ДЕРЖАВИ

НАСІКІВСЬКА Віра Миколаївна – викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій. ОНУ імені І. І. Мечникова.

17. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» НА ДЕРЖАВНОМУ ТА МІСЬКОМУ РІВНЯХ

ДМИТРАШКО Світлана Анатоліївна – доцент кафедри політичних наук і права, к. політ. н., доцент. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ЗВЕРОВ Володимир Володимирович – здобувач третього рівня освіти (PhD) ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». м. Одеса.

18. МЕМИ ТА ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ: ЯК АРАБСЬКІ МОЛОДІЖНІ СПІЛЬНОТИ ВИКОРИСТОВУЮТЬ ГУМОР У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

КУЛЕШОВА Карина Ігорівна – доцент кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій. ОНУ імені І. І. Мечникова.

19. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВІД ГЛОБАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ДО ЛОКАЛЬНИХ РІШЕНЬ

ШУМЕЙКО Вадим – здобувач третього рівня освіти (PhD). Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича.

СЕКЦІЯ 3
ЛОКАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: АДАПТАЦІЯ ТА ІННОВАЦІЇ
LOCAL POLITICS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION: ADAPTATION AND INNOVATION

Керівники секції / The Head of the Section
Узун Юлія Вадимівна
професор кафедри політології
ОНУ імені І. І. Мечникова
Ярошенко Віра Миколаївна
проректорка з наукової роботи
ПВНЗ «Медико-Природничий Університет»

ДОПОВІДІ

1. ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ: ДЕРЖАВНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ПРОЦЕС, А НЕ СТАТУС

МІЛОВА Марія Іллівна – професор кафедри політології, д. політ. н., професор. ОНУ імені І. І. Мечникова.

2. ДЕМОКРАТИЧНЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.

ЯРОШЕНКО Віра Миколаївна – проректорка з наукової роботи, к. політ. н, доцент. ПВНЗ «Медико-Природничий Університет». м. Миколаїв.

3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

ГОРЛО Наталя Віталіївна – професор кафедри політології, д. політ. н., професор. Запорізький національний університет.

4. ХРОНОТОПІЯ ЛОКАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ ДІАЛЕКТИКА ЧАСУ І ПРОСТОРУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ

КОЧ Світлана Вадимівна – завідувач кафедри політології, д. політ. н., професор. ОНУ імені І. І. Мечникова.

5. ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД: ЕМПІРИЧНІ ВИСНОВКИ НА ПРИКЛАДІ МИКОЛАЇВЩИНИ

КРИВОШЕЯ Тетяна Іванівна – Голова соціологічних проєктів. к. соціол. н., доцент. ГО «Сприяння міжкультурному співробітництву». м. Одеса.

6. ВИМІРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

МИЛОСЕРДНА Ірина Михайлівна – доцент кафедри політології, к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

7. СТРАТЕГІЧНА АВТОНОМІЯ ЄС: ОСОБЛИВОСТІ РАЕЛІЗАЦІЇ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

НІКОЛАЄВА Майя Іванівна – перший проректор, професор кафедри політології, к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

КАДУК Наталя Іванівна – доцент кафедри політології, к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

8. ФЕНОМЕН ЛОКАЛЬНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ У ВИМІРІ СИСТЕМНИХ СОЦІАЛЬНО – ПОЛІТИЧНИХ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

ШАБАНОВ Михайло Олександрович – доцент кафедри політології, к. політ. н. ОНУ імені І. І. Мечникова.

9. ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ В КРАЇНАХ АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

СІЗОКРИЛОВ Михайло Володимирович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології. ОНУ імені І. І. Мечникова.

10. МІСЦЕВА ВЛАДА Й МІЖНАРОДНІ АКТОРИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ МІСТА: ДОСВІД ОДЕСИ

СОЛТОВСЬКИЙ Єгор Сергійович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології ОНУ імені І. І. Мечникова.

11. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМИ ПРОЄКТАМИ В ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

МИРОШНИЧЕНКО Сергій Аркадійович – старший викладач кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності, економіки та маркетингу. Український державний університет імені Михайла Драгоманова. м. Київ.

12. «ПРОСТОРОВА РЕВОЛЮЦІЯ» І РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ВИТОКИ ТА НАСЛІДКИ

ДЖЕРІПА Артем Олександрович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології. ОНУ імені І. І. Мечникова.

13. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

БАХМЕТЬЄВ Андрій Євгенійович – старший викладач кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій, к. політ. н. ОНУ імені І. І. Мечникова.

14. КОМУНІКАТИВНИЙ ВПЛИВ ЯК КОМПОНЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН ТА МАНІПУЛЯЦІЙ

МАТВЄЄНКО Ірина Володимирівна – доцент кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій ННІ публічної служби та управління, д. н. держ. упр., доцент, НУ «Одеська політехніка».

15. ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ, ЩО ТРИВАЄ

КОВАЛЬ Петро Сергійович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології ОНУ імені І. І. Мечникова.

16. ГЛОКАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБРЕГІОНАЛЬНОГО ВРЯДУВАННЯ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ АВТОНОМІЙ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

ПРОКОПЕНКО Юрій Сергійович – здобувач третього рівня освіти, (PhD), кафедра політичних наук та права, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». м. Одеса.

17. БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

КЛЕВЕТЕНКО Володимир Миколайович – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології. ОНУ імені І. І. Мечникова.

18. ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ 2022-2025 рр. ТА ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ, ЯК ЇЇ НАСЛІДКУ, НА НЕПЕРЕДБАЧУВАНИЙ НАПРЯМОК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇНАХ ЄС

КОЗЛОВСЬКА Людмила Володимирівна – доцент кафедри політичних наук і права, к. політ. н., доцент. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». м. Одеса.

19. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ – ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ПАВЕЛ Чистяков – здобувач третього рівня освіти, (PhD),кафедри державознавства, права і європейской інтеграції. Національний університет «Одеська політехніка»

20. МІЖ ФОРМАЛЬНІСТЮ ТА СУТНІСТЮ: ФАСАДНА ДЕМОКРАТІЯ У СВІТОВІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПОЛІТИЦІ

ГЛУГАН Володимир – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політологіъ. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

21. ЦИФРОВИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЛАДИ В ЕПОХУ ТОТАЛЬНОГО НАГЛЯДУ

СОКОРИНСЬКИЙ Володимир – здобувач третього рівня освіти (PhD) кафедри політології. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

МІЛОВА Марія Іллівна – професор кафедри політології, д. політ. н., професор. ОНУ імені І. І. Мечникова.

СЕКЦІЯ 4
АНТРОПОЛОГІЯ МІСЬКОГО ЖИТТЯ: ІНТЕГРАЦІЯ ЛОКАЛЬНОГО В ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ
ANTHROPOLOGY OF URBAN LIFE: INTEGRATING THE LOCAL IN A GLOBAL CONTEXT

Керівники секції / The Head of the Section
Хорошилов Олег Юрійович
доцент кафедри політології
ОНУ імені І. І. Мечникова
Кириленко Олеся Миколаївна
завідувачка кафедри загальнотеоретичних правових
та гуманітарних дисциплін
Рівненський інститут Київського університету права НАН України

ДОПОВІДІ

1. МЕТАФІЗИКА МІСТА

ОГАРЕНКО Євген Семенович – доцент кафедри політології к. філос. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

2. УРБАНІСТИЧНІ ПРОСТОРИ ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПОВСТАННЯ ЕЛІТ ЧИ РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ?

ХОРОШИЛОВ Олег Юрійович – доцент кафедри політології к. політ. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗУМНИХ МІСТ

ГОРПИНИЧ Ольга Валеріївна – доцент кафедри філософії, соціології та політології, к. філос. н, доцент. Державний торговельно-економічний університет. м. Київ.

4. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НА РЕЙДІ: ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ У ЖИТТІ ОДЕСЬКИХ МОРЯКІВ

СТОЯНОВА Галина Миколаївна – доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії, к. і. н., доцент. ОНУ імені І. І. Мечникова.

5. СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЛЬ ВОЛОНТЕРІВ У СТРАТЕГІЧНОМУ ПАРТНЕРСТВІ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ

ТРУШЕВИЧ Ганна Богданівна – доцент кафедри соціальної роботи, доктор філософії з політології. ОНУ імені І. І. Мечникова.

6. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ВІРТУАЛЬНОГО МІСТА

КРОХМАЛЬ Наталія Василівна – доцент кафедри філософії, соціології та політології, к. філос. н., доцент. Державний торговельно-економічний університет. м. Київ.

7. АГЛОМЕРАЦІЇ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ЯМКОВОЙ Юрій Вячеславович – здобувач третього рівня освіти (PhD) ННІ «Інститут публічної служби та управління». НУ «Одеська політехніка».

8. ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ЛЮДЬМИ І ТВАРИНАМИ В УРАБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

КИРИЛЕНКО Олеся Миколаївна – завідуюча кафедри загальнотеоретичних правових та гуманітарних дисциплін, д. соціол. н., професор. Рівненський інститут Київського університету права НАН України.

9. ДО ПИТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ДЖЕГУР Геннадій Васильович – доцент кафедри публічного адміністрування, к. е. н. Міжрегіональна академія управління персоналом. м. Київ.

10. МІСЬКА ШКОЛА ЯК АГЕНТ ЗМІН: ІНТЕГРАЦІЯ СВІТОВИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ У ЛОКАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

ПАШИНСЬКА Ірина Володимирівна – заступник директора з навчальної роботи, спеціаліст вищої категорії, старший вчитель Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 189 з поглибленим вивченням англійської та німецької мов Деснянського району м. Києва.

11. СТВОРЕННЯ МІСТ, ЩО ВРАХОВУЮТЬ ПОТРЕБИ ВСІХ ВІКОВИХ ГРУП: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ

РУДІК Надія Михайлівна, доцент кафедри економіки та менеджменту, к. держ. упр., доцент. Український державний університет науки і технологій. м. Дніпро.

12. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

ШЕЛЬЧУК Наталія Олександрівна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший тренер. Рівненська обласна комплексна дитячо-юнацька спортивна школа «Авангард».

13. КОЛЕКТИВНА ПАМ'ЯТЬ І МІСЬКИЙ ПРОСТІР: ВИКЛИКИ МЕМОРІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

ПЕТРАКОВ Микита Олександрович – докторант, к. політ. н. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». м. Одеса.

СЕКЦІЯ 5
СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ ТА СПІЛЬНОТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF CITIES AND COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRANSFORMATIONS

Керівники секції / The Head of the Section
Малахіті Андрій Васильович
старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій ОНУ імені І. І. Мечникова
Мосійчук Тамара Євгеніївна
доцент кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій ОНУ імені І. І. Мечникова

ДОПОВІДІ

1. FACEBOOK ЯК ЦИФРОВИЙ «ПАРТІЙНИЙ ОФІС»: ЯК ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В КРАЇНАХ АРАБСЬКОГО СВІТУ ВИКОРИСТОВУЮТЬ СОЦМЕРЕЖІ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИБОРЦІВ

АВЕТІСЯН Ізабелла Самвелівна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

2. NEAPOLIS SMART ECOCITY ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КІПРУ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

МАЛАХІТІ Георгій Андрійович – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

3. РОЗВИТОК «РОЗУМНИХ МІСТ» В КРАЇНАХ АРАБСЬКОГО СВІТУ: ЧИ ЗМІНЮЮТЬ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯКІСТЬ ЖИТТЯ МЕШКАНЦІВ?

ГАРАСИМЧУК Надія Анатоліївна – здобувач освіти. ОНУ імені І .І. Мечникова.

4. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КРАЇНАХ АРАБСЬКОГО СВІТУ ТА ЦИФРОВІ КОМУНІКАЦІЇ: ЯК СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ДОПОМАГАЮТЬ АБО ЗАВАЖАЮТЬ ІНТЕГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ

АГЕЄВА Дар'я Пилипівна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

5. INSTAGRAM-ЕСТЕТИКА ТА ПОЛІТИКА: ЯК ВІЗУАЛЬНИЙ КОНТЕНТ ВПЛИВАЄ НА ПОПУЛЯРНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ

КОБИЛЕНКО Матвій Павлович – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

6. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ГРЕЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ ПІСЛЯ 2022 р.

ГЕРВАСІЙ Ольга Віталіївна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.
СНІГОВСЬКА Оксана Володимирівна – в.о. зав. кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій.

7. ПРОРОСІЙСЬКІ ЗМІ ТА ОПОЗИЦІЯ В ГРЕЦІЇ: ІНФОРМАЦІЙНІ НАРАТИВИ ТА ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

МАКОВЕЦЬ Костянтин Миколайович – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.
МАЛАХІТІ Андрій Васильович – старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій.

8. ЧОМУ МАСКОТИ ПРИВЕРТАЮТЬ УВАГУ В МЕДІА?

ВЕЛИКА Ольга Васильєвна – старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій. ОНУ імені І. І. Мечникова.
ТИРНОВА Влада Олексіївна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.
ЧЕРНОВАБАЄВ Олексій Данилович – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

9. СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ПРОБЛЕМИ, КОНФЛІКТИ ТА МАЙБУТНЄ ЕНЕРГЕТИКИ

ВЕЛИКА Ольга Васильєвна – старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій. ОНУ імені І. І. Мечникова.
СУРСУ Діана Сергіївна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І .Мечникова
ФЕСЬ Анастасія Олександрівна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

10. РОЛЬ МЕДІА В ПОЛІТИЧНИХ СКАНДАЛАХ ЯПОНІЇ

ЗЕЙНАЛОВА Есміра Арзуманівна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

11. РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ У ТУРЕЧЧИНІ: КЕЙСИ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ

ШЕВЧУК Аліна – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.

12. ТУРЕЦЬКА МЕДІАДИПЛОМАТІЯ: ЯК ЗМІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

КОРДОНОВА Дар'я – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова.
ТАРАСЮК Юлія Матвіївна – старший викладач кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій. ОНУ імені І. І. Мечникова.

13. ЯК ТУРЕЦЬКІ ЗМІ ВИСВІТЛЮЮТЬ ВІЙНУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНИХ І НЕЗАЛЕЖНИХ МЕДІА (2025 р.)

АКИНТЮРК Рада Асли – здобувач освіти. ОНУ імені І. І. Мечникова

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

Вітальне слово організаторів конференції

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕНЬ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Шановні колеги, учасники конференції!

Маємо за честь подякувати вам за участь *у Міжнародній науковій конференції «Сталий розвиток регіонів, міст та спільнот в умовах глобальних перетворень: виклики, можливості, сценарії майбутнього»,* яка відбулася 16–17 травня 2025 року на базі Одеського національного університету імені І. І. Мечникова *з нагоди 160-річчя заснування університету та 30-річчя Факультету міжнародних відносин, політології та соціології.*

Конференція об'єднала дослідників із різних країн та наукових шкіл, які працюють над вивченням викликів і можливостей сталого розвитку в умовах глобалізації, децентралізації та зростаючої ролі локального рівня у формуванні стратегій майбутнього. Особлива увага була приділена аналізу територіальної політики, що нині набуває нової логіки — не лише як інструменту управління національним простором, а як механізму поліцентричного врядування, що базується на локальних потребах, потенціалі громад та принципах сталого розвитку.

В обговореннях учасників було підкреслено, що сучасні глобальні трансформації вимагають переосмислення методологічних підходів: від класичної централізованої моделі до динамічних концепцій глокалізації, функціональних регіонів і локалізованих сценаріїв розвитку. Такий підхід відповідає Цілям сталого розвитку ООН до 2030 року та відкриває нові горизонти для співпраці між наукою, громадськістю й органами влади.

Висловлюємо щиру вдячність усім учасникам конференції за активну участь, високий науковий рівень представлених досліджень і щире прагнення до міждисциплінарного діалогу. Ваш внесок є вагомим кроком до формування нової наукової візії сталого, інклюзивного та безпечного світу.

З повагою, члени
Організаційного комітету конференції

Юлія УЗУН
доктор політичних наук, професор
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-3575-3139

МЕТОДОЛОГІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ТИПОЛОГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У глобалізованому світі, де просторові нерівності залишаються однією з основних проблем соціально-економічного розвитку, територіальна типологія стає важливим інструментом для прийняття політичних рішень.

Особливу значущість ця тема набуває в Європейському Союзі (ЄС), де територіальна типологія сформувалася в умовах розвитку політики згуртованості для зменшення нерівностей між розвиненими та менш розвиненими регіонами Європи. Зокрема, ця політика фокусується на підтримці економічного та соціального розвитку відсталих регіонів. В цьому контексті територіальна типологія є основним інструментом для ідентифікації регіонів, які мають стати об'єктами фінансової підтримки, щоб стимулювати їх економічне зростання та інтеграцію в єдиний європейський ринок через спрямовану підтримку структурних фондів ЄС, таких як Європейський фонд розвитку регіонів, Європейський соціальний фонд, Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), тощо.

1 грудня 2020 року міністри, відповідальні за просторове планування, територіальний розвиток та/або територіальну згуртованість, погодили *Територіальну Програму 2030* (*Territorial Agenda* 2030) Європейського Союзу, що передбачає комплексний підхід до розвитку різних регіонів ЄС, акцентуючи увагу на інтеграції різних територій у загальний європейський контекст, що є необхідним для досягнення економічного, соціального та екологічного сталого розвитку. Ця територіальна програма дій доповнювала раніше прийняту *Європейську стратегію сталого розвитку* (EU SDS), яка була ухвалена Європейською Радою ще у 2001 році на саміті в Гетеборзі, Швеція, як перший крок до інтеграції принципів сталого розвитку в політику ЄС, потім переглянута в 2006 році в рамках «Оновленої стратегії сталого розвитку ЄС», і в 2015 році, коли в рамках ООН були ухвалені Цілі сталого розвитку (SDGs), які були адаптовані ЄС для інтеграції в свої внутрішні політики, включаючи ліквідацію бідності, досягнення гендерної рівності, охорону навколишнього середовища та зниження нерівності. Одним із важливих документів, що підтримує принципи сталого розвитку в ЄС, став, зокрема «Європейський зелений курс» (2019) для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, зокрема через зменшення викидів парникових газів та розвиток відновлюваних джерел енергії.

Одним з перших авторів, які активно досліджували політику згуртованості, став Джон Бахтлер, який у роботі *Політика згуртованості ЄС і виклики розширення* (2003) аналізував, як розширення ЄС вплинуло на політику

згуртованості, зокрема в контексті нових держав-членів. Його дослідження фокусується на тому, як політика згуртованості допомогла вирівняти економічний розвиток між старими і новими членами ЄС. Також важливим є внесок Альберто Родрігес-Поза, який у роботі *Політика згуртованості Європейського Союзу: Зростання та інтеграція* (2018) автор акцентує увагу на тому, як політика згуртованості стала інструментом інтеграції, що забезпечує зростання у відсталих регіонах, допомагаючи зменшити соціальні та економічні нерівності. Перші концептуальні підходи до територіальних типологій були представлені у роботі Пітера Чешира та Сільвії Магріані, *Міські та регіональні типології в Європейському Союзі: статистичний підхід* (2006), яка аналізує різні підходи до класифікації територій ЄС залежно від урбанізації, соціально-економічного розвитку та інших характеристик. Особливо виділяється робота Андреаса Вандла, Вільяма Надін, Віта Зонневельда та Ренате Ройя «За межами класифікацій міських і сільських територій: визначення та картографування територій у Європі» (2014), в якій здійснено дослідження складних територій, що не підпадають під чіткі міські або сільські класифікації.

Важливе місце в історіографії методології територіальних типологій ЄС займають дослідження, проведені в рамках програми ESPON. *Проєкт ESPON 2020* має особливе значення для розробки типологій територій, вивчаючи такі питання, як роль сільських та міських територій, а також території з особливими економічними та соціальними умовами. Зокрема, в рамках дослідження *Регіональні типології: визначення, класифікація та картографування* розглядаються детальні методи класифікації територій з різним рівнем урбанізації та їх вплив на економічне зростання.

Іншим проєктом, який аналізує розвиток периферійних і гірських регіонів є *EDORA (2015)*. Дослідження в рамках цього проєкту підняли питання адаптації політики згуртованості до специфіки цих територій. Внесок у це дослідження зробив Роберто Кресченці у роботі *Територіальний вплив політики згуртованості в Європі: синтез результатів ESPON*(2015), де аналізуються особливості цих територій в контексті політики згуртованості.

Значимі також дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), що розробляє документи, що стосуються сталого розвитку територій, зокрема в рамках різних ініціатив та програм, щокрема «*Territorial Reviews*» (територіальні огляди) – серія звітів, яка публікується OECD для оцінки розвитку регіональних політик у країнах-учасниках. Одним із перших таких документів був звіт «Territorial Review of Italy» (2004 р.), який містить аналіз проблем територіального розвитку в Італії. Також «*OECD Territorial Framework*» (2006 р.), що містить рекомендації щодо покращення управління територіями на рівні національних та місцевих урядів, а також «*Regions at a Glance»* – щорічний звіт OECD, що надає індикатори та порівняльний аналіз щодо соціально-економічного розвитку різних регіонів світу. Остання публікація вийшла у 2022 році. Одним із досліджень є проєкт *GRANULAR* (2016) стосовно дослідження сталого розвитку сільських територій.

Загалом історіографія досліджень територіальної політики ЄС, політики згуртованості та методології територіальних типологій відображає постійний

розвиток і вдосконалення інструментів просторової політики, що відповідають новим викликам ЄС.

Територіальні типології в ЄС мають тривалу історію розвитку, яка бере початок із створення NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) – класифікації територіальних одиниць для статистики. У 2018 році Євростат оприлюднив *Methodological manual on territorial typologies*, у якому систематизував підходи до просторової класифікації на кількох рівнях: сітковому (1 км²), локальному (LAU), регіональному (NUTS 1–3). Особливу увагу в цьому документі приділено типологіям за рівнем урбанізації, а також спеціальним категоріям – наприклад, гірським, прибережним, прикордонним чи віддаленим територіям. Вказаний посібник є нормативною базою для гармонізації регіональних даних і політик у ЄС.

У рамках програми ESPON було реалізовано низку проєктів, що досліджують просторову різноманітність і типологію територій. Зокрема, проєкти EDORA, PURR, ESCAPE, SUPER тощо висвітлюють багатофакторну природу типологій, де враховуються не лише географічні, а й демографічні, економічні, екологічні та соціальні чинники. Дослідження Wandl et al. (2014) пропонує інноваційний підхід до класифікації «територій-поміж» (in-between territories), які не є ані типово міськими, ані сільськими. Це дозволяє точніше враховувати реальні характеристики просторового розвитку, що важливо для формування адаптивної регіональної політики.

Одним з найбільш інституційно значущих кроків стала ініціатива TERCET (Territorial Classifications for European Territorial Cohesion), яка інтегрувала типології Євростату до офіційного Регламенту NUTS 2018 року. Таким чином, типології отримали не лише аналітичну, а й нормативну легітимність, що дало змогу враховувати їх у фінансуванні через політику згуртованості ЄС.

Сучасний підхід Євростату до класифікації територій за рівнем урбанізації передбачає розподіл усіх локальних адміністративних одиниць на три типи: міські центри (cities), передмістя/міські кластери (towns and suburbs), сільські території (rural areas). Методологія базується на сітковому аналізі щільності населення (1 км²) і дозволяє долати адміністративні обмеження класифікації. Такий підхід сприяє кращому виявленню реальних функціональних зв’язків між територіями. Особливо важливо це в контексті швидко урбанізованих регіонів або агломерацій з хаотичною забудовою.

Проєкт GRANULAR (2022–2025), що фінансується ЄС у рамках програми Horizon Europe, пропонує нову типологію сільських територій з урахуванням соціально-культурного, економічного та екологічного різноманіття. GRANULAR дозволяє більш точно визначити не лише проблеми, а й потенціали розвитку сільських регіонів. Наприклад, території з високим біорізноманіттям або туристичним потенціалом можуть класифікуватися інакше, ніж віддалені депресивні регіони, навіть якщо вони формально вважаються сільськими.

Методологічна цінність типологій полягає в тому, що вони забезпечують порівнянність регіональних даних у межах усієї Європи. Це дозволяє Європейській Комісії ефективно розподіляти фінансові ресурси через фонди

згуртованості (наприклад, ERDF, ESF), формувати специфічні політики для окремих типів територій (наприклад, для гірських регіонів), а також проводити моніторинг впливу політик на розвиток різних територій.

На практиці типології використовуються для оцінки ефективності регіональних політик. Наприклад, оцінка результативності інвестицій у сільські території показує, що однакові програми можуть мати різний ефект залежно від типу території. Типологія дозволяє здійснювати більш адресне планування – тобто не просто розподіляти ресурси географічно, а враховувати функціональну роль території в ширшому регіональному чи трансрегіональному контексті.

Методологія територіальної типології ЄС спрямована на класифікацію територій *не тільки за географічними чи адміністративними ознаками, але й за їх функціональними характеристиками*. Це важливо для ефективного просторового планування регіональної політики. В контексті цієї методології велике значення мають *Функціональні Зони* – території, які об'єднані за спільними економічними, соціальними, екологічними або інфраструктурними ознаками. Вони допомагають зрозуміти зв’язки між територіями, їх роль у загальноєвропейському контексті і дозволяють формувати гнучкі, орієнтовані на специфіку території стратегії розвитку.

Функціональні зони враховують формальні і неформальні критерії диференціації простору, зокрема соціально-економічні і культурні взаємозв'язки між різними територіями, і можуть включати як густозаселені міські центри, так і периферійні сільські громади або зони з особливими умовами розвитку. Прикладами таких зон можуть бути:

1) Міські агломерації, які виступають полюсами зростання, інновацій, зайнятості та урбаністичної трансформації;

2) Сільські території з рекреаційним потенціалом, що поєднують сільське господарство, туризм і природоохоронні функції;

3) Промислові зони трансформації, що потребують реструктуризації та нових моделей сталого розвитку;

4) Гірські, прибережні, прикордонні території, що мають обмеження, але також специфічні можливості (транскордонне співробітництво, біорізноманіття тощо);

5) Транснаціональні єврозони, єврорайони;

6) консоціативні автономні демократії тощо.

Функціональні типи територій є ключем до розуміння викликів і потенціалу регіонів. Їх урахування у плануванні дає змогу диференціювати політики розвитку, раціонально розподіляти ресурси, інвестуючи у ті зони, де ефект буде найвищим або найнеобхіднішим, формувати політику згуртованості, враховуючи не тільки рівень розвитку, а й функціональну роль території.

Одним із найбільш помітних прикладів таких зон є великі метрополії ЄС, які виступають полюсами зростання, інновацій і зайнятості.

Наприклад, *Паризька агломерація* є класичним прикладом великої метрополії, яка включає не лише місто Париж, але й численні передмістя і навколишні території, що взаємодіють у межах єдиної економічної і соціальної системи. Відповідно до методології Євростату, таке утворення належить до

категорії «міських центрів» (cities), але функціональні зв'язки між передмістями і містом можуть свідчити про більш складну взаємодію, що потребує окремого планування та розподілу ресурсів.

Аналогічно, *Берлін-Бранденбург* також є прикладом функціональної зони. Це великий урбанізований регіон, який об'єднує столицю Німеччини з передмістями та прилеглими територіями. Тут можна побачити сильні економічні, культурні та транспортні зв'язки між міським ядром і більш віддаленими територіями, що вимагає спеціалізованих стратегій розвитку для підтримки цієї взаємодії.

Ще одним прикладом є *Мадридська агломерація*, де центральне місто Мадрид взаємодіє з периферійними районами через численні інфраструктурні й соціально-економічні зв'язки. Це є функціональною зоною, що об'єднує міські території з більш сільськими, а також враховує аспекти, як то міграція, транспортні потоки та культурні

Методологія територіальної типології ЄС, зокрема класифікація територій за рівнем урбанізації та функціональними ознаками, дозволяє більш точно визначати роль кожної території в загальному регіональному контексті. Врахування функціональних зон дозволяє створювати політики розвитку, які відповідають специфічним потребам і можливостям різних територій. У таких агломераціях, як Париж, Берлін, Мадрид, це особливо важливо, адже ці території виступають важливими економічними, культурними і соціальними центрами, а їх функціональні зв'язки з навколишніми регіонами потребують чіткої політики розвитку.

Список використаних джерел:

1. Інститут громадянського суспільства. (2023). Аналізуємо та обговорюємо проєкт оновленої Державної стратегії регіонального розвитку 2027. Частина 5. Про функціональні типи територій. URL : https://www.csi.org.ua/news/analizuyemo-ta-obgovoryuyemo-proekt-onovlenoyi-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvytku-2027-chastyna-5-pro-funkczionalni-typy-terytorij/ (дата звернення: 19.12.2024).
2. Інститут громадянського суспільства. (2023). Про функціональні типи територій і не тільки. URL : https://www.csi.org.ua/publications/pro-funkczionalni-typy-terytorij-i-ne-tilky/ (дата звернення: 19.12.2024).
3. Інститут громадянського суспільства. (2023). Функціональні типи територій: що це таке, для чого і як вони вплинуть на повоєнний розвиток? URL : https://www.csi.org.ua/news/funkczionalni-typy-terytorij-shho-cze-take-dlya-chogo-i-yak-vony-vplynut-na-povoyennyj-rozvytok/ (дата звернення: 19.12.2024).
4. Сторонянська, І. З., Беновська, Л. Я., Дуб, А. Р., Залуцький, І. Р., Калат, Я. Я., Ключник, Л. В., Патицька, Х. О., Притула, Х. М., Теслюк, Р. Т. (2022). *Стратегічне оцінювання функціональних типів територій: потенціал та*

ризики розвитку. Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України. URL : http://ird.gov.ua/irdp/p20220041.pdf

5. Ушенко, Н., Тупіка, А. (2025). Сталий розвиток міст України в умовах глобалізації: зарубіжні та вітчизняні підходи. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: Економічні науки, 338(1). С. 354-363. URL : https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-338-52
6. Bachtler, J. (2003). *The EU Cohesion Policy and the Challenges of Enlargement*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Cheshire, P., Magrini, S. (2006). *Urban and Regional Typologies in the European Union: A Statistical Approach*. Regional Studies, 40(4), P. 445-456.
8. Crescenzi, R. (2015). *The Territorial Impact of Cohesion Policy in Europe: A Synthesis of ESPON Results*. Luxembourg: ESPON.
9. ESPON. (2020). *Territorial Typologies and Geographic Specificities*. URL : https://www.espon.eu/geographic-specificities
10. Eurostat (2018). *Methodological manual on territorial typologies*. European Commission. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-18-008 (дата звернення: 19.12.2024).
11. GRANULAR Project. (2023). *Towards a granular territorial typology for rural diversity*. URL : https://www.ruralgranular.eu/blog/towards-a-granular-territorial-typology-for-rural-diversity
12. Rodríguez-Pose, A. (2018). *The European Union's Cohesion Policy: Growth and Integration*. Oxford: Oxford University Press.
13. Shults, S. L., Lutskiv, O. M. (2021). Methodological bases of territories typology for the purposes of regional policy of the EU member states. *Market Relations Development in Ukraine*. URL : https://zenodo.org/records/4980279
14. Van Hees, Sander R.W. (2014). Sustainable Development in the EU: Redefining and Operationalizing the Concept. Utrecht Law Review, 10(2). 60. URL : https://doi.org/10.18352/ulr.269
15. Wandl, A., Nadin, V., Zonneveld, W., & Rooij, R. (2014). Beyond urban–rural classifications: Characterising and mapping territories-in-between across Europe. *Land Use Policy, 38*. P. 321–331. DOI : https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2013.11.003 (дата звернення: 19.12.2024).

Валентина ШАМРАЄВА
доктор політичних наук, професор
Харківський національний університет імені В .Н. Каразіна
м. Харків, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-7140-3742

ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ООН У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Міжнародний тероризм набув транснаціонального характеру, охоплюючи широкі географічні зони, використовуючи новітні технології підриває основи міжнародного миру та правопорядку. У відповідь на зростання терористичних актів ООН стала ключовим актором у координації міжнародних зусиль, формуванні стандартів та створенні правових механізмів боротьби з тероризмом. Через прийняття резолюцій, конвенцій та створення спеціалізованих структур Організація заклала основу для формування системи глобального антитерористичного співробітництва. Дослідження ролі ООН у цьому контексті є вкрай важливим для розуміння сучасних механізмів міжнародного права і колективної безпеки.

Міжнародний тероризм – це одне з найскладніших і найбільш обговорюваних явищ сучасного міжнародного життя. Його багатогранна природа, глобальний характер і постійне оновлення форм роблять його ключовим об’єктом дослідження в сфері міжнародного права, політології. Незважаючи на десятки років обговорень, тероризм і досі залишається неоднозначно визначеним.

У Резолюції ООН № 49/60, 1994 визначається, що «Міжнародний тероризм – це акти, що мають міжнародне значення, вчинені особами або групами з метою залякування населення чи примусу урядів або міжнародних організацій до певних дій чи бездіяльності» [2].

Інше визначення подане у Глобальній антитерористичній стратегії ООН, A/RES/60/288 (2006): «Кримінальні акти, що спрямовані проти держав або громадян іншої держави з метою залякування населення або примусу урядів до дії» [1].

Нажаль в рамках ООН досі не прийнято єдиного універсального визначення міжнародного тероризму через політичні розбіжності щодо випадків збройної боротьби визвольних рухів тощо.

За найбільш узагальненим визначенням міжнародний тероризм – це одна з форм насильницької діяльності, що здійснюється з політичною, ідеологічною або релігійною метою, яка: має транснаціональний характер (учасники, жертви або наслідки охоплюють більше ніж одну державу); спрямована на залякування населення, вплив на уряди або міжнародні організації; супроводжується насильством або загрозою насильства проти цивільних осіб, публічної інфраструктури, державних установ тощо.

Ключовими ознаками міжнародного тероризму є:

- *Транснаціональність* – терористичні акти або їх наслідки впливають на кілька держав;
- *Насильницький характер* – основна тактика це створення атмосфери страху, фізичне або психологічне насильство, вбивства, захоплення заручників, здебільшого відбувається насильство проти цивільних;
- Політична або ідеологічна мотивація – це змусити держави змінити політику, кожний терористичний акт має на меті зміну політики уряду, дестабілізацію держави, встановлення іншого ідеологічного порядку;
- Інформаційний ефект – намір привернути увагу до проблеми, спровокувати реакцію держави.
- Використання сучасних технологій – інтернет, дрони, криптовалюта, масова комунікація тощо.
- Зв'язок із організованою злочинністю – контрабанда, фінансування, торгівля людьми.

Більшість держав та міжнародних організацій вважають, що тероризм є злочином проти міжнародного миру та безпеки. Джерелами міжнародного правового регулювання сфери боротьби з міжнародним тероризмом є: Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999), Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005), Гаазька (1970), Монреальська (1971), Нью-Йоркська (1973) конвенції, Резолюція Ради Безпеки ООН № 1373 (2001) яка є основою антитерористичного режиму.

До боротьби із міжнародним тероризмом залучено велику кількість суб'єктів міжнародних відносин: держави, об'єднання держав, міжнародні організації, тощо. Після терактів 11 вересня 2001 р. боротьба з тероризмом стала одним із центральних напрямів діяльності ООН. Сформована інституційна система, яка забезпечує правову, політичну, оперативну та аналітичну відповідь на терористичні загрози. Проте її ефективність залишається предметом гострих наукових та практичних дискусій.

Статут ООН 1945 р. прямо не містить терміну «тероризм», але передбачає забезпечення миру та безпеки (ст. 1, 39, 41) [6].

Резолюція Ради Безпеки ООН № 1373 (2001) створює обов'язкові норми для всіх держав щодо запобігання фінансуванню тероризму, обміну інформацією, притягнення винних до відповідальності [8].

Глобальна контртерористична стратегія ООН (A/RES/60/288, 2006) стала першим комплексним документом, який охоплює профілактику, боротьбу, реагування та дотримання прав людини [3].

Також в рамках структури ООН розроблено та прийнято 16 міжнародних антитерористичних конвенцій і протоколів, зокрема: Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999), Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005), Конвенція про боротьбу з тероризмом бомбами (1997) тощо.

На сьогодні в рамках ООН сформовано доволі розгалужену систему інституцій до компетенції яких віднесено і боротьбу із міжнародним

тероризмом. Зокрема це РБ ООН, Комітет з боротьби з тероризмом, Контртерористичне управління ООН, тощо.

Генеральна Асамблея ООН в межах компетенції приймає резолюції, що мають політичну вагу (необов'язкові), є джерелом ініціатив щодо універсального визначення тероризму. З 1996 р. у структурі ГА ООН функціонує Робоча група з укладання Всеосяжної конвенції про боротьбу з міжнародним тероризмом.

Рада Безпеки ООН, в межах компетенції у сфері боротьби з міжнародним тероризмом, відповідає за визнання ситуацій як загрози миру (ст. 39 Статуту), приймає обов'язкові для виконання резолюції, контролює виконання Резолюції 1373 та інших документів через спеціальні комітети.

Комітет з боротьби з тероризмом (CTC) був заснований РБ ООН у 2001 р. [9]. Саме він здійснює нагляд за виконанням Резолюції 1373. Комітет має підпорядкований орган – Виконавчу дирекцію Комітету (CTED), яка проводить моніторинг та звітування [4].

Для координації зусиль системи ООН в сфері боротьби із міжнародним тероризмом у 2017 р. було створено Контртерористичне управління ООН (UNOCT) [10]. Його очолює Високий представник з питань боротьби з тероризмом. Дана структура виступає центром координації міждержавного співробітництва у цій сфері і керує виконанням Глобальної антитерористичної стратегії.

Інші органи в структурах ООН, які мають компетенцію у сфері боротьби з міжнародним тероризмом: Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) здійснює моніторинг прав людини в контексті антитерористичних заходів; Інтерпол (у співпраці з ООН) відповідає за обмін розшуковими та оперативними даними; Програма розвитку ООН (UNDP) працює над попередженням радикалізації в регіонах, що розвиваються.

Реалізація зусиль щодо боротьби з міжнародним тероризмом стикається із викликами. Основні з них представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Внутрішня взаємодія та виклики
міжнародної інституційної системи боротьби з тероризмом

Виклик	Зміст
Розпорошеність повноважень	Участь понад 40 органів та агенцій ООН без чіткої координації
Відсутність єдиного визначення	Унеможливлює прийняття Всеосяжної конвенції
Політизація	Деякі держави використовують антитероризм для переслідування опозиції
Порушення прав людини	Контртерористичні заходи не завжди відповідають нормам гуманітарного права
Нерівність ресурсів	Країни, що розвиваються, мають обмежений доступ до допомоги ООН

Джерело: Saul B. Defining Terrorism in International Law. Oxford University Press, 2006. 408 p. [5]

Можна наступним чином визначити напрямки удосконалення системи боротьби з міжнародним тероризмом: посилення координації UNOCT з CTED, UNDP, УВКПЛ; прийняття Всеосяжної конвенції про боротьбу з міжнародним тероризмом; цифрова трансформація роботи ООН щодо запобігання кібертероризму; розширення участі громадянського суспільства у превентивних заходах; зміцнення зв'язку між боротьбою з тероризмом і цілями сталого розвитку [7].

Інституційна система ООН у сфері боротьби з тероризмом сформувалася як багаторівнева, комплексна і універсальна. Вона об'єднує політичні, правові, інформаційні та технічні інструменти. Однак виклики, зокрема відсутність чіткого визначення тероризму, обмежені ресурси, проблеми прав людини та політизація процесів, вимагають глибокої реформи та консолідації глобальних зусиль. Майбутнє ефективності цієї системи залежить від готовності держав діяти спільно, дотримуючись норм міжнародного права та принципів гуманізму.

Список використаних джерел:

1. Глобальна антитерористична стратегія ООН, A/RES/60/288 (2006) URL : https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n05/504/90/pdf/n0550490.pdf?OpenElement (дата звернення 12.03.2025)
2. ООН (Резолюція 49/60, 1994). URL : https://docs.un.org/en/A/res/49/60 (дата звернення: 19.12.2024).
3. A/RES/60/288 (2006) UN Global Counter-Terrorism Strategy. URL : https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy (дата звернення: 19.12.2024).
4. CTED Reports (2023). URL: https://www.un.org/securitycouncil/ctc__(дата звернення: 19.12.2024).
5. Saul B. Defining Terrorism in International Law. Oxford University Press, 2006. 468 p.
6. UN Charter (1945). URL: https://www.un.org/en/about-us/un-charter
7. UN Global Counter-Terrorism Strategy Review, 2023. URL : https://docs.un.org/en/A/77/298 (дата звернення: 19.12.2024).
8. UN Security Council Resolutions 1373 (2001). URL : https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
9. UN Security Council, CTED Official Website URL : https://www.un.org/securitycouncil/ctc/ (дата звернення: 19.12.2024).
10. United Nations Office of Counter-Terrorism (UNOCT) URL : www.un.org/counterterrorism (дата звернення: 19.12.2024).

Nina STEPANOK
Ph.D. in Economics and Finance, Assistant Professor
University of Gdańsk
Gdańsk, Poland
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-4337-4400

EU IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF METROPOLISES ON THE EXAMPLE OF GDAŃSK-GDYNIA-SOPOT METROPOLITAN AREA

The European Union plays a crucial role in shaping the development of metropolitan areas across its member states. Through financial instruments, policy frameworks, and collaborative programs, the EU fosters economic growth, infrastructure development, and sustainability. There are several metropolises in Poland, one of which is the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area (OMGGS), comprising 61 cities, communes and counties in the Pomeranian Voivodeship, with a population of 1.6 million. So, the aim of this thesis is to explore the influence of the EU on the development of metropolises, using the example of the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area.

The task of the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area is not only to create a unique place with comfortable conditions for living, working, studying, raising children, but also to increase the competitiveness of the region not only in Poland, but also in the whole Europe. Attracting investments, including those from various EU funds and programmes, is key to the implementation of the metropolitan task. At the same time, combining territories into a metropolitan area allows them to achieve synergies and attract additional funding not only to large cities, but also to the smaller settlements adjacent to them.

The Integrated Territorial Investment (ITI) initiative is a fundamental part of the coordinated development of the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area (Fig.1). ITI is an EU-supported mechanism that promotes integrated urban development by financing projects that enhance regional cohesion and competitiveness.

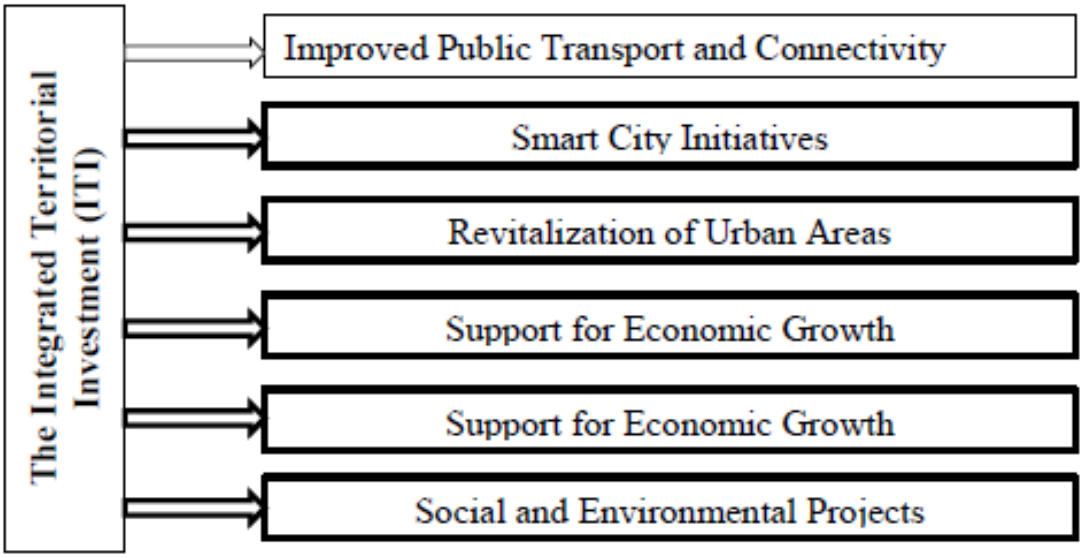

Fig. 1. Key impacts of ITI on the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area

Since 2015, the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area has been established and acts as the Union of Integrated Territorial Investments and coordinates the implementation of a package of European projects co-financed from the Regional Operational Programme of the Pomorskie Voivodeship. 2014-2020 worth PLN 1.9 billion (including PLN 1.1 billion from EU funds). In addition, OMGGS indirectly coordinates a package of projects co-financed under the Infrastructure and Environment Programme. Between 2014 and 2020, with a value of PLN 1.4 billion (including 708.3 million in EU funding). In the EU perspective for 2021-2027, PLN 780 million will be allocated for the development of the metropolis.

One of the most significant EU contributions to the development of the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area has been in the field of infrastructure. Metropolitan investments and projects include:

- The modernization of key transportation links has been supported by the EU, improving accessibility and reducing travel times.
- The Port of Gdańsk, one of the largest in the Baltic Sea, has benefited from EU co-financed projects enhancing its competitiveness and capacity.
- EU investments have facilitated the expansion of the Pomorska Kolej Metropolitalna (PKM), an urban rail system that connects the metropolitan area with surrounding regions, improving daily commuting efficiency.
- Construction of a network of 26 interchanges integrating rail, bus and bicycle transport together with access routes (including 116 kilometres of bicycle paths) and parking facilities for 3,000 cars and 2,500 bicycles.
- The metropolis has launched the Mevo urban electric bicycle system. Residents of the 16 municipalities of the OMGGS can use 4,000 bicycles.

Among the projects financed with EU funds there are also many social and community projects that bring direct and indirect positive effects not only for certain categories of the population, but also for all inhabitants of the metropolis. With the help of the ITI, revitalization of 13 districts in 8 cities took place: Gdansk, Gdynia, Tczew, Wejherowo, Rumia, Kartuzy, Zukowo and Puck. Another ITI-funded project consisted of connecting district heating networks to over a dozen districts and towns. A thermal modernisation package for schools and public buildings was also implemented. A package of socio-occupational activation projects implemented by district partnerships of local authorities and 47 NGOs provided employment opportunities for 3,000 people, including more than 160 in social cooperatives and social economy entities.

In the realities of a rapidly ageing population, the implementation of the project for the construction of two elderly care units in Gdańsk and Sopot was of particular social importance. The project involved construction work, the purchase of specialised medical equipment, staff training and the implementation of an integrated care model. Thanks to funding from the European Union, the elderly Care Centres have been equipped with, among other things: CT scanners, digital X-ray machines, ECG and ultrasound machines, AED defibrillators, intensive care columns, as well as equipment for light therapy, electrotherapy, magnetotherapy, cryotherapy, ultrasound and laser therapy. In 2020 and 2021, the project received additional financial support

(of PLN 3.6 million and PLN 1.9 million, respectively) for the purchase of medical equipment and supplies and security measures, due to the need to adapt the hospital's infrastructure to the needs of the SARS-Cov-2 outbreak state and to ensure the safety of patients and hospital staff.

EU policies and funding programs have significantly contributed to economic development in the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area. As one of Poland's fastest-growing economic hubs, the region has leveraged EU support to foster innovation, attract investment, and enhance business competitiveness. EU programs have supported local startups and research initiatives, boosting the knowledge-based economy. In order to support entrepreneurs, OMGGS is implementing a cooperation programme between science and technology parks and business incubators - Tripolis. As part of the programme, the Pomeranian Science and Technology Park Gdynia and the Economic Foundation provide professional advisory services for entrepreneurs.

The EU's focus on smart specialization has helped Gdańsk, Gdynia, and Sopot prioritize sectors such as maritime technology, IT, and renewable energy. EU membership has made the region more attractive for investors, with multinational companies establishing operations, particularly in the logistics, IT, and business services sectors.

The EU’s commitment to sustainability has driven numerous green initiatives in the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area. European funds and policies have enabled projects aimed at reducing carbon emissions, enhancing energy efficiency, and promoting environmental sustainability.

EU policies emphasize inclusive growth, and the the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area has benefited from programs that address social inequalities and improve public services. It was the first metropolis in Poland to introduce systemic solutions for immigrants and people with disabilities. These have been included in two documents: The Minimum Standard for the Integration of Immigrants (SMI) and the Minimum Standard for Persons with Disabilities and Surroundings.

Conclusion. The EU has played a transformative role in shaping the development of the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area. From infrastructure upgrades and economic growth to sustainability and social cohesion, EU initiatives have helped the region emerge as a dynamic, competitive, and sustainable metropolitan hub. As the Gdańsk-Gdynia-Sopot Metropolitan Area continues to evolve, EU support will remain a vital catalyst for its future progress, ensuring balanced development and enhanced quality of life for its residents.

List of references:

1. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2012. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20120000252/O/M20120252-1.pdf (дата звернення: 19.12.2024).

2. Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot (2025). URL: https://www.metropoliagdansk.pl/ (дата звернення: 19.12.2024).
3. Portal Funduszy Europejskich (2025). Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/zasady-dzialania-funduszy/zintegrowane-inwestycje-terytorialne/
4. Stepanok, N. (2024). The state and development needs of the Tricity agglomeration infrastructure facilities. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja I Zarządzanie*, 507–522. DOI: https://doi.org/10.29119/1641-3466.2024.203.28
5. Urząd Statystyczny w Gdańsku (2025). Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot.
URL: https://gdansk.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_pomorskie/portret_obszaru_metropolitalnego/obszar_metropolitalny_gda%C5%84sk-gdynia-sopot.pdf (дата звернення: 19.12.2024).

Микола ПОЛЬОВИЙ
доктор політичних наук, професор
Університет Коменіуса,
м. Братислава, Словенія
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-7283-3528

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОКАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ[1]

У сучасному світі, де швидкість та ефективність прийняття рішень є ключовими факторами успіху, цифрові технології набирають все більшого значення. Особливо важливим є їх застосування на рівні місцевого самоврядування, де безпосередньо формуються умови життя громадян. У контексті України, де реформування територіальних громад триває з посиленням після децентралізації влади, актуальним стає питання про впровадження автоматизованих інтелектуальних систем для підтримки функціонування локальних спільнот.

Метою даного повідомлення є окреслення основних можливостей та перспектив використання автоматизованих онлайн-систем у процесах управління та організації роботи місцевих органів влади, виявлення можливих переваг, які вони несуть, а також проблем, що вони можуть спричинювати.

В останні роки Україна активно розвиває інфраструктуру електронного урядування. Зокрема, в рамках загальнонаціонального проєкту «Е-Україна»

[1] Повідомлення підготовлено за фінансової підтримки European Union NextGenerationEU – grant 09I03 03-V01-00149 та Slovak Research and Development Support Agency – проєкт APVV-23-0560

було запущено низку державних електронних послуг, які мають потенціал для адаптації на рівні місцевої влади. Проте, наразі основна частина таких інструментів реалізована більшою чи меншою мірою на загальнодержавному рівні, тоді як у регіонах та громадах залишається значний простір для покращення цифрової зрілості.

Важливим кроком у цьому напрямку стало утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які отримали більше повноважень і ресурсів для розвитку. Разом з тим, зростає і потреба в оптимізації внутрішніх процесів управління, бюджетування, взаємодії з громадянами, планування та контролю за виконанням проєктів – завдань, які можуть бути ефективно вирішені через використання автоматизованих інтелектуальних продуктів.

Під автоматизованими інтелектуальними продуктами зазвичай розуміються інформаційні системи, що базуються на технологіях штучного інтелекту, машинного навчання, обробки великих масивів даних. Такі системи можуть автоматизувати рутинні процеси, забезпечувати взаємодію між користувачами та інституціями, вони здатні забезпечувати підтримку аналізу ситуації, прогнозування подій та вироблення управлінських рішень.

Серед відомих продуктів такого гатунку слід виділити:

- CRM-системи для взаємодії з громадянами
- ERP-системи для управління бюджетом та проєктами
- Інтелектуальні платформи для моніторингу інфраструктури
- Чат-боти та голосові помічники для надання послуг
- Системи передбачуваного аналізу для планування розвитку.

Слід відзначити наступні основні можливості використання автоматизованих онлайн-систем в локальних спільнотах:

1. Оптимізація взаємодії з населенням

Одним із найважливіших завдань місцевої влади є забезпечення ефективної комунікації з громадянами. Автоматизовані системи можуть допомогти:

- Організувати канал прийому звернень через веб-портал, мобільний додаток або соціальні мережі;
- Реалізувати чат-боти для первинної класифікації запитів і спрямування громадян до відповідних служб;
- Автоматично інформувати громадян про плани, зміни, аварії, події тощо.

Це не лише полегшує роботу служб, але й підвищує рівень довіри населення до влади.

2. Автоматизація бюджетного планування та звітування

Фінансова прозорість є ключовим елементом довіри до громади. Онлайн-системи з вбудованими механізмами ШІ можуть:

- Аналізувати бюджетні показники;
- Формувати прогнози доходів і витрат;
- Виявляти ризики порушення бюджетної дисципліни;
- Генерувати звіти для парламенту, державних наглядових органів та громадян.

Крім того, такі системи можуть бути інтегровані з Держказначейством та НБУ для автоматичного обміну даними.

3. Контроль стану міської інфраструктури

Застосування IoT-датчиків разом із інтелектуальними платформами дозволяє:

- Спостерігати за станом доріг, освітлення, водопостачання, тепломереж;
- Автоматично фіксувати аварії та формувати заявки на ремонт;
- Обчислювати енерго- та ресурсозбереження;
- Планувати капітальні ремонти на основі аналізу даних.

Це дає змогу значно скоротити час реакції на проблеми та оптимізувати витрати.

4. Підтримка стратегічного планування розвитку громади

Інтелектуальні системи аналізу даних можуть бути використані для:

- Оцінки демографічних змін;
- Моделювання соціально-економічного розвитку;
- Виявлення точок зростання та слабких місць;
- Прогнозування потреб у інфраструктурі, освіті, медицині.

Це особливо важливо для маленьких громад, які часто не мають достатньо кваліфікованих кадрів для проведення такого роду аналізу.

5. Розвиток електронної демократії

Онлайн-платформи з використанням ШІ можуть включати інструменти:

- Електронних консультацій;
- Голосувань за проєкти бюджету;
- Аналізу популярності тем серед населення;
- Персоналізованого інформування про рішення ради.

Такий підхід сприяє залученню громадян до управління, збільшує їхню відповідальність за рішення та підвищує легітимність влади.

Незважаючи на очевидні переваги, впровадження автоматизованих систем у локальні спільноти супроводжується рядом викликів:

- Нестача коштів – малим громадам складно виділити кошти на закупівлю або розробку спеціалізованих систем.
- Відсутність кваліфікованих кадрів – брак IT-спеціалістів у місцевих радах.
- Низька цифрова грамотність населення – не всі громадяни готові користуватися новими інструментами.
- Проблеми з інтеграцією – існуючі державні системи не завжди сумісні з локальними рішеннями.
- Правові бар'єри – недостатньо регулювання питань використання ШІ, обробки персональних даних, відповідальності за автоматичні рішення.

Отже, використання автоматизованих інтелектуальних продуктів має величезний потенціал для підвищення ефективності управління локальними спільнотами в Україні. Вони можуть суттєво покращити якість послуг, знизити адміністративні витрати, підвищити прозорість роботи місцевої влади та

залучити громадян до процесу управління. Водночас для успішного впровадження таких систем необхідні системні зусилля з боку уряду, міжнародних партнерів, громадянського суспільства та бізнесу.

Василь ПОПКОВ
доктор філософських наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID iD: http://orcid.org/0000-0002-4284-6747

«РЕВОЛЮЦІЯ ТРАМПА» … НА ФОНІ ЗАХОДУ СВІТ-СИСТЕМИ

100 днів Трампа, «які труснули світ» багато хто вважає цілою революцією. Справді, радикально змінилися внутрішньополітичний режим, економічна політика та зовнішньополітичні пріоритети США. Є навіть версія, що Д. Трамп – це своєрідний американський Хомейні, який повертає, подібно до ісламського старця, «заблукале» суспільство до його початкових фундаментальних цінностей. Принаймні вже піднявся глобальний переполох. Життя покаже до яких саме результатів приведе ця «революція».

Мета даного дослідження полягає в тому, щоб розглянути феномен «трампівської революції» в контексті того ланцюга революцій, який пронизує всю історію світ-системи з моменту її зародження і до теперішнього часу.

Якщо наслідувати методологію І. Валлерстайна [1], світ-система виникла на межі XVI ст. і дожила до першої чверті XXI століття. Вона, як і всі явища живої природи, підпорядкована циклам зародження, розвитку, досягнення апогею та занепаду. Докладніший аналіз цієї проблеми викладено в авторських статтях, список яких наводиться [2; 3; 4; 5; 6].

Усі етапи п'ятисотлітньої еволюції світ-системи відзначені революціями та світовими війнами. Причому між першими та другими є певний взаємозв'язок. Так на зорі становлення цієї (капіталістичної) світ-системи відбулася Велика Протестантська революція (1517-1546 рр.). Гасло Мартіна Лютера *«Внутрішня віра понад усе!»* визначило зміст фундаментальної духовної реформи. Лютеранство радикально змінило лад соціально-економічного життя Західної Європи. Невипадково Макс Вебер зазначав, що саме протестантизм став духовної основою капіталізму [7].

Внаслідок цієї революції відбулася поляризація європейського суспільства на католицький та протестантський сегменти. Це призвело до першої (у ланцюжку світових війн) Світової війни (1618–1648 рр.), яка увійшла в історію під назвою «Тридцятирічної війни». Подальше становлення світ-системи та утвердження її гегемона було пов’язано з англійською, американською та французької революціями XVII-XVIII століть. Англійська революція, яка відома також як Англійська громадянська війна (1639-1660 рр.) здійснила перехід Англії від монархії до республіки. Американська революція

(1765-1783 рр.) розпочалася як визвольне повстання британських колоній Північної Америки проти британського панування. Велика французька революція (1789-1799 рр.) стала найбільшою трансформацією соціальної та політичної системи Франції, еталоном для наслідування багатьма «гарячими головами» майбутнього. Ці революції супроводжувалися цілою низкою локальних воєн і військових сутичок, які, зрештою, вилилися ще одну Світову війну (серію наполеонівських завойовницьких походів і воєн з 1803 по 1814).

Підсумком всіх цих подій стало самоствердження Великобританії як світ-системного гегемона та формування західноєвропейського «ядра» світ-системи. Була також позначена напівпериферія, що складалася з країн Східної Європи та Північної Америки, та периферія у складі Індії, країн Близького Сходу, Південної Америки, Африки, Південно-Східної Азії.

Революції 1830-х і кінця 1840-х років, а також друга американська революція озаглавлена як «Війна Півночі та Півдня», (антирабовласницька буржуазна революція) значною мірою модернізували «ядро» світ системи і привели систему у відповідність до результатів Промислової революції першої чверті XIX століття. Все це знову ж таки супроводжувалося великими і малими війнами, найбільш помітною з яких була Франко-Прусська війна 1870-1871 років. Ланцюжок всіх цих подій привів до Першої («Великої») світової війни 1914-1918 років у результаті якої знову радикально змінився характер усієї світ-системи.

При цьому Британія як центр світ-системи продовжила своє домінування, але в той же час отримала два потужні удари. З одного боку, відбулися антисистемні революції (Російська соціалістична революція 1917 року, Італійська фашистська революція 1922 року та Німецька націонал-соціалістична революція 1933 року). З іншого боку, британській світ-системній гегемонії у наростаючому темпі почала загрожувати економічна і політична міць Сполучених Штатів. Ці та супутні їм фактори призвели до нової Світової війни (1939-1945).

За підсумками Другої світової війни Британія втратила свою гегемонію, Британська імперія впала, а роль гегемона та центру світ-системного процесу взяли на себе США. Водночас різко посилився тиск антисистемних рухів на світ-економіку та капіталістичну світ-систему. Сформувався антисистемний блок, що складається із Радянського Союзу та країн Східної Європи. На Далекому Сході дедалі більшу активність став проявляти комуністичний Китай.

Наприкінці 60-х XX ст. виник ще один антисистемний рух, а саме, «молодіжна революція» чи рух «нових лівих», явище, яке І. Валлерстайн поспішив охрестити «новою світовою революцією». Однак Захід і, перш за все, американський світ-системний центр, зуміли асимілювати та перетворити цей рух у внутрішній драйвер своєї системної модифікації.

Отримавши «щеплення» «нового лівого» руху (який був однаково негативно налаштований як до олігархічного капіталізму, так і до авторитарного соціалізму) американоцентрична світ-система отримала новий імпульс у розвитку. Водночас, країни радянського блоку закрилися наглухо «залізною завісою» від цих новацій.

З цього моменту американоцентрична світ-система переходить у контрнаступ. Вона бере на озброєння ту саму революційну риторику, яку тривалий час експлуатувала антисистема ще з Жовтня 1917 р. «Колективний Захід» (скористаємося штампом нинішніх блогерів), що піднявся духом, розгортає широку ідеологічну атаку. . Починається епоха «оксамитових» та «кольорових» революцій.

У цей же час Китай, який жорстко зупинив просування «кольорових революцій» на свою територію (події на площі Тяньаньмень), переходить до своєї специфічної революційної стратегії. Він прагне поєднати марксистську революційну ідеологію з економічним прагматизмом і опорою на власні цивілізаційні цінності. Більше того, він ставить завдання перехоплення світ-системної ініціативи і висуває себе на роль нового гегемона нової оновленої світ-системи. Такий у китайській уяві сучасний образ «світової революції».

Революція у розумінні сучасного китайського керівництва – це поєднання марксистського антисистемного вчення із досягненнями науково-технічної революції та мобілізацією народів усього незахідного світу на глибоке перетворення глобальних економічних відносин. Це має, на думку китайських лідерів, призвести до ліквідації «піраміди нерівності», яку сформував Захід ще у XVI столітті. У цьому плані дуже показовою є доктрина Сі Цзіньпіна про побудову «глобальної спільноти єдиної долі» [8].

Російське вторгнення в Україну, повстанські вилазки Хамас, Хезболи, хуситів, тощо на Близькому Сході та інші антисистемні військово-політичні акції по всьому світу Китай розглядає як один з компонентів загальної стратегії свого поступу до глобальної гегемонії. Усе це вписується у картину низхідній лінії капіталістичної світ-економіки. Так, принаймні про це свідчить «теорія циклів» М. Кондратьєва та концепція «великих століть» Ф. Броделя. У цьому контексті поразка американських демократів на президентських виборах і так звана фундаменталістська «революція Трампа» стають цілком зрозумілими.

Світ-система відчула наближення до смертельної небезпеки. Вона перейшла до самомобілізації та відкату на класичні основи раннього капіталізму. Центр світ-системи (США) скидає з себе «паразитів неефективного менеджменту» і шукає нові методи адаптації до недружньої реальності. Цей Центр також скидає з себе баласт зовнішньополітичної відповідальності, який вже не в силах утримати. Він зосереджує всю свою увагу і вкладає всю свою енергію у збереження та зміцнення світ-системного «ядра» (США + найближче оточення).

Висновки**.** Перед Д. Трампом стоїть нелегке завдання. Він розуміє, що знищити Китай. як глобального конкурента та джерело революційної ломки існуючої світ-системи, вже не є можливим. Залишається лише шанс побудови бі-секторальної, бі-півкульної моделі глобальної економіки та глобального політичного простору. У цьому просторі будуть змушені співіснувати та спів-функціонувати дві роздільні світ-системи – американо - та китаєцентрична. Цілком логічно припустити, що в проміжку між цими центрами формуватиметься «прокладка» у вигляді напівперіферійних країн, однаково залежних як від китайського Сходу, так і американського Заходу. Чи вийде така

конструкція і чи залишиться напівperiферія у статусі «прокладки», який їй відведено «головними гравцями»; чи не перекине ця напівperиферія всю гру? Це покажуть найближчі десятиліття. А поки ми бачимо, що «революція Трампа» пробуксовує.

Список використаних джерел:

1. Wallerstein, I. (2004) World-System Analysis. An Introduction. Durham and London: Duke University Press. 111 p.
2. Popkov, V., Hamid, F. (2023) The World-System Dynamics and the Realities of Our Time. *Міжнародні та політичні дослідження*. Вип. 36. С. 177-187. URL : http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/288718 (дата звернення: 19.12.2024).
3. Popkov, V., Hamid, F. (2023) Russian-Ukrainian war as a subject of world-system analysis. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*, *Сер.: Політичні науки.* С. 113-118. URL : https://jvestnik-politology.donnu.edu.ua/article/view/14327 (дата звернення: 19.12.2024).
4. Popkov, V., Hamid, F. (2023) The "Eternal Peace" Conceot As a Subject of World-System Analysis and Chinese Viewpoint. *Політичне життя.* №4. С. 149-155. URL : https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/14895 (дата звернення: 19.12.2024).
5. Popkov, V., Hamid, F. (2024) Війна як феномен світової історії: філософсько-політичний аналіз. *Міжнародні та політичні дослідження*. Вип. 37. С. 109–118. URL: https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ ab4977bd-6db2-4013-8289-da3eeedbf6bb/content (дата звернення: 19.12.2024).
6. Popkov, V., Hamid, F. (2024) The Russian-Ukrainian War AR in the Context of XXI-st Century Wjrld-System Changes. Experience of I. Wallerstein`s Methodology. Inter Polis. *Міжнародні та політичні дослідження*. Вип. 38. С. 204-213. URL: https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/ bitstreams/07c72cbb-cbfd-49bd-89c2-5bbc4f51e9b4/content (дата звернення: 19.12.2024).
7. Вебер, М. (1998) Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Перекл. з нім., післям. та комент. О. Погорілого. Київ. 534 с.
8. 20 th CPC National Congress 2022. URL: http://en.cppcc.gov.cn/2022-10/22/c_823413.htm (дата звернення: 19.12.2024).

Вячеслав ЦІВАТИЙ
кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-1505-7483

ДИПЛОМАТІЯ ПОРІДНЕНИХ МІСТ (МІСТ-ПАРТНЕРІВ / МІСТ-ПОБРАТИМІВ) ЯК НОВИЙ ТРЕНД ГАЛУЗЕВОЇ ДИПЛОМАТІЇ XXI СТОЛІТТЯ: МІЖНАРОДНО-РЕГІОНАЛЬНИЙ І ГЛОБАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ

Концепт «Дипломатія поріднених міст» є важливим елементом сучасної моделі дипломатії провідних держав світу та України. Успішне та ефективне використання цього інструмента дипломатії забезпечує на практиці посилення та просування позитивного іміджу держави в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття та стратегічного розвитку регіональної дипломатії [1, с. 212-230].

Дипломатія поріднених міст у політико-публічному просторі держав світу набуває особливої актуальності в умовах процесів глобалізації, регіоналізації та трансформації сучасної системи міжнародних відносин.

Дипломатія поріднених міст має значний вплив на трансформаційні процеси сучасності у всіх регіонах світу, зокрема – на протокольну-етикетну практику взаємодії держав, міст-інституцій, на міжнародно-інституціональне закріплення й просування у світі позитивного іміджу держави [2, с. 112-121].

В умовах геополітичних трансформацій політико-дипломатичного простору XXI століття, комунікація між містами і дипломатія поріднених міст (міст-партнерів / міст-побратимів) набувають впливовості як на міжнародно-політичні події, так і на соціокультурні моделі держав в усіх регіонах світу.

Інституціональні контакти міст і дипломатія міст-побратимів слугують ефективному розвиткові міжкультурної комунікації, налагодженню міждержавного співробітництва, інтенсифікації культурних, наукових, мистецьких і освітньо-гуманітарних обмінів, виступають дієвими інструментами врегулювання або нейтралізації проблемних питань у сфері політико-дипломатичної комунікації держав [3, с. 43-47].

При цьому варто зазначити, що дипломатія поріднених міст і прямий діалог між містами часто використовуються як політична технологія «м'якої сили» – політичний тиск, політичні маніпуляції, міжнародне блокування та ін. Дипломатія поріднених міст (міст-партнерів / міст-побратимів) в умовах сьогодення виступає як гнучка та адаптивна неофіційна дипломатія.

Концепт «Дипломатія поріднених міст» необхідно і доцільно розглядати у двох вимірах: професійно вузькому та суспільно широкому.

Наукове обґрунтування і концептуалізація таких соціальних регуляторів сучасного світоустрою, як дипломатія та міжнародні відносини в історичній ретроспективі, сучасності й перспективі – це новий перспективний напрям досліджень у сфері інституціональної історії та сучасних моделей дипломатії та систем міжнародних відносин [3, с. 43-47].

У широкому розумінні дипломатія поріднених міст (міська дипломатія) – це інструмент публічної дипломатії, силове знаряддя «м'якої сили», зміцнення іміджу держави, презентація та брендинг країни через прямий діалог міст в різних куточках земної кулі.

У вузькому розумінні терміну – дипломатія поріднених міст – це використання «міських культурних емоцій та уподобань» (міської культури, архітектури та інше) як інструмента дипломатичного протоколу, адже в дипломатії кожна дія чи подія, їх протокольно-етикетна подача і презентація, гастрономічні й кулінарні особливості міст і регіонів, спортивні уподобання, використання міського колориту в якості комунікації політиків і дипломатів, мають велике значення, а спільне проведення часу в соціокультурному міському просторі допомагає в переговорному процесі, впливає на настрій і на думки.

Ретельно спланована програма заходів, що проводяться на рівні міста (або на рівні міст-партнерів) може відіграти ключову роль у політико-дипломатичній діяльності (дипломатичних практиках).

Завжди потрібно використовувати можливість продемонструвати міські традиції, історичний колорит і здобутки кожного міста, у той же час, виявляючи увагу та повагу до соціокультурних традицій та індивідуальних соціокультурних уподобань гостей [4, с. 73-88].

Перед дослідниками дипломатії поріднених міст (міст-партнерів / міст-побратимів) на сьогодні – ще багато невивчених аспектів, а відповідно – і подальше теоретико-методологічне обґрунтування та концептуалізація дипломатії поріднених міст в дипломатичних системах держав та її місця в галузевій дипломатії [5, с. 13-15; 6; 7].

Отже, дипломатія поріднених міст (міст-партнерів / міст-побратимів) – це інноваційний вид галузевої дипломатії XXI століття.

Дипломатія поріднених міст (міст-партнерів / міст-побратимів) є невіддільною частиною міждержавного співробітництва. Загальні інтереси та пристрасті до різних видів міської культури, політики і дипломатії – це вихід за межі мовних, мовленнєвих і соціокультурних відмінностей – з кінцевим об'єднавчим ефектом індивідуумів.

Міста та їх політико-дипломатичні традиції – це платформа для інституціоналізації іноземних учасників у національну міську політико-дипломатичну та інституціональну культуру та традиції, надаючи їм можливість налагодити інституціональні зв'язки з професіоналами та колегами у сфері міжміської політико-дипломатичної комунікації та стратегічного планування.

У свою чергу, гості-іноземці дізнаються про національні культури та модерні виклики, з якими стикається суспільство і міські громади, поціновувачі міської культури та інституціональної політики з інших держав.

Проведений компаративний аналіз у дослідницькому спектрі щодо дипломатії поріднених міст (міст-партнерів / міст-побратимів), надає підстави констатувати наступне.

Систематично й найбільш послідовно до проблем дипломатії поріднених міст і більш ширше – міської дипломатії – звертаються дослідники, політики й

дипломати із США, Канади, КНР, України, Грузії, Молдови, Румунії, Франції, Німеччини, Іспанії, Італії, Великої Британії, Бразилії та ін.

Такий політико-дипломатичний інтерес до питань дипломатії поріднених міст та міст-інституцій у цілому в зовнішньополітичній діяльності провідних держав світу обумовлюється набутим значним досвідом в практиці застосування інструментів міської дипломатії, і зокрема – традиційно великою роллю міст-інституцій як в суспільному житті, так і в зовнішньополітичній та політико-дипломатичній діяльності цих держав.

Дипломатія поріднених міст – це діяльність держав, урядів, спеціальних зовнішньополітичних інституцій (як офіційна, так і неофіційна) по реалізації завдань зовнішньої політики посередництвом підготовки, організації, проведення та участі в міжнародних і національних заходах на рівні міст за участі делегацій міст, професіоналізованих команд, творчих колективів, освітян, науковців, міських інституцій та їх досягнень (державні актори / недержавні актори).

Дипломатія поріднених міст (міст-партнерів / міст-побратимів) це новий тренд галузевої дипломатії XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Rofe, J. S. (2016) Sport and diplomacy: A global diplomacy framework. *Diplomacy & Statecraft. Vol. 27* (2). P. 212–230.
2. Ritzer, G., Dean, P. (2019) Globalization: Conceptualization, Origins, and History. 2nd Edition. Oxford. 606 p.
3. Ціватий, В. Г. (2022) Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості: модель, інструментарій і національні особливості сучасної дипломатії (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний корпус. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії* / За ред. С.С. Русакова. Вінниця–Київ: «ТВОРИ», С. 43–47.
4. Ціватий, В. Г. (2025) Публічна дипломатія в Україні та світі: соціально-гуманітарний, міжнародно-політичний і практичний виміри зовнішньої політики у сфері культури (1991-2025). *Соціально-гуманітарні відносини в сучасній Україні: виклики та перспективи: колективна монографія* Харків: СГ НТМ «Новий курс», Розділ 3 (3.2). С. 73-88.
5. Ціватий, В. Г. (2023) М'яка сила («soft power») і модель публічної дипломатії Європейського Союзу XXI століття: міжнародно-політичний і регіональний аспекти. *Нотатки сучасної науки: електронний мультидисциплінарний науковий часопис.* Харків: СГ НТМ «Новий курс». № 9. С. 13-15.
6. Modern Diplomacy in Practice. Robert Hutchings, Jeremi Suri. Palgrave Macmillan, 2020. 260 p.
7. Global Diplomacy: An Introduction To Theory And Practice. Thierry Balzacq, Frédéric Charillon Frédéric, Frédéric Ramel, Nicole Snow. Palgrave Macmillan, 2020. 350 p.

Віктор ГЛЕБОВ
кандидат історичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-5321-9829

ДИПЛОМАТІЯ КНР В РОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В останнє десятиліття в дипломатії Китаю (КНР) відбулися зміни, безпосередньо пов'язані з ім'ям голови КНР Сі Цзіньпіном, який запропонував створити економічний пояс Шовкового шляху та Морського Шовкового шляху XXI століття. На нараді з міжнародних справ, що відбулася у Пекіні в грудні 2023 року, голова КНР Сі Цзіньпін окреслив десять фундаментальних напрямків зовнішньої політики Китаю, які були опубліковані у Білій книзі під назвою «Спільне будівництво співтовариства єдиної долі людства: ініціативи та дії Китаю» [1].

Ініціатива «Один пояс, один шлях» – це основна, але не єдина програма, запущена Китаєм, однією з головних завдань якої є створення середовища співпраці між державами. У цій програмі вже беруть участь майже три чверті країн світу і близько трьох десятків міжнародних організацій. країн-учасниць. У рамках ініціативи Китай підписав 21 угоду про вільну торгівлю, став одним із провідних економічних партнерів більш ніж 140 країн світу [2].

Ще однією особливістю зовнішньої політики Китаю є те, що вона не статична. У лютому 2023 року Китай офіційно висунув програмний документ ініціативи глобальної безпеки. Одна з головних особливостей зовнішньої політики Китаю полягає в тому, що він прагне до формування багатополярного світопорядку. Як передбачає офіційний Пекін, в основі сучасних міжнародних відносин повинні лежати принципи багатостороннього співробітництва і рівноправності держав [3].

У 2024 року Китай відзначав – 75-річчя від дня заснування Китайської Народної Республіки, що стало початком нового десятиліття зовнішньої політики Китаю.

У контексті основних змін які відбулися у зовнішній політиці та дипломатії КНР за останнє десятиріччя, є сенс подивитися на дипломатію Китаю щодо російсько-української війни, яка розпочалася в 2014 р. після захоплення РФ території Криму та частини східних територій України а 24 лютого 2022 р. переросла у повномасштабну війну між двома країнами, коли російські військові формування вторглися на територію України [4].

На початку російської військової агресії проти України в 2014 р. Китай заявив, що він підтримує суверенітет та територіальну цілісність України. Крім того, китайське керівництво запропонувало план врегулювання військового конфлікту між воюючими сторонами та свою готовність виступити у ролі

посередника у цьому конфлікті. Проте китайська ініціатива не була оцінена належним чином.

8 березня 2022 р. президент Франції Еммануель Макрон і канцлер Німеччини Олаф Шольц провели телефонну розмову з китайським лідером, яка стосувалася нападу РФ на Україну. Після розмови Сі Цзіньпін заявив про необхідність поважати суверенітет і територіальну цілісність усіх країн і що його країна готова активно працювати з міжнародною спільнотою з метою посередництва, спрямованого на припинення війни. За ініціативи ЄС 1 квітня 2022 р. відбувся саміт ЄС – Китай, найважливішою метою якого був діалог з Пекіном щодо війни РФ проти України [5].

За результатами саміту МЗС Китаю опублікувало прес-реліз, в якому було представлено позицію Пекіну щодо війни Росії проти України. У заяві китайська сторона наголосила, що «Китай дуже шкодує, що ситуація в Україні дійшла до того стану, де вона зараз. Позиція Китаю щодо українського питання послідовна та чітка. Китай завжди стоїть на боці миру та робить свої висновки незалежно, враховуючи особливості кожного питання». Офіційний Пекін вважає, що «причина української кризи полягає у регіональній безпековій напруженості в Європі, яка накопичувалася роками. Фундаментальним рішенням буде задовольнити легітимні безпекові занепокоєння всіх причетних сторін». У якості «рецепта» вирішення «кризи» китайські дипломати, передусім, запропонували «мирні переговори», які Китай «заохочує на свій власний лад». У той же час міжнародна спільнота повинна створювати «сприятливі умови» для переговорів між Росією та Україною, «замість того, щоб підливати олії у вогонь».

Хоча Китай не заявив про підтримку західних санкцій проти РФ, проте наступні кроки його уряду щодо загроз та викликів, які спричинила російська військова агресія проти України як для європейської, так і світової безпеки загалом. Водночас у Раді Безпеки ООН Китай утримався під час голосування за резолюцію, яка засуджує війну РФ проти України.

Помітною тенденцією в обговоренні змін у зовнішній політиці та дипломатії КНР став дискурс щодо впливу на зовнішню політику, політики національної безпеки. Оголошення Сі Цзіньпіном про Ініціативу глобальної безпеки (GSI) на форумі Боао на острові Хайнань у квітні 2022 року стало ключовим моментом у цих зусиллях. Хоча GSI спирається на деякі ключові давні та традиційні теми зовнішньої політики Китаю, він перепаковує та поєднує ці теми з дискурсом, який використовується для розробки та формування всеосяжної концепції національної безпеки. GSI був офіційно закріплений у китайському законодавстві, коли навесні/влітку 2023 року було прийнято Закон про зовнішні відносини [6].

Варто звернути увагу на кілька тем. Однією з них є необхідність перегляду регіональної та глобальної архітектури безпеки на основі оцінки Китаєм «дефіциту глобального управління безпекою» та його протидії

архітектурі альянсу США, яку він критикує як ексклюзивну, нульову та дестабілізуючу.

По-друге, одним із проявів GSI є прагнення Китаю створити нові форуми, мережі та архітектуру для боротьби з нетрадиційними загрозами безпеці, зокрема в законодавстві. правозастосування або у «міжнародному співробітництві у сфері громадської безпеки». У рамках GSI Китай запропонував навчити до 5000 співробітників для боротьби з глобальними загрозами безпеці, а на зустрічі Шанхайської організації співробітництва (ШОС) восени 2022 року Сі Цзіньпін оголосив про готовність Китаю навчити 2000 співробітників правоохоронних органів і створити антитерористичний тренувальний центр КНР-ШОС.

По-третє, Ініціатива глобальної безпеки іноді використовувалася як частина зусиль Китаю щодо «створення мирного середовища для реалізації прав людини». Офіційні ЗМІ Китаю стверджують, що «мир і безпека є фундаментальними передумовами для захисту та просування прав людини», і що GSI «надає китайське рішення для підтримки безпечного середовища для захисту прав людини».

По-четверте, китайські офіційні особи використовували GSI як основу, в рамках якої стверджували, що Китай поділяє спільні інтереси в «політичній безпеці» з Глобальним Півднем і країнами, що розвиваються. Під час зустрічі БРІКС у липні 2023 року Ван І заявив, що «країни «Глобального Півдня» стикаються з важливою місією протистояти зовнішньому втручанню та проникненню та підтримувати політичну безпеку та безпеку режиму, тому вони повинні спільно підтримувати зусилля один одного для підтримки національної безпеки та стабільності. Виходячи з цього, у КНР активно працюють над реалізацією концепції національної безпеки та контршпигунських заходів, що направлені на протидію США в регіоні. Концепція робить акцент на створенні політичної стабільності, та на створенні мереж безпеки, наприклад Ініціативи глобальної безпеки. Ініціатива глобальної безпеки була створена Китаєм в 2022 році, і позиціонується як альтернатива західним підходам до глобальної безпеки. Основними принципами є: непорушність суверенітету та територіальної цілісності; неприйняття блокового протистояння та гегемонізму; вирішення конфліктів через діалог; забезпечення глобальної безпеки через розвиток.

Отже, китайсько-українські відносини розвиваються на тлі складних суперечностей, які охоплюють як безпекові, так і економічні аспекти, де обидві сторони бажають посилити свої позиції, уникаючи створення конфлікту.

Список використаних джерел:

1. A Global Community of Shared Future: China's Proposals and Actions. URL : http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2023-09/26/content_116710660_5.htm (дата звернення: 19.12.2024).

2. Кіктенко, В. О. (2017) «Один пояс, один шлях» -гігантський геоекономічний проєкт Китаю. URL.: https://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoekonomichnij-proekt-kitayu/ (дата звернення: 19.12.2024).
3. Ekman, A. (2023) China's Global Security Initiative. URL : https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_5_China%27s%20Global%20Security%20Initiative.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
4. Позиція Китаю щодо російської воєнної агресії проти України. URL : https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/pozytsiia-kytaiu-shchodo-rosiiskoi-voiennoi-ahresii-proty-ukrainy.html (дата звернення: 19.12.2024).
5. Саміт ЄС-Китай: Відновлення миру та стабільності в Україні є спільною відповідальністю URL.: https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/samit-yes-kytaj-vidnovlennya-myru-ta-stabilnosti-v-ukrayini-ye-spilno (дата звернення: 19.12.2024).
6. Китайські ініціативи глобальної безпеки. URL : https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/kitajski-iniciativi-globalnoi-bezpeki/# (дата звернення: 19.12.2024).

Артем КРОЙТОР
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/:0000-0003-4652-7441

ВІЙНА, ЩО ЗМІНИЛА СВІТ: ВПЛИВ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНУ СИСТЕМУ

Демократичний світ після розвалу СРСР нагадував городян Орану з роману «Чума» Альберта Камю, які святкують перемогу демократії над автократією і вірять, що зло не повернеться. Філософ застерігає людей від хибної впевненості у тому, що зло може бути знищене, зазначаючи: «Бацила чуми ніколи не вмирає, ніколи не щезає, десятиліттями вона може дрімати десь у закрутку меблів або в стосі білизни, вона терпляче вичікує своєї години в спальні, в підвалі, у валізі, в носовичках та в паперах, і, можливо, настане день, коли на лихо і в науку людям чума розбудить пацюків і пошле їх конати на вулиці щасливого міста» [3].

Сучасна війна росії проти України продемонструвала крихкість світової системи заснованої на міжнародному праві та цінностях демократії, яка склалась після Другої світової війни. Війна продемонструвала не ефективність існуючої безпекової системи та міжнародних інститутів, що покликані її забезпечити. Крім того дана війна сприяла перегляду концепцій демократизації, зокрема ідеї того, що глобалізація сприяє демократичному транзиту у

автократіях. Очевидним стало, що конструювання глобального ринку залучило автократії до широкомасштабних торгівельних взаємодій з розвинутими демократіями [4]. Така глобальна торгівля забезпечила економічне піднесення у Російській Федерації, що лише посилило легітимність авторитарного лідерства та імперську неофашистську ідеологію «руського світу» [5].

Ця війна, на наш погляд, засвідчила не просто кризу, а злам Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин ініційований Російською Федерацією за підтримки союзних їй автократичних режимів. Війну слід розглядати в межах зіткнення демократичної системи і авторитарної, перемога однієї із яких визначить остаточно долю демократизації України, системи міжнародних відносин і майбутнє світової війни [5]. У випадку перемоги В. Путіна та його союзників, сучасна війна проти України буде розглядатись як увертюра до глобальної опери під назвою «Третя світова».

Адже, якщо зануритись в ретроспективу і логіку світових воїн стає очевидним, що світові війни є наслідком краху попередньої міжнародної системи, а їх результат – формування нової світової системи, особливості якої будуть диктуватися переможцями.

Схожість між подіями навколо Німеччини й Чехословаччини у 1938 році та ситуацією між Росією й Україною у 2022 році вражає. Варто пильніше подивитись до 1938 рік, бо саме він був прологом до Другої світової війни. Погляд на цей рік дає можливість розглянути сучасність, побачити те, що не трапилось і зрозуміти те, що відбулося. Адольф Гітлер заперечував право Чехословаччини на існування як держави. Попри те, що її політичне керівництво було обране демократичним шляхом. Він підважував саме існування чехословацького народу через мовну різноманітність країни, називаючи її штучним витвором, породженим несправедливими наслідками Першої світової війни [1, с. 42-64].

Посилаючись на наявність німецької меншини, Гітлер аргументував своє право визначати внутрішні справи Чехословаччини. У травні 1938 року армія Німеччини готувалась до швидкого наступу, а 12 вересня фюрер виступив з пропагандистською промовою про «знищення» німців у Чехословаччині, що жодним чином не корелювалось з реальністю. В цих обставинах, європейські лідери замість того, аби не допустити порушення міжнародного права і Версальсько-вашингтонської системи відносин у цілому, вирішили використовувати тактику умиротворення агресора (яку сьогодні по відношенню до В. Путіна прагне застосовувати Д. Трамп). Велика Британія й Франція в Мюнхені 30 вересня, разом із Німеччиною та Італією, вирішили долю Чехословаччини без її участі на користь агресора. Таким чином А. Гітлер отримав прикордонні райони Чехословаччини, які мали ключове оборонне значення, а влада Чехословаччини змушена була визнати розчленування своєї держави [2]. Чи сприяла така політика демократичних держав до унеможливлення глобальної війни? Відповідь очевидна. Однак у 1938 році багатьом лідерам це здавалося меншим злом заради недопущення більшого.

Відсутність опору дала Гітлеру змогу зміцнити позиції, адже він захопив озброєння, економічні ресурси, отримав психологічну перевагу. Завдяки цьому

вже у 1939 році він міг атакувати Польщу, скориставшись допомогою СРСР за Пактом Молотова–Ріббентропа. Якби Чехословаччина не здалася, союз СРСР і Німеччини був би менш імовірним. Можна припустити, що якби Франція, Велика Британія, Польща та інші держави чинили опір політиці А. Гітлеру, захищаючи цілісність Чехословаччини то це б точно підірвало економічні і військові сили Німеччини, обмежуючи амбіції її політичної еліти і суспільства. Тож поділ Чехословаччини заклав прецедент порушення міжнародного права, яке зрештою було легітимізоване Мюнхенською угодою, що уможливило ланцюг інших договорів направлених на порушення міжнародної системи, зокрема сумнозвісний Пакт Молотова-Ріббентропа.

Семе ця сторінка політичної історії читається сьогодні досить виразно. Адже події 1938-го та 2022-го року мають глибоку подібність, особливо з огляду на заперечення легітимності і суверенітету України з боку режиму В. Путіна. Він як і Гітлер підважує існування української державності та нації як суб'єкта самовизначення. І попри те, що влада в Україні обрана у конституційний спосіб з високим рівнем легітимності він її заперечує, називаючи Україну історичним непорозумінням, породженим чи-то становленням більшовизму, чи-то крахом Радянського Союзу. Посилаючись на російськомовну меншину і вигадуючи порушення її прав в Україні Він обґрунтовував потребу в її «захисті» та здійснив напад на Україну в 2014 році, анексуючи Крим і окремі території Луганської та Донецької областей. Протягом 2021 року Путін накопичував війська на кордонах, активізував агентуру в середині країни, а в грудні виголошував промови, що виправдовували майбутню агресію. У цьому ж році відбувся «аншлюз» Білорусі і Російської Федерації (5 листопада 2021 рік декрет Союзної держави). Не отримавши реальної протидії у 2014 році, В. Путін 24 лютого 2024 року розпочав повномасштабне вторгнення в Україну. Однак наразився на не очікуваний ні для нього ні для багатьох інших політичних лідерів опір України. Це змінило європейське ставлення до агресора. Умиротворення Росії стало недопустимим. Військова неспроможність змусила Кремль звертатися за підтримкою до Китаю, Ірану та Північної Кореї. Минуло три роки, а результат війни все ще не остаточний. Але вже зараз зрозуміло, що Україна: стримала розгортання війни на рівень НАТО, завдавши відчутної шкоди армії РФ, демонструючи, що ядерний шантаж не є непереможним. А також довела, що демократична держава може боронити себе без членства в військових альянсах при підтримці демократичного блоку інших держав у боротьбі за збереження світової системи, яка ґрунтується на міжнародному праві і демократичних цінностях.

Водночас, як і в 1938 році, вибір між спротивом і капітуляцією мав далекосяжні наслідки. Тоді поступки Гітлеру лише посилили його апетити. Сьогодні ж опір України, навпаки, став фактором стримування нових війн і збереження, хоч і дуже крихкого, глобального порядку.

Отож зміна зовнішньополітичної орієнтації в США, пов'язана з перемогою Д. Трампа та його риторикою на користь Російської Федерації, може негативно вплинути на подальшу долю не лише Європи, але й усієї

світової системи міжнародних відносин. Період з 2014 по сьогоднішній день можна умовно назвати затяжним 1938 роком. Українському народові при підтримці демократичного світу вдалося над зусиллями продовжувати цей довгий рік.

Проте, якщо в адміністрації президента США, цього не зрозуміють і наддадуть перевагу політиці умиротворення агресора уклавши «Мюнхенську угоду 1938» у XXI столітті, то «довгий 1938» закінчиться констатацією загибелі Ялтинсько-потсдамської світової системи, що остаточно відкриє шлях до «1939» XXI століття. Конструювання нового світопорядку відбудеться в горнилі нової глобальної війни.

Список використаних джерел:

1. Гоменюк, І. (2017) Провісники Другої світової. Прикордонні конфлікти в Центрально-Східній Європі. Від розпаду імперій до Гляйвіцької провокації / Під. заг. ред. К. Галушка. Х.: Клуб сімейного дозвілля, 352 с.
2. Історична правда. Мюнхенський договір 1938: зрада напередодні війни. Історична правда. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/09/30/158187/ (дата звернення: 19.05.2025).
3. Камю, А. Чума. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=108 (дата звернення: 19.12.2024).
4. Кройтор, А. (2022) Демократичний транзит в умовах глобальної кризи демократії та війни РФ проти України. Соціально-економічний та політичний розвиток країн у сучасних умовах: Зб. наук. пр. міжнар. науково-практ. конф., (м. Одеса, 24.05.2022) Одеса, С. 37–40.
5. Кройтор, А., Кольцов, М. (2022) Виклики демократизації України у процесі європейської інтеграції під час російсько-української війни. Актуальні проблеми філософії та соціології. № 39. С. 170–176.

Микола ШЕВЧУК
кандидат історичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0001-5974-9417

МЮНХЕН – ДИПЛОМАТИЧНА ПЛАТФОРМА ДЛЯ РОБОТИ МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З БЕЗПЕКИ

Місто Мюнхен розташоване у землі Баварія є третім містом Німеччини після Берліну і Гамбургу з населенням більше 1,5 млн. чоловік. Людству відомий історичний факт про те, що саме у Мюнхені у вересні 1938 року великі держави ділили територію Чехословаччини, що символізувало нехтування суверенітетом та інтересами малих країн. Ця подія не дала уникнути жахливої

світової війни з великими жертвами. Після війни, згодом, Мюнхен став всесвітньо відомим містом, де проводять регулярно, з 1963 р., щорічні міжнародні конференції з безпеки. В них, за участю керівників держав та урядів, політиків, дипломатів, економістів, військових, дебатуються питання зовнішньої політики та безпеки і оборони. Відбувається обмін думками щодо головних проблем світового розвитку, пошук відповідей на глобальні виклики. З кінця 1990-х років у ній беруть участь політики та військові із держав Центральної та Східної Європи. На самому форумі не ухвалюються рішення, але на її полях традиційно відбуваються двосторонні зустрічі.

Тривалий час, з 2009 до 2022 р., роботою конференції керував авторитетний екс-дипломат В. Ішінгер. Він заснував у 2011 р. спецфонд даної конференції та був його головою. Засідання конференцій відбуваються на території готелю «Байєріше Хоф».

Чому саме баварський Мюнхен став місцем проведення, знаної з часом, Мюнхенської конференції з безпеки? Завдяки організаторові Евальду фон Кляйсту, а також тому, що Баварія – найбільш економічно розвинена земля федерації з якісною інфраструктурою. Виступаючи у 2014 р. на ювілейній 50-й Мюнхенській конференції з безпеки міністр закордонних справ Німеччини Ф.-В. Штайнмайєр зауважив, що коли засновували цей форум, не чекали, що зовнішньополітичні та безпекові питання «вийдуть далеко за кордони власної держави», тому що «Німеччина перебувала на краю Західного світу, на стику блокового протистояння і не мала власних повноважень у сфері зовнішньої політики і політики безпеки» [12]. Він додав: «Саме завдяки далекоглядності і прихильності Х. Тельчика і В. Ішінгера щорічна конференція постійно модернізувалась і розширялась, зберігаючи її теми в унісон з поточними подіями». Внесок Мюнхенської конференції з безпеки за 50 років міністр визначив у тому, щоби «мирне співіснування не перетворилось у необмежену ненависть» [12].

Слід звернути увагу і на промову екс-президента Німеччини Й. Гаука, виголошену на цій же конференції 31 січня 2014р. Він наголосив на тому, що найважливішим досягненням зовнішньої політики Німеччини є те, що вона «за допомогою своїх партнерів побудувала сучасність миру і співробітництва на основі минулого війн і домінування» [11]. У цьому сенсі мова йшла про примирення з сусідами, національну мету об'єднання Європи і союз з США в рамках НАТО. Формувалась позиція: «Німеччина виступає за концепцію безпеки, основану на цінностях і поваги до прав людини». Й. Гаук зазначив, що після свого об'єднання його країна «крок за кроком перетворюється з бенефіціара у гаранта міжнародного порядку і безпеки» [11]. Він цілком справедливо говорив про концепцію відповідальності по захисту суспільства від масових злочинів.

З питань, що розглядалися на Мюнхенській конференції з безпеки можемо пригадати зміст промови В. Путіна у 2007 р., коли він заперечував проти спроб впровадити концепцію однополярного устрою світу. Він тоді сказав: «Світ сьогодні складніший ніж 20 – 30 років тому і в ньому є ті, хто розуміють лише аргумент переважаючої сили». В кулуарах стверджували про

протистояння між Москвою та Вашингтоном. Фактор сили набував для Росії все більшого значення. 19 січня 2008 р. начальник Генштабу ЗС РФ Ю. Балуєвський заявив, що для захисту РФ та її союзників у разі необхідності можуть бути застосовані не лише збройні сили, але і ядерна зброя [1, с. 24]. Подібне декларувалось у Воєнній доктрині РФ 2002р., але попередня заява була оцінена експертами як крок до конфронтації. Відновилась активна розвідувальна діяльність російських спецслужб у країнах Євросоюзу і США [1, с. 25]. Вже у серпні 2008 р. Росія застосувала право сили у військовій операції проти Грузії.

У своїй книзі «Світ у небезпеці» (2018) В. Ішінгер зазначив: «В Європі анексія Криму і триваюче вторгнення Росії у Східній Україні показали, що наш континент не є постмодерний рай, в якому виключено використання воєнного насильства» [6, с. 25]. 58-а Мюнхенська конференція з безпеки проходила прямо напередодні відкритої війни Росії проти України. В. Путін проігнорував отримане запрошення на конференцію. 19 лютого 2022р. канцлер ФРН О. Шольц попереджав Росію: «Воєнна агресія проти України була б важкою помилкою. Ми не хочемо, щоб це сталося» [13]. 24 лютого РФ почала агресію, а 25 лютого проголосувала проти резолюції, в якій РБ ООН закликала її негайно припинити застосування сили проти України та утриматися від будь-якої подальшої незаконної погрози силою або її застосування проти будь-якої держави-члена ООН. Після «референдумів», які відбулися у вересні 2022 р., Росія наклала вето на резолюцію РБ ООН, що мала засудити «приєднання» до неї окупованих територій [5, с. 18].

На Мюнхенській конференції з безпеки 2023р., що проходила під девізом «Переосмислення бачення» («Re: vision»), мова йшла про протиборство «ліберальних демократій» та «ревізіоністських автократій», про виклик з боку агресора (РФ) та рішучу відсіч йому. Х. Хойсген висловив думку про те, що вона «знову стане платформою для особистих зустрічей високого рівня еліти політики безпеки з усього світу – і це в особливо напружені часи» [9]. Тоді на конференцію прибуло біля 700 учасників і це стало демонстрацією солідарності Заходу з Україною. Канцлер ФРН О. Шольц пообіцяв підтримувати Україну стільки, скільки це буде потрібно. Він висловив переконання, що путінський ревізіонізм не переможе, але діяти треба швидко. Президент Франції Е. Макрон, що виступав певний час за діалог з В. Путіним, наголосив на тому, що російська агресія має зазнати поразки [8]. Конференцію 2023 р. називали «біржею зброї» через домовленості про готовність поставляти більше зброї Україні.

Ювілейна 60-та Мюнхенська безпекова конференція (МБК) 2024 року відзначалась тим, що «західні дипломати нарешті почули та почали активно підтримувати думку, що російська агресія проти нашої держави – не ізольована, а є війною "вісі зла" проти колективного Заходу» [4]. У багатьох виступах звучав заклик прокинутися, зрозуміти, що агресія Росії проти України має бути у центрі уваги політиків, бо вона має глобальні наслідки. Слід звернути увагу на те, що учасників конференції ознайомили з результатами соціологічного

опитування, що проводилося з 24 жовтня по 16 листопада 2023 р. у 12 країнах (G7 та БРІКС, крім Росії), включно з Україною, щодо сприйняття індексу ризиків.

Майже всі показники, пов'язані з війною Росії проти України, знизилися, включаючи можливість використання ядерної зброї агресором та перебої з постачанням енергії. Хоч Росія все ще була головною загрозою для 5-ти країн G7, громадяни Німеччини поставили її лише на 7-ме місце, а італійці – на 12-те [10, р. 2] Треба віддати належне канцлеру Німеччини О. Шольцу, який присвятив майже увесь свій виступ Україні, визначивши, що російська агресія є головним безпековим викликом та що Захід недостатньо допомагає ЗСУ, і саме це є найбільшою проблемою [4]. Напередодні, у великому інтерв'ю газеті «Die Zeit» він сказав, що його дратує постійна критика і звинувачення уряду у тому, що він «мало і повільно» вирішує питання для України. «При цьому, – як заявив він, – ми робимо більше ніж всі інші країни ЄС, набагато більше» [14]. Зокрема, «половину відомої підтримки зброї для оборони України від Європи мобілізувала Німеччина» [14]. Під час зустрічі з президентом Зеленським на полі конференції прем'єр-міністерка Данії М. Фредеріксен жорстко і недипломатично закликала не ховатись за «браком виробничих потужностей» у постачанні зброї в Україну [4].

14 -16 лютого 2025 р. проходила 61-ша Мюнхенська конференція з безпеки. Ще до її початку новий президент США Д. Трамп заявив про намір швидко досягнути перемир'я і миру, щоб припинити кровопролитну війну між Україною і Росією. Європейські політики, що звикли покладатися на лідерство США спостерігали за його подальшими кроками. Але виступ на конференції віце- президента США Ді Венса став свого роду несподіванкою для присутніх. Він заявив, що Вашингтон занепокоєний станом європейської безпеки (європейські лідери повинні робити більше, щоб сприяти обороні України) та станом демократичних цінностей у Європі. Висловив також сподівання, що разом із союзниками США вдасться досягти «раціональної домовленості між Україною та Росією». Його виступ змусив європейців задуматися про їхнє місце в безпековій політиці регіону. Міністр закордонних справ України А. Сибіга свідчив, що під час дипломатичних переговорів, з огляду на особливу позицію представників США таких виразів обличь деяких наших європейських партнерів не бачив з 2022 року. На них була суміш обурення, шоку, але й готовності до дій» [3]. Авторитетне німецьке видання «Wirtschafts Woche» повідомляло про те, що у тодішніх дипломатичних розмовах говорилось, що команда Трампа так і не вийшла з передвиборчого режиму. Інші зауважували: «США хочуть тепер повністю асимілювати Європу у трампізм» [7].

Не дивлячись на всю напруженість, на конференції звучали і оптимістичні голоси. «За рідкими виключеннями, я ніколи не бачила, щоби 27 членів ЄС були так єдині з будь-якого питання», – заявляла прем'єр-міністерка Данії М. Фредеріксен. Несподівано єдина позиція Європи призвела до впливу

на делегацію США, яка сама по собі видавалась набагато менш єдиною, ніж це представлялось зовнішньому світові [7].

Президент України В. Зеленський наголошував на необхідності як підтримки сильної країни – США, так і консолідованої Європи. «Що важливо – не робити рішень про Україну без України. Це принципова позиція», – заявляв він. На закритті Мюнхенської конференції з безпеки її голова К. Гойсген заявив, що вона була «в певному сенсі європейським жахіттям», але й внесла «багато ясності». «Ми повинні продемонструвати набагато більше сили», – сказав він, пояснивши, що Європа не просто хоче сидіти за столом переговорів, а повинна розробити власний план безпеки для України [16].

Список використаних джерел:

1. Горбулін, В.П. (2008) Національна безпека: український вимір/ В.П. Горбулін, О.В. Литвиненко. К.: Текст. 104 с.
2. Красноштан, І. (2025) Мюнхенська конференція продемонструвала: Європа більше не може зволікати – час діяти. *Українська правда,* 18.02.2025. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2025/02/18/7498958/
3. Мюнхенська конференція-2025: Сибіга розповів про «момент істини» для європейської єдності. *МИ-Україна*, 17.02.2025. URL: https://weukraine.tv/novyny/mjunkhenska-konferentsija-2025-sibiha-rozpoviv-pro-moment-istini-dlja-jevropejskoji-jednosti/#google_vignette (дата звернення: 19.12.2024).
4. Сидоренко, С. (2024) Захід шукає обриси світової війни. Чому Мюнхен-2024 став тривожним дзвіночком для України. *Європейська правда,* 19.02.2024. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/02/19/7179918/
5. Шергін, С.О. (2023) Політичний феномен російсько-української війни. *Проблеми всесвітньої історії*. № 3(23) С. 7-17.
6. Ischinger, W. (2018) Welt in Gefahr. Deutschland und Europa in unsicheren Zeiten. Berlin: Text. 304 p.
7. Die Amerikaner halten uns knallhart einen Spiegel vor. *WirtschaftsWoche, 16. Februar 2025.* URL: https://www.wiwo.de/politik/ausland/sicherheitskonferenz-muenchen-die-amerikaner-halten-uns-knallhart-einen-spiegel-vor/30215492.html (дата звернення: 19.12.2024).
8. Mit einem Satz setzt Macron den Ton für die Sicherheitskonferenz *Focus online, 20. Februar 2020.* URL: https://www.focus.de/politik/deutschland/sicherheitskonferenz-2023-und-dann-will-doch-noch-einer-ueber-diplomatie-reden_id_186262627.html (дата звернення: 19.12.2024).
9. Münchner Sicherheitskonferenz im Zeichen des russischen Angriffskrieges 13. 02. 2023 URL: https://www.bmvg.de/de/aktuelles/sicherheitskonferenz-im-zeichen-russischen-angriffs-auf-ukraine-5583370 (дата звернення: 19.12.2024).
10. Munich Security Index 2024. (2024) München: Text. 21 s.

11. Rede von Bundespräsident Dr.h.c. Joachim Gauk zur Eröfffnung der Münchner Sicherheitskonferenz am 31. Januar 2014 in München: «Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen». *Der Bundespräsident, 31.01.2014*. URL: https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/newsletter-und-abos/bulletin/rede-von-bundespraesident-dr-h-c-joachim-gauck-800928
12. Rede von Aussenminister Frank-Walter Steinmeier anlässlich 50. Münchner Sicherheitskonferenz. *Der Bundespräsident*, 01.02.2014. URL: https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/140201-bm-muesiko-259554 (дата звернення: 19.12.2024).
13. Rede von Bundeskanzler Olaf Scholz anlässlich der Münchner Sicherheitskonferenz am 19. Februar 2022. URL: https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/archiv/rede-von-bundeskanzler-olaf-scholz-anlaesslich-der-muenchner-sicherheitskonferenz-am-19-februar-2022-2006684 (дата звернення: 19.12.2024).
14. Sind Sie noch Richtige, Herr Scholz? *Die Zeit, 25. Januar 2024.* URL: https://www.zeit.de/leserbriefe/2024/25-januar-2024-ausgabe-5 (дата звернення: 19.12.2024).
15. USA fordern von Europäern Zusagen für Absicherung eines Friedens in der Ukraine. *Süddeutsche Zeitung, 16*. Februar 2025. URL: https://www.sueddeutsche.de/thema/Münchner_Sicherheitskonferenz (дата звернення: 19.12.2024).
16. Vorsitzender nennt Münchner Sicherheitskonferenz „europäischen Albtraum“. *Frankfurter Allgemeine Zeitung, 17. Februar 2025.* URL: https://www.faz.net/aktuell/politik/sicherheitskonferenz/muenchner-sicherheitskonferenz-laut-heusgen-europaeischer-albtraum-110301386.html (дата звернення: 19.12.2024).

Світлана НАУМКІНА
доктор політичних наук, професор
Державний вищий навчальний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-2268-5181
Сергій РУЦЬКИЙ
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Державний вищий навчальний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0008-2420-9745

ПАРАДИПЛОМАТІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ БОРОТЬБИ З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА

У контексті безпрецедентної інтенсивності глобального інформаційного протиборства, що характеризується не лише кількісним зростанням потоків дезінформації та пропагандистських наративів, але й їхньою якісною еволюцією, парадипломатія – міжнародна діяльність субнаціональних утворень – набуває стратегічного значення як потенційно ефективний, проте поки що недостатньо концептуалізований інструмент контрдії. Її унікальний набір характеристик, що включає гнучкість оперативного реагування, здатність до формування автентичних низових зв'язків, орієнтованість на специфічні локальні контексти та потенціал для міжсекторальної співпраці, відкриває нові горизонти для розробки комплексних стратегій боротьби з інформаційними загрозами, комплементуючи традиційні державні підходи.

1. Розширення теоретичних засад парадипломатії як інструменту контрпропаганди та боротьби з дезінформацією:

Інтеграція теорії складності та адаптивних систем: Інформаційне середовище є складним та динамічним, що вимагає гнучких та адаптивних стратегій протидії. Парадіпломатія, завдяки своїй децентралізованій природі та здатності до швидкої самоорганізації на локальному рівні, може розглядатися як елемент складної адаптивної системи, що здатна ефективніше реагувати на мінливі інформаційні загрози порівняно з ієрархічними державними структурами. Субнаціональні актори можуть експериментувати з різними контрнаративами та комунікаційними стратегіями, швидко масштабуючи успішні підходи та відмовляючись від неефективних.

Застосування теорії соціальних мереж: Парадіпломатичні зв’язки формують розгалужені соціальні мережі на міжнародному рівні. Теорія соціальних мереж підкреслює важливість як сильних (близьких, довірливих), так і слабких (віддалених, але інформаційно різноманітних) зв’язків у

поширенні інформації та впливу. Субнаціональні актори можуть використовувати свої мережі для цілеспрямованого поширення контрнаративів серед різних сегментів міжнародної аудиторії, використовуючи як особисті контакти, так і цифрові платформи.

Врахування когнітивних та поведінкових наук: Ефективна контрпропаганда та боротьба з дезінформацією вимагають розуміння того, як люди сприймають, обробляють та запам'ятовують інформацію, а також факторів, що впливають на їхні переконання та поведінку. Залучення знань з когнітивних наук та поведінкової економіки може допомогти субнаціональним акторам розробляти більш переконливі та ефективні контрнаративи, враховуючи когнітивні упередження та емоційні фактори, що лежать в основі сприйняття дезінформації.

Міждисциплінарний підхід: Дослідження парадипломатії як інструменту контрпропаганди потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує знання з міжнародних відносин, політичної науки, комунікаційних наук, соціології, психології та інформаційних технологій. Це дозволить отримати більш цілісне розуміння феномену та розробити комплексні стратегії його застосування.

2. Розширення спектру механізмів використання парадипломатії у контрпропаганді та боротьбі з дезінформацією:

Створення багатомовних та мультикультурних інформаційних платформ: Субнаціональні утворення можуть ініціювати створення інформаційних платформ, що враховують лінгвістичні та культурні особливості різних цільових аудиторій, для поширення верифікованої інформації та контрнаративів зрозумілою та прийнятною для них мовою та у відповідному культурному контексті.

Залучення лідерів думок та інфлюенсерів на субнаціональному рівні: Регіональні та місцеві лідери думок, культурні діячі, науковці та інші авторитетні особи можуть відігравати важливу роль у поширенні контрнаративів та боротьбі з дезінформацією завдяки своїй довірі та впливу на місцеві та міжнародні спільноти.

Підтримка фактчекінгових ініціатив та медіаграмотності: Субнаціональні утворення можуть фінансувати та підтримувати місцеві та міжнародні ініціативи з перевірки фактів та підвищення медіаграмотності населення, сприяючи розвитку критичного мислення та здатності розрізняти правдиву та неправдиву інформацію.

Використання інструментів візуалізації даних та сторітелінгу: Переконливе донесення контрнаративів часто потребує використання візуалізації даних та емоційно забарвленого сторітелінгу, що робить інформацію більш зрозумілою, запам'ятовуваною та емоційно резонансною для цільових аудиторій. Субнаціональні актори можуть використовувати ці інструменти для ефективної комунікації.

Співпраця з технологічними компаніями та розробниками програмного забезпечення: У боротьбі з поширенням дезінформації важлива співпраця з технологічними компаніями для розробки інструментів виявлення та

маркування фейкового контенту, а також для підтримки безпечних та етичних інформаційних платформ.

3. Поглиблений аналіз факторів, що визначають ефективність парадипломатії у контрпропаганді та боротьбі з дезінформацією:

Інституційна спроможність та стратегічне планування: Ефективна парадипломатична діяльність у сфері контрпропаганди вимагає наявності спеціалізованих підрозділів або координаційних механізмів у структурі субнаціональних утворень, а також розробки довгострокових стратегій та планів дій у цій сфері.

Забезпечення прозорості та підзвітності: Для збереження довіри міжнародної аудиторії, парадипломатична діяльність у сфері контрпропаганди повинна бути прозорою та підзвітною, із чітким визначенням цілей, методів та джерел фінансування.

Оцінка впливу та зворотний зв'язок: Важливим елементом ефективної контрпропаганди є систематична оцінка впливу вжитих заходів та отримання зворотного зв'язку від цільових аудиторій для коригування стратегій та підвищення їхньої ефективності.

Створення коаліцій та партнерств: Успішна боротьба з глобальними інформаційними загрозами вимагає співпраці між різними акторами – державними органами, субнаціональними утвореннями, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями та представниками громадянського суспільства. Парадіпломатія може виступати платформою для формування таких коаліцій та партнерств.

4. Розширення емпіричної бази досліджень та аналіз кращих практик:

Проведення порівняльних досліджень ефективності різних парадипломатичних стратегій контрпропаганди у різних геополітичних та культурних контекстах.

Детальне вивчення успішних кейсів використання парадипломатії для протидії конкретним дезінформаційним кампаніям та аналіз факторів, що зумовили їхній успіх.

Розробка інструментів та методологій для оцінки впливу парадипломатичних ініціатив у сфері контрпропаганди на сприйняття інформації та поведінку цільових аудиторій.

Висновок: парадіпломатія є недооціненим, але стратегічно важливим інструментом у боротьбі з глобальними інформаційними загрозами. Її унікальні характеристики та потенціал для гнучкої, низової та контекстуалізованої діяльності відкривають нові можливості для ефективної контрпропаганди та боротьби з дезінформацією. Поглиблене теоретичне осмислення цього феномену з використанням міждисциплінарних підходів, розширення спектру практичних механізмів його застосування, ретельний аналіз факторів ефективності та систематичне вивчення кращих практик є ключовими напрямками для розробки комплексних та дієвих стратегій зміцнення інформаційної стійкості держави та суспільства в умовах безперервного інформаційного протиборства.

Інтеграція парадипломатичного інструментарію в національну інформаційну політику є не просто бажаною, а необхідною умовою забезпечення інформаційної безпеки та просування національних інтересів на міжнародній арені.

Юлія МАЙСТРЕНКО
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-7306-756X

УКРАЇНО-ГРУЗИНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРАДИПЛОМАТІЇ

Сучасний етап взаємодії між державами характеризується появою нових форм дипломатії, таких, як публічна дипломатія, дипломатія відомих людей, е-дипломатія та інші види. У процесі становлення «нової дипломатії» активно розвивається парадипломатія, як комплекс зовнішніх відносин між країнами на регіональному та місцевому рівнях. Парадипломатія не може стати альтернативою урядовим ініціативам та міждержавним зв'язкам, але здатна посилити їх [1, с. 14].

В Україні розширюється вплив місцевих громад на політику, звісно, цей процес має своє відображення і в провадженні зовнішньої політики, тож з кожним роком парадипломатія стає дедалі впливовішим інструментом.

Розробник терміну «парадипломатія» І. Духачек відзначив, що субнаціональна влада задля імплементації власної політики може залучати ряд механізмів взаємодії: відкриття постійних представництв регіонів, ділові поїздки за кордон, участь у конференціях представників місцевих органів влади, проведення бізнес-форумів [8]. Д. Еньєді припустив, що розвиток тривалих зовнішніх відносин міста є запорукою його зростання. Однією з форм тривалої зовнішньої співпраці є партнерство між містами-побратимами, частково засноване на географічній близькості, яке існувало в попередні періоди історії, але широкого поширення здобуло після Другої світової війни, у 1950-х роках XX ст. [9, p. 5].

Термін «місто побратим» передбачає офіційну та довгострокову співпрацю між двома муніципалітетами в різних країнах. Партнерські угоди про «побратимство» або «міста-побратими» зазвичай формуються з подібним рівнем територіальної одиниці в «дружній країні» [9, p. 6]. За словами Хартл, це низові ініціативи між містами/муніципалітетами, які базуються на спільно розробленій угоді про співпрацю. Виникло кілька назв для побратимства поселень у різних формах, таких як: міста-побратими, міста-дружби, міста-партнери.

Суть співпраці залишається однаковою всюди [9, p. 6]. Кооперація між містами за принципом «побратимства» (відносин «town twinnings» або «City-to-City» або C2C) як форма співробітництва розвивається на основі укладених юридичних чи соціальних угод між двома географічно та політично різними населеними пунктами з метою розвитку культурних та комерційних зв'язків, які можуть виходити на міжнародний рівень та перетворюватись на елемент двосторонніх міждержавних відносин [2, с. 31]. Процес розвитку системи міст побратимів знайшов підтримку і з боку міжнародних організацій: ООН, ЄС, Рада Європейських муніципалітетів, Організація об'єднаних міст [2, с. 32].

Протягом багатьох сторічь міста відігравали роль провідних центрів еволюції. Саме в містах зосереджувався розвиток політики, релігії, економіки, технологій, усіх наук та мистецтв зосереджений [2, с. 28].

Загалом, на сучасному етапі продовжує зростати роль та вплив міст, як культурних, економічних, політичних та наукових центрів на глобальному рівні. Разом з тим сучасні міста відчувають міграційний тиск, високий рівень забруднення навколишнього середовища, проблеми соціальної нерівності. В Європі частка міського населення складає вже більше 70%; великі міста споживають близько 75% усієї електроенергії, що виробляється у світі та роблять 80% усіх викидів в атмосферу [1, с. 15]. Розвиток взаємодії між містами країн Західної Європи активізувався в XX столітті, пізніше до цього процесу долучились країни постсоціалістичного та пострадянського простору, до яких, власне, і відноситься Україна та Грузія.

В процесі децентралізації, міста та регіони шукають партнерів для співробітництва. Окремої уваги заслуговує процес формування відносин на рівні «місто-місто», відносини між містами побратимами. Слід відзначити, що Україна формує широку мережу міст побратимів [1, с. 15].

Україна активно встановлює та розвиває зв'язки з локальними суб'єктами відповідних рівнів в інших країнах. Особливого значення такі відносини набули з початком повномасштабного вторгнення. Україна має сотні міст побратимів з усіх континентів, до прикладу лише Одеса активно співпрацює з такими містами: Александрія (Єгипет), Балтимор (США), Ванкувер (Канада), Варна (Болгарія), Генуя (Італія), Єреван (Вірменія), Йокогама (Японія), Колката (Індія), Кишинеу (Молдова), Констанца (Румунія), Ліверпуль (Великобританія), Лодзь (Польща), Марсель (Франція), Нікосія (Кіпр), Оулу (Фінляндія), Пірей (Греція), Регенсбург (Німеччина), Сегед (Угорщина), Спліт (Хорватія), Стамбул (Туреччина), Хайфа (Ізраїль), Циндао (Китай) (Міжнародне співробітництво. Міста-побратими). Міста побратими стали справжньою підтримкою для своїх партнерів: гуманітарна допомога, розміщення біженців закордоном [3].

Відносини між Україною та Грузією розвиваються у досить складних умовах: дезінтеграція радянського союзу, становлення незалежності, пошук векторів зовнішньої політики, внутрішньополітичний розвиток, зовнішня агресія. Історія становлення держав є досить схожою. Формування зовнішньої політики країн залежить від політичних поглядів лідерів країн. Україна та Грузія приєднались до Східного партнерства, країни мали не лише спільний вектор зовнішньої політики, але й дружні відносини на двосторонньому рівні.

Важливим інструментом формування двосторонніх відносин була парадипломатія.

Якщо вести мову про формування двосторонніх відносин на рівні міських взаємин, то слід брати до уваги період незалежності двох країн. На сучасному етапі можна відзначити, що Грузії та Україна має близько 30 міст побратимів. В 2013 році Міський голова Львова А. Садовий та мер Тбілісі Г. Угулава підписали угоду про співробітництво між двома містами. Угода передбачала співробітництво в культурній, науковій, освітній та економічній сферах [6]. Львів став містом побратимом Кутаїсі в 2002 році. Під час зустрічі мерів двох міст було також означено план дій щодо актуалізації та наповнення реальним змістом відносини на рівні міст.

Прикладом взаємодії між країнами на рівні міст можуть бути різні локальні заходи. Так, до заходів у рамках святкування Дня міста Кутаїсі (3-4 травня 2019 року) долучились представники міст-побратимів з України – Харкова, Дніпра, Львова, Сум та Миколаєва [7]. Батумі – місто-побратим Миколаєва (з 1995), Ялти (з 2008), Тернополя (з 2011), Донецька (з 2013), Умані (з 2018), місто-партнер м. Херсона (з 2018). Незважаючи на політичну ситуацію у Грузії, місто Батумі надавало гуманітарну допомогу [4]. За ініціативою української сторони відбулась зустріч Тимчасового повіреного у справах України в Грузії А. Касьянова з мером міста Батумі А. Чіковані на зустрічі обговорювалось питання співробітництва та надання гуманітарної допомоги з Херсоном, Миколаєвом, Тернополем та Уманню [5]. Розвиток взаємин між Україною та Грузією є багатогранними та складними. У різні періоди незалежності країн, відносини розвивались з різною інтенсивністю. Розвиток системи міст побратимів є важливим елементом відносин між державами. Такий рівень взаємин особливо важливий для встановлення співробітництва в культурній, економічній та гуманітарній сферах. Особливої актуальності ця взаємодія набула з початком війни та необхідності підтримки України та її населення як в українських містах, так і за кордоном. Грузинські міста побратими надавали відповідну підтримку та допомогу українським партнерам.

Список використаних джерел:

1. Аміров, А.О. (2021) Парадипломатія в зовнішньополітичному виборі України: «П’яте колесо» чи акселератор європейської інтеграції? *Політикус*. Вип.4. С. 14–19.
2. Андріїв, Б.Є. (2022) Міжмуніципальне співробітництво в умовах впровадження стратегії поліцентричного врядування. *Регіональні студії*. № 31. С.27–43.
3. Друг пізнається у війні: скільки побратимів з'явилося в українських міст після 24 лютого (2024). Transparency International Ukraine. URL : https://transparentcities.in.ua/articles/druh-piznaietsia-u-viini-skilky-pobratymiv-ziavylosia-v-ukrainskykh-mist-pislia-24-liutoho. (дата звернення: 19.12.2024).

4. Європейські міста-побратими продовжують допомагати українським громадам (2022). Асоціація міст України. URL : https://auc.org.ua/novyna/yevropeyski-mista-pobratymy-prodovzhuyut-dopomagaty-ukrayinskym-gromadam (дата звернення: 19.12.2024).
5. Зустріч Тимчасового повіреного у справах України в Грузії А.Касьянова з мером міста Батумі А.Чіковані (2022). Посольство України в Грузії. URL : https://georgia.mfa.gov.ua/news/zustrich-timchasovogo-povirenogo-u-spravah-ukrayini-v-gruziyi-kasyanova-z-merom-mista-batumi-chikovani (дата звернення: 19.12.2024).
6. Львів та Тбілісі відтепер міста-побратими (2013). Львівська міська рада. URL : https://city-adm.lviv.ua/news/city/lviv-international/213869-lviv-ta-tbilisi-vidteper-mista-pobratymy (дата звернення: 19.12.2024).
7. Українські міста-побратими вітають місто Кутаїсі (2019). Посольство України в Грузії. URL : https://georgia.mfa.gov.ua/news/72254-ukrajinsyki-mista-pobratimi-vitajuty-misto-kutajisi (дата звернення: 19.12.2024).
8. Keating, M. (2000). Paradiplomacy and regional networking URL : https://www.forumfed.org/libdocs/ForRelCU01/924-FRCU0105-eu-keating.pdf (дата звернення: 17.03.2025)
9. Kezai, P. K., Páthy, A. Sister city network's development in Central-Eastern European regional centres (2023). Theoretical and Empirical Researches in Urban Management. Vol. 18. Issue 3. P. 3-26.

Владислав КОЛЕСНИЧЕНКО
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: доктор політичних наук,
професор С. В. Коч
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0001-6811-2733

ПАРАДИПЛОМАТІЯ МІСТ І ЛОБІСТСЬКІ СТРАТЕГІЇ: НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ

Явище міжнародного лобізму на сьогоднішній день представляє собою широкий пласт інструментів та можливостей для акторів лобізму. Сучасний швидкий та динамічний світ, насичений технологічними, комунікативними та логістичними ресурсами, надає акторам міжнародних відносин можливості для реалізації своєї діяльності незалежно від рівня чи статусу. До повноцінних акторів, що здійснюють лобістську діяльність, можна віднести як держави, міжурядові та міжнародні організації, так і міста.

Актуальність представлених тез зумовлена тим, що міста сьогодні – це велика частина глобальної системи міжнародних відносин, які можуть мати власні, більш конкретні та специфічні, на відміну від держав чи урядів,

інтереси, а також мотивацію та можливості для реалізації та захисту цих інтересів. Економічні показники великої кількості міст сьогодні є співставними або навіть перевищують показники цілих держав. До прикладу, такі міста як Нью-Йорк або Лос Анджелес, валовий внутрішній продукт яких перевищує 700 мільярдів доларів на рік окремо для кожного міста [7], перевищує окремий загальний національний об'єм доходів таких країн, як Швеція, Ірландія або Норвегія [6]. Тому цілком природньо, що у міст, особливо розвинених та впливових, існують власні інтереси. Таким чином, неможливо сформувати чітке уявлення про стан міжнародного лобізму та парадипломатії, не розглянувши ці процеси через призму діяльності міст як акторів міжнародної політики та їх інструментарію.

В українському дискурсі тематику досліджували І. Головко [2], А. Аміров [1], Н. Резнікова [3]. Серед зарубіжних авторів варто зазначити Т. Войцеховського [13], М. Акуто [4], Р. Таваreша [11], Н. Корнаго [5] та С. Марка [9].

Метою представлених тез є аналіз і систематизація інструментів лобізму, що використовуються у парадипломатії, а також виявлення сучасних тенденцій і викликів, які визначають динаміку міжнародної активності міст.

Об'єкт дослідження – парадипломатична діяльність міст у сучасній системі міжнародних відносин.

Предмет – інструменти лобізму, що використовуються в парадипломатії міст, а також сучасні тенденції їх міжнародної активності.

Загальний набір інструментів можна охарактеризувати як комплексний, багатошаровий набір напрямів діяльності, метою якої можна вважати різновекторне просування інтересів міста у різних аспектах міжнародної взаємодії. Базуючись на широкому обсязі інформації, можна виокремити такі інструменти в окремі групи з метою надання їм характеристики та визначення сучасних тенденцій.

Першим блоком у цьому контексті доцільно назвати комплекс офіційних двосторонніх інструментів, що використовуються містами у парадипломатії. Підписання угод про співпрацю між містами або між містом та організацією, двосторонні контакти та обмін делегаціями, розвиток відносин до рівня встановлення статусу міст-побратимів можна віднести до цього блоку [5]. Наприклад, Пекін має встановлений статус міст-побратимів з більш ніж 50 містами в усіх куточках світу [10]. Підтримувати однакову інтенсивність контактів з усіма партнерами при такій їхній кількості неможливо, але послідовне розширення мереж таких контактів є доказом актуальності цього інструменту в сучасному світі. Окрім цього, до даного блоку можна віднести використання дипломатичних каналів через асоціації та союзи, що мають вихід на міжнародний рівень.

Наступною великою групою можна зазначити комплекс інституційних чи багатосторонніх інструментів, або, іншими словами, участь у різноманітних організаціях, платформах, та інших офіційних майданчиках, де міста мають можливість здійснювати парадипломатичну діяльність [5, с. 4].

У цьому блоці варто перелічити такі організації міст, як United Cities and Local Governments (UCLG), World Association of the Major Metropolises (METROPOLIS), C40 Cities Climate Leadership Group (C40) та World Mayors Council on Climate Change. Кожна з цих організацій має чітко сформовану мету. До прикладу, UCLG називає метою своєї діяльності «представлення, захист та поширення позицій локальних та регіональних урядів на глобальній арені [12]. Схожий напрям діяльності проголошує і METROPOLIS. C40 Group та World Mayor Council ставлять за мету лобіювання та розвиток кліматичних програм. Кожен з цих майданчиків може бути вагомим інструментом для побудування сприятливого іміджу міста в очах громадськості, що може підвищити його привабливість для подальших проєктів або інвестицій.

Залучення професійних лобістських агентств і консультантів, особливо для представлення інтересів у складних міжнародних переговорах, також можна віднести до цього блоку.

Інтенсивна, динамічна участь у широкій мережі організацій на рівні міст та регіонів представляє собою потужний інструмент не тільки для поліпшення або розвиток тих аспектів, на яких власне фокусується та чи інша організація, а і для поліпшення мереж зв’язків, розширення контактів та, за якісної комунікаційної роботи, поліпшення іміджу міста та розвитку його бренду. Участь у міжнародних грантових чи фінансових програмах також має свій вплив на цей процес.

Розвиток бренду міста можна вважати логічним продовженням та варто виокремити конкретні інструменти, що об’єднують його в окрему, самостійну групу.

Створення позитивного іміджу міста неможливе без успішного використання публічних інструментів, тому цей набір можна вважати за приклад лобістської діяльності, яка є загальнодоступною та спрямованою на широке коло осіб.

Створення слоганів, візуальної айдентики, використання соціальних мереж або проведення публічних заходів, в тому числі в інших містах – все це дозволяє створювати, розвивати та підтримувати позитивний імідж міста [9, с. 23].

З іншого боку, на відміну від попередніх двох блоків інструментів, набір інструментів для розбудови іміджу міста більшою частиною має непрямий ефект та, скоріш за все, не буде мати пов’язаних безпосередньо з ним результатів у лобістській діяльності. Якщо взаємодія у двосторонньому чи багатосторонньому форматі може мати прямий ефект як результат конкретних перемовин чи домовленостей між акторами, то публічні інструменти скоріш можна вважати як такі, що будують фундамент для подальшого розвитку вже через інші інструменти, адже широке коло осіб, яке є об’єктом публічних інструментів, в більшості своїй не матиме прямого впливу на прийняття рішень. З цієї точки зору, можна зафіксувати певну асиметрію між об’єктом, на кого направлений інструментарій, та тими, через кого в результаті може з’явитися можливість прийняти чи проштовхнути необхідне рішення.

Розвиток брендингу міста в сьогоднішніх умовах розвитку технологій та швидкості обміну інформацією неможливо уявити без активного залучення міста у цифрову присутність. Активне використання інтернет-ресурсів та соціальних мереж дозволяє містам розбудовувати свій бренд та імідж, залишатися на зв'язку з громадськістю через швидкий обмін інформацією, та тримати у відкритому доступі всі ті дані, які можуть бути цікавими потенційним інвесторам, відвідувачам тощо. Залученість та використання сучасних технологій дозволяє містам швидко реагувати та інформувати широке коло осіб про ту чи іншу подію, підтримувати образ сучасного, прогресивного міста. Цей набір інструментів може бути досить широким та включати в себе не тільки ведення акаунтів в соціальних мережах, а також створення та підтримку в актуальному стані онлайн сторінок з інформацією щодо потенційної співпраці, аналіз своєї аудиторії та її запитів, а також в цілому розбудову цифрової ідентичності міста.

Останнім блоком хотілося би розглянути інструменти парадипломатії міст, які спрямовані на просування економічного та культурологічного сегментів діяльності міст, адже ці інструменти також є частиною системи інструментів, які роблять свій внесок у розвиток ролі міста та його можливостей на міжнародній арені.

Спроби міста розбудувати потужні економічні зв'язки та вибудовати власну економічну модель є цілком базовими у світовій дипломатії. Ці інструменті включають в себе величезний спектр направлення зусиль, що мають на меті створення позитивного інвестиційного клімату, розбудову вигідної взаємодії з бізнесом як всередині країни, так і з представниками інших країн, співпраця з транснаціональними корпораціями та інвесторами, стимулювання розвитку туризму, організацію бізнес-майданчиків, проведення ярмарок, виставок тощо.

Яскравим прикладом можна вважати боротьбу міст за проведення міжнародної виставки EXPO, проведення якої не можна розглядати лише крізь призму короткочасної концентрації великої кількості представників бізнесу в одному місці, а через призму створення та розбудови мережі контактів, підготовку та реалізації стратегії реклами міста з метою подальшої взаємодії. Для того, аби конкурувати за проведення виставки, кожне місто має розробити концепцію події, слоган, айдентику, та виграти голосування у Міжнародному бюро виставок, що організує захід [8].

У цьому контексті також можна розглянути парадипломатію міст через культурологічні елементи [5], які представляють собою широкий спектр інструментів, починаючи від організації культурної взаємодії через фестивалі, освітні ініціативи тощо, і закінчуючи проведенням великих спортивних змагань [9, с. 5]. Такі інструменти, в комплексі з переліченими вище, працюють у тандемі і часто доповнюють інші, маючи на меті створення привабливого іміджу міста через інструменти м'якої сили.

Переходячи до висновків, можна сказати, що парадипломатія та лобізм міст та регіонів у сучасному світі характеризується високою динамічністю та постійним удосконаленням інструментів, доступними для здійснення такої

діяльності. Жоден інструмент не працює в ізоляції від інших, і всі інструменти разом формують систему дій та направлення зусиль, необхідної для просування інтересів міста, розбудови його мережі контактів та розвитку позитивного іміджу у багатьох аспектах діяльності. За кожною такою дією стоять подальші перспективи для створення, закріплення та розвитку мережі співпраці та контактів, які можуть бути корисними у майбутньому. Таким чином, представлений набір інструментів можна вважати необхідною основою для створення сприятливих умов використання можливостей у сучасній парадипломатичній та лобістській діяльності.

Список використаних джерел:

1. Аміров, А. О. (2021) Парадипломатія в зовнішньополітичному виборі України: «п'яте колесо» чи акселератор європейської інтеграції? *Науковий журнал «Політикус».* Випуск 4, С. 14–19.
2. Головко, І. К. (2018) Міста як суб'єкти парадипломатії: особливості та провідні напрями діяльності. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* Випуск 17, С. 129–137.
3. Резнікова, Н. В. (2015) Роль агломерацій та міст в європейській парадипломатії як формі розвитку транскордонної конкурентоспроможності. *Інвестиції: практика і досвід.* Випуск 13–14, С. 5–8.
4. Acuto, M. (2013) Global cities, governance and diplomacy: the urban link. URL: https://www.researchgate.net/publication/286282988_Global_Cities_Governance_and_Diplomacy_The_Urban_Link. (дата звернення: 19.12.2024).
5. Cornago, N. (2018). Paradiplomacy and protodiplomacy. The Encyclopedia of Diplomacy. P. 1–8.
6. GDP Europe. URL: https://tradingeconomics.com/country-list/gdp?continent=europe. (дата звернення: 19.12.2024).
7. Gross Domestic Product by County and Metropolitan Area, 2023. URL: https://www.bea.gov/sites/default/files/2024-12/lagdp1224.pdf. (дата звернення: 19.12.2024).
8. Japan elected host country of World Expo 2025. URL: https://www.bie-paris.org/site/en/news-announcements/world-expo/japan-elected-host-country-of-world-expo-2025.
9. Mark, S. (2009) A greater role for cultural diplomacy. Netherlands Institute of International Relations "Clingendael". 51 p.
10. Sister Cities of Beijing. URL: https://english.beijing.gov.cn/beijinginfo/sistercities/index.html.
11. Tavares, R. (2016) Paradiplomacy – cities and states as global players. Oxford University Press. 272 p.
12. United Cities and Global Governments. About Us. URL: https://uclg.org/about-us/. (дата звернення: 19.12.2024).

13. Wojciechowski, T. (2024) Paradiplomacy of self-governments of Poland and Ukraine in aspect of Russian aggression in 2022. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Політологія. Випуск 17, С. 7-11.

Ірина ВОРОТІЛОВА
здобувачка третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: доктор політичних наук,
професор С. В. Коч
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0000-4241-5659

МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Поняття сталого розвитку у XXI ст. стало центральним у формуванні стратегій розвитку держав, регіонів, міст і громад. Проте реалізація цих стратегій стає можливою лише за наявності базових умов стабільності, серед яких ключова роль належить національній безпеці.

Національна безпека традиційно розглядалася як обов'язок уряду щодо захисту від військової агресії, однак у сучасних умовах вона набула багатовимірного характеру. Сьогодні це поняття охоплює боротьбу з тероризмом, протидію злочинності, економічну, енергетичну, екологічну, продовольчу та кібербезпеку. Глобалізація та проривні технології спричинили докорінні зміни, що стосуються ризиків і способів реагування на них. У цьому контексті національна безпека постає як складна динамічна система, що включає соціальний, біологічний, інформаційний, природний, штучний та космічний простори, метою якої є забезпечення сталого розвитку нації та її гармонійного співіснування у глобальному середовищі впродовж певного періоду часу [10].

Під національною безпекою ми також маємо на увазі стан захисту національних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз, що може забезпечити прогресивний розвиток особистості та держави [2].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека визначається як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [4]. Це визначення закріплює засадничий підхід до розуміння національної безпеки як комплексної категорії, що охоплює цілісну систему політичних, економічних, військових, інформаційних та інших заходів, спрямованих на збереження державного суверенітету, територіальної цілісності, функціонування інститутів влади та здатності країни реагувати на внутрішні й зовнішні загрози.

У сучасних умовах національна безпека – не лише сфера державної політики, а й системний фактор, що визначає спроможність держави забезпечити довготривалий розвиток. Без забезпечення національної безпеки не можна говорити про інвестиційну привабливість, енергетичну незалежність, функціонування критичної інфраструктури чи реалізацію екологічних програм. Території, що перебувають під загрозою або в умовах конфлікту, втрачають можливості для економічного, соціального, культурного розвитку. Таким чином, національна безпека є передумовою сталого розвитку, її ефективні моделі повинні не лише протидіяти загрозам, а й сприяти зміцненню стійкості суспільства та захисту життєво важливих інтересів громадян.

Отже, національна безпека формується на перетині політики, економіки, оборони, дипломатії, інформаційної та кібербезпеки, і в кожній країні має свою історично обумовлену модель.

Модель національної безпеки можна визначити як узагальнену систему концептуальних підходів, інституційних рішень і стратегічних пріоритетів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування національної безпеки держави [1].

У добу непередбачуваних змін та викликів виникає необхідність у гнучких та динамічних підходах, що дають змогу системі національної безпеки своєчасно реагувати на нові типи загроз. У цьому контексті адаптивність виступає не додатковою перевагою, а необхідною умовою життєздатності сучасної моделі національної безпеки. Адаптивність передбачає здатність системи не лише швидко ідентифікувати зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а й оперативно коригувати політику, інституційні механізми та інструменти реагування.

Враховуючи стратегічні підходи, інституційні особливості та геополітичні пріоритети держав у забезпеченні національної безпеки, можемо виділити існування таких моделей національної безпеки, як модель світового панування (глобального домінування), модель регіонального лідерства, модель ядерного стримування, нейтральна модель, колективна модель безпеки, модель «тотальної оборони».

Модель світового панування (глобального домінування), притаманна Великій Британії, США, Китаю [9], спрямована на забезпечення лідерства на світовій арені через військову, економічну, технологічну перевагу. Особливості: високий рівень інвестицій в оборонну сферу, глобальна мережа союзів, позиція «хочеш миру – готуйся до війни» [1].

Модель регіонального лідерства зосереджена на домінуванні в певному географічному регіоні через політичний та економічний вплив [1]. Прикладами можуть бути Бразилія, Франція, Туреччина. Особливості: активна зовнішня політика, підтримка стабільності в регіоні.

Модель ядерного стримування ґрунтується на наявності ядерного арсеналу як засобу стримування потенційних агресорів. Особливості: позиція, що володіння ядерною зброєю гарантує безпеку і захист від нападу агресорів. До країн, які використовують дану модель національної безпеки, можна віднести Індію, Пакистан [3].

Нейтральна модель національної безпеки передбачає, що держава дотримується політики нейтралітету, уникаючи участі у військових блоках та конфліктах. Приклади: Швейцарія, Австрія. Особливості: офіційне закріплення нейтралітету, акцент на дипломатії та міжнародному праві.

Модель колективної безпеки втілює ідею «загального розвитку групи держав» [1] та передбачає «довгострокові офіційні обов'язки, котрі беруть на себе групи держав» [2] через участь у міжнародних організаціях чи союзах для гарантування безпеки членів. Серед особливостей: спільні оборонні зобов'язання, інтеграцію військових структур, спільні навчання та операції. Прикладами можуть бути країни-члени НАТО, ЄС.

Модель «тотальної оборони» (англ. «total defence»), реалізована у таких країнах, як Швеція [6; 7], Норвегія, Данія [7], Фінляндія [5], Сінгапур [8], є яскравим прикладом адаптації системи національної безпеки до складної багатовимірної конфігурації сучасних загроз. Дана модель передбачає залучення всього суспільства до забезпечення національної безпеки та інтеграцію військової, цивільної, інформаційної, економічної та психологічної складових оборони у структуру повсякденного функціонування держави. Концепція «тотальної оборони» розглядається не лише як реакція на збройні конфлікти, але й як інструмент забезпечення цілісності функціонування суспільства у випадку гібридних загроз, кібератак, природних катастроф, енергетичних криз чи пандемій. Скандинавські країни засвоїли уроки холодної війни: «тотальна оборона» не лякає громадян, навпаки, вони відчувають впевненість у своїх діях під час кризових ситуацій [7].

Модель «тотальної оборони» зміцнює спроможність міст до сталого розвитку, оскільки: забезпечує безперервність функціонування критичної інфраструктури; підвищує готовність муніципалітетів до реагування на кризи, в тому числі кліматичні та техногенні; формує культуру спільної відповідальності, що сприяє соціальній згуртованості та зменшенню вразливості певних груп населення. З огляду на це, модель «тотальної оборони» не лише підвищує рівень національної безпеки, а й посилює потенціал міст як суб'єктів сталого розвитку.

Моделі національної безпеки не існують у «чистому» вигляді. У реальних умовах стратегічного планування та реагування на загрози країни використовують комбіновані підходи, адаптуючи окремі елементи з різних моделей відповідно до власного історичного досвіду, політичної системи, ресурсних можливостей та характеру загроз. Це явище можна охарактеризувати як «гібридизацію безпекових моделей», коли, наприклад, елементи моделі «тотальної оборони» (як у Скандинавських країнах) поєднуються з принципами моделі колективної безпеки, що дозволяє говорити про існування окремого підходу, який можна виділити як скандинавську модель національної безпеки.

З одного боку, ці держави активно розвивають інститути «тотальної оборони», орієнтовані на залучення всього суспільства (державного сектору, приватного бізнесу, громадських організацій і населення) до забезпечення національної безпеки. Такий підхід заснований на високому рівні соціального капіталу, довіри до інституцій та децентралізованого кризового управління, що

особливо проявляється на рівні регіонів і муніципалітетів. З іншого боку, Скандинавські країни є активними учасниками механізмів колективної безпеки, таких як НАТО, Європейський Союз, NORDEFCO та інші регіональні платформи. Це передбачає зовнішньополітичну та військово-стратегічну інтеграцію з союзниками, колективне планування оборони та обмін розвідувальними даними. Синтез внутрішньої мобілізаційної здатності населення до «тотальної оборони» та зовнішньої підтримки з боку союзних структур створює високостійку адаптивну модель національної безпеки.

Типологія моделей національної безпеки має здебільшого аналітичний характер, оскільки на практиці спостерігається переплетення їхніх характеристик, що, в свою чергу, відображає динамічність глобального безпекового середовища та необхідність постійної адаптації.

Таким чином, моделі національної безпеки повинні розглядатися як адаптивні механізми реагування на сучасні виклики, здатні підтримувати розвиток навіть в умовах невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Літвін, Л. А. (2017) Моделі національної безпеки: досвід для України. *Політичне життя*. № 1/2. С. 107–110.
2. Карпенко, Р. В. (2022) Основні моделі національної безпеки в умовах глобалізації. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. С. 27-29. URL : https://jpasmd.donnu.edu.ua/article/view/12904 (дата звернення: 19.12.2024).
3. Коломієць, О. В. (2012) Концепція національної безпеки Індії як модель «ядерного стримування». *Проблеми міжнародних відносин*. Вип. 5. С. 166–180.
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII: станом на 9 серпня 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text. (дата звернення: 19.12.2024).
5. Forfang Rongved G. European Total Defence. London: Routledge, 2025. URL : https://doi.org/10.4324/9781003497370. (дата звернення: 19.12.2024).
6. Hivert A.-F. Sweden rebuilds its 'total defense' model, in which every inhabitant must be prepared. *Le Monde.fr*. URL : https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/03/25/sweden-rebuilds-its-total-defense-model-in-which-every-inhabitant-must-be-prepared_6739488_4.html (дата звернення: 19.12.2024).
7. Scandinavia’s Homeland Defence: A Model for Other Countries? *Homepage. Royal United Services Institute*. URL : https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/scandinavias-homeland-defence-model-other-countries. (дата звернення: 19.12.2024).
8. Total Defence. *SCDF*. URL : https://www.scdf.gov.sg/home/community-and-volunteers/total-defence.
9. US National Security in a New Era of Intense Global Competition. *Potomac Institute for Policy Studies*. URL : https://www.potomacinstitute.org/

index.php/gcp-articles/us-national-security-in-a-new-era-of-intense-global-competition. (дата звернення: 19.12.2024).

10. Wu, C. (2025) Redefining concepts of nation and national security and establishing their models for the new era. *Journal of Safety and Sustainability*. Vol. 2. Issue 1. P. 45–58.
URL : https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949926724000581?via%3Dihub (дата звернення: 19.12.2024).

Фуад ХАМІД
здобувач третього рівня освіти(PhD)
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор В. В. Попков
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-0728-3635

ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ СВІТ-СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

Актуальність цієї проблеми продиктована необхідністю набагато глибшого осмислення феномену російсько-української війни в контексті глобальних світ-системних змін

Методологія світ-системного аналізу дозволяє бачити цю війну не тільки як результат зіткнення політичних амбіцій, забобонів і психічних комплексів тих чи інших політичних лідерів та політичних еліт, що оточують їх, але розглядати це трагічне криваве військове зіткнення в контексті цілого ланцюга світових війн, які потрясали світ-систему протягом усієї її 500-річної історії (XVI – XXI ст.). Методологія світ-системного аналізу є високоефективним інструментом для розуміння глобальних змін у першій чверті XXI ст. та прогнозування можливих сценаріїв світового розвитку. Переваги цієї методології полягають в тому, що вона долає крайнощі лінійно-стадіального детермінізму (Г. Гегель, К. Маркс, З. Бжезинський, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма та ін.) з одного боку, і циклічно-цивілізаційної інтерпретації історії (О. Шпенглер, А. Тойнбі, А. Куіглі, Ф. Бегбі, У. Мак-Ніл, С. Хантінгтон та ін) – з іншого. Більш докладний аналіз цього питання викладено у ряді авторських статей, список яких наводиться нижче: [1; 2; 3; 4; 5].

Наша версія полягає у тому, що світові війни є одночасно і наслідками і чинниками фазових переходів світ-системи від одного якісного стану до іншого. Ланцюг світових війн є серією «апгрейдів» світ-системи, які призводять до заміни старих форм організації глобального політичного простору на нові. Систематизацію та впорядкування ключових категорій світ-системного аналізу, таких як «світ-система», «світ-економіка», «світ-імперія», «світ-системний гегемон», «центр-периферія» доповнює авторська версія субординації

концептів «світ-система», «світова війна» та «світовий порядок». У цій інтерпретації світова війна є чинником зміни світового порядку, а світовий порядок є оформленням фазового переходу світ системи на новий рівень.

У ході аналізу співвідношення понять «світ-система», «світ-економіка», «світ-імперія», «світопорядок», «світова війна», ми визначаємо основні аспекти:

- У структурному плані світ-система є ієрархія нерівності. Вона ділиться на такі структурні компоненти: «ядро», ближня «напівпериферія», віддалена «периферія», зони «антисистемних ризиків».
- Світ-система ґрунтується на світ-економіці, яка і є рушієм, «драйвером» стрибкоподібного зростання світ-системного комплексу.
- Світ-система має здатність до «шокового самооновлення», причому роль тригера, що скидає застарілий світопорядок, виконує світова війна.
- Розвиток, експансія та реновація світ-системи відбувається болісно, як правило, – через світові війни, які нерідко поєднуються з революціями. Після кожного такого воєнного «апгрейду» світ-система регенерується, розширює свій політичний простір та посилюється на основі нового світопорядку з його новим гегемоном та новими стандартами міжнародних відносин.
- Налічується обмежена кількість внутрішньосистемних світопорядків. Це головним чином, Вестфальський (перша половина XVII ст.); Паризько-Віденський (перша чверть XIX ст.), Версальський (перше двадцятиріччя XX ст,); Ялтинсько-Потсдамський та (середина XX ст.). Пострадянський («іллегальний) – кінець XX ст. Усі вони – суть етапи стрибкоподібного саморозвитку і самокорекції світ-системи.
- Саме світові війни є фактором зміни світових порядків – (Тридцятирічна та Наполеонівські війни, Перша та Друга світові війни).
- Специфіка «Холодної» світової війни (1946-1991) полягає в тому, що вона фактично змінила (у черговий раз) світовий порядок, але не закріпила ці зміни у міжнародних політико-правових документах. Така двоїстість дала певні підстави Росії одягнути своє прагнення до геополітичного реваншу в форму боротьби за відновлення «справедливих» міжнародних стандартів, які були закріплені ще в Ялтинсько-Потсдамській угоді 1945 р. (яка офіційно не була скасована у 1991 р.).
- Внутрішньо-системні світопорядки, які базуються на військово-політичній а не на світ-економічній основі як показує досвід історичного розвитку світ-системи, є більш уразливими (приклад: перемога світ-економіки Британії над світ-імперією наполеонівської Франції; перемога американоцентричної світ-економіки над радянською світ-імперією).
- Світопорядки, створювані світ-імперіями, носять локальний характер (еллінізм епохи Македонського, Pax Romanorum Цезаря, ортодоксія Візантійської імперії тощо); навпаки, світопорядок, той, що пов'язаний зі світ-економікою, має потенціал до глобалізації.

Висновки: відповідно до викладеної ієрархії категорії світ-системного аналізу, російсько-українська війна є: спробою Росії повернути існуючий

світопорядок у правові рамки Ялтинсько-Потсдамської угоди; є тригером формування світового порядку, який радикальним чином відрізнятиметься від Ялтинської Потсдамського миру; є ознакою деградації, занепаду життєвого циклу існуючої світ-системи і провісником появи нового циклу світ-системних відносин.

Список використаних джерел:

1. Popkov, V., Hamid, F. (2023) The World-System Dynamics and the Realities of Our Time. *Inter Polis. Міжнародні та політичні дослідження*. Вип. 36. С. 177–187. URL: http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/288718 (дата звернення: 19.12.2024).
2. Popkov, V., Hamid, F. (2023) Russian-Ukrainian war as a subject of world-system analysis. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*, Сер.: *Політичні науки.* №8. С. 113–118. URL : https://jvestnik-politology.donnu.edu.ua/article/view/14327 (дата звернення: 19.12.2024).
3. Popkov V. V., Hamid F. (2023) The "Eternal Peace" Conceot As a Subject of World-System Analysis and Chinese Viewpoint. *Політичне життя.* №4. С. 149–155. URL : https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/14895 (дата звернення: 19.03.2025).
4. Popkov, V., Hamid, F. (2024) Війна як феномен світової історії: філософсько-політичний аналіз. *Inter Polis. Міжнародні та політичні дослідження.* Вип. 37 С. 109–118. URL : https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ab4977bd-6db2-4013-8289-da3eeedbf6bb/content (дата звернення: 06.02.2025).
5. Popkov, V., Hamid, F. (2024) The Russian-Ukrainian War in the Context of XXI-st Century World-System Changes. Experience of I. Wallerstein`s Methodology. *Inter Polis. Міжнародні та політичні дослідження*. Вип. 38. С. 204–213. URL: https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/07c72cbb-cbfd-49bd-89c2-5bbc4f51e9b4/content (дата звернення: 19.12.2024).

Галина АЛЕКСЕЄВСЬКА
доктор філософії з міжнародні економічні відносини, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-6708-0098

ПОРТОВІ МІСТА ЯК ВУЗЛОВІ ТОЧКИ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасному світі портові міста відіграють дедалі важливішу роль як багатофункціональні простори, що поєднують економічні, соціальні, екологічні та урбаністичні процеси. Їхній розвиток вийшов за межі вузької транспортно-логістичної спеціалізації. Вони стали платформами для експериментів з просторового планування, впровадження цифрових інструментів управління, розвитку інклюзивного середовища та адаптації до глобальних викликів. У XXI ст. портові міста перетворюються на критично важливі осередки міської стійкості, оскільки одночасно концентрують ризики і ресурси для подолання криз.

В умовах глобальних викликів – таких як зміна клімату, зростання міграційних потоків, технологічні зрушення, пандемії та воєнні конфлікти – портові міста стають активними гравцями у формуванні нових моделей міського розвитку. Їхня здатність акумулювати інституційну гнучкість, сприяти співпраці між різними секторами, залучати громади до процесів прийняття рішень та адаптуватися до невизначеності підкреслює їхню роль як центрів трансформаційних процесів [1].

Відносини між містом і портом зазнали змін упродовж останніх десятиліть. Історично ці два простори розвивалися синхронно, формуючи взаємозалежну інфраструктурну та соціально-економічну систему. Починаючи з другої половини XX ст., зокрема після впровадження контейнеризації, спостерігається просторове і функціональне відокремлення портів від міст. Порти функціонують як спеціалізовані логістичні комплекси, віддалені від міської тканини, і, відповідно, дедалі менше впливають на розвиток місцевої зайнятості та економіки. Такий розрив спричиняє зростання конфліктів у портово-міському інтерфейсі – зоні, де переплітаються інтереси муніципального розвитку, екологічної безпеки, логістичних потреб і соціального добробуту. Тому для забезпечення балансу інтересів і довгострокової взаємодії необхідно переосмислити модель управління такими територіями [7].

Портові міста мають критичне значення як стратегічні вузли глобального ланцюга постачання, місця концентрації інфраструктури, логістичних і виробничих потужностей. Їх здатність ефективно функціонувати в умовах криз визначає регіональну й глобальну стійкість економічних і соціальних систем. Як інтерфейс між сушею і морем, портові міста забезпечують понад 80 % обсягу міжнародної торгівлі [2]. Тут перетинаються інтереси приватного сектору, державних регуляторів, місцевих громад та глобальних логістичних

мереж. В умовах пандемій, конфліктів, кібератак і кліматичних катастроф роль портових міст як стабілізаторів економічної активності посилюється. Вони стають не лише каналами для товарообміну, а й майданчиками для логістики, реагування на надзвичайні ситуації, розгортання мобільної інфраструктури.

Географічне розташування портових міст робить їх вразливими до наслідків кліматичних змін, таких як підвищення рівня моря, паводки та екстремальні погодні явища. Водночас ця вразливість спонукає до інновацій у сфері міського планування, інженерного захисту та кліматичної адаптації. Наприклад, у Роттердамі реалізовано концепцію «життя з водою», яка поєднує інженерні, екологічні й соціальні рішення, інтегруючи природоорієнтовані підходи в структуру міського простору. У районі HafenCity у Гамбурзі нова забудова проєктується із врахуванням ймовірності затоплення: перші поверхи комерційних будівель не використовуються для постійного розміщення людей, а рівень набережної піднято. Такі підходи засвідчують перехід від реактивного до проактивного управління ризиками [4; 5; 6].

Проте фізична стійкість не єдина складова. Портові міста є також ареною інтенсивної соціальної динаміки. Вони характеризуються високою концентрацією населення, значною часткою мігрантів, мультикультурним середовищем і підвищеним соціальним навантаженням. Це створює виклики для місцевої влади в управлінні житлом, зайнятістю, доступом до послуг та інфраструктури. Водночас саме ці умови стимулюють впровадження соціальних інновацій. У таких містах, як Барселона, Ліверпуль чи Генуя, реалізуються проєкти ревіталізації портових зон із залученням громадян до прийняття рішень, створенням культурних просторів, центрів освіти, соціального підприємництва. Такі практики сприяють формуванню інклюзивної стійкості – здатності міста не лише витримувати кризи, а й посилювати соціальну згуртованість [7].

Особливої уваги потребує досвід українських портових міст, які в умовах війни стали не лише інфраструктурними, а й гуманітарними та управлінськими центрами. Міста Ізмаїл, Рені, Одеса виконують функції логістичних хабів, пунктів евакуації та гуманітарної підтримки, демонструючи приклад адаптаційного управління в умовах багатовимірної кризи. Їхній досвід підкреслює необхідність інтеграції стратегій міської стійкості до національного та європейського рівнів політики [8; 9].

Місто Одеса, попри постійні загрози обстрілів, продовжує відігравати роль критичного гуманітарного та транспортного хабу. Після припинення дії «зернової угоди» у серпні 2023 року, Україна відкрила тимчасовий морський коридор для виведення заблокованих суден, що стало прикладом швидкого організаційного реагування та адаптації портової інфраструктури до умов війни. У цих надзвичайних умовах місто забезпечує не лише експорт сільськогосподарської продукції, а й координацію гуманітарної допомоги та евакуації населення [8].

Особливу роль у логістиці відіграють дунайські портові міста – Ізмаїл і Рені. Через блокаду традиційних чорноморських портів вони стали новим «виходом у світ» для української торгівлі. Завдяки інвестиціям у

інфраструктуру, активному залізничному та автомобільному сполученню з ЄС, вони забезпечують експорт аграрної продукції, обслуговують потоки вантажів і водночас трансформуються у прикордонні платформи інтеграції до європейського економічного та безпекового простору [9].

І з урахуванням наведених прикладів для покращення координації і взаємодії портів і міст одним із перспективних підходів є концепція перехідного управління. Вона передбачає довгострокове планування змін, участь усіх зацікавлених сторін, інституційну координацію та включення локального знання у процес трансформації. Така модель управління дозволяє синхронізувати розвиток порту і міста як єдиної соціо-еколого-економічної системи, враховуючи складність та взаємозалежність процесів на всіх рівнях. І з огляду на це пропонується такий набір критеріїв сталого розвитку, які мають бути інтегровані у стратегічне планування портових міст. Вони охоплюють економічні (доходи порту, ВВП, інвестиційний клімат), соціальні (якість життя, зайнятість, доступ до освіти та послуг) та екологічні (якість повітря й води, управління відходами, захист екосистем) параметри. Такий підхід дозволяє перейти від фрагментованої політики до цілісної, візіонерської стратегії розвитку, яка враховує довгострокову стійкість міста та порту як єдиної системи [7].

Портові міста у XXI ст. повинні бути не просто транзитними зонами, а лабораторіями урбаністичної інновації, просторами адаптації та моделями стійкого розвитку. Їхня багаторівнева роль –інфраструктурна, соціальна, екологічна, політична – вимагає нових підходів до управління, просторового планування та міжмуніципальної кооперації. Підсилення стійкості портових міст – це не лише завдання місцевих адміністрацій, а глобальна стратегія збереження стабільності й життєздатності урбанізованого світу.

Список використаних джерел:

1. Jugović, A., Peronja, I., Perić Hadžić, A. (2021) Sustainable Development of Port Cities from the Perspective of Transition Management. Transactions on Maritime Science. Vol. 10(2). P. 466–476.
2. UNCTAD (2024) Review of Maritime Transport 2024. Geneva: United Nations. 144 p.
3. Hein, C., García-Esparza J. A., Ažman Momirski L. (2023) Placemaking at a Time of Changing Port City Relations. In: Placemaking in Practice. Vol. 1. Leiden: Brill. P. 60–78.
4. UN-Habitat (2025) Cities and Climate Change Initiative. URL: https://unhabitat.org/initiative/cities-and-climate-change-initiative (дата звернення: 08.05.2025).
5. HafenCity Hamburg GmbH (2025) Masterplan – Overview. Веб сторінка. URL: https://www.hafencity.com/en/overview/masterplan (дата звернення: 08.05.2025).
6. European Investment Bank (2025) Sustainable Cities and Regions. Веб сторінка. URL: https://www.eib.org/en/projects/topics/sustainable-cities-regions/index (дата звернення: 08.05.2025).

7. Warsewa, G. (2017) The Transformation of Port Cities: Local Culture and the Post-Industrial Maritime City. WIT Transactions on The Built Environment. Vol. 170. P. 149–159.
8. UNCTAD (2022) The impact of the war in Ukraine on trade and development. Веб сторінка. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2022d2_en.pdf (дата звернення: 08.05.2025).
9. USM (2023) Izmail, Reni and Ust-Dunaisk: how the Ukrainian ports on the Danube changed during the year of the war. Веб сторінка. URL: https://en.usm.media/izmail-reni-and-ust-dunaisk-how-the-ukrainian-ports-on-the-danube-changed-during-the-year-of-the-war (дата звернення: 08.05.2025).

Карина ТРОСТЯНСЬКА
кандидат економічних наук, доцент
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/ 0000-0002-7970-9367
Богдан БОЙКО
здобувач освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна

ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЗИЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ

Європейський Союз є одним із ключових економічних центрів світу, чия частка у 2024 році становила близько 14% від світового ВВП [1], а торговельний блок, входить до трійки найбільших поряд із США та Китаєм. Однак сучасна геополітична ситуація змушує ЄС адаптувати свої економічні стратегії, оскільки Союз стикається з викликами, що виникають через війну в Україні, напружені відносини з Росією та загострення економічної конкуренції з боку Китаю та США. Зокрема, останні роки демонструють зростання економічних суперечностей між ЄС та США, які охоплюють питання субсидій, тарифної політики та взаємного доступу до ринків. Це спонукає Європейський Союз до активного пошуку альтернативних партнерів для посилення своєї економічної автономії. Одним із перспективних напрямів є поглиблення співпраці з Україною, Африканськими країнами [2], Латинською Америкою та іншими регіонами, що мають стратегічне значення. Африка є важливим об’єктом уваги ЄС завдяки ресурсному потенціалу та можливості диверсифікації поставок сировини, тоді як співпраця з Україною відкриває можливості для економічної інтеграції та зміцнення європейських ринків. Таким чином, у сучасних умовах ЄС змушений переглядати свою торговельну політику, розширювати економічні зв’язки та зміцнювати свою позицію на світовій арені, щоб зберегти стабільність та вплив у глобальній економіці.

За попередніми оцінками Євростату, валовий внутрішній продукт (ВВП) ЄС у 2024 році зріс на 0,8% порівняно з попереднім роком, тоді як в єврозоні цей показник збільшився на 0,7% [3]. У четвертому кварталі 2024 року сезонно скоригований ВВП ЄС зріс на 0,1% порівняно з попереднім кварталом та на 1,1% у річному вимірі, що свідчить про поступове, хоча й повільне, відновлення економічної активності після періоду стагнації [3].

Економіка ЄС вирізняється своєю диверсифікацією та потужними галузями, серед яких провідне місце займають автомобільна, машинобудівна та аерокосмічна промисловості. Технологічний сектор і цифрова економіка демонструють стабільне зростання, сприяючи інноваціям та підвищенню конкурентоспроможності. Не менш важливу роль відіграє аграрний сектор, забезпечуючи продовольчу безпеку, підтримку внутрішнього ринку та значну частку експорту. Ключову роль у підтримці економічної стабільності та зростання відіграє Європейський центральний банк (ЄЦБ), який впроваджує монетарну політику, спрямовану на контроль інфляції та підтримку економічного розвитку. Крім того, у відповідь на геополітичні виклики ЄС застосовує фінансові санкції та обмеження як інструменти економічного впливу, реалізуючи свою зовнішньополітичну стратегію.

Торговельна політика ЄС базується на міцних відносинах із ключовими глобальними партнерами. Торгівля між ЄС і США залишається найбільшим двостороннім партнерством у світі, товарообігом за 2024 р. склав понад 1,2 трлн євро [4]. Відносини з Китаєм балансуються між співпрацею та конкуренцією, обсяг торгівлі між ними становить близько 860 млрд євро, станом на 2024 р. [5]. З Україною функціонує зона вільної торгівлі (DCFTA), що сприяла зростанню товарообігу на 8,3% у 2024 році порівняно з 2023 роком, досягнувши $60,5 млрд [5]. Окремої уваги заслуговує ініціатива «Global Gateway», яка розвиває економічні зв'язки з Африкою та є відповіддю на китайську програму «Один пояс – один шлях».

Водночас ЄС стикається з викликами, пов'язаними з безпекою та торговельною політикою. Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну були запроваджені обмеження на торгівлю з росією, зокрема на імпорт продукції гірничо-металургійного комплексу. У 2024 р. обсяг такого імпорту становив 5,34 млн тон на суму понад 2,5 млрд євро [7]. Крім того, ЄС підвищив імпортні мита на зернові та олійні культури з росії та Білорусі, обмеживши доступ цих товарів до тарифних квот. Контроль за стратегічними товарами, такими як технології та енергоресурси, є важливим елементом економічної безпеки Союзу.

Одним із викликів для блоку є глобальна конкуренція зі США, Китаєм та Індією. США зберігають лідерство у сфері технологій та фінансових послуг, Китай розширює свій вплив через масштабне виробництво й економічні ініціативи, такі як «Один пояс — один шлях», а Індія демонструє економічне зростання та залучає значні інвестиції у технологічний сектор. У відповідь ЄС посилює інноваційні програми та зміцнює економічні зв'язки з країнами-партнерами для розширення ринків збуту.

Енергетична криза стала ще одним серйозним викликом після відмови від російських енергоносіїв унаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. Задля енергетичної безпеки ЄС збільшив імпорт зрідженого природного газу (ЗПГ) із США та Катару, а також активно розвиває відновлювані джерела енергії, що дозволило у 2024 році скоротити дефіцит енергетичного балансу на 15% [8]. Ця стратегія не лише посилює енергетичну незалежність, а й стимулює інновації у сфері «зеленої» енергетики, створюючи нові економічні можливості.

Інфляція та фінансові ризики, спричинені пандемією COVID-19 і війною в Україні стали значним викликом. У 2022 р. інфляція в єврозоні досягла 8,4% [9], однак завдяки заходам ЄЦБ та стабілізації енергоринку у 2024 р. цей показник знизився до 3,1%. Проте фінансова стійкість ЄС залишається під загрозою через боргове навантаження окремих країн та необхідність інвестицій у модернізацію економіки.

Перспективи розширення ЄС відкривають нові можливості для економічного зростання. Потенційне приєднання України, Молдови та країн Західних Балкан дозволить розширити єдиний ринок на понад 40 мільйонів нових споживачів, збільшивши обсяги торгівлі й інвестицій. Україна, зокрема, є п’ятою за розмірами економікою серед країн-кандидатів та має значний сільськогосподарський і промисловий потенціал. Проте процес інтеграції потребуватиме значних ресурсів для модернізації української економіки необхідні інвестиції, що створює навантаження на бюджет ЄС.

Глобальна стратегія ЄС у XXI ст. має бути орієнтована на посилення економічної автономії та зменшення залежності від США та Китаю. Європейський Союз вже зараз інвестує у розвиток передових технологій, цифрову трансформацію та посилення оборонної промисловості. Однією з ключових цілей є створення стійких ланцюгів постачання стратегічних ресурсів і компонентів, таких як мікрочипи та акумуляторні технології. Окрім цього, програма «Зелена угода» спрямована на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, що стимулює розвиток нових технологій та створює додаткові можливості для економічного зростання.

Отже, ЄС постає як потужний економічних центрів світу, що поєднує стратегію розширення, розвиток інновацій та зміцнення глобальних торговельних зв'язків. Водночас, ЄС стикається з низкою серйозних викликів – від глобальної конкуренції зі США, Китаєм та Індією до енергетичної кризи й фінансових ризиків, спричинених пандемією COVID-19 та війною в Україні. Проте ЄС активно адаптується до нових умов, посилюючи економічну автономію, інвестуючи у відновлювані джерела енергії та технологічні інновації. Розширення ЄС, зокрема потенційне приєднання України та інших країн, відкриває нові можливості для зростання, хоч і вимагає значних ресурсів для модернізації економік майбутніх членів. Загалом, ЄС продовжує зміцнювати свої позиції на світовій арені, балансуючи між викликами та можливостями, що робить його стратегічно важливим гравцем у глобальній економіці.

Список використаних джерел:

1. European Union – share in the global GDP adjusted for purchasing power 2029. Statista. *Statista*. URL: https://www.statista.com/statistics/253512/share-of-the-eu-in-the-inflation-adjusted-global-gross-domestic-product/ (дата звернення: 13.03.2025).
2. Радюк, М. **(**2023)Відносини ЄСі країн Південної Африки. *Студентські наук. записки. Острог: Видавництво НУ «Острозька академія»*. Вип. 11. С. 45–55.
3. Колисниченко, В. ВВП Євросоюзу у 2024 році зріс на 0,8% р./р. *GMK*. URL: https://gmk.center/ua/news/vvp-ievrosojuzu-u-2024-roci-zris-na-0-8-r-r/ (дата звернення: 15.03.2025).
4. European Union. *United States Trade Representative*. URL: https://ustr.gov/countries-regions/europe-middle-east/europe/european-union (date of access: 16.03.2025).
5. Обсяг торгівлі між Євросоюзом і Китаєм у 2024 р. скоротився. *Інтерфакс-Україна*. URL: https://ua.interfax.com.ua/news/economic/1052837.html (дата звернення: 16.03.2025).
6. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2024 році. *Міністерство економіки України*. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail/1f45d5bc-f3ed-412c-b02f-8bbe571ecc4d?id=24ce7b43-b26a-4abe-bbe3-34be54cba2e4&lang=uk-UA&title=MonitoringEfektivnostiUpravlinniaObiektamiDerzhavnoiVlasnosti7 (дата звернення: 16.03.2025).
7. Артемчук, О. (2024) Російський метал у ЄС: імпорт перевищив 2,5 мільярда євро у 2024 році. *Економічна правда*. URL: https://epravda.com.ua/svit/yes-zaplativ-ponad-2-5-milyarda-yevro-za-rosiyskiy-metal-u-2024-roci-804230/ (дата звернення: 15.03.2025).
8. Марченко, О. Поставки зрідженого газу: Катар і США погрожують Європі. *Українська Енергетика*. URL: https://ua-energy.org/uk/posts/postavky-zridzhenoho-hazu-katar-i-ssha-pohrozhuiut-yevropi (дата звернення: 16.03.2025).
9. Storbeck, O. (2024) ECB’s Christine Lagarde says ‘darkest days’ of high inflation are behind Eurozone. *Financial Times*. URL: https://www.ft.com/content/c713c385-2638-44c3-9278-90df4635f025 (date of access: 16.03.2025).

Віктор КРАСИЛЮК
здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)
Науковий керівник: доктор політичних наук,
професор. Польовий М.А.
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0007-8383-7701

ПАРАДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ДОНОРСЬКОЇ ДОПОМОГИ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДЕОКУПОВАНИХ МІСТ

Після широкомасштабного вторгнення рф в Україну питання відновлення деокупованих територій набуло надзвичайної важливості. Проте державна політика не завжди ефективна та не може задовольнити всі потреби громад у відновленні інфраструктури, наданні соціальних послуг та відновленні. У цьому контексті особливого значення набуває парадипломатія – зовнішня діяльність органів місцевого самоврядування та субнаціональних акторів, спрямована на встановлення прямих контактів з міжнародними донорами, муніципалітетами інших країн, фондами та організаціями [2, с. 123]. Саме парадипломатія дає змогу деокупованим містам вийти на міжнародний рівень співпраці, представляти свої інтереси та отримувати підтримку у формі грантів, гуманітарної допомоги, експертизи й спільних проєктів.

Успішні приклади такої діяльності мають місце в Україні, зокрема у Дніпрі, Львові, Харкові, що свідчить про високий потенціал цього інструменту. Однак для більшості деокупованих громад парадипломатія залишається новим і недостатньо розвиненим напрямом, що потребує інституційного укріплення, кадрового потенціалу та стратегічного бачення. Тому дослідження можливостей і механізмів парадипломатії як інструменту залучення донорської допомоги є надзвичайно актуальним і відповідає викликам часу, сприяючи формуванню нової архітектури міжнародної солідарності з деокупованими містами України.

Досвід польських міст засвідчує ефективність парадипломатії як практичного інструменту. Більше 100 українських міст мають майже 700 партнерів за кордоном, більшість із яких – польські громади. Таке партнерство дозволяє здійснювати постачання допомоги у кризовий період, планувати довгострокову інституційну співпрацю. Так, партнерство Кошаліна та Івано-Франківська демонструє, як парадипломатія еволюціонує від гуманітарної підтримки до культурної, освітньої та економічної інтеграції. Кошалін надсилав гуманітарні вантажі, приймав переселенців, організовував освітні програми та меморіальні заходи спільної історичної пам’яті [6]. Цей кейс є прикладом сталого муніципального партнерства, яке перейшло від формального побратимства до інституційно оформленої довгострокової взаємодії.

На місцевому рівні Україна активно розвиває міжнародне партнерство через укладення угод про побратимство між містами, залучення грантових

коштів і технічної підтримки від урядів інших країн, міжнародних організацій і фондів, а також участь у міжнародних мережах муніципалітетів для обміну управлінським досвідом. За даними на травень 2024 року, щонайменше 323 українські громади уклали 1664 угоди про співпрацю з іноземними партнерами [1].

Одним із прикладів ефективної парадипломатії є ініціатива «Bridges of Trust», яка сприяє встановленню партнерств між українськими та європейськими муніципалітетами для реконструкції та відновлення України. У рамках ініціативи створено понад 30 партнерств, що охоплюють інфраструктурні, енергетичні та соціальні проєкти [3]. Платформа міст України для сталого місцевого відновлення (UCP), натхненна Планом Маршалла, об'єднує трансатлантичних партнерів для підтримки сталого та інклюзивного відновлення українських міст [5]. Ця ініціатива спрямована на посилення місцевої спроможності в ключових сферах, включаючи демократичне управління, міське планування та інфраструктуру.

Успішна парадипломатія значною мірою залежить від інституційної спроможності місцевих органів влади – здатності управляти міжнародними проєктами, комунікувати з партнерами, готувати якісні заявки на фінансування та впроваджувати сталу співпрацю. Тому підтримка з боку міжнародних організацій має критичне значення для формування дієздатних локальних структур, які реалізують міжнародні ініціативи.

У цьому контексті Рада Європи відіграє важливу роль через програму «Підтримка багаторівневого управління, демократії та прав людини», яка реалізується в межах Плану дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки. Програма передбачає підтримку децентралізаційних реформ, зміцнення місцевого самоврядування, прозорості, участі громадян та забезпечення прав людини на місцевому рівні. Увагу приділено деокупованим та прифронтовим громадам, які потребують відновлення базових адміністративних функцій та довіри громадян до влади.

В межах цієї ініціативи проводяться тренінги для місцевих посадовців, створюються інструменти для підвищення участі громадян у прийнятті рішень, а також надається методологічна підтримка у сфері місцевого стратегічного планування й управління конфліктами [4].

Однак реалізація парадипломатії в деокупованих містах стикається з низкою серйозних перешкод, які обмежують її ефективність. Серед основних викликів слід відзначити низький рівень інституційної готовності органів місцевого самоврядування до участі у міжнародних проєктах. Багато громад не мають структурних підрозділів або окремих фахівців, відповідальних за міжнародну діяльність. Крім того, у багатьох випадках відсутня стратегія зовнішньої співпраці, що знижує системність і передбачуваність взаємодії з партнерами.

Проблемою залишається кадровий голод і нестача знань у сфері проєктного менеджменту, міжкультурної комунікації та англомовної дипломатії, які є критично необхідними для ефективної роботи з міжнародними донорами. Бар'єром виступає обмежений досвід підготовки заявок на

міжнародне фінансування та невміння формулювати чіткі проєктні цілі відповідно до логіко-структурних підходів, які є стандартними у грантовому середовищі. Важливим фактором є нерівність доступу до донорських ресурсів: громади, які вже мають налагоджені зв'язки з міжнародними партнерами, мають перевагу у повторному фінансуванні, тоді як малі або нещодавно деокуповані міста залишаються на периферії міжнародної уваги. У таких умовах виникає ризик асиметричного розвитку, коли частина територій активно інтегрується в міжнародні мережі, а інші — втрачають шанс на швидке відновлення.

Попри ці виклики, перспективи парадипломатії в деокупованих містах залишаються значними. Враховуючи зростаючу увагу міжнародної спільноти до України, а також готовність донорів підтримувати відновлення на місцевому рівні, варто очікувати подальшого зростання ролі муніципального рівня у зовнішній політиці.

Таким чином, парадипломатія є ефективним інструментом для залучення донорської допомоги та посилення інституційної спроможності деокупованих міст України. Вона сприяє інтеграції громад у міжнародні процеси, зміцнює демократичні інституції на місцевому рівні та розширює доступ до ресурсів, необхідних для відновлення та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Вознесенська громада співпрацюватиме з німецьким Гельдерном. *Портал Децентралізація*. URL: https://decentralization.ua/en/news/18240?page=87 (дата звернення: 19.12.2024).
2. Головко, І. К. (2017). Підходи до інтерпретації дефініцій «регіоналізація» і «парадипломатія» у сучасному науковому дискурсі. *Політикус.* Вип. 6. С. 122–127.
3. 'Bridges of Trust': How the EU and Ukrainian municipalities build partnerships. U-LEAD with Europe. URL : https://u-lead.org.ua/en/news/57 (дата звернення: 19.12.2024).
4. Congress supports de-occupied and temporarily occupied communities in Ukraine. *CoE*. URL : https://www.coe.int/en/web/congress/-/congress-supports-de-occupied-and-temporarily-occupied-communities-in-ukraine (дата звернення: 19.12.2024).
5. Ukraine Cities Partnership for Sustainable Local Recovery (UCP). *GMF*. URL : https://www.gmfus.org/ukraine-cities-partnership-sustainable-local-recovery-ucp (дата звернення: 19.12.2024).
6. Wojciechowski, T. (2023). Czy istnieje społeczny wymiar międzynarodowej współpracy samorządów? *Wybrane aspekty współpracy międzynarodowej jedno-stek samorządu terytorialnego* / red. Wieczorek I., Ostrowska A., Chrzanowski M.; Narodowy Instytut Samo-rządu Terytorialnego. Łódź. 320 s.

Катерина ДОМАШЕВСЬКА
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: доктор наук з державного управління,
професор Т.І. Пахомова
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0005-2644-4472

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Безпека будь-якої держави складається з безпеки кожної громади. Завдяки реформі децентралізації органи місцевого самоврядування в Україні мають достатньо широкі повноваження для створення безпечного середовища. Ще три роки тому цьому питанню не приділялося настільки великого значення, і частіше зверталася увага саме на доступність і якість надання та отримання послуг на місцях.

У сучасних реаліях акцент робиться на тому, щоб при наданні громадянам будь-якої послуги на рівні місцевої влади обов’язково враховувалося питання безпечного середовища.

Дослідження спрямоване на аналіз діяльності органів місцевого самоврядування (ОМС) у країнах Європейського Союзу в умовах кризових явищ, викликів та загроз і перспектив адаптації цього досвіду в Україні. Передусім варто проаналізувати існуючі підходи до сутності та тлумачення терміну «безпечне середовище» (табл.1.).

Таблиця 1.

Підходи до визначення поняття «безпечне середовище»

Наука	Тлумачення
Педагогіка	Акцент робиться на таких умовах у закладах освіти, що унеможливлюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної та/або моральної, психологічної шкоди
Психологія	Стан, у якому людина відчуває себе захищеною від психологічного насильства, дискримінації та інших стресових факторів
Екологія	Стан та умови довкілля, за якого забезпечується екологічна рівновага та гарантується захист компонентів природи, здоров'я і життєдіяльності суспільства
Соціологія	Економічні, політичні, соціальні умови існування членів суспільства, за яких відсутні конфлікти і для всіх забезпечено рівні можливості
Державне управління	Комплекс заходів і умов, які забезпечують захист життя, здоров'я та прав громадян, а також стабільність функціонування державних інституцій

Розрізняють поняття «безпечне середовище» і «безпекове середовище». Одна з провідних українських науковиць О. Резнікова досліджує теоретичні та практичні аспекти забезпечення національної стійкості в умовах мінливості й невизначеності безпекового середовища. Останнє поняття вона визначає як таке, що пов'язано із загальним станом безпеки та стратегіями її забезпечення на рівні держави [2].

Що стосується значення терміну «безпечне середовище», то в даному випадку акцентовано увагу на створенні конкретних умов для безпеки членів суспільства у певному місці.

Безпечне середовище в Україні в умовах повномасштабної війни – це, насамперед, простір, у якому мінімізовано ризики від:

- бойових дій (обстріли, окупація, руйнування);
- інформаційних атак (ворожа пропаганда, дезінформація, кібератаки);
- гуманітарних загроз (відсутність доступу до освітніх, медичних, культурних послуг, безробіття, підтримка ВПО);
- правових та соціальних порушень (насильство, безкарність)
- психологічних атак (стрес, втрата близьких, ПТСР, роз’єднання родин).

Саме ОМС займаються мінімізацією цих ризиків, прикладаючи чимало зусиль для подальшої адаптації громадян до умов війни шляхом швидкої мобілізації людських та технічних ресурсів, підвищення ефективності діяльності інституцій та відновлення зруйнованих атаками ворогами об’єктів інфраструктури.

В країнах ЄС ефективна діяльність ОМС здебільшого ґрунтується на принципах децентралізації, інтегрованому підході до безпеки, активному залученні громадськості до прийняття та реалізації управлінських рішень [1; 4].

Мета інтегрованого підходу до безпеки в європейських країнах – об’єднати зусилля органів влади, органів правопорядку, громадськості і фахівців різних галузей знань [4].

Члени місцевих громад активно залучаються до процесів розгляду, формування та прийняття управлінських рішень. Вони беруть активну участь не тільки у розробці місцевих стратегій та планів розвитку, але й волонтерських програм, направлених на підвищення рівня громадської безпеки. Остання, в першу чергу, стосується мінімізації ризиків для життя та здоров’я місцевих мешканців, починаючи від стану роботи громадського транспорту і закінчуючи наявністю мобільних укриттів на території громадських місць [5].

Окрему увагу в європейських країнах приділено проведенню регулярних тренінгів та навчання серед місцевого населення з питань цивільного захисту та основ кібербезпеки.

Ефективність та результативність в європейській системі безпеки досягається за рахунок інтеграції в управління міською інфраструктурою концепції «Smart city». Її успішно впроваджено на основі сучасних інформаційних та комунікаційних технологій.

Система «Розумне місто» забезпечує постійне відеоспостереження на провідних вулицях міста у режимі реального часу, контролює роботу

громадського транспорту, стежить за безпекою дорожнього руху, сповіщає мешканців у випадку надзвичайних ситуацій [3].

Україна має значний потенціал для ефективного запозичення європейського досвіду у формуванні безпечного середовища на рівні міст, зокрема через надання ОМС ширших повноважень у сфері безпеки територіальних громад. Важливим кроком стане створення на місцях громадських рад з безпеки та налагодження їхньої тісної взаємодії з правоохоронними структурами [1].

В умовах повномасштабної війни актуальним є розробка стратегій безпечного середовища з урахуванням особливостей кожної територіальної громади. Не менш важливим є активне залучення місцевих мешканців до планування, підготовки та реалізації безпекових заходів.

Суттєву роль відіграє підвищення кваліфікації посадовців місцевого самоврядування. Доцільно проводити тренінги, курси та запроваджувати освітні програми з питань безпеки і кризового менеджменту, а також налагоджувати обмін досвідом з європейськими фахівцями шляхом участі у програмах міжнародних стажувань.

Список використаних джерел:

1. Князєва, О. В., Іжа, М. М., Дядюра, К. О., Пахомова, Т. І., Домашевська, К. О. (2025) Стійкість до небезпекових викликів: український та європейський контекст: навч. посібник / О. В. Князєва, М. М. Іжа, К. О. Дядюра, Т. І. Пахомова, К. О. Домашевська. Одеса: НУ «Одеська політехніка». 175 с.
2. Резнікова, О. (2022) Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД. 456 с.
3. Розумна трансформація міст: безпечніше та комфортніше. (2024) URL : https://transparentcities.in.ua/articles/rozumna-transformatsiia-mist-bezpechnishe-ta-komfortnishe (дата звернення: 19.12.2024).
4. Україна та Естонія об’єднують зусилля для посилення кіберзахисту. (2024). Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України. URL : https://www.cip.gov.ua/ua/news/ukrayina-ta-estoniya-ob-yednuyut-zusillya-dlya-posilennya-kiberzakhistu
5. Resilient Rotterdam Strategy 2022-2027. From risks to resilience. (2022) URL:https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/storage.resilientrotterdam.nl/storage/2022/09/09093215/Resilient-Rotterdam-Strategy-2022-2027.pdf (дата звернення: 19.12.2024).

Олександр РУДІК
кандидат політичних наук, доцент
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-5671-5476

ПЕРЕХІД ДО ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ МІСТ І РЕГІОНІВ ЄС: ПОСТУП ТА КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ

Циркулярна економіка – це трансформаційна модель, метою якої є збереження цінності продуктів, матеріалів та ресурсів якомога довше, мінімізуючи водночас відходи [1].

На відміну від традиційної лінійної моделі «взяти-виготовити-спожити-утилізувати», вона враховує весь життєвий цикл продуктів, включаючи початковий етап (проєктування), середній етап (використання та повторне використання) та нижній етап (управління кінцевим терміном служби). Перехід до циркулярної економіки вимагає системних змін в управлінні ресурсами в таких секторах, як забудоване середовище, харчові продукти, відходи, вода та енергетика – усі сфери, де місцеві та регіональні органи влади відіграють вирішальну роль. Циркулярна економіка є імперативом для здійснення зеленого переходу та пом'якшення зростаючих ризиків і негативних наслідків зміни клімату, одночасно підвищуючи економічну стійкість та енергетичну безпеку [4, p. 16].

В квітні 2025 р. був опублікований звіт Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) «Циркулярна економіка в містах та регіонах Європейського Союзу» [4] (далі – Звіт), підготовлений Центром підприємництва, малих і середніх підприємств, регіонів та міст ОЕСР (CFE) за фінансової підтримки та співпраці Генерального директорату Європейської Комісії з досліджень та інновацій (DG RTD).

Більшість міст і регіонів, які взяли участь в опитуванні ОЕСР (2024 р.) [3], вважають, що вони досягли прогресу в переході до циркулярної економіки. Лише 11 % опитаних міст і регіонів визначили себе як «просунуті», тоді як 50 % описали себе як такі, що «перебувають у процесі» (порівняно з 32 % у 2020 р.), а 39 % – як такі, що «перебувають на стадії формування». Хоча перехід до циркулярної економіки може мати багато цілей, опитування ОЕСР показує, що міста та регіони надають пріоритет якості довкілля та ефективності використання ресурсів (70 %), за якими йдуть поліпшення сприйняття та обізнаності громадян і бізнесу щодо циркулярної економіки (64 %), а також покращення ринкових умов для бізнесу, що працює в рамках циркулярної економіки (52 %) [4, p. 67].

Відповідальність за досягнення цих цілей розподіляється між рівнями управління. На національному рівні міністерства охорони навколишнього середовища або інші еквівалентні органи відіграють центральну роль у циркулярній економіці у більш ніж половині опитаних міст та регіонів [4, p. 68]. Наприклад, у Болгарії, Чехії, Фінляндії та Греції Міністерство

охорони навколишнього середовища є головним органом, відповідальним за циркулярну економіку, а в Іспанії – Міністерство екологічного переходу та демографічних викликів. Враховуючи міждисциплінарний характер циркулярної економіки, деякі країни створили координаційні органи між міністерствами (Іспанія).

У Звіті зазначається, що однією з ключових переваг циркулярної економіки є те, що вона має потенціал для пом'якшення глобальних екологічних проблем та зменшення утворення відходів [4, p. 12]. Так, у 2024 р. близько 60 % світових викидів парникових газів (ПГ) було спричинено такими матеріалами, як залізо та сталь, цемент і пластик. Заходи з підвищення ефективності використання матеріалів можуть скоротити викиди від важкодоступних процесів у виробництві сировини в ЄС більш ніж на 50 % до 2050 р. Наголошується, що стратегії попиту на ресурси в будівлях, транспорті, продуктах харчування та системах енергопостачання можуть скоротити глобальні викиди ПГ на 40–70 % до 2050 р. Міста генерують 50 – 70 % світових відходів. За сценарієм ведення бізнесу прогнозується, що утворення побутових відходів в ЄС зросте на 5,3 % з 220 млн т у 2018 р. до 231,5 у 2035 р. У цьому контексті впровадження принципів циркулярної економіки може скоротити обсяг утворення побутових відходів на 34 % до 2030 р. порівняно з 2020 р.

Перехід до циркулярної економіки пропонує економію коштів та нові економічні можливості. Підвищуючи ефективність використання ресурсів та використовуючи вторинні матеріали, підприємства можуть отримати вигоди та створити більш стійкі ланцюги поставок. Це сприятиме економічній безпеці. ЄС імпортує половину свого металу та понад 70 % викопних енергетичних матеріалів [4, p. 12]. Циркулярна економіка пропонує значні економічні та соціальні переваги, включаючи створення робочих місць, поліпшення охорони здоров'я та підвищення добробуту громад. До 2030 р. вона може створити 2,5 млн нових робочих місць у ЄС у таких секторах, як переробка, ремонт та повторне використання [2].

В ОЕСР зазначають, що протягом останнього десятиліття багато країн продемонстрували відданість просуванню принципів циркулярної економіки на всіх рівнях управління. Так, станом на 2023 р. 24 з 27 держав-членів ЄС прийняли національні стратегії, дорожні карти або плани дій щодо циркулярної економіки [4, p. 12]. Крім того, у 2024 р. три чверті міст та регіонів, які взяли участь в опитуванні ОЕСР «Циркулярна економіка в містах та регіонах ЄС», повідомили про розробку стратегій циркулярної економіки. Наприклад, Стратегія циркулярної економіки Країни Басків до 2030 р. в Іспанії спрямована на збільшення продуктивності матеріалів на 30 % та скорочення утворення відходів на 30 % до 2030 р. [4, p. 81] Дорожня карта циркулярної економіки міста Оулу, Фінляндія, спрямована на досягнення вуглецевої нейтральності до 2035 р. [4, p. 82]

Однак, зазначається у Звіті, незважаючи на позитивні зрушення, циркулярна економіка залишається маргінальним підходом у багатьох країнах [4, p. 13]. Наприклад, у ЄС на неї припадає лише близько 2 % від загального ВВП та зайнятості ЄС, а рівень використання циркулярних матеріалів у 2023 р.

(11,8 %) все ще був значно меншим за цільовий показник на 2030 р. у 24 %, зазначений у Плані дій ЄС щодо циркулярної економіки на 2020 р. Кілька держав-членів ЄС не досягли обов'язкових цілей щодо управління відходами. На регіональному рівні лише 13 % великих регіонів ОЕСР наразі досягли Цілі сталого розвитку ООН (ЦСР) № 12 щодо відповідального виробництва та споживання.

У Звіті цілком обґрунтовано зазначається, що основні виклики переходу до циркулярної економіки не є технологічними, а пов'язані з середовищем політики, зокрема з управлінням, регулюванням та фінансуванням [4, p. 13]. Так, існуюча політика робить акцент на нижчих етапах, таких як управління відходами, водночас надаючи обмежені стимули для заходів, що виходять за рамки попереднього етапу, таких як екодизайн, циркулярне планування та повторне використання. Як результат, виробники часто мають мало регуляторних зобов'язань або фінансових мотивацій для розробки довговічної продукції, відновлення матеріалів або їх повторного використання. Споживачі також не мають достатньо економічних стимулів, таких як податкові пільги або схеми повернення депозитів, для того, щоб продукція залишалася у використанні.

Фінансування залишається ще одним серйозним викликом, оскільки підприємства та місцеві органи влади стикаються з обмеженими державними ресурсами та доступом до фінансування. Традиційні лінійні моделі часто залишаються більш прибутковими через повільний розвиток вторинних ринків таких матеріалів, як деревина, пластик, текстиль, а також відходи будівництва та знесення. Без сильніших фінансових стимулів («пряник») та регуляторних вимог («батіг») циркулярна діяльність може продовжувати стикатися з конкурентними недоліками.

Нарешті, зберігаються управлінські виклики, особливо у відстеженні прогресу переходу до циркулярної економіки. Наразі, зазначається у Звіті [4, p. 13], більшість доступних даних зосереджені на відходах, а не на ширших потоках ресурсів, міському метаболізмі, а також матеріальних ресурсах та продукції, що ускладнює ефективне вимірювання циркулярності на місцевому та регіональному національному рівнях.

У зв'язку із цим, в Звіті для Європейської Комісії, національних, регіональних та місцевих органів влади держав-членів ЄС, а також бізнесу, розроблені практичні рекомендації стосовно політики щодо прискорення переходу до циркулярної економіки. В ОЕСР сподіваються, що вони можуть надихнути інші країни ОЕСР та треті країни пришвидшити перехід на циркулярну економіку. Ключові рекомендації включають [4, p. 13–14]:

1. Циркулярну економіку слід зробити доступною та прийнятною для людей. Споживачі в містах та регіонах повинні мати легкий доступ до чіткої, стандартизованої та простої інформації про довговічність продукції, її ремонтопридатність та можливість переробки. Інструкції щодо роздільного збору відходів для переробки повинні бути легкими для розуміння, а послуги з ремонту мають бути доступними та недорогими.

2. Підвищувати конкурентоспроможність циркулярної економіки. По-перше, ЄС має працювати з державами-членами ЄС над юридично обов'язковою рамковою базою для скасування субсидій, які підривають циркулярну економіку, що може підтримати циркулярні бізнес-моделі та водночас вивільнити фіскальні ресурси для інвестицій у ресурсну та низьковуглецеву економічну діяльність. По-друге, ціноутворення негативних екологічних екстерналій, таких як викиди вуглецю та забруднення, шляхом оподаткування, може стимулювати використання вторинних матеріалів, які часто є дорожчими за первинні, та підвищити відносну конкурентоспроможність підприємств з циркулярним обігом.

3. Просувати циркулярність на вищих рівнях. Циркулярну політику слід визначати на секторальній основі, зосереджуючись на матеріалах, а не на управлінні відходами. Метою має бути перехід національних і місцевих органів влади від дій на нижчих рівнях ієрархії циркулярної економіки (наприклад, переробка) до вищих рівнів (наприклад, запобігання утворенню відходів) з чіткими цілями щодо скорочення використання ресурсів, впливу на навколишнє середовище, економічного зростання та створення робочих місць. Слід враховувати синергію між ланцюгами створення вартості (електроніка та ІКТ, акумулятори та транспортні засоби, пакування, пластмаси, текстиль, будівництво та будівлі, продукти харчування, вода).

4. Забезпечити справедливий та регіонально збалансований перехід до циркулярної економіки. За допомогою територіальних оцінок національні уряди могли б визначити поточні та майбутні наслідки переходу до циркулярної економіки для галузей промисловості, груп робочої сили та громад, а також врахувати політику циркулярної економіки, включаючи інноваційну політику та програми перекваліфікації. Це сприятиме ініціативам у сфері циркулярної економіки, які враховують місцеві особливості, тобто враховують територіально диференційовані наслідки переходу до циркулярної економіки.

5. Поліпшити деталізовані дані для кращого прийняття рішень. Дезагреговані показники на регіональному рівні повинні бути включені до Рамкової програми моніторингу циркулярної економіки ЄС (CEMF). Національні органи влади можуть покращити власну звітність щодо показників циркулярної економіки для підтримки локально-чутливих стратегій циркулярної економіки шляхом удосконалення методологічних інструментів збору даних, інтеграції цифрових інструментів та стандартизації показників для підвищення точності статистики циркулярної економіки.

Список використаних джерел:

1. Circular economy: definition, importance and benefits. European Parliament. May 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits (Last accessed: 08.05.2025).

2. Employment and the Circular Economy. URL: https://surl.li/dyrwgr (Last accessed: 08.05.2025).
3. OECD Survey: The Circular Economy in Cities and Regions in the European Union. February 2024. URL: https://surl.li/kcinoq (Last accessed: 08.05.2025).
4. The Circular Economy in Cities and Regions of the European Union. OECD Urban Studies. OECD Publishing, Paris. 2025. https://doi.org/10.1787/e09c21e2-en

Владлен МАКУХ
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0000-6907-2916

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ЗМІ АРАБСЬКИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗУСИЛЬ З ВРЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У ході виконання науково-дослідної роботи використовувалися наступні методи: описовий метод (для систематизації теоретичних підходів і поглядів на дефініції «суспільно-політичний дискурс» і «медійний дискурс», а також для аналізу основних жанрових і стилістичних особливостей політичної комунікації); *метод компаративного аналізу* (для порівняння суспільного, політичного та медійного дискурсів, виявлення їхніх відмінностей і спільних характеристик, а також уточнення функцій і засобів мовного впливу); *дискурс-аналіз* (для вивчення структурних та функціональних особливостей текстів суспільно-політичного і медійного дискурсів, а також для аналізу фреймів і політичних наративів, що формують сприйняття аудиторії); *контент-аналіз* (для аналізу текстів політичних заяв, промов, інтерв'ю, публікацій із метою виявлення ключових лексем-маркерів, що є характерними для суспільно-політичного та медійного дискурсів); *метод лексико-семантичного аналізу* (для дослідження специфічних мовних одиниць, зокрема, лексем, словосполучень, що відіграють ключову роль у формуванні наративів та ідеологічних установок у дискурсах); жанрово-стилістичний аналіз (для класифікації жанрів політичного дискурсу за критеріями інтернальності та екстернальності, а також визначення їх впливу на цільову аудиторію). Для реалізації дискурс-аналізу використовувалися методики виявлення фреймів (теорія фреймової семантики) та методики аналізу пропагандистських прийомів у медіа-просторі. Компаративний аналіз здійснено на основі зіставлення текстових корпусів суспільного, політичного й медійного дискурсів іноземними мовами (грецькою, турецькою, японською, китайською та арабською), представлених у вибірці політичних і медійних текстів останніх років (2014-2024). Для обробки обсягів текстових даних використано комп'ютерний аналіз текстів, що дозволило полегшити пошук лексем-маркерів та аналіз семантичних зв'язків. Тексти для

аналізу взяті з онлайн-архівів політичних промов, медійних публікацій та соціальних мереж арабською мовами.

Що стосується наукових статей, присвячених дослідженням вербалізації концепту «війна» у медіа-ресурсах, то серед них особливе місце займає спільна робота українських вчених Наталії Марко-Чулаєвської та Юлії Лісової «Вербалізація війни проти України в текстах англомовних і франкомовних інтернет-новин» [1]. У ній авторки розглядають мовно-стилістичні особливості репрезентації військового конфлікту на новиннєвих медіа-платформах, а також у розумінні впливу такої вербалізації на сприйняття проблеми читачами видань. Ними доведено, що дослідження мовних засобів і способів, якими війна вербалізується в текстах англомовних та франкомовних онлайн-новин має допомогти простежити взаємозв'язок між медійним мовленням англомовних та франкомовних онлайн-медіа та сприйняттям важливих світових подій їх аудиторією. Українська дослідниця Вікторія Ницполь у своїй науковій статті «Метафорична концептуалізація війни в американському медіадискурсі» дійшла висновку, що концептуальна метафора є важливою ланкою в галузі когнітивної лінгвістики, оскільки вона дає змогу зрозуміти те, як люди сприймають світ, через їхні висловлювання. Вчена резюмує, що вже більше року світові видання приділяють велику увагу російсько-українській війні, тому необхідно проаналізувати те, як ця війна висвітлюється в засобах масової інформації [2]. Дослідниці Тетяна Смушак, Леся Фенюк та Зоряна Крук у своїй роботі «Метафорична репрезентація концепту війна в сучасному французькому медіадискурсі» [3] аналізують три типи концептуальних метафор на позначення концепту «війна» (структурні, орієнтаційні (просторові), онтологічні), визначають лінгвокогнітивні механізми метафоризації концепту «війна», окреслюють особливості функціонування досліджуваних концептуальних метафор у сучасному французькому медіадискурсі. Дослідження спрямоване на простеження лінгвокогнітивних механізмів метафоризації інформації про війну, виявлення лінгвокультурних особливостей у представленні, сприйнятті, розумінні та обговоренні теми війни. Українська вчена Любов Брославська у статті «Концепт війна в англомовній картині світу: доконцептуальні основи» [4] здійснила дослідження доконцептуальних основ концепту «війна» в англомовній картині світу. Цікавою є стаття Юлії Маслової «Вербалізація концептів війна, мир, жінка, чоловік у газетному дискурсі України у воєнний період» [5]. У ній авторкою розглянуто семантичне поле концептів війна, мир, жінка, чоловік та засоби їхньої вербалізації в газетному дискурсі України воєнного періоду. Встановлено, що досліджувані концепти мають складну структуру та розгалужене номінативне поле. Певну спробу зрозуміти метафоричну вербалізацію концепту війна зробив колектив авторів: Наталія Костусяк, Наталія Шульська та Наталія Кострица у статті «Метафорична вербалізація концепту *війна* в сучасних медійних заголовках» [6]. Крім того, окремий інтерес може становити спільна стаття Наталії Шульської, Руслани Зінчук та Марини Навальної «Антифейкові ресурси сучасного медіапростору України в умовах інформаційної війни» [7]. У ній автори провели дослідження

антифейкових ресурсів, якими можна послуговуватися для виявлення неправдивих повідомлень, а також різного роду медіаманіпуляцій.

Концепт є одним з основних термінів когнітивної лінгвістики. Як зазначає українська дослідниця Наталія Венжинович, зміст концептів інтерпретується у контексті форм думки носія тієї чи іншої мови як їх лінгвокультурна репрезентація. Усвідомлення концепту як ментального утворення дозволяє не тільки реконструювати ментальний світ носія концептуальної системи, але й відтворити поряд із світом психіки і його лінгвокультурний образ. Зміст концептів інтерпретується у контексті форм думки носія тієї чи іншої мови як їх лінгвокультурна репрезентація. Тому практично будь-який концепт можна перекласти з однієї мови іншою з певним розширенням або звуженням змісту і представити в іншому вербальному «упакуванні». [8, с.45]. Автор погоджується з думкою української дослідниці Євгенії Васянович, яка вважає, що концепт є об'єктом уваги представників різних наукових галузей, серед яких філософія, соціологія, психологія, історія, політологія, що робить його міждисциплінарним феноменом для сучасного наукового дискурсу [9, с.5].

Питанню ставлення до російсько-української війни в арабському світі присвячена стаття Миколи Замікули «Позиція арабських держав щодо широкомасштабного російського вторгнення в Україну» [10]. Проте, зазначене дослідження побудовано на узагальненні висновків окремих англомовних джерел та, присвячено аналізу чинників, що визначали переважно нейтральну позицію керівництва арабських держав до російської агресії проти України. Це не дозволило автору у повній мірі проаналізувати ставлення широкої маси населення арабських країн (через контекстне висвітлення в арабськомовних ЗМІ, медіаплатформах тощо) до російсько-українського військового протистояння та врахувати позиції та тенденції, притаманні окремим медіаресурсам регіонів Близького Сходу, Північної Африки та Перської Затоки.

Якщо головним завданням перелічених досліджень було дослідити мовний вияв концепту «війна» в тому чи іншому дискурсі, то зазначена стаття має за мету проаналізувати особливості вербалізації зазначеного концепту в суспільно-політичному дискурсі медіаресурсів низки арабських країн Близького Сходу, Перської Затоки та Північної Африки. Зокрема, автор зосередився на аналізі такого дискурсу як у загальноарабських інформаційних ресурсах та виданнях (арабська «Вікіпедія», газети «Аш-Шарк Аль-Авсат», «Аль-Кудс Аль-Арабі», «Аль-Араб») та і в регіональних (газети «Аш-Шааб», «Аш-Шурук», «Аль-Маса'» (Алжир), «Аль-Васат» (Бахрейн), «Аль-Аграм», «Ад-Дустур», «Аль-Маср Аль-Йоум», «Аш-Шурук», «Аль-Ватані» (Єгипет), «Аз-Заман» (Ірак), «Ад-Дустур», «Ар-Раї» (Йорданія), «Аль-Кабас» (Кувейт), «Аль-Ахбар», «Аль-Анвар» (Ліван), «Аль-Кяліма» (Лівія), «Аль-Ахбар» (Мавританія), «Аль-Алям», «Аль-Айам» «Ас-Сабах», «Ат-Тадждід» (Марокко), «Аль-Ватан», «Аш-Шабіба» (Оман), «Аль-Хайят Аль-Джадіда», «Аль-Кудс» (Палестина), «Аль-Араб», «Аль-Ватан», «Ар-Райа», «Аш-Шарк» (Катар), «Аль-Джазіра», «Аль-Мадіна», «Аль-Оказ», «Аль-Йаум» (Саудівська Аравія), «Аль-Вахда», «Аль-Джамагір», «Аль-Фурат», «Ас-Савра» (Сирія), «Аль-Маса'»,

«Аль-Хабар», «Аш-Шурук» (Туніс), «Аль-Байан», «Аль-Іттіхад», «Аль-Імарат Альйоум» (ОАЕ), «Аден Аль-Гад», «Аль-Вахдаві», «Аль-Мутамар» (Йемен). Суспільно-політичний дискурс, використовуючись в якості «мови переконання», може бути проаналізований через систему категорій «етос», «пафос», «логос». Останні, в свою чергу, можуть виступати в якості аспектів ідеології, що репрезентується. До суспільно-політичних термінів, що широко застосовуються в газетній мові, належать і емоційно забарвлені фрази та слова. Наприклад, для висвітлення військових подій можуть використовуватись такі слова, як «безчинства», «воєнщина», «злодіяння», «кліка», «маріонетка», «підступи», «посібники».

В арабськомовних ЗМІ, до речі, немає специфічних стилістичних відмінностей, що докорінно відрізняли б їх від українськомовних. Частотність вживання концептів, у тому числі концепту «війна», приблизно дорівнює використанню їх у вітчизняній суспільно-політичній лексиці. Разом з тим, на характер використання концептів притаманно до російсько-української війни впливає і неоднозначне сприйняття конфлікту між двома східноєвропейськими країнами в арабському (переважно ісламському) соціумі. На погляд арабського експерта Мухаммада Фараджаллаха, ще у період «холодної війни» в арабських країнах сформувалася думка, щодо військової потужності Росії, зокрема про те, що вона ніколи не програє. За його словами, ніхто в країнах Заходу не ставив питання про зміну сприйняття Росії в арабському світі, і це стало «подарунком» для Москви. Навіть люди, які підтримували Росію в Африці – цю країну не знали і не бачили. Експерт акцентує увагу на наявності на цей час зовсім інших реалій. На його думку, наразі соціальні мережі та окремі «альтернативні медіа» перетворили світ на великий простір для тих, хто дійсно хоче думати.

В загальноарабській газеті «Аш-Шарк Аль-Авсат» спостерігалась перевага проросійської риторики, оскільки вживались такі лексеми, як «марна війна» (حرب عبثية), «конфлікт в Україні» (النزاع في أوكرانيا), мирне врегулювання в Україні (تسوية سلمية في أوكرانيا) [Аш-Шарк Аль-Авсат, 29.01.2025],

У загальноарабській газеті «Аль-Араб» при висвітленні російсько-української війни помічено використання таких лексем, як «контроль над Україною» (السيطرة على أوكرانيا), «війна в Україні» (الحرب في أوكرانيا), «російська регіональна окупація в Україні» (الاحتلال الروسي الإقليمي في أوكرانيا), «успішна російська окупація» (الاحتلال الروسي الناجح), «постійне поглинання Росією країни» (استيعاب روسيا المستمر للبلاد), «успішна спеціальна воєнна операція в Україні» (عمليتها” العسكرية الخاصة” في أوكرانيا ناجحة) [Аль-Араб, 27.12.2023], «російське вторгнення в Україну» (الغزو الروسي لأوكراني)», «вторгнення Росії» (تدخل روسيا) [Аль-Араб, 25.08.2024], «територіальні придбання» (مكاسب الإقليمية) мирне врегулювання в Україні (تسوية سلمية في أوكراني). В останніх публікаціях журналісти газети схильні характеризувати українсько-російський конфлікт як внутрішні негаразди в Україні і закликають до «вирішення (ситуації) в Україні» (لحل في أوكرانيا) [Аль-Араб, 18.02.2025].

В загальноарабській газеті «Аль-Кудс Аль-Арабі» єгипетський журналіст Абдельхалім Канділь зазначає, що Росія не змінила бажаної назви у війні, відомої як «спеціальна військова операція», і ніколи не оголошувала

надзвичайний стан чи повну мобілізацію. Однак урожай на військовій ниві був на користь Росії, а обмежена російська військова мобілізація досягла успіху не більше ніж в 1%. Вона продовжила свій військовий наступ у чотирьох українських областях (Луганській, Донецькій, Запорізькій та Херсонській), які Росія вирішила офіційно анексувати, на додаток до свого попереднього контролю з 2014 року над Кримським півостровом і портом Севастополь. На думку автора, незважаючи на жертви росіян, можливо, сотні тисяч убитих і поранених, і незважаючи на проникнення Заходу, що відбувалося у війні під «українською маскою», останнім з яких було раптове вторгнення в російську Курську губернію на початку серпня 2024 року, росіяни, за законом їхніх екзистенційних війн, пережили невдачі та швидкі поразки, а потім, у кінці, повернулися на шлях перемоги і, що спонукало Трампа думати цілком реалістично, і прагнути витягнути Вашингтон з української трясовини [Аль-Кудс Аль-Арабі, 11.04.2025].

У статті в алжирській газеті «Аш-Шурук» були використані цитати стратегічного аналітика Асіфа Мелхема. Зокрема, він звернув увагу на те, що Брюссель та Вашингтон запровадили економічні санкції проти Росії, але їхній вплив на економіку та на російських громадян був обмежений. За словами Мелхема, «точкою зв'язку російської економіки з західними країнами є експорт сільськогосподарських матеріалів, продовольства та енергоресурсів, але Росія, перервавши .цю лінію з європейськими країнами, почала шукати нові ринки збуту своєї продукції. Альтернативу знайшли в Індії, Китаї, Туреччині та в арабському світі. Тимчасовий вплив санкцій мав місце через інфляцію, зростання вартості споживчих товарів, обмеження експорту ліків та збільшення вимог до сільськогосподарського виробництва». Політичний аналітик Набіль Калуш зі своєї сторони вважає, що українсько-російська війна вплинула на міжнародні відносини, оскільки підвищила рівень поляризації між Росією та Заходом, що було очевидно під час першого головування в ООН з питання засудження Росії. Китай, в свою чергу, зміцнював свій вплив на Росію в обмін на продовження її підтримки економічно та технологічно. Крім того, війна поставила США у сильнішу позицію на переговорах, підштовхнувши Захід до посилення своєї залежності від фінансової та військової підтримки, що надавалась Вашингтоном, і це призвело до послаблення переговорних позицій європейських країн. Набіль Калуш переконаний, що «одним з найвидатніших економічних наслідків війни є вплив на постачання продовольства та енергії, і це дало Алжиру багатообіцяючі інвестиційні можливості в Європі у результаті скорочення поставок російського газу. Це також дало Туреччині значні можливості, зокрема, через укладання зернової та енергетичної угод у Чорному морі». Водночас, підігруючи російській стороні, аналітик зазначив, що західні санкції щодо Росії мали негативні наслідки, зокрема, призвели до швидкого зростання цін на енергоносії та на продукти харчування впродовж першого року війни. Крім того, на думку Н. Калуша, крім цих економічних наслідків, війна мала й політичні наслідки. «На рівні країн Глобального Півдня багато регіональних країн, таких як Туреччина, Алжир та Саудівська Аравія знайшли нові ролі, представлені у контролі над своїм регіональним оточенням після

зниження ролі Заходу у ньому. Туреччина «взяла на себе» зернову угоду в Чорному морі, а Алжир посилив свою роль у кризах в Малі, Лівії та Нігерії через «вакуум сил» після виходу Франції. Також, Саудівська Аравія скористалась політичною слабкістю інших країн у регіоні та зміцнила свої відносини як зі Сходом, так і з Заходом». Зі своєї сторони, аналітик Асіф Мелхем вважає, що «США скористалися станом ворожнечі між Москвою та Києвом і використали Україну, як карту для протистояння з Росією», зовсім ігноруючи факт вторгнення російської армії до нашої країни. Такий висновок арабський автор намагається обґрунтувати тим, що до переговорів в Ер-Ріяді були запрошені «два основні гравці – США та Росія». Асіф Мелхем додає, що ці переговори – не що інше, як маневр, в якому кожна із сторін намагається отримати вигоду. Він висловлює переконання, що причиною сили китайсько - російсько - ірансько - північнокорейського альянсу є російсько-українська війна, тому охолодження цього фронту допоможе США розвалити цей альянс, з одного боку, а також перехопити перевагу Росії в інших битвах, вказуючи на те, що конфлікт не знатиме свого кінця, а є лише завершенням одного з етапів протистояння «супердержав». На думку аналітика, якщо у цьому регіоні конфлікт заспокоїться, з конкуренцією між Америкою ат Росією він стане відчутнішим в інших регіонах. За словами Асіфа Мелхема, будь-яка угода, яку наразі розроблять сторони конфлікту, буде «дуже крихкою», як і Мінські угоди, розроблені у 2014 р. [Аш-Шурук, 24.02.2025].

Директор Центру досліджень «Vision» доктор Саїд Салам вважає, що політика президента США Дональда Трампа щодо війни в Україні залишається неоднозначною та заплутаною. В інтерв'ю єгипетській програмі «Midday» на Cairo News Channel він зазначив, що постійна критика Дональдом Трампом президента України Володимира Зеленського та його спроби звинуватити останнього у перешкоджанні встановленню миру свідчать про зниження відданості Дональда Трампа своїй початковій місії – припинити війну. За словами Саїда Салама, «у цьому питанні існують спільні російсько-американські амбіції, включаючи контроль над Запорізькою атомною електростанцією та над українськими природними ресурсами». Дослідник підкреслив, що ця американська пропозиція рішуче відкидається українською стороною, яка не може прийняти цей тиск і відмовитися від своїх природних ресурсів. Також, він зазначив, що американське бачення Білого дому передбачає тиск на Україну, для того, щоб вона поступилася стратегічною територією Росії, а також тиск на країни Європи, щоб вони фінансували відбудову України через американські компанії [Аль-Аграм, 24.04.2025].

В іракській газеті «Аз-Заман» багдадський журналіст Мухаммад Саліх Аль-Бадрані назвав військовий конфлікт між Росією та Україною «Кримською війною». На його погляд, Росія не була створена в якості «супердержави», а як функціональна держава, обов'язком якої було зберігання активів Радянського Союзу, а не їх використання. Росія не має виходу до моря, за винятком північної сторони, що є замерзлою зоною, де все північне узбережжя розташовано майже над полярним колом. Відтак, автор робить висновок, що Росії потрібен морський порт у теплих водах, з якого вона б могла вийти до

Середземного моря через Босфорську протоку. Також, він вважає, що Україна спочатку відібрала ці порти у Росії під час радянської влади, а тепер москва бажає їх повернути, не кажучи вже про бажання віддалити НАТО від своїх кордонів, в чому вбачає для себе екзистенційну загрозу [Аз-Заман, 25.11.2024].

Йорданський центр економічних досліджень «Ад-Дустур» провів дослідження наслідків впливу російсько-української війни на економіку Йорданії. Так, було з'ясовано, що негативний вплив відобразився через сукупне зростання цін на деякі агропромислові товари, особливо на зерно, рослинні олії, корми для тварин та залізо. Крім того, спостерігалась нестабільність у ланцюгах поставок, зокрема, у морському судноплавстві, внаслідок розбіжностей на ринках експорту та імпорту, оскільки всі країни світу намагались переорієнтувати свої ринки поставок або диверсифікувати свої експортні ринки. Разом з тим, крім негативних наслідків економіка Йорданії зазнала і позитивних змін, зокрема, через збільшення можливостей для деяких місцевих продуктів замінити імпортні. Це сприяло збільшенню місцевого виробництва цих продуктів. Деякі галузі промисловості Йорданії також зазнали зростання обсягів експорту, таких як добрива та неорганічні хімічні продукти, особливо до країн Європейського Союзу та Південної Америки. Таким чином, йорданська сторона скористалась станом нестабільності, що панувала на світовому ринку загалом і на європейському ринку зокрема [Ад-Дустур, 22.02.2023].

Ліванська преса переважно заповнена проросійською риторикою. Так, ліванська газета «Аль-Хабар» опублікувала статтю дослідника-економіста Ахмада Лукмана Аз-Зейна, який стверджує, що «Захід, який очолив кольорову революцію проти проросійського президента України, привів до влади свою маріонетку Володимира Зеленського та створив прозахідну, антиросійську державу на своїх кордонах, не хотів досягти мирного вирішення кризи, а також не хотів реагувати на занепокоєння Росії. Відтак, Володимиру Путіну довелося вести цю битву… Світ на власні очі став свідком того, як колишній прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон поспішив до України у березні 2022 року, щоб закликати Володимира Зеленського не реагувати на пропозиції сісти з Росією за стіл переговорів… І цей українець, який «стрибає та стрибає», а потім повертається додому поранений і з порожніми руками. Як довго його можна забезпечувати Україну ресурсами, необхідними для задоволення основних потреб людей, які тривалий час жили в розкоші, а тепер усвідомлюють, що втрачають цю розкіш через постійну підтримку України своїми урядами? Тим часом Зеленський мандрує з країни в країну, і від нього вимагається одне: більше...». Автор робить висновок, що «це не просто військова операція; а зміна правил глобальної гри, що прокладає шлях до нового світу, на який багато хто зараз чекає», і що «на тлі українсько-російської війни Саудівська Аравія поступово вийде з-під влади Америки, і може виникнути нова фінансова система, паралельна SWIFT» [Аль-Хабар, 28.06.2023].

Журналістські кола країн Магрібу в своїх публікаціях майже не приділяють увагу оцінці подій в українсько-російському протистоянні. Основна

увага кореспондентів прикута до впливу конфлікту між Україною та Росією на економічну ситуацію в їх регіоні. Марокканський політолог Амр Наджиб зазначає, що присутність Росії в Лівії надала Кремлю доступ до аеропортів країни, з яких він транспортує припаси та контрабандою перевозить паливо, золото та ліки, щоб отримати доходи для війни проти України та експансії в інші частини Африки. Кремль зазвичай грає на обох сторонах, навіть якщо більше схиляється до однієї партії. Це дозволило Москві глибше проникнути в Сахель, де вона використала антиамериканські та антиєвропейські настрої для підтримки переворотів у Нігері, Малі та Буркіна-Фасо. Натомість місцеві партнери вигнали західних військових інструкторів та радників і дозволили Росії використовувати власних військових інструкторів та радників. [Аль-Алям, 24.04.2025].

Саудівське видання «Аль-Джазійра» здійснило публікацію статті політолога, доктора Маджида бен Самера Аль-Сауда. У статті він зазначив, що «незважаючи на різні позиції між президентом України та президентами США та Росії, президент України Володимир Зеленський пізніше зрозумів, що Королівство — єдина країна, яка може допомогти йому отримати найкращі можливі умови від Росії, особливо після його нещодавньої жорсткої та безрезультатної зустрічі в Білому домі. Дії Саудівської Аравії виходять за рамки простого проведення заходів як нейтральної сторони. Швидше, вони відображають його широкий вплив та глибокий вплив на всі сторони, що дає йому право відігравати роль світового лідера, що відповідає його стратегічній, економічній та політичній вазі. Ця зростаюча роль зробить Саудівську Аравію ключовим гравцем у формуванні нового світового порядку, якого наддержави не зможуть обійти, переосмислюючи нові правила міжнародних відносин» [Аль-Джазійра, 16.03.2025].

Арабська «Вікіпедія» у своїх даних про російсько-українську війну оперує такими лексемами: «російське втручання у півострів Крим та Донецьк» (التدخل الروسي في شبه جزيرة القرم ودونيتسك), «окупація» (احتلال), «вторгнення» (غزو), «спеціальна військова операція» (عملية عسكرية خاصة), «конфлікт» (صراع), «нарощування військової сили» (حشد عسكري), «насильницька асиміляція» (الاستيعاب القسري), входження до Донбасу (الدخول إلى دونباس), «російське вторгнення до України» (الغزو الروسي لأوكرانيا), «прийшли на українську територію» (وصلت إلى الأراضي الأوكرانية), «панування та гноблення» (الهيمنة والقمع) [11].

Таким чином, можна зробити висновок, що ЗМІ арабських країн, що безпосередньо чи опосередковано були залучені до врегулювання ізраїльсько-палестинської кризи, передусім оцінювали та висвітлювали українсько-російський конфлікт скрізь призму пошуку «друзів Ізраїлю» та «ворогів палестинців» серед українського та російського істеблішменту. Решта арабських країн, передусім, керувалась як аналізом впливу українсько-російського конфлікту на економіку арабського регіону та окремих країн Близького Сходу, Перської затоки та Північної Африки, так і спробами розрахувати можливі вигоди від переорієнтації та диверсифікації потоків енергоносіїв з арабських країн до Європи та інших країн світу (зокрема, Китаю), а також від запровадження західних санкцій проти РФ.

Крім того, на характер використання концепцій для висвітлення російсько-української війни впливало неоднозначне сприйняття конфлікту між Україною та Росією в арабському (переважно ісламському) суспільстві. На це впливали як геополітичні інтереси арабських країн у сучасній системі міжнародних відносин, так і успадковані ними ідеологічні установки, які раніше визначалися їхньою роллю та позиціями в біполярному світі (з урахуванням військового, політичного та ідеологічного протистояння між двома блоками).

Список використаних джерел:

1. Марко-Чулаєвська, Н., Лісова, Ю. (2023) Вербалізація війни проти України в текстах англомовних і франкомовних інтернет-новин. In: Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації. *Житомирський державний університет.* URL : http://eprints.zu.edu.ua/38794/ (дата звернення: 19.12.2024).
2. Ницполь, В. (2023) Метафорична концептуалізація війни в американському медіадискурсі. *Folium.* № 2. URL : https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/download/18/18/36 (дата звернення: 19.12.2024).
3. Смушак, Т., Фенюк, Л., Крук, З. (2024) Метафорична репрезентація концепту війна в сучасному французькому медіадискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук.* Вип. 76, Том 2. С. 168–172. URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/76_2024/part_2/28.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
4. Брославська, Л. Я. (2013) Концепт війна в англомовній картині світу: доконцептуальні основи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов.* № 1051. Вип. 73. С. 46–51. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2013_73_9. (дата звернення: 19.12.2024).
5. Маслова, Ю. (2023) Вербалізація концептів війна, мир, жінка, чоловік у газетному дискурсі України у воєнний період. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія».* Острог: Вид-во НаУОА. Вип. 17(85). С. 71–77.
6. Кострица, Н. (2022) Метафорична вербалізація концепту *війна* в сучасних медійних заголовках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія».* № 56. С. 60–65. URL : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v56/13.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
7. Шульська, Н., Зінчук, Р., Навальна, М. (2022) Антифейкові ресурси сучасного медіапростору України в умовах інформаційної війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: «Філологія». «Журналістика».* Том 33 (72), № 44. Ч. 2. С. 268–273. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/part_2/44.pdf (дата звернення: 19.12.2024).

8. Лінгвокультурологічний аспект мовознавчих досліджень : навч.-метод. посіб. до спецкурсу для студентів філолог. ф-ту / Н. Венжинович. 2-ге вид., допов. і перероб. Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2021. 292 с.
9. Васянович, Є. (2018) Структурно-семантичне наповнення концепту «війна» у лінгвістичних дослідженнях. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. № 38.
10. Замікула, М. (2022) Позиція арабських держав щодо широкомасштабного російського вторгнення в Україну. *Центр зовнішньополітичних досліджень. Національний інститут стратегічних досліджень.* 7 с. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/arabskiy-svit_27042022.pdf (дата звренення: 19.03.2025)
11 https://ar.wikipedia.org/wiki/ الغزو الروسي لأوكرانيا(дата звренення: 19.03.2025)

Олег ПРИЙМАК
доктор історичних наук, професор,
Запорізький національний університет.
м. Запоріжжя, Україна **;**
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0896-1431
Юлія ПРИЙМАК
кандидат соціологічних наук, доцент,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-8575-9045

РОЛЬ ОСВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

В умовах становлення в Україні нової, орієнтованої на входження у світовий інформаційно-освітній простір, системи освіти відбуваються суттєві зміни в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. Останній є тісню пов’язаним з внесенням коректив у зміст технологій навчання, які повинні бути адекватними сучасним технічним можливостям та сприяти гармонійному входженню людини в інформаційне суспільство. Тому починаючи з часу епідемії COVID-19, і особливо в умовах війни, інформаційні технології стали невід’ємною частиною повсякдення вищої школи. Це забезпечило якість освітнього процесу не лише у релакованих, а й у прифронтових вишах.

Разом з цим, такий аспект як соціальна значущість освітньо-інформаційних технологій насьогодні ще не в повній мірі є розкритим в науковій літературі. Їх вплив на розвиток особистості вимагає уваги з боку фахівців з соціології, педагогіки, психології та філософії. Соціологічний аналіз означеної теми, в цьому руслі, покликаний дати відповідь на питання ролі

освітньо-інформаційних технологій у становленні інтелектуальних, духовних та соціальних особистісних якостей студентів соціогуманітарних спеціальностей [4, с. 15].

У розвитку сучасних освітньо-інформаційних технологій можна виокремити п'ять етапів. Перший з них тривав протягом 1940-х – 50-х рр. і характеризувався використанням у навчально-виховному процесі різноманітних технічних засобів здобуття інформації від запису й відтворення звуку до проекції зображення. Хронологічні межі другого етапу охоплювали 50-60-ті рр. XX ст. визначальною рисою тут стала ідея програмованого навчання. В цей період було розроблено аудіовізуальні засоби зворотного зв'язку, електронні класи, лінгафонні кабінети, навчальні машини та тренажери. Для третього етапу, що тривав протягом 70-х – сер. 90-х рр. XX ст. характерним було розширення, як теоретичної, так і матеріальної бази освітньо-інформаційних технологій. Відбулося впровадження в навчальний процес досягнень психолого-педагогічних наук. Основним інструментом технологій стали великі ЕОМ і створювані на їх базі автоматизовані системи керування (АСК), інформаційно-пошукові системи. Із середини 1990-х рр. й до 2020 р. тривав 4-й етап розвитку освітньо-інформаційних технологій. Протягом нього, на основі мережевих інформаційних систем, створювалися комп'ютерні аудиторії та дисплейні класи, збільшилася кількість і якість програмованих засобів навчання, використовувалися системи інтерактивного відео. Головними типами освітньо-інформаційних технологій стали електронний підручник, медіа-презентація, з'явилися елементи дистанційної освіти [1, с. 58].

З березня 2020 р. й дотепер триває п'ятий етап, визначальною рисою якого стало системне впровадження дистанційної освіти на платформах Zoom, Google Meet, Google Classroom, Moodle, Skype та інших. Якщо в умовах епідемії COVID-19 діджиталізація вищої освіти була всеохоплюючою і обумовлювалася необхідністю дотримання карантинних норм, то з 24 лютого 2024 р. на перший план вийшла безпекова складова. Втім, онлайн освіта на сьогодні залишається найбільш актуальною для релакованих та прифронтових вишів. На території заходу та центру України співіснують офлайн та змішаний формати навчання.

Особливості застосування інформаційних технологій в освіті полягають в тому, що останні спрямовані на зменшення непродуктивних витрат праці викладача, на підвищення швидкості отримання та якості наукової інформації, на диференціацію праці зі студентами, на підвищення оперативності та об'єктивності контролю й оцінки результатів навчання. Впровадження цих технологій гарантує безперешкодність й надає можливість майже безперервної комунікації у відносинах між викладачами та студентами в тому числі й соціогуманітарних спеціальностей [2, с. 23].

Разом з цим, слід підкреслити, що ефективність таких освітньо-інформаційних технологій як електронний підручник, медіа-презентація, відео лекція, тощо в умовах дистанційної освіти є відчутною у разі об'єднання їх в єдину електронну освітньо-інформаційну систему. При цьому, слід зазначити, що зорієнтована на підвищення рівня знань студента вона не може вплинути на

становлення інших груп його особистісних якостей. У зв'язку з цим, невід'ємною умовою впровадження в навчальний процес освітньо-інформаційних технологій є паралельне застосування з ними ресурсно-орієнтованого навчання.

Вища освіта як соціальний інститут являє собою складну систему практик в межах яких відбувається розвиток особистісної компетентності студента. В ході навчального процесу останній отримує можливість розвитку таких груп компетенцій як уміння навчатися, працювати з інформацією, схопити сутність ситуації інтуїтивно та швидко, формулювати та передавати ідеї, приймати рішення. Поряд з ними відбувається становлення таких особистісних якостей як пунктуальність, відповідальність, дисциплінованість. Внаслідок цього, теоретично освітньо-інформаційні технології виступають важливою складовою формування особистісної компетентності студента. Найбільший вплив вони мають на розвиток мислення, комунікативних здібностей, естетичного самовиховання, формування інформаційної культури.

При цьому слід підкреслити, що отримання вищої освіти є обов'язковим чинником формування особистісних якостей сучасної людини. Вплив освітньо-інформаційних технологій є вагомим, передусім, в спектрі формування і становлення інтелектуальних якостей особистості. Значущість їх в процесі розвитку духовних та соціальних особистісних якостей може бути охарактеризована як вторинна.

Список використаних джерел:

1. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: монографія (2022) / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ. 143 с.
2. Соляник, С. Ф. (2021) Сучасні тенденції інформатизації освіти. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30- річчяпроголошення незалежності України та 25-річчя Конституції України). Матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (Одеса, 21.05.2021)* Одеса: Видавничий дім «Гельветика». С. 22–26.
3. Ткачова, Н.М., Казанська, О.О., Шевцова, О.О. (2020) Дистанційне навчання: інновації на ринку освітніх послуг. *Збірник наукових праць ΛΌГОΣ.* Vol. 4. P. 41-44. URL *:* https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v4.15
4. Триус, Ю.В. (2012) Інноваційні технології навчання у вищій школі. *Сучасні педагогічні технології в освіті: X Міжвузівська школа-семінар.* Харків. 52 с.

Алевтина ПЕХНИК
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені. І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-2534-7652

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОГО ПІАРУ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В ЕПОХУ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У контексті парадигмальних зрушень глобального масштабу, що визначають траєкторії розвитку регіонів, міст та локальних спільнот, концепція сталого розвитку набуває особливої актуальності, вимагаючи інтегрованого підходу, що поєднує екологічну відповідальність, соціальну інклюзивність та економічну життєздатність. В означених умовах політичний піар еволюціонує від інструменту просування окремих політичних акторів до стратегічного засобу формування суспільної свідомості, мобілізації громадської підтримки та, що особливо важливо, каталізації впровадження інноваційних практик сталого розвитку. Теоретико-комунікаційний аналіз ролі політичного піару у забезпеченні сталого розвитку територіальних спільнот виявляє його багатовимірну функціональність.

По-перше, політичний піар виступає ключовим механізмом артикуляції складної проблематики сталого розвитку, перетворюючи абстрактні глобальні виклики на зрозумілі та релевантні локальні наративи. Ефективні комунікаційні стратегії, основані на принципах доказовості та емоційної залученості, сприяють формуванню в громадян усвідомлення необхідності змін та готовності до активної участі у відповідних ініціативах.

По-друге, в умовах інформаційної фрагментації та поширення дезінформації, політичний піар набуває критичного значення як інструмент забезпечення інформаційної прозорості та верифікації даних щодо процесів сталого розвитку. Стратегічні комунікації, що базуються на принципах відкритості та підзвітності, сприяють зміцненню довіри між владою, громадою та іншими стейкхолдерами, що є фундаментальною передумовою для успішної реалізації довгострокових стратегій сталого розвитку.

По-третє, політичний піар є важливим інструментом налагодження ефективної комунікації між різними групами стейкхолдерів, чиї інтереси можуть не завжди співпадати у контексті сталого розвитку. Застосування медіаційних та фасилітаційних комунікаційних технік дозволяє сприяти діалогу, знаходити точки дотику та формувати коаліції для спільної реалізації ініціатив сталого розвитку на локальному рівні.

Особливої уваги заслуговує роль політичного піару у промоції успішних практик та інноваційних рішень у сфері сталого розвитку. Систематичне та стратегічно сплановане поширення інформації про позитивні приклади впровадження сталих технологій, управлінських моделей та соціальних ініціатив на рівні регіонів, міст та громад має значний демонстраційний ефект. Використання сторітелінгу, візуалізації даних та залучення авторитетних осіб

для презентації таких кейсів сприяє їхній популяризації та стимулює наслідування. Політичний піар, таким чином, виступає не лише як канал інформування, але й як механізм трансферу знань та поширення інновацій у сфері сталого розвитку.

Крім того, політичний піар відіграє важливу роль у формуванні позитивного іміджу територій, що активно впроваджують принципи сталого розвитку. Стратегічні комунікаційні кампанії, спрямовані на позиціонування регіонів, міст та громад як екологічно свідомих, соціально відповідальних та економічно перспективних, сприяють залученню інвестицій, кваліфікованих кадрів та екологічно орієнтованого туризму, що є важливими факторами їхнього сталого розвитку в умовах глобальної конкуренції.

У контексті забезпечення сталого розвитку регіонів, міст та громад в умовах динамічних глобальних перетворень, політичний піар виступає не лише як інструмент трансляції інформації, а як стратегічний комплекс комунікаційних практик, спрямованих на формування суспільної свідомості, мобілізацію ресурсів та просування прогресивних змін. Розглянемо більш детально три ключові напрями його застосування.

1. Формування суспільної підтримки та залучення до сталого розвитку через політичний піар.

Ефективне впровадження принципів сталого розвитку на локальному рівні значною мірою залежить від рівня підтримки та активної участі громадян. Політичний піар, у цьому контексті, виступає як ключовий механізм формування сприятливого суспільного клімату. Це передбачає не лише інформування про нагальність глобальних викликів (зміна клімату, вичерпання ресурсів, соціальна нерівність), але й перетворення цих абстрактних концепцій на зрозумілі та особисто значущі наративи для мешканців конкретних територіальних спільнот.

Стратегії політичного піару повинні бути спрямовані на подолання інформаційної апатії та скептицизму, часто викликаних складністю та масштабністю проблем сталого розвитку. Це досягається шляхом використання персоналізованих історій успіху, демонстрації конкретних позитивних змін, що вже відбуваються на локальному рівні, та залучення авторитетних лідерів думок, які здатні транслювати цінності сталого розвитку та надихати своїм прикладом.

Важливим аспектом є сегментація аудиторії та адаптація комунікаційних повідомлень до специфічних потреб та інтересів різних соціальних груп. Для молоді це можуть бути інтерактивні кампанії в соціальних мережах, що акцентують на можливостях "зеленої" економіки та інноваційних технологіях. Для старшого покоління – інформаційні кампанії, що підкреслюють важливість збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь та пропонують практичні поради щодо сталого споживання.

Окрім інформування, політичний піар має стимулювати активну участь громадян у процесах сталого розвитку. Це може включати організацію публічних консультацій, залучення до розробки місцевих екологічних програм, підтримку волонтерських ініціатив та промоцію відповідальної поведінки на

рівні окремих домогосподарств. Ефективні комунікаційні стратегії повинні не лише доносити інформацію, але й створювати відчуття співпричетності та спільної відповідальності за майбутнє громади.

2. Управління інформацією, забезпечення прозорості та протидія дезінформації у контексті сталого розвитку.

В умовах глобальної інформаційної екосистеми, що характеризується надлишком інформації та високим ризиком поширення фейків та маніпуляцій, політичний піар відіграє критично важливу роль у забезпеченні достовірності та прозорості інформації, пов'язаної зі сталим розвитком. Недовіра до інформації може суттєво гальмувати впровадження необхідних змін та підривати суспільну підтримку відповідних ініціатив.

Стратегії управління інформацією повинні включати створення та підтримку офіційних комунікаційних каналів, які забезпечують своєчасне та об'єктивне інформування про плани, хід реалізації та результати ініціатив сталого розвитку. Важливим є використання зрозумілої та доступної мови, візуалізації даних та інших інструментів, що полегшують сприйняття складної інформації.

Протидія дезінформації вимагає активної позиції та розробки спеціальних стратегій. Це може включати моніторинг інформаційного простору на предмет поширення неправдивих наративів, оперативне спростування фейків з використанням доказової бази та залучення незалежних експертів для верифікації інформації. Важливим є також підвищення медіаграмотності населення, навчання громадян критично оцінювати інформацію та розрізняти достовірні джерела від маніпулятивних.

У контексті кризових ситуацій, пов'язаних зі сталим розвитком (наприклад, екологічні катастрофи, техногенні аварії), політичний піар відіграє ключову роль у своєчасній та прозорій комунікації ризиків, інформуванні про вжиті заходи та підтримці діалогу з громадськістю для запобігання паніці та формування довіри до дій влади.

3. Просування успішних практик та інноваційних рішень у сфері сталого розвитку засобами політичного піару.

Одним із перспективних напрямів застосування політичного піару у сфері сталого розвитку є стратегічне промотування успішних практик та інноваційних рішень, що демонструють позитивні результати на рівні регіонів, міст чи громад. Ефективне поширення інформації про такі кейси є стимулом для наслідування та масштабування успішного досвіду.

Стратегії промоції повинні виходити за рамки інформування та включати елементи сторітелінгу, що демонструють вплив інновацій на життя людей та стан довкілля. Важливими ж не лише технологічні аспекти, але й соціальні та економічні вигоди від впровадження таких практик.

Використання різноманітних комунікаційних каналів – від традиційних ЗМІ до соціальних мереж та спеціалізованих онлайн-платформ – дозволяє охопити широку аудиторію та донести інформацію до зацікавлених сторін. Організація публічних заходів, семінарів, воркшопів та візитів на об'єкти, де вже впроваджено успішні практики, забезпечує безпосередній обмін досвідом

та сприяє налагодженню контактів між новаторами та потенційними послідовниками.

Політичний піар також може відігравати важливу роль у формуванні позитивного іміджу територій як центрів сталого розвитку та інновацій. Підкреслення досягнень місцевих науковців, підприємців та громадських активістів у сфері сталого розвитку сприяє залученню інвестицій, талановитих фахівців та екологічно свідомого бізнесу, створюючи сприятливе середовище для розвитку інновацій та їхнього впровадження.

У цьому контексті важливим є налагодження співпраці між політичними акторами, науковими установами, бізнесом та громадськими організаціями для спільного просування успішних практик та інноваційних рішень у сфері сталого розвитку як на національному, так і на міжнародному рівнях. Політичний піар може виступати як ефективний комунікаційний міст між цими різними секторами, сприяючи обміну знаннями та мобілізації спільних зусиль для досягнення цілей сталого розвитку.

Отже, політичний піар є багатофункціональним та стратегічно важливим інструментом забезпечення сталого розвитку територіальних спільнот в умовах глобальних трансформацій. Його ефективне використання вимагає глибокого розуміння комунікаційних процесів, специфіки локальних контекстів та глобальних викликів, а також здатності до розробки інноваційних та адаптивних стратегій, спрямованих на залучення громадськості, управління інформацією, налагодження партнерств та, особливо, промоцію успішних практик та інноваційних рішень у сфері сталого розвитку. Подальші дослідження у цій міждисциплінарній сфері сприятимуть розробці науково обґрунтованих підходів до використання політичного піару як ключового каталізатора сталого майбутнього на локальному рівні.

Наталія НІКОН
кандидат соціологічних наук, доцент
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-0827-0895

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У НАВЧАННІ

Штучний інтелект (ШІ) та соціальні мережі суттєво трансформують підходи до організації наукової діяльності та освітнього процесу. ШІ дає змогу ефективно обробляти великі обсяги даних, автоматизувати завдання та формувати аналітичні висновки, що сприяє підвищенню якості досліджень [1]. У свою чергу, соціальні мережі стають інструментом для поширення знань, організації навчального контенту, формування професійних спільнот та неформального навчання. Разом ці технології відкривають нові можливості для

освіти, підвищення її доступності та залученості здобувачів. Водночас активне впровадження ШІ і використання соціальних мереж супроводжується низкою викликів – від ризиків порушення академічної доброчесності й зниження самостійності мислення до необхідності дотримання етичних норм, зокрема щодо конфіденційності, прозорості та відповідальності [2]. Особливу актуальність ці питання набули в умовах дистанційного навчання, що потребує нових методик і підходів до цифрової освіти. У цьому контексті вивчення потенціалу й обмежень ШІ та соціальних мереж, а також формування етичних засад їх застосування в освіті, є важливим кроком до забезпечення якості та довіри в освітньому і науковому середовищі.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Можливості інтеграції ШІ та соціальних мереж у навчальний процес в останні роки привертають значну увагу науковців різних галузей – педагогіки, психології, соціології, інформатики тощо. На сьогодні існує чимало досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних учених, які комплексно оцінюють інтеграцію ШІ в освіту, аналізують його позитивні й негативні аспекти. Серед великої кількості наукових праць особливу увагу заслуговують дослідження Дж. Аббадії, Р. Бердо, І. Візнюк, Т. Каткова, які здійснювали відбір змісту навчального матеріалу з урахуванням основ штучного інтелекту та проблем його використання в освітньому процесі.

Отже, актуальність даного дослідження зумовлена низкою чинників: зростаючим впливом ШІ на освітнє середовище та наукову сферу, стрімким розвитком і розширенням доступу до цифрових технологій, а також викликами, пов'язаними з переходом на дистанційне навчання. Усе це підкреслює необхідність глибшого аналізу потенційних переваг та загроз, що виникають при впровадженні ШІ в освітній процес, з метою забезпечення його ефективного та безпечного використання.

Метою дослідження є аналіз оцінок здобувачів ЗВО щодо впливу технологій ШІ на освітній процес та його елементи. Для досягнення даної мети, за допомогою анкетування було опитано 245 здобувачів різних курсів та напрямів навчання Національного університету «Одеська політехніка».

Результати опитування показали, що 100% респондентів знайомі з поняттям ШІ, більшість із них володіє достатніми або дуже добрими знаннями про можливості таких технологій. Технології ШІ активно споживаються в освітньому процесі, особливо серед здобувачів молодших курсів. Аналіз розподілу частоти використання ШІ показав, що найбільше таких технологій споживають здобувачі молодших курсів (1-2 курсу), що зумовлено не лише їх більшою цифровою обізнаністю, а й активним включенням інноваційних технологій до навчальних програм першого етапу вищої освіти. Важливо відзначити, що саме ці категорії здобувачів у перспективі можуть стати найбільш вразливими до формування технологічної залежності, оскільки не завжди мають сформовані навички самостійного критичного аналізу інформації.

Показово, що рівень інтенсивності використання ШІ відрізняється залежно від галузі навчання. Так, найвищі показники зафіксовано серед

здобувачів гуманітарного та суспільного профілю (понад 70%), що пояснюється активним використанням ШІ як інструмента для перекладу, текстового аналізу, генерації структурованих відповідей тощо. Натомість серед технічних спеціальностей (особливо інженерних напрямків) зафіксовано нижчий рівень щоденного використання ШІ, що, ймовірно, пов'язано зі специфікою освітніх завдань, які більше орієнтовані на практичні навички, програмування або лабораторну роботу. Однак, все ж таки, найчастіше ШІ застосовується для пошуку інформації (78,3%), автоматизації завдань (71,7%), структуризації навчального матеріалу (63,0%) та аналізу даних (51,3%).

Цікавою є динаміка змін у навчальній мотивації під впливом впровадження ШІ. Близько 45% опитаних зазначили, що після початку активного використання ШІ у них зросло бажання навчатися, що можна пояснити відчуттям більшої контрольованості та зручності у виконанні завдань. Водночас понад 10% респондентів зафіксували зниження інтересу до навчання, що може бути наслідком надмірного використання ШІ як «заміни» мисленнєвих зусиль, що, у свою чергу, знижує рівень внутрішньої залученості до навчального процесу.

Також було зафіксовано стурбованість щодо можливого порушення академічної доброчесності та авторських прав. Хоча більшість здобувачів (62,4%) усвідомлюють потенційну загрозу порушення авторських прав і академічної доброчесності, водночас 37,6% не вбачають у використанні ШІ жодних етичних проблем. Це вказує на певний розрив у рівні етичної грамотності та різне розуміння допустимих меж використання цифрових інструментів у навчанні. Така ситуація потребує систематичного впровадження навчальних курсів з цифрової етики та академічної культури.

Соціальні мережі, як показало дослідження, відіграють не менш важливу роль у формуванні нових освітніх практик. Здобувачі активно використовують платформи YouTube, Instagram, TikTok, LinkedIn як джерела мікронавчання та професійної орієнтації. Інтеграція штучного інтелекту в соціальні мережі – через чат-ботів, персоналізовані рекомендації та автоаналіз контенту – створює потужний інформаційно-освітній простір, що функціонує паралельно з традиційною освітньою інфраструктурою.

Підсумовуючи зазначимо, отримані результати дозволяють стверджувати, що технології ШІ є інтегрованими в освітній процес і відіграють важливу роль у навчальній діяльності здобувачів. Переваги їх використання полягають у підвищенні ефективності навчання, оптимізації рутинних процесів, удосконаленні самостійної роботи студентів і доступності освітніх ресурсів.

Разом з тим, споживання ШІ супроводжується низкою викликів: ризиком зниження когнітивних навичок, виникненням етичних дилем, залежністю від технологій, а також побоюваннями щодо впливу ШІ на соціальну нерівність та конфіденційність. Здобувачі вищої освіти усвідомлюють як потенціал, так і ризики таких технологій, що свідчить про необхідність розвитку інформаційної, цифрової та етичної грамотності.

Для ефективного впровадження ШІ в освітній процес необхідне дотримання балансу між інноваційністю, академічною доброчесністю та

розвитком критичного мислення. Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці механізмів регулювання, методичних підходів до навчання використанню ШІ, а також формуванні готовності як здобувачів, так і викладачів до безпечного і відповідального застосування цифрових технологій в освіті.

Список використаних джерел:

1. Аббадія, Дж. (2023) Вивчення ролі штучного інтелекту в академічних дослідженнях. *Mind the GRAPH*. 27.06.2023. URL : https://mindthegraph.com/blog/uk/ai-in-academic-research/ (дата звернення: 08.05.2025)
2. Бердо, Р. С., Расюн, В. Л., Величко, В. А. (2023) Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. *Академічні візії*. Випуск 22. DOI: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8174388 (дата звернення: 08.05.2025)
3. Візнюк І., Буглай Н., Куцак Л., Поліщук А., Киливник В. (2021) Використання штучного інтелекту в освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 59. С. 14-22. DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-14-22 (дата звернення: 08.05.2025)
4. Каткова Т. Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2020. №6. С. 46-55. DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.1.8 (дата звернення: 08.05.2025)

Володимир ОРЛЯНСЬКИЙ
доктор історичних наук, професор,
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-6356-2252

ОСНОВА ТВЕРДОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

За короткий проміжок часу Україна спромоглася зробити еволюційний ривок на шляху свого розвитку. В українській історії стався досить неординарний випадок, коли відродження параметрів традиційних елементів соціально-політичного життя українського суспільства, які було втрачено ще кілька століть тому, стали необхідним елементом для руху вперед. Емоційні сплески національної пам’яті дозволили нації відкинути національні наративи, які були штучно створені спочатку російською імперією, а потім радянською системою. Архаїчна Україна була знищена майже повністю [1, с. 251]. По суті, можна говорити, що процес відродження України був не переробкою старого, а побудовою по суті нової України. Соціально-політичні події, що увійшли в

історію як революція Гідності, завершили очищення від дурману радянського минулого, «руського світу», «братніх обіймів старшого брата».

Після ліквідації антиукраїнських, багато в чому кримінальних елементів політичної надбудови України, залишалася величезна система органів управління на місцях, яка практично не змінилася зі свого моменту створення в радянському союзі. Цей інститут радянського періоду ні модернізувати, ні реформувати немає можливості. Цей сторонній елемент для демократичної України необхідно було міняти на щось зовсім нове. Це щось нове народилося в умовах адміністративно-територіальної реформи.

Умови цейтноту змусили українське керівництво проводити реформу, комбінуючи демократичні та авторитарні методи. Досить добре проявилися два процеси. Для частини населення, яке було учасником революційних подій та мало потенціал пасіонарності, створення нової адміністративної системи дозволило залучити їх, за своєю суттю, до революційного перетворення системи місцевого самоврядування. Для більш пасивної частини населення адміністративно створювалися умови, за яких їх об'єктивно «примушували» облаштовувати своє життя вже по-новому.

Подібний підхід дозволив залучити максимальну кількість людей. Якщо у великих містах результат реформи помічався слабо, то для решти населення це був соціальний шок; широкі верстви населення реально відчули свою причетність до України. Як результат – багато в чому різноманітна, але практично повсюдна підтримка ідеї відродження України.

Наступний фактор успіху полягав у тому, що треба було налагодити роботу нових органів зовсім по-новому, не по-іншому, а саме по-новому. І що відзначалося дуже багатьма – це мінімальна чи повна відсутність впливу вищих управлінських структур.

Вже перші приклади функціонування громад (насамперед, це стосувалося громад першої хвилі утворення) показали правильність обраного напряму. Співучасть у створенні середовища свого існування – це все одно, що співучасть у державотворенні. Такий душевний стан важко перебити чимось іншим. Кожна громада – це ціла історія. Приклад громади Асканія-Нова вбирає безліч елементів із життя нових утворень.

Заповідник світового значення, сотні тисяч туристів та кілька тисяч місцевих жителів, які не мають елементарних сучасних зручностей, доріг та світла. Вибір туристичної сфери пріоритетним напрямом розвитку був очевидний. Фактично з нуля довелося створювати інфраструктуру. Значимою, раніше невідомою, можна відзначити появу великої кількості ентузіастів, які готові були змінювати не тільки своє життя, але і життя громади, змінити радянський песимізм мешканців громади на європейський оптимізм. Отримавши землю навколо заповідника, у громаді усвідомили свій кровний інтерес у створенні туристичної інфраструктури, вже на їхній розсуд. Спільно з адміністрацією заповідника тільки в перший рік було розроблено більше тридцяти нових локацій та маршрутів, які раніше не входили в маршрути для відвідування. Керівництво заповідника також усвідомило вигоду від співпраці з громадою, що також можна віднести до новизни відносин. Вже є чим

похвалитися, планів на майбутнє ще більше, головне, що у більшості жителів громади сформувалося тверде переконання, що у них виникла перспектива [2].

Кардинальна зміна свідомості вплинула на принципову зміну всієї структури державних інститутів влади.

Початок повномасштабної війни зустріла вже інша Україна. У більшості людей сформувалися нові відносини до країни. Захист країни вже у більшості людей асоціювався із захистом рідних людей, будинку, землі, на якій вони живуть. Відбулися зміни, які не спромоглися побачити наші північні сусіди. З'явився народ, для якого Україна стала не просто місцем проживання, вона стала їхньою країною, вони перестали бути просто населенням України, вони стали українцями.

Вже 1 квітня 2014 р. в Україні було затверджено Концепцію реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіальної організації влади в Україні. Цього разу передбачалася реорганізація базового рівня – територіальної громади. Реформування державного управління передавало місцевим органам значну частину управлінських повноважень. Після десятиліть стагнації в умовах авторитарної централізації регіони отримали можливість розвиватися в умовах демократії [3].

Вперше в основу утворення громад закладалася не лише добровільність, а й історичні, культурні та етичні чинники. Невеликий тимчасовий термін реалізації не дозволив провести комплекс заходів децентралізації еволюційним шляхом. Використання адміністративного ресурсу не могло не позначитися на якості нових утворень. Так чи інакше, у тій чи іншій формі, реформи охопили всі регіони країни, всі соціальні верстви та групи, абсолютну більшість населення.

Передвоєнні результати утворення та розвитку громад різні, вони не могли бути іншими. Навіть з огляду на помилки та недоробки, проведені зміни показували позитивні результати [4].

Зміни торкнулися практично всієї системи управління, тому результати неможливо вважати однозначними. Насамперед, необхідно відзначити неймовірне підвищення значення місцевих органів, що дало новий поштовх громадянській активності, який торкнувся верств населення, які були до цього соціально апатичні та політично пасивні. Така активність просто вдихнула нове життя у вже забуті та «неперспективні» населені пункти. Відкрилися можливості для найсміливіших проєктів [5].

Вже перші роки функціонування громад дозволили вирішити широкий спектр соціально-побутових проблем місцевого населення. Подібні дії, безперечно, вплинули на формування нового образу держави, стали здатними покращити рівень життя, а головне, відбулося зрушення у бік зростання позитивного іміджу держави.

Зростання владних повноважень, а головне – поява реальних можливостей у їх реалізації, оживили, прискорили політичне життя у регіонах та провінції. Вибори у нові територіально-адміністративні утворення стимулювали складання нових регіональних еліт, що, безперечно, активізувало політичне життя в Україні.

Процес розвитку місцевого самоврядування розвивався разом із подальшим розвитком національного українського відродження. На місцях цей процес протікав навіть дещо глибше, осмислено. Реальність показала, що процеси реформування та відродження йшли не лише паралельно, вони доповнювали одне одного. Політика відродження української культури стимулювала відродження національних культур. Переплетення цих процесів відроджувало та культивувало найкращі якості людей, які присутні у будь-якій національній культурі. Подібні процеси прискорили процеси формування багатонаціональної української нації.

Справжньою перевіркою результативності проведених реформ стала відкрита агресія Росії. Неймовірно важкі умови перших місяців війни показали, що Україна, мало того, що вистояла, вся нова система місцевого самоврядування не просто встояла, вона змогла самоорганізуватись для роботи у надзвичайних умовах [6].

Цілком несподіваною, як для ворогів, так і для деяких кіл українського істеблішменту, виявилася реакція українського суспільства. Замість капітуляції перед «російськими братами», агресор зустрів масовий опір майже всього населення, незалежно від регіону. Знявши велику купу організаційних та інституційних перепон, реформи дали поштовх соціально-психологічним змінам населення України. Війна закріпила глобальну ідентифікацію, коли населення України перетворилося на народ України. На захист незалежності України піднялися не просто всі народи, що населяють Україну, на захист країни піднявся єдиний народ. Війна зробила їх причетними учасниками політичного життя рідної для них України. Незначна кількість колаборантів на окупованій території, певна кількість дезертирів, не можуть ставити під сумнів ефективність змін, що відбулися.

Список використаних джерел:

1. Набок, С. (2017) Простір і пам’ять: на перехрестях контекстів. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.* Вип. 5–6 (91–92). С. 244–253.
2. Асканія-Нова – селищна об’єднана громада. URL : https://decentralization.gov.ua/gromada/940/news (дата звернення: 16.02.2025)
3. Бюджетна децентралізація як фактор забезпечення фінансової автономії регіонів і формування самодостатніх громад. URL : https// knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/1184477cfe14b1a0b3 d7485c43c363d0.pdf. (дата звернення: 19.12.2024).
4. Успішні громади. URL: https//dentralizati.gov. ua/success-stories. (дата звернення: 19.12.2024).
5. Коноплева, М. (2021) Як селяни на Дніпропетровщині перетворили вирощування гарбузів на модний бізнес. 27.12.2021. URL: https://shotam.info/yak-seliany-na-dnipropetrovshchyni-peretvoryly-

vyroshchuvannia-harbuziv-na-modnyy-biznes-video/ (дата звернення: 19.12.2024).
6. Як громаді адаптуватись до війни? (2022) URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/827/A4_Самофасилітація_посібник_12.10.2022.pdf (дата звернення: 19.12.2024).

Natalia SEREBRIANNIKOVA,
PhD in history
head of Communication Technologies Centre «Argentum»
Odesa, Ukraine
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0008-2573-4162

FROM LOCAL TO GLOBAL: TRANSFORMATION OF MEANINGS IN THE INTERNATIONAL POSITIONING OF UKRAINE

In the context of global transformation of the information landscape, intensification of hybrid threats, and ongoing digitalization, the question of a nation's positioning in the international space acquires new significance. This area of research is particularly relevant for contemporary Ukraine, which is undergoing a difficult period of full-scale war. The military conflict affects all spheres of public life, generating profound sociocultural transformations.

The aim of this study is to trace how individual local business and cultural practices evolve into components of a coherent national brand and become instruments of Ukraine's soft power on the international stage.

The problematic of national branding and cultural diplomacy has been examined by many researchers. The classical studies by Keith Dinnie [6] reveal branding as a complex practice that combines investment attractiveness, tourism potential, and national identity. Melissa Aronczyk [2] examines how states use marketing strategies to form and promote their national identity on the global stage. She argues that the phenomenon of nation branding emerges from political, economic, and cultural features of the late 20th century, stating that "nation branding is the result of the interpenetration of commercial and public sector interests to communicate national identity."

A substantial number of works examine regional peculiarities of brand positioning [7, 8, 9, etc.].

In the Ukrainian context, Göran Bolin & Per Ståhlberg [4, 5] assert that after 2022, the boundary between the concepts of national branding and nation-building has blurred: branding is no longer directed only at external audiences (tourists, investors) but also at internal ones—the citizens of Ukraine. Thus, branding has become an instrument of nation-building, particularly under wartime conditions. The authors further examine how Ukraine has shifted from traditional nation branding to information warfare in the context of Russian aggression. They analyse the

involvement of new actors—such as PR agencies and civil society organizations—in shaping information policies and countering Russian propaganda.

However, despite the large number of works, the processes of transforming local initiatives into global narratives outside centralized management remain insufficiently studied, especially in conditions of war and forced digitalization. The question of how digital technologies and social media are changing the ways of representing national identity and allowing non-state actors to actively participate in national branding remains open.

In this research, we examine the following aspects:

- Transformation of local cultural practices and business initiatives as instruments for Ukraine's international positioning;
- Formation of the phenomenon of "cosmopolitan patriotism" and its characteristics;
- Emergence of new models of national branding in conditions of decentralized communication and digital mobility.

The methodological framework of the research is based on qualitative methodology with elements of case studies and content analysis. A complex of methods was used for data collection:

Case Analysis. Over 50 cases of local transmission of the Ukrainian “cultural code” at the global level in 2023-2025 were analysed.

Content Analysis. Systematic study of mentions of Ukrainian culture, brands, and businesses in the international media space. Publications on social networks (Instagram, TikTok, Facebook), news articles, and promotional materials related to Ukrainian cultural and business projects abroad were analysed.

Visual Analysis. Study of visual elements of branding, interior design, logos, and other visual markers of "Ukrainianness" in a transnational context.

Various cases representing different spheres of Ukraine's positioning were selected for analysis:

1. Technology companies (MacPaw, GitLab, Reface, Esper Bionics, SHERP, QOOB);
2. Creative businesses and lifestyle brands (Nothing Basic, G.Bar, YARO);
3. Media projects and content production (FILM.UA, "Ukrainian Bookshelves Worldwide" project);
4. Diaspora initiatives and franchises ("Kozak" in Vancouver, "Lviv Croissants," Bob Snail, Galia Baluvana, restaurant Tatar Bunar in London);
5. Cultural projects (Not For Sale in Japan, "Cabaret" performance by the Young Theater).

The cases were analyzed according to the following parameters:

- How "Ukrainianness" is transmitted
- Visualization and narratives
- Target audience
- Adaptation to local and global contexts
- Communication channels
- Audience and its perception of brands and projects

The analysis of empirical material allowed for the identification of several key trends in the transformation of local Ukrainian practices into global meanings.

From War Identity to Cultural Subjectivity. A distinct tendency is observed toward expanding Ukraine's image beyond exclusively a "warrior state" or "war victim." Ukraine is acquiring the status of an active cultural actor through various practices – from culinary arts and fashion to technology and art. A multi-level narrative structure is forming, where war is just one of the layers, while cultural self-realization is the dominant vector of development.

Decentralization of Meaning Points. Analysis shows that most initiatives for Ukraine's international positioning originate not from central government bodies but from local actors – businesses, diaspora, individual artists, and entrepreneurs. This confirms the anthropological concept of networked cultural identity, where the periphery shapes meaning no less than the centre.

This tendency allows us to speak about the formation of a new type of "*horizontal branding*," where the nation's image is constructed through multiple, often unconnected initiatives from various actors. This significantly complements classical theories of national branding that predominantly focus on centralized strategies.

Hybridization of Cultural Code. Many analysed cases demonstrate the phenomenon of cultural hybridization, where Ukrainian images organically integrate into foreign genres and cultures while maintaining recognizability. Japanese manga with Ukrainian heroes, Ukrainians in the finals of traditional Japanese martial arts sumo adorned in the colours of the Ukrainian flag, the appearance of the "Lviv Croissants" brand in France — all of which exemplify how Ukrainian culture does not impose itself but penetrates the global context through cultural resonance.

This approach corresponds to Wolfgang Welsch’s concept of transculturality [12], which characterises contemporary cultures as intersecting and interpenetrating. According to this view, cultural agents can simultaneously represent their own cultural identity while operating effectively within other cultural contexts. Such a framework allows for the preservation of cultural authenticity while enabling adaptation to diverse environments.

Formation of “cosmopolitan patriotism”. Based on the empirical material, we can identify the phenomenon of cosmopolitan patriotism in Ukrainian context. It operates within foreign environments while simultaneously conveying ethnic or national features [1, 10, 11]. Ukrainian diaspora communities, businesses, and cultural leaders preserve and promote Ukrainian narratives and express their national identity through engagement with the global context, without confining themselves strictly to ethnic boundaries.

Ulrich Beck's concept of "cosmopolitan nationalism," articulated in his "Cosmopolitan Vision" [3], provides a theoretical framework for understanding this phenomenon. As evidenced in our research, Ukrainian businesses like SHERP and G.Bar demonstrate this principle by maintaining distinctive Ukrainian identity markers while successfully integrating into global markets. Similarly, diaspora initiatives like "Kozak" in Vancouver exemplify how national identity can be simultaneously preserved and transformed through interaction with host cultures.

Thus, the conducted research enables us to draw several significant conclusions regarding the transformation of meanings in Ukraine's international positioning.

First, a fundamental shift is occurring from a centralized branding model to a "living brand," which is formed through multiple grassroots initiatives. Businesses, creative industries, diaspora, and individual citizens are becoming key actors in shaping Ukraine's international image, creating a multidimensional, adaptive narrative that resonates with different audiences.

Second, the phenomenon of "cosmopolitan patriotism" and cultural hybridization is forming, where national identity is expressed through integration into the global context rather than through ethnic enclosure. Ukrainian brands, cultural products, and business initiatives combine authenticity with global relevance, creating new forms of cultural cross-enrichment.

The practical implications of the research lie in the necessity to develop more flexible and inclusive national branding strategies that take into account the role of non-governmental actors and diaspora communities. State institutions can view grassroots initiatives not as competition to official strategies but as important complements that enrich and expand Ukraine's international image.

References:

1. Appiah, Kwame Anthony. (1997) Cosmopolitan Patriots. *Critical Inquiry* 23, no. 3/ P. 617–639.
2. Aronczyk, M. (2013) Branding the Nation: The Global Business of National Identity. Oxford: Oxford University Press.
3. Beck, U. (2006) Cosmopolitan Vision. Cambridge: Polity Press.
4. Bolin, G., Ståhlberg, P. (2022) "Nation Branding vs. Nation Building Revisited: Ukrainian Information Management in the Face of the Russian Invasion." *Place Branding and Public Diplomacy*. 18(4), pp. 303-312.
5. Bolin, G., Stahlberg, P. (2023) Managing Meaning in Ukraine: Information, Culture and Soft Power in the Context of Russia's War. London: Routledge.
6. Dinnie, K. (2015) Nation Branding: Concepts, Issues, Practice. 2nd ed. London: Routledge.
7. Elfving-Hwang, J. (2013) South Korean Cultural Diplomacy and Brokering 'K-Culture' Outside Asia. *Korean Histories*, 4(1), pp. 14-26.
8. Lior, E., Laborde, C. (2020) Cosmopolitan Patriotism as a Civic Ideal. *American Journal of Political Science* 64, no. 1. pp.191–203.
9. Iwabuchi, K. (2015) Pop-Culture Diplomacy in Japan: Soft Power, Nation Branding and the Question of 'International Cultural Exchange'. *International Journal of Cultural Policy*, 21(4), pp. 419-432.
10. Kleingeld, P. (2003) Kant’s Cosmopolitan Patriotism. *Kant-Studien* 94, nn. 3: 299–316.
11. Loftsdóttir, K. (2015) The Exotic North: Gender, Nation Branding and Post-colonialism in Iceland. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 23(4), pp. 246-260.

12. Welsch, W. (1999) Transculturality: The Puzzling Form of Cultures Today. *Spaces of Culture: City, Nation, World, ed. by Mike Featherstone and Scott Lash.* London: Sage, pp. 194-213.

Катерина ВАКАРЧУК
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-7352-5316

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ НА СПРИЙНЯТТЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Повномасштабне вторгнення рф до України 24 лютого 2022 року змінило міжнародний порядок та безпеку в світі. Гібридна та інформаційна війна переросла в іншу агресивну фазу, винятком не стали і країни Латинської Америки, які залишаються найбільш привабливим та адаптивним споживачем російської пропаганди. Незважаючи на географічну віддаленість України від Латинської Америки важливо бути присутнім в іспаномовному інформаційному просторі. Російська пропаганда пустивши глибоке коріння в країнах Латинської Америки, дискредитує імідж України, як незалежної держави на міжнародній арені. Російську агресію щодо України країни Латинської Америки сприймають по-різному. Деякі країни підтримали Україну, як Чилі та Уругвай, Гватемала більшість, заявили про нейтралітет, а от Венесуела, Куба та Нікарагуа – давні союзники кремля в регіоні.

У країнах Латинської Америки сформувалася досить низька якість медіапродукту, це визвано давніми традиціями політики нейтралітету, та невтручання у конфлікти та війни у всьому світі, більшій концентрації на внутрішніх проблемах, а не на зовнішніх. Споживачі російських іспаномовних ЗМІ часто обирають хоч візуально якісний контент, однак у більшості випадків він є дезінформацією. Основними постачальниками проросійського новинного контенту є Russia Today, Sputnik і РІА-Новості та ін., які об’єднуються та займаються взаємоцитуванням.

Іспаномовне видання Russia Today російського державного ЗМІ та його клоновані сайти, просувають кремлівські наративи та фейкові новини, поширюють неправдиву інформацію про війну росії в Україні, виправдовуючи атаки російських військ на цивільні об'єкти в Україні. Клонований сайт Sputnik (іспанська версія sputnikglobe.com), ретранслює новини під брендом «Новини з Латинської Америки». Sputnik поширює російську дезінформацію, антизахідні та антиєвропейські наративи, виправдовує війну росії в Україні, формуючи антизахідні та антиамериканські наративи в більшості країн Латинської Америки. RT та Sputnik мають величезну аудиторію у таких соціальних мережах, як

Facebook та Twitter, публікують коментарі офіційних представників рф або їхніх союзників, транслюючи версію, яка вигідна росії (Вигодянська, 2024).

Для росії зручно поширювати наратив, що «це не ваша війна», продовжуючи продавлювати минулі здобутки Радянського Союзу. Російський наратив, направлений і проти США, звучить у пресі, так ніби то, США і Європа використовували ресурси регіону, апелюючи до колоніального минулого. Основним наративом стало те, що уся провина початку війни належить США і НАТО, а термін «війна» та «вторгнення» відсутній в медіа просторі, а традиційно вже – «спеціальна військова операція», «денацифікація» та «демілітаризація». Також багато повідомлень лунають про дискредитацію української армії та ЗСУ**,** по типу, що *«Росія гарантує дотримання режиму припинення вогню, незважаючи на українські бомбардування»* та *«Україна погрожує мирному населенню»* (Vakarchuk, Nikolaieva 2024).

Ще одним вагомим індикатором розповсюдження російської пропаганди є посольства росії в Латинській Америці, які координують посилення прокремлівських меседжів, поширення антиамериканських наративів і розвиток партнерства між російськими державними ЗМІ, місцевими ЗМІ та радіостанціями, посольствами проросійських країн у регіоні. У квітні 2025 року рф провела низку публічних заходів у рамках відзначення «багаторічної дружби» з країнами регіону, акцентуючи увагу історії відносин ще з часів російської імперії. Так, під час відкриття виставки глава російського МЗС Лавров заявив, що РФ підтримує *«прагнення латиноамериканських країн до суверенітету»* та виступає за посилення їхньої ролі в *«багатополярному світі».* Кремль позиціонує співпрацю з регіоном як «прагматичну і позбавлену ідеології», фактично намагаючись легалізувати свою присутність через культурні, економічні та історичні наративи (*Албул, 2025).*

Звісно Україна робить все можливе для протидії російській пропаганді, створено сайт з перевірки фактів та спростування російських наративів. StopFake.org є частиною Міжнародної мережі фактчекінгу (IFCN) і перевіряє інформацію для платформи Meta (Facebook) як третій партнер, створений 24 лютого 2023 року. Тут публікуються матеріали, які кидають виклик тому, що називається брехливою російською пропагандою, опублікованою ЗМІ в країнах Латинської Америки іспанською мовою.

Створено іспаномовний новинний контент на інтернет-ресурсі «Мілітарний» 1 травня 2023 року, де команда порталу запустила іспаномовну версію Twitter та Telegram. З’явилася і повноцінна іспанська версія стрічки новин на сайті MIL.IN.UA. Іспаномовний читач буде отримувати не лише інформацію про війну в Україні, а й глобальні новини оборонної тематики. «Мілітарний» – це медіа, яке відстежує військові новини на всій планеті, цей медіаресурс розраховує на допомогу українців в іспаномовних країнах. У квітні 2023 року «Мілітарний» відвідали близько 9000 іспаномовних користувачів посилання *(*Vakarchuk, Nikolaieva 2024).

Серед незалежних та неупереджених ЗМІ можна виділити Radio Marti, незалежні радіо- і телевізійні канали, які є сестринською медіа-організацією «Голосу Америки», формують інший дискурс та правдиву версію війни Росії

проти України. Медіа-організація контролюється Управлінням телерадіомовлення Куби (ОСВ) у штаб-квартирі в Маямі, штат Флорида. Це частина Агентства США з глобальних медіа, ОСВ об'єднав зусилля з StopFake.org, українським фактчекінговим виданням, щоб протистояти іспаномовній російській пропаганді в Латинській Америці та Іспанії. Важливим кроком є створення проєкту «Комунікаційна та адвокаційна підтримка позиції України в Латинській Америці», реалізується громадською організацією «Життєстійка Україна» (Ucrania Resiliente). Учасники проєкту розбудовують проукраїнську мережу підтримки та здійснюють системну комунікацію у медіапросторі ключових країн регіону, а саме в Аргентині, Бразилії, Мексиці, Колумбії та Чилі. Також запущено дві сторінки у Facebook іспанською та португальською мовами, створена іспаномовна сторінка в Instagram. Важливим є проєкт Ukraine World Español, який публікує новини та формує контент з українськими ЗМІ та інформацію про українську культуру у твіттері, а відомі інтелектуали, митці й журналісти з країн Латинської Америки запустили інформаційну кампанію на підтримку України в соцмережах під хештегом AguantaUcrania (Вакарчук, 2024. С. 24-27).

У справі з протидії дезінформації відіграє позитивну роль запрошення до України групи відомих журналістів та лідерів різних громадських організацій країн Латинської Америки. Безпрецедентним позитивним кроком можна вважати створення проєкту «Поєднуючи континенти», завдяки якому Лабораторія журналістики суспільного інтересу пропонує запрошеним журналістам з Латинської Америки, Африки та Азії розповідати своїм читачам про Україну. Журналістські зустрічі відбулися протягом 2023 році, журналістка з Мексики, стала однією з перших представниць Латинської Америки, яка долучилась до президентської ініціативи United24 (Вакарчук, 2024. С. 24-27).

Вперше в українській історії Міністерство закордонних справ минулого року розробило Стратегію розвитку відносин України з країнами Латинської Америки і Карибського басейну (ЛАКБ). А поточний, 2024-й, був оголошений роком повернення нашої держави у згаданий регіон. Така Стратегія розвитку розрахована на п’ять років. Основною її метою є виведення на новий рівень політичних, економічних, культурних, торговельних відносин. Важливо, що визначаються основні напрями діяльності України в регіоні Латинської Америки і Карибського басейну в умовах протидії агресії РФ, а також необхідність реальної підтримки у справі з відновлення миру в нашій державі та повоєнної її відбудови (Вакарчук, Комунікаційна. 2024).

Команда фахівців та експертів МЗС вперше сформовано Комунікаційну стратегію України з державами Латинської Америки і Карибського басейну. Серед іншого, нова Комунікаційна стратегія передбачає просування проукраїнських наративів, що мають бути наповненими українським контентом стосовно історії та культури нашого народу. Тобто, таким комунікаційним інструментом маємо донести правду про культурні та ментальні особливості українців (Комунікаційна стратегія «Україна-Латинська Америка»).

Таким чином, приїзд латиноамериканських журналістів до України став вагомою подією, про яку активно розповідалося і в місцевих, регіональних і

світових медіа. Для протидії російської дезінформації Україні потрібно довгострокове бачення того, розвитку контактів з країнами Латинської Америки. Розрахована на три роки нова Комунікаційна стратегія покликана вплинути на населення країн Латинської Америки, тим самим відчутно поглибити нашу співпрацю. Формування позитивного іміджу України спрятиме розвиткові багатосторонніх відносин та економічних і політичних зав'язків. Важливо посилити відвідуваність України журналістами та експертами з Латинської Америки, щоб вони власними очима дізнавалися про війну в Україні та наслідки російської агресії. Знайти можливості включення на телеканалах українських новин іспанської мовою, обмеження російського контенту іспанською мовою, та формувати українські наративи в медійному просторі, соціальних мережах та ін.

Список використаних джерел:

1. Албул, С. (2025) ЦПД: Кремль активізував пропагандистську кампанію в Латинській Америці. *LB.UA.* URL: https://lb.ua/news/2025/05/03/674557_tspd_kreml_aktivizuvav.html (дата звернення: 19.12.2024).
2. Вакарчук, К.В. (2024) Комунікаційна стратегія України щодо держав Латинської Америки та Карибського басейну. *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел.* URL: https://bintel.org.ua/analytics/komunikacijna-strategiya-ukrayini-shodo-derzhav-latinskoyi-ameriki-ta-karibskogo-basejnu/ (дата звернення: 19.12.2024).
3. Вакарчук, К. В. (2024) Україна-Чилі: шляхи взаємодії та способи підтримки. *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел.* URL: https://bintel.org.ua/analytics/ukrayina-chili-shlyahi-vzayemodiyi-ta-sposobi-pidtrimki/ (дата звернення: 19.12.2024).
4. Вакарчук, К. В. (2024) Шляхи протидії російській дезінформації в країнах Латинської Америки. *Гібридні загрози в сучасному світі.* Львів-Торунь: Liha-Pres. С. 24–27.
URL: https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/51af8099-4ac2-41ce-959d-c9f61157e3da/content (дата звернення: 19.12.2024).
5. Вигодянська, І. (2024) Топ-20 іспаномовних ЗМІ, які поширюють російську пропаганду та дружні Кремлю наративи. *ЕСПРЕСО.* URL: https://espreso.tv/article-top-20-ispanomovnikh-zmi-yaki-poshiryuyut-rosiysku-propagandu-ta-druzhni-kremlyu-narativi
6. Комунікаційна стратегія «Україна-Латинська Америка». *Міністерство закордонних справ*. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/ukraina-derzhavi-latinskoi-ameriki-ta-karibskogo-baseynu.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
7. Vakarchuk, K., Nikolaieva, M. (2024) Cuba, una pieza clave en la propaganda de Rusia contra Ucrania. *Marti*. URL: https://www.martinoticias.com/a/cuba-una-pieza-clave-en-la-propaganda-de-rusia-contra-ucrania/384175.html (дата звернення: 19.12.2024).

Анастасія КОТЛЯР
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Міжрегіональна академія управління персоналом
Науковий керівник: доктор наук з державного управління
професор І. А Семенець-Орлова
м. Київ, Україна
ORCID iD: https://orcid.org//0000-0001-9227-7426

ОСВІТА ЯК РУШІЙ СТАЛИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У XXI столітті глобалізація, технологічний прогрес і соціальні зміни стали джерелом нових можливостей і водночас загроз. Серед ключових викликів сучасності – зміна клімату, соціальна нерівність, демографічні зрушення, конфлікти, пандемії. Концепція сталого розвитку пропонує інтегрований підхід до розв'язання цих проблем, і вагому роль у цьому відіграє освіта як рушійна сила трансформацій.

Освіта для сталого розвитку (ОСР) – це стратегія, що інтегрує економічні, соціальні й екологічні аспекти у навчальні процеси. ОСР формує здатність мислити системно, оцінювати ризики, приймати відповідальні рішення. Вона виконує когнітивну (формування знань), аксіологічну (виховання цінностей сталості) та практичну (розвиток навичок дій) функції. Успішна ОСР вимагає міждисциплінарності, критичного мислення, участі студентів у реальних проєктах.

У міжнародній практиці простежується системний підхід до впровадження ОСР. Так, у Німеччині освіта інтегрована в усі рівні освіти – як формальної, так і неформальної (молодіжні табори, екоініціативи). У Південній Кореї реалізовано «зелену» стратегію в школах з фокусом на екологічну грамотність та сталий спосіб життя.

В Україні інтеграція ОСР здійснюється через реформу Нової української школи, а також ініціативи окремих університетів (зокрема, УКУ, НаУКМА, ХНУ). Існують виклики – фрагментарність підходів, недостатня підготовка педагогів, регіональна нерівність.

Заклади вищої освіти відіграють ключову роль у просуванні цілей сталого розвитку. Вони можуть виступати лабораторіями інновацій, інтегруючи принципи сталості у викладання, наукову діяльність і громадське залучення. Університети, як-от Львівський національний університет імені Івана Франка чи Київський національний університет будівництва і архітектури, впроваджують курси з кліматичної освіти, урбаністики та етичного лідерства.

Прикладом є також діяльність Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), яка реалізує освітні програми з акцентом на екологічну безпеку, етичне управління, соціальну відповідальність бізнесу. Академія активно організовує науково-практичні заходи, що сприяють формуванню системного мислення та відповідального лідерства.

Місцеві громади – ще один важливий рівень реалізації ОСР. Саме тут освіта має найбільший практичний вплив через шкільні, позашкільні програми, громадські ініціативи з енергоефективності, управління відходами, збереження біорізноманіття. Успішні кейси ОТГ у Львівській, Івано-Франківській та Черкаській областях демонструють, як молодь може бути залучена до сталих трансформацій.

Сучасні цифрові технології також змінюють підходи до освіти. Цифровізація створює нові можливості (онлайн-курси, е-платформи), але й нові виклики (цифрова нерівність, інформаційні ризики). Естонія та Швеція демонструють приклади впровадження цифрових компетентностей з раннього віку, що важливо враховувати і в українському контексті.

Громадянська освіта як частина ОСР сприяє розвитку соціальної відповідальності, міжкультурного діалогу, участі громадян у прийнятті рішень. Вона створює передумови для сталого розвитку на основі демократії та прав людини.

На рівні міжнародної підтримки ключовими є програми ЄС (Erasmus+, Horizon Europe, GreenComp) та ініціативи ЮНЕСКО (ESD for 2030), які підкреслюють важливість інтеграції екологічної освіти, цифрових навичок і глобального громадянства.

В умовах війни в Україні роль освіти для сталого розвитку посилюється: вона стає засобом відновлення, інструментом соціальної згуртованості та джерелом довіри. Особливо перспективною є ідея створення «освітніх хабів сталого розвитку», що об’єднуватимуть зусилля шкіл, університетів, громад, бізнесу та влади.

Освіта в умовах війни стає інструментом не лише передачі знань, а й психологічної підтримки, соціальної згуртованості та формування культури миру. Війна зумовлює потребу в адаптивних освітніх рішеннях: дистанційне навчання, мобільні освітні хаби, навчальні програми, орієнтовані на стійкість та відновлення.

Особливої ваги набуває інтеграція принципів сталого розвитку в післявоєнну реконструкцію освітнього середовища. Освітні заклади можуть стати центрами формування нових громадянських практик — через навчальні курси з миротворчості, екологічної безпеки, відповідального управління. Участь молоді в таких ініціативах сприятиме формуванню культури співжиття, міжрегіонального діалогу та солідарності. Роль освіти у відновленні охоплює також формування навичок, необхідних для «зеленої» економіки, підтримку внутрішньо переміщених осіб, соціальну інклюзію та розвиток локальних громад. Залучення міжнародної допомоги, партнерств з НУО та університетами світу відкриває перспективи для створення нової якості освіти – стійкої, інноваційної, людяної.

Рекомендації для України включають: посилення державної політики з інтеграції ОСР, підтримку регіональних ініціатив, розвиток цифрової інфраструктури, рівний доступ до освіти, підтримку викладачів, міжсекторальну співпрацю. Інтеграція принципів сталості в управління

закладами освіти має включати стратегічне планування, прозорість, гнучкість і довгострокове бачення.

Отже, освіта для сталого розвитку – це не просто елемент політики, а основа трансформацій суспільства. Через просвітницьку, ціннісну та практичну складову вона формує здатність діяти на благо сталого майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Brundtland Report (1987) Our Common Future. World Commission on Environment and Development.
2. United Nations (2015) Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development.
3. UNESCO (2020) Education for Sustainable Development: A Roadmap.
4. Освіта під час війни в Україні. Аналітична записка МОН (2023).
5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проєкт МЕРТ.
6. Шевченко З. О. (2020). Освіта для сталого розвитку: теоретичні та практичні аспекти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. №3(78), С. 41–45.
7. European Commission. (2022). *GreenComp: The European sustainability competence framework*.
8. Horizon Europe Programme Guide. (2023). European Commission.
9. Ministry of Education of South Korea. (2020). Green Education Policy Framework.
10. German Federal Ministry for the Environment (2021). National Programme on Sustainable Consumption.
11. OECD. (2021). The future of education and skills: Education 2030 framework.
12. ESD for 2030. UNESCO Roadmap (2020).
13. Save the Children (2022). Education in Emergencies: Ukraine Crisis Response Report.
14. UNESCO (2023). Education in Post-Conflict Reconstruction: Building Resilient Education Systems.
15. UNHCR (2022). Framework for the Protection of Internally Displaced Persons through Education.

Юрій СЛІПЧУК
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна,
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0006-7244-1843,
Юрій РЯБОШАПКА
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна,
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0006-3454-0234

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Швидкісні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизація суспільства потребують пошуку додаткових шляхів та нових інструментів вдосконалення національного законодавства, передусім, через запозичення успішного зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення у сфері електронного врядування.

Держави з високим рівнем розвитку мають налагоджену систему взаємодії органів публічної влади й відповідних установ та діють згідно вимог законодавчих актів і принципом верховенства права, саме тому переваги електронного врядування відчуваються більше.

Необхідність органів влади в пошуку рішень щодо функціонування і безперебійного надання послуг населенню сприяли переходу до надання онлайн послуг і створення цифрової інфраструктури. Проте, з'явилася низка проблем зумовлених необхідністю подолати нерівність населення у доступі до електронних послуг. Пандемія зумовила значні зрушення і змін в звичному процесі надання й одержання усіх видів послуг [7, с. 40].

Впровадження в європейських країнах електронного уряду засвідчили значні відмінності в реалізації електронного врядування з такими державами, як Данія, Фінляндія й Естонія лідирують, а інші, наприклад, Болгарія, Румунія, Греція відстають. Такий розрив пов’язаний із технологічними аспектами, а також матеріальним і людським капіталом. Саме тому вбачається доцільним розроблення цільових стратегій як для подолання цифрового розриву, так й для подальшого заохочення запровадження електронних послуг на території не лише окремої країни, а й ЄС загалом; виділити більше асигнувань й інвестицій у цифрову інфраструктуру держав, які розвиваються та лише починається впровадження системи електронного уряду, щоб сприяти обміну досвідом між державами й зміцнення міжурядової співпраці під керівництвом керівних органів ЄС [8].

До основних елементів, що характеризують розвиток електронного врядування у країнах ЄС, відносять: 1) телекомунікаційну інфраструктуру й електронні навички, що відображають технічні можливості, доступність; 2) онлайн-сервіси й контент, що вимірює кількість та якість послуг, які

пропонуються у цифровому вигляді; 3) прозорість й участь громадян як оцінка можливостей відкритості й залучення осіб в відповідному процесі; 4) правові й інституційні рамки, які відображають стан нормативно-правового середовища, що регулює електронний уряд і пов'язані з ним відносини [4].

У порівнянні з бюджетом, виділеним на сферу електронного врядування такими країнами, як до прикладу Фінляндія, Україна має обмежений обсяг фінансування, проте пропонує широкий перелік електронних публічних послуг й унікальний ресурс – Дія [5].

Слід акцентувати на зарубіжному досвіді впровадження електронного врядування трійки держав-лідерів в даній сфері – Данії, Фінляндії і Південної Кореї. Поміж головних політичних рішень, що були ухвалені цими державами, пропонується адаптувати й запозичити данський досвід співробітництва між державними й приватними установами з ціллю створення надійного середовища безпеки задля забезпечення електронних послуг. Також рекомендується увести Фінську модель централізованого фінансування сфери коштів. Окрім того, необхідно перейняти досвід фінського проєкту AuroraAI задля розроблення власної стратегії щодо розвитку штучного інтелекту, розширення межі цифровізації і запровадження освітньої складової в сфері інформаційних технологій [7, с. 41]. Держави мають сконцентруватися на розвитку послуг електронного уряду як частини своєї стратегії, залучення більшої кількості прямих іноземних інвестицій. Проте, для того, аби зменшити розрив між економіками з високим та низьким рівнем доходів й надати цифрові послуги усім громадянам, уряди мають сприяти розвитку кращої інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій. Це вважається критично важливим компонентом для надання ефективних послуг електронного уряду. Спільно мають працювати уряди над тим, щоб зробити Інтернет доступним та безпечним для всіх [3].

На рівень використання громадянами послуг електронного уряду в Європі впливає якість національної пропозиції таких послуг, рівень довіри громадян до урядів та цифровий розрив, породжений доходом на душу населення та рівнем освіти громадян.

У наукових дослідженнях [6] зазначається про наступні практичні аспекти:

– державні інвестиції в електронний уряд можуть сприяти підвищенню рівня, але не можна очікувати, що таке зростання буде пропорційним. Одночасно не всі держави однаково вклали свої інвестиції в електронне врядування із точки зору його використання, що свідчить про існування інших факторів, що впливають на використання. Необхідно, щоб громадяни усвідомлювали економічні переваги використання електронного врядування задля взаємодії зі своїми урядами. Тільки зорієнтована на громадян електронне врядування, що супроводжується відповідними стратегіями комунікації і просуванням, може допомогти збалансувати рівні пропозиції й попиту;

– незважаючи на фінансову економію, держави вирішили інвестувати в електронне врядування як основний стратегічний інструмент щодо досягнення ширших цілей публічного управління, підтримки економічного відновлення й

обслуговування громадян. В той же час держави, в яких простежується значне зростання рівня добробуту, теж спрямували свої зусилля на інвестування у електронне врядування, отримуючи прибуток від використання громадянами;

– уряд повинен прагнути підвищити довіру громадян до своїх дій, й результати свідчать, що заохочення використання електронного врядування може сприяти досягненню цієї цілі. Використання електронного врядування не може запобігти падінню довіри, проте, має послаблюючий ефект. Зокрема, цей зв'язок є двояким, адже вищий рівень довіри заохочує до більшого використання можливостей електронного врядування;

– державні інвестиції у проєкти електронного врядування досягнуть рентабельності тільки через подолання цифрового розриву й забезпечення справедливого використання електронного врядування всіма громадянами. В цьому контексті підтверджується те, що розробники державної політики мають ужити заходів задля того, аби менш заможні й освічені громадяни теж одержували вигоду від функцій електронного врядування, щоб зменшити відмінності в використанні електронного врядування між європейськими державами. Відповідно, країни високого кластеру характеризуються чіткою прихильністю до електронної участі як засобу розширення прав та можливостей громадян.

Електронне врядування в ЄС знаходиться на досить високому рівні й з достатнім законодавчим забезпеченням та стратегією подальшого розвитку. Однак, на противагу європейським державам Україна розвиває електронне врядування значно швидшими темпами, а по деяким напрямкам посідає лідерські позиції. Досягнення у цьому напрямі українського уряду були визнані міжнародною спільнотою, однак існує ряд проблемних аспектів, які заважають повноцінному прориву, зокрема неготовність населення до змін, недовіра до електронних сервісів, відсутність навиків користуватися інноваційними інструментами та недостатній рівень фінансування [2, с. 1151-1152].

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що приклади успішного впровадження електронного врядування в низці європейських держав (Данія, Фінляндія, Естонія) базуються на інтегрованих системах і високому рівні відносно доступності послуг для всіх категорій громадян, активній участі громадян у процесах управління, забезпеченні кібербезпеки. Для України доцільно враховувати ці елементи при розробці та впровадженні своїх власних моделей електронного врядування. Перспективи розвитку електронного врядування в нашій державі включають її подальшу цифровізацію публічних послуг, розширення переліку послуг, які доступні в електронному форматі, запровадження інноваційних технологій, а також розвиток електронної демократії. Актуальним та важливо лишається продовження удосконалення нормативно-правової бази, забезпечення захисту персональних даних, підвищення рівня довіри громадян до електронних сервісів [1, с. 109].

Отже, аналіз досвіду розбудови електронного врядування зарубіжних країн засвідчив високий рівень із достатнім законодавчим забезпеченням та подальшою стратегією розвитку. У європейських державах на рівень використання громадянами електронних послуг має вплив якість національної

пропозиції цих послуг та рівень довіри до урядів громадян, а також цифровий розрив, зумовлений доходом і рівнем освіти громадян.

Таким чином, впровадження електронного врядування європейських держав підтверджує головним успішним компонентом технічну інтегрованість систем, доступність публічних послуг всіх категорій громадян, забезпечення кібербезпеки, а також активна участь у процесі розробки та вдосконалення послуг громадянам, що повинно бути адаптовано й в Україні.

Список використаної літератури:

1. Києнко-Романюк, Є. (2024) Механізми публічного управління розвитком електронного врядування на засадах клієнтоорієнтованості: досвід європейських країн. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. Вип. 2. С. 105–110.
2. Решетова, Г. І. (2022) Електронне урядування як складова інформаційно-комунікаційної системи забезпечення сталого розвитку. *Public Administration and Regional Development*. № 18. С. 1141–1162. DOI: 10.34132/pard2022.18.08
3. Al-Sadiq, A. (2021) How e-Government Services Can Pay Dividends. February 11. URL: https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2021/02/11/how-e-government-services-can-pay-dividends (дата звернення: 19.12.2024).
4. Androniceanu A., Georgescu I. (2021) E-government in European countries, a comparative approach using the Principal Components Analysis. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy.* № 14(2). P. 65–86.
5. Dias G. P. (2020) Global e-government development: Besides the relative wealth of countries, do policies matter? *Transforming Government: People, Process and Policy.* № 14(3). P. 381–400.
6. Pérez-Morotea R., Pontones-Rosaa C., Núñez-Chicharro M. (2020) The effects of e-government evaluation, trust and the digital divide in the levels of e-government use in European countries. *Technological Forecasting & Social Change.* № 154. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162519313150 https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.119973
7. Spytska, L. (2024) E-government in Ukraine and the world: A comparative legal analysis. *Social & Legal Studios.* № 7(2). P. 36-43. doi: 10.32518/sals2.2024.36.
8. Yera, A., Arbelaitz, O., Jauregui, O., Muguerza, J. (2020) Characterization of E-government adoption in Europe. *PLoS ONE*. № 15(4). doi: 10.1371/journal.pone.0231585.

Людмила ГОРПИНИЧ
старший викладач
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
м. Київ, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0007-8811-6399

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РОЗУМНИХ МІСТ В УКРАЇНІ

В Україні поступово формується нормативно-правова база, яка сприяє впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у різні сфери суспільного життя, створюючи передумови для розвитку концепції «розумного міста». Розумне місто – це інноваційна модель урбаністичного середовища, де технології використовуються для підвищення якості життя громадян, ефективності управління ресурсами та забезпечення сталого розвитку. Розумне місто – це єдина система, в якій органічно взаємопов'язані міські комунікації, інформаційні технології передачі даних та пристрої IT (інтернет речей). Мета створення «розумного міста» – покращення та спрощення управління містом, благоустрій міського середовища, забезпечення безпеки та підвищення якості життя жителів міста

Серед ключових документів, які впливають на цей процес, варто виокремити Закон України «Про Національну програму інформатизації» [3], ухвалений ще в 1998 році. Його мета полягала у створенні інформаційної інфраструктури для надання населенню якісної, своєчасної та достовірної інформації, а також у забезпеченні державного управління з використанням сучасних ІКТ. Цей закон став відправною точкою для розвитку інформатизації в Україні.

Із розвитком цифрового суспільства в Україні з’являлися нові концепції та стратегії. Наприклад, Закон «Про захист персональних даних» [1] встановлює правові засади обробки, зберігання та використання особистої інформації громадян в умовах цифрової трансформації. Це критично важливо для довіри до смарт-технологій, які часто передбачають збір даних із численних джерел, зокрема відеоспостереження, мобільних додатків, сенсорних мереж.

Серед інших нормативних документів — Закон «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [2], який вперше закріпив поняття «інформаційного суспільства» на державному рівні, а також стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [5], де одним із завдань було створення ефективного, прозорого та доступного електронного уряду.

Окрему роль у впровадженні смарт-рішень відіграє Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, затверджена у 2017 році [4]. У ній цифровізація визначена як стратегічний напрям для підвищення конкурентоспроможності економіки, покращення якості державних послуг, ефективного управління ресурсами та досягнення високого рівня безпеки.

У документі також наголошено на необхідності використання цифрових технологій у сфері безпеки, громадського порядку та надання екстрених послуг. Це передбачає інтеграцію систем відеоспостереження, інтелектуального управління дорожнім рухом, автоматизованих систем фіксації порушень правил дорожнього руху, а також розгортання платформ для моніторингу та оперативного реагування у разі надзвичайних ситуацій.

Приклади практичної реалізації таких ініціатив в Україні:

Проєкт «Kyiv Smart City» [6], започаткований Київською міською радою, охоплює електронні сервіси для громадян, «розумне» освітлення, цифрове паркування, датчики моніторингу якості повітря, енергоефективні системи опалення.

Розгортання платформи «Безпечне місто» в різних регіонах України передбачає встановлення камер спостереження з аналітичним ПЗ для виявлення порушень, розпізнавання номерних знаків, підвищення контролю за громадським порядком.

У межах цифровізації особливу увагу також приділяють модернізації інфраструктури громадського транспорту. Наприклад, застосування систем адаптивного керування світлофорами дозволяє зменшити затори, а розумні транспортні системи – оптимізувати маршрути, зменшити витрати пального та негативний вплив на довкілля.

Ще один важливий аспект – цифрова доступність екстрених служб. У концепції цифрової економіки визначено потребу в інтеграції служб порятунку за єдиним номером виклику, що дає змогу швидко реагувати на інциденти, незалежно від їх природи (пожежа, медична допомога, ДТП тощо). Така система повинна працювати цілодобово та забезпечувати високий рівень координації між всіма оперативними структурами.

Інформаційно-технологічна революція та складні політичні зрушення у світі засвідчують потребу в нових підходах до аналізу соціальних явищ. Стрімке зростання населення у мегаполісах чинить значний тиск на наявну інфраструктуру, що змушує міські адміністрації переходити від традиційної вертикальної моделі управління до більш адаптивного, мережевого формату. Такий підхід вимагає посиленої міжнародної співпраці, спільної відповідальності за цифровий розвиток, а також ефективної координації між державними, приватними, громадськими та академічними структурами [7].

Загалом, впровадження розумних рішень має міжгалузевий характер – від міського транспорту до ЖКГ, від охорони здоров’я до енергетики. Водночас, ефективна реалізація концепції «розумного міста» можлива лише за умов правового забезпечення, наявності стабільної ІТ-інфраструктури, участі громади у прийнятті рішень та тісної співпраці між державним, приватним і громадським секторами.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про захист персональних даних». URL: https: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text(дата звернення:19.12.2024).

2. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text (дата звернення: 19.12.2024).
3. Закон України «Про Національну програму інформатизації». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 19.12.2024).
4. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-koncepciyu-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-2018-2020. (дата звернення: 19.12.2024).
5. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». URL: https://lawyersunion.org.ua/strategiya-stalogo-rozvytku-ukrayina-2020-tsili-napryamy-priorytety/ (дата звернення: 19.12.2024).
6. Kyiv Smart City. URL: https://smartcitykyiv.com/ (дата звернення: 19.12.2024).
7. Tan, S. Y., Taeihagh, A. (2020) Smart City Governance in Developing Countries: A Systematic Literature Review. *Sustainability.* 12 (3). 899. URL: https://ssrn.com/abstract=352660 (дата звернення: 19.12.2024).

Катерина ВІДІМСЬКА
старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-3778-6302

ЛІНГВІСТИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ У ТУРЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІАКОНТЕНТІ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛІЗМУ НА ТЛІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна в Україні, що триває з 2022 року, стала не лише геополітичним конфліктом, а й потужним інформаційним феноменом, який активно висвітлюється у міжнародних медіа. Турецькомовний медіапростір займає особливе місце у цьому процесі через стратегічне партнерство Туреччини та України. У цьому контексті тема націоналізму є однією з ключових і використовується як інструмент формування суспільних настроїв та політичних інтерпретацій конфлікту. Аналіз лінгвістичних маніпуляцій у турецькомовному медіадискурсі дозволяє виявити механізми, що сприяють поширенню як офіційних, так і альтернативних наративів, зокрема тих, що запозичені з російської пропаганди.

Дослідження лінгвістичних маніпуляцій у турецькомовних медіа є надзвичайно актуальним з огляду на зростання ролі Туреччини як регіонального лідера і медіатора у військовому конфлікті між Росією та Україною. Репрезентація українського націоналізму з турецького медіаконтенту формує громадську думку не лише щодо подій в Україні, а й впливає на

сприйняття Туреччиною власних безпекових та політичних інтересів. Виявлення дискурсивних стратегій і мовних прийомів, що використовуються для маніпуляції аудиторією, є важливим для розуміння масштабів інформаційного впливу та ризиків поширення дезінформації. Актуальність теми також визначається потребою у виробленні ефективних механізмів протидії інформаційним маніпуляціям у період гібридних війн.

Метою даного дослідження є аналіз наративів націоналізму, нацизму та всі схожі наративи у турецькомовних медіа в контексті висвітлення війни в Україні. Особлива увага приділяється виявленню та характеристиці лінгвістичних маніпуляцій, що застосовуються у медіа дискурсі. Завданням є з'ясування того, чи використовують турецьки медіа риторичні стратегії, спрямовані на спотворення фактів, посилення емоційного впливу на аудиторію та конструювання певного політичного бачення конфлікту. Дослідження дозволить виявити, чи є турецький медіа контент нейтральним ретранслятором фактів, чи він схильний до репродукування ідей, що перегукуються з проросійською пропагандою.

Теоретичною базою дослідження становлять праці, присвячені вивченню поняття «лінгвістичні маніпуляції» таких науковців: О. Нагорнова, Р.-Ю. Перхач, А. Смирнова, О. Оверчук.

Авторка О. Нагорнова у своїй статті «Лінгвістичні маніпуляції в медіадискурсі: сутність та типологія» визначає лінгвістичну маніпуляцію як цілеспрямований вплив на свідомість реципієнта через мовні засоби з метою зміни його поведінки, оцінок або переконань без явного виявлення наміру впливу. Цей вплив здійснюється шляхом використання мовних стратегій, які приховують справжні наміри комуніканта, створюючи ілюзію об'єктивності та нейтральності повідомлення. О. Нагорнова підкреслює, що маніпулятивний дискурс характеризується використанням таких мовних засобів, як емоційно забарвлена лексика, евфемізми, метафори, а також структурних прийомів, що сприяють формуванню певного сприйняття реальності у аудиторії. Ці засоби дозволяють маніпулятору впливати на когнітивні та емоційні аспекти свідомості реципієнта, спрямовуючи його думки та дії у бажаному напрямку [2, с. 66].

Авторки Р. Ю. Пергач та А. О. Смирнова досліджують лінгвістичні прийоми, які використовуються в медіа для впливу на громадську думку. Вони визначають мовну маніпуляцію як цілеспрямоване використання мовних засобів для формування певного сприйняття реальності у читача. Зокрема, авторки акцентують увагу на таких прийомах, як емоційно забарвлена лексика, використання метафор, епітетів та інших стилістичних засобів, що сприяють створенню бажаного образу подій або осіб [4 ,с. 188].

Таким чином, лінгвістичні маніпуляції – це використання мовних засобів з метою прихованого впливу на свідомість та поведінку адресата, щоб змінити його погляди, уявлення або дії без усвідомлення цього впливу самим адресатом. лінгвістичні маніпуляції характеризуються прихованим характером впливу, майстерним володінням мовними та психологічними прийомами, а

також особливою організацією тексту, що сприяє помилкам у свідомості реципієнта.

Згідно з дослідженнями, лінгвістичні маніпуляції поділяються на два типи: 1). Раціональні маніпуляції – впливають на логічне мислення через аргументи, факти та докази. Мета – змінити думку адресата, спонукаючи його до дій, вигідних маніпулятору. Наприклад, використання статистики або цитат експертів для обґрунтування позиції; 2). Емоційні маніпуляції – діють на почуття та емоції, викликаючи страх, гнів, почуття провини тощо. Вони можуть буди прямі та непрямі. Прямі емоційні маніпуляції – це відкрите звернення до емоцій. Непрямі – це створення образів або контексту, що імітує об'єктивність (наприклад, використання метафор чи історичних аналогій) [2, с. 65].

Війна в Україні стала важливим чинником, що активізував націоналістичні наративи у багатьох світових медіадискурсах, зокрема в турецькомовному інформаційному просторі. У сучасному турецькомовному медіапросторі простежується чіткий поділ засобів масової інформації на два основні типи, що відображає різну ступінь об'єктивності у висвітленні подій війни в Україні. З одного боку, існують медіа, що прагнуть до максимальної нейтральності та фактичної достовірності. Ці видання дотримуються журналістських стандартів, надають перевагу перевіреним джерелам інформації й демонструють аналітичний підхід до подій, уникаючи тенденційних суджень. З іншого боку, спостерігається діяльність медіа, що функціонують як ретранслятори певних ідеологічних меседжів, здебільшого копіюючи та поширюючи проросійські наративи без належної критичної оцінки чи фактчекінгу. Така поляризація турецькомовного медіадискурсу суттєво впливає на формування громадської думки та сприяє закріпленню або ж спотворенню уявлень про перебіг війни в Україні.

Приклад прямого емоційного маніпулювання в турецьких ЗМІ щодо нацизму в Україні можна знайти в матеріалах, де використовується відверте звернення до страху та негативних емоцій через навішування ярликів і образів. Наприклад, стаття на сайті Aydınlık під назвою «İşte ABD'nin Ukrayna'daki Nazileri» («*Ось нацисти США в Україні*») детально описує нібито масштабну присутність неонацистських ідей та структур в Україні, особливо підкреслюючи роль «Азову», а також активну підтримку з боку США та НАТО. З точкі зору лінгвістичних маніпуляцій використовується метод навішування ярликів – постійне використання слів «неонацисти», «фашисти», «геноцид» та інші. Використовується метод демонізації – формується образ України, яка нібито масово знищує мирних людей, згадуючи події в Одесі, на Донбасі ти події на Майдані 2014 р. Апеляція до страху – опис «масових поховань», «вбивств дітей» та інші. Ця стаття є прикладом пропагандистського матеріалу з потужним емоційним і раціональним маніпулюванням. Вона не лише формує вкрай негативний, образ України, але й виправдовує дії Росії, просуває антизахідні наративи та ігнорує реальний політичний і соціальний контекст [7].

Ще один яскравим прикладом лінгвістичного маніпулювання є стаття «Ukrayna'da vahşi Nazizm» *(«Дикаий нацизм в Україні»)* сайті Aydınlık [8]. Ця новина є класичним прикладом пропагандистського матеріалу з використанням

як емоційних, так і раціональних лінгвістичних маніпуляцій. Вона спрямована на формування у турецької аудиторії негативного, страхового і ворожого ставлення до України, виправдовуючи при цьому дії Росії. Пряма цитата саме з новини – «Ne var ki, Avrupa'nın en büyük ülkesi olan Ukrayna, Kiev'deki 2014 milliyetçi darbesinden bu yana bir Nazi devletine dönüştü. Bu bir mecaz değil, Kremlin propagandası değil, abartı değil» («*Проте найбільша країна Європи – Україна – після націоналістичного перевороту в Києві 2014 року перетворилася на нацистську державу. Це не метафора, не кремлівська пропаганда і не перебільшення»)* – у цій фразі поєднуються одразу кілька маніпулятивних прийомів: емоційний тиск через навішування ярликів і демонізацію – Україна називається «нацистською державою» («Nazi devleti»). Категоричність і апеляція до «єдиної істини» без доказів – «Це не метафора, не кремлівська пропаганда і не перебільшення» («Bu bir mecaz değil, Kremlin propagandası değil, abartı değil»). Викривлення історичних подій для підсилення власної позиції – Майдан 2014 року названо «націоналістичним переворотом» («milliyetçi darbe») [8].

Стаття «Ukrayna, neo Naziler ve Batı» *(«Україна, нео–нацисти та Захід*») на сайті Bir Gün є прикладом матеріалу, який відтворює та підсилює ключові російські пропагандистські наративи щодо України, зокрема про «неонацистський переворот», «етнічні чистки» та «злочини Азову». Стаття є прикладом пропагандистського дискурсу, який активно використовує як емоційні, так і раціональні лінгвістичні маніпуляції для формування негативного образу України та легітимації дій Росії. Вона не містить балансу думок, ігнорує складність українського суспільства та політики, а також підміняє аналіз пропагандистськими штампами [9].

Водночас, у турецькому публічному просторі наявні й альтернативні наративи, які пропонують критичну інтерпретацію російських звинувачень. Це такі сайти, як CNN Türk, Hürriyet, Cumhuriyet та інші. Такі канали займають критичну позицію, приводячи докази чи спростовування фактів чи займають нейтральну позицію, не додаючись до маніпулятивних схем впливу на аудиторію.

Так, у турецьких ЗМІ часто використовуються лінгвістичні маніпуляції для формування негативного образу України через призму нацизму. Такі матеріали навішують ярлики «неонацисти», «фашисти», перебільшують і викривляють історичні події, подаючи Майдан 2014 року як «націоналістичний переворот», а російську агресію – як «денацифікацію». Ці прийоми апелюють до страху і відрази, ігноруючи складність політичної ситуації та демократичні процеси в Україні.

Водночас у турецькому медіапросторі є і альтернативні наративи, представлені такими виданнями, як CNN Türk, Hürriyet, Cumhuriyet, які займають критичну або нейтральну позицію. Вони спростовують маніпулятивні твердження, надають збалансований аналіз і сприяють об’єктивнішому розумінню конфлікту, протистояючи пропагандистським схемам впливу.

Список використаних джерел:

1. Аккурт, В. (2020) Методи маніпулятивного впливу у лінгвістиці. *Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д. Ушинського*. №30. С. 5-23.
2. Нагорнова, О. (2023) Мова як інструмент маніпуляції: стилістичний аналіз використання лексики у політичному й діловому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 32. Т.2. С. 64 – 68.
3. Оверчук, О. (2023) Лінгвістичні засоби маніпулятивного впливу в сучасних медіа текстах. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези науково-практичної конференції Харків*. С 148 – 149.
4. Перхач, Р.-Ю., Смирнова, А. (2019) Мовні засоби маніпуляції в пресі: контент-аналіз. *Молодий вчений*. Вип. 10 (74). С186-189.
5. Труба, Г., Гречка, С. (2020) Теоретичне обґрунтування сутності поняття «мовленнєва маніпуляція» у політичному дискурсі. *Вісник ОНУ. Сер: Філологія. Т. 25. вип2 (22)*. С 89-96.
6. Чік, Л. Засоби мовного маніпулювання у сучасних ЗМІ. URL : https://litp.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/143/144 (дата звернення: 29.05.2025)
7. İşte ABD'nin Ukrayna'daki Nazileri. (2022). *Aydınlık.* URL : https://www.aydinlik.com.tr/haber/iste-abdnin-ukraynadaki-naziler-303158?utm_source=chatgpt.com (Accessed: April 29, 2025).
8. Ukrayna'daki vahşi Nazizm. (2022). *Aydınlık.* URL : https://www.aydinlik.com.tr/haber/ukraynadaki-vahsi-nazizm-306879 (Accessed: April 29, 2025).
9. Ukrayna, neo Naziler ve Batı. (2022). *Bir Gün.* URL : https://www.birgun.net/makale/ukrayna-neo-naziler-ve-bati-378632 (Accessed: April 20, 2025).

Віра НАСІКІВСЬКА
викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0770-8864

ОБРАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У СВІТОВИХ МЕДІА: ВПЛИВ НА ІМІДЖ ДЕРЖАВИ

Відповідно до теорій соціального пізнання, уявлення людей про риси, поведінку та характеристики членів віддаленої соціальної групи часто формуються на основі інформації про її видатних представників. У контексті міжнародних відносин, нації можна розглядати як такі соціальні групи, а їхніх керівників – як приклади, через призму яких складається загальне уявлення про

всю націю. Зокрема, дослідники, які вивчають персоналізацію політики, зауважують, що з другої половини XX століття медіа у демократичних країнах все більше зосереджуються на постатях політичних лідерів. У результаті цього політичні діячі іноземних держав стали більш впізнаваними для широкої публіки. Відтак, можна зробити висновок, що особисте ставлення до лідера певної країни суттєво впливає на загальне сприйняття цієї країни чи її народу за кордоном [1, с. 500].

Згідно з дослідженням, проведеним Мейталь Бальмас, висвітлення у новинах поведінки та характеристик іноземного лідера пов'язане з оцінками особистих характеристик, типових для громадян країни, та емоційним сприйняттям щодо цієї країни. Цей ефект називається персональною проекцією та відображає схильність людей проєктувати сприйняття лідера іноземної країни на громадян цієї країни та на країну в цілому [1, с. 502].

Більшість доказів, що свідчать про зв'язок між сприйняттям іноземного лідера та оцінками його чи її країни, вказують на феномен, який часто називають «ефектом Обами». Обрання на посаду президента США Барака Обами, чию постать асоціювали з появою нової більш прогресивної та інклюзивної ідентичності Сполучених Штатів, позитивно вплинуло на сприйняття цієї держави в інших країнах світу, включаючи ті, з ким у США були досить напружені відносини [1, с. 790].

Не менш значущим для іміджу США у світі було також обрання на посаду президента цієї країни у 2016 та 2024 роках Д. Трампа, що дозволяє говорити і про «ефект Трампа». Ще під час 1-ого президентства Д. Трампа глобальна довіра до США досягла історичних мінімумів. Згідно з опитуванням Pew Research Center 2020 року, проведеним у 13 країнах, лише 16% респондентів довіряли Трампу в питаннях міжнародної політики. Це нижчий показник, ніж у Володимира Путіна (23%) та Сі Цзіньпіна (19%) [9].

Дослідники Балмас і Гальперін з’ясували, що ознайомлення з новинною статтею, яка позитивно характеризує іноземного лідера –особливо, якщо його описують як популярного у своїй країні – може підвищити рівень емпатії до окремих громадян цієї нації, які переживають труднощі, а також стимулювати різні види допомоги. Балмас і Гальперін наводять докази того, що саме національний лідер, а не будь-який публічний діяч, здатен впливати на рівень емпатії таким чином. Це пояснюється схильністю суспільства сприймати лідера нації як представника переконань, цінностей і характерних рис значної частини її громадян [2].

Президент України В. Зеленський виявився однією з найбільш впізнаваних постатей у контексті війни, яку Росія веде проти України, а його намагання добитися від світової спільноти співчуття та активних дій для України привернули на український бік людей з багатьох країн. Висвітлення особистості президента Зеленського в світових медіа, є важливим показником того, як сприймається вся українська держава. Глобальні ЗМІ відіграли важливу роль у поширенні повідомлень Зеленського, часто підкреслюючи його лідерські якості та стійкість українського народу. Це висвітлення сприяло позитивній зміні глобального іміджу України. Згідно з Глобальним індексом м'якої сили

2023 року, Україна досягла найбільшого підвищення в рейтингу, перемістившись на 37-у позицію серед 121 країни, що відображає значний ріст глобального визнання та впливу [13].

Дослідниця Ліз Голгрен звертає особливу увагу на роль статей про Володимира Зеленського, написаних у жанрі політичного портрету, які стали важливим явищем у західних медіа на початку повномасштабного вторгнення Росії до України. Подібні статті, в яких український президент зображувався як «ікона військового часу», зробили Зеленського основним символом, через який Захід розумів війну в Україні. На думку дослідниці, така концентрація уваги ЗМІ на одній особистості посилила привабливість м'якої сили України та напряму впливала на громадську та політичну підтримку в країнах НАТО та за їх межами. Проте подібна персоналізація конфліктів має також і негативні сторони, адже вона занадто спрощує геополітичну реальність та ставить підтримку України в залежність від сприйняття ролі та діяльності однієї особи – її президента [4].

Спонсоровані Росією медіа та інфлюенсери, які зацікавлені в тому, щоб зруйнувати імідж України та знизити її підтримку у світі, активно використовують у своїх цілях дезінформацію щодо особи та діяльності українського президента. У квітні 2024 року, коли Конгрес США обговорював збільшення військової допомоги Україні, американський журналіст Бен Свонн, який має зв'язки з російськими державними медіа, запустив цикл програм «Зеленський без маски», у яких розповсюджував неправдиву та викривлену інформацію про українського президента, створював йому негативний імідж та загалом поширював російську точку зору на війну в Україні. Ці програми викликали широкий резонанс у консервативних республіканських колах в США, а серед тих, хто підтримав серію, був Дональд Трамп-молодший, старший син Дональда Трампа, який на той момент був кандидатом в президенти США [8].

Під час візиту Президента України Володимира Зеленського до Білого дому 28 лютого 2025 р. його зустріч із Президентом США Дональдом Трампом набула конфронтаційного характеру, що викликало значну реакцію з боку республіканських медіа. Консервативні медіа переважно подали зустріч як прояв сили з боку Дональда Трампа. Fox News описав її як «вибухову конфронтацію» підкреслюючи рішучість Трампа в захисті інтересів США [6]. Real America's Voice, консервативне медіа, через репортера Браяна Ґленна, розкритикувало зовнішній вигляд Зеленського під час зустрічі, вважаючи це проявом неповаги до США [3].

Загалом, республіканські медіа представили зустріч як приклад рішучого прагнення Трампа захищати національні інтереси США, водночас зображуючи Зеленського як лідера, який не бажає йти на компроміси заради миру. Поширення подібних матеріалів значно вплинуло на рівень підтримки України серед республіканських виборців у США. Згідно з опитуванням, проведеним виданням The Wall Street Journal та опублікованим 6 квітня 2025 року, 79% прихильників Республіканської партії у США виступають проти продовження надання допомоги Україні в її обороні від Росії [7].

У той час демократичні медіа та політики жорстко розкритикували поведінку Д. Трампа під час зустрічі з Володимиром Зеленським у Білому Домі, вважаючи її принизливою для союзника США та небезпечною для міжнародної стабільності. У CNN охарактеризували зустріч як безпрецедентну, зазначивши, що «ніколи раніше американський президент не атакував свого гостя так, як це зробив Трамп із Зеленським» [11]. Видання The New York Times підкреслило, що агресивна поведінка Трампа розірвала трирічне партнерство між США та Україною, демонструючи готовність пожертвувати Україною заради відновлення відносин з Росією [14]. А в NBC News зазначили, що конфлікт у Овальному кабінеті відображає ворожість Трампа до України та його постійний захист автократичного правителя Росії [12]. Загалом, демократичні медіа та політики розцінили поведінку Трампа під час зустрічі з Зеленським як відхід від традиційної підтримки демократій та союзників, що може мати серйозні наслідки для міжнародної стабільності та ролі США у світі. На фоні цих подій, на 31 пункт (79%) виросла кількість демократів, які вважають, що США недостатньо допомагають Україні [9].

Отже, медійний образ президента Володимира Зеленського відіграє визначальну роль у формуванні міжнародного іміджу України. Позитивне висвітлення його діяльності сприяє зміцненню зовнішньої підтримки та солідарності з українським народом, тоді як негативні або упереджені наративи можуть спричинити зростання скепсису та послаблення політичної і військової допомоги з боку міжнародної спільноти. Особливої уваги потребують дезінформаційні кампанії, які поширюють недостовірну або дискредитаційну інформацію щодо українського президента.

Список використаних джерел:

1. Balmas, M. (2018) Tell me who is your leader, and I will tell you who you are: Foreign leaders’ perceived personality and public attitudes toward their countries and citizenry. *American Journal of Political Science.* Vol. 62. Is. 2. P. 499–514. https://doi.org/10.1111/ajps.12354
2. Balmas, M, Halperin, E. (2022) I Care About Your Plight, But Only If I Like Your Leader: The Effect of National Leaders' Perceived Personality on Empathy and Pro-Social Behavior Towards Their Citizenry. *Pers. Soc. Psychol. Bull.* Vol. 48. Is. 3. P. 331-346.
3. Brian Glenn's question about Zelensky's attire sparks controversy. The *New York Times*. 2025, March 1. URL: https://www.nytimes.com/2025/03/01/us/politics/brian-glenn-zelensky-suit.html
4. Hallgren, L. The symbiotic relationship between Volodymyr Zelensky and Western news: Authenticity and performance in Ukraine’s fight against Russia. *Media, War & Conflict.* 2025. https://doi.org/10.1177/17506352241307014
5. Hayden, C. (2011) Beyond the ‘Obama Effect’: Refining the Instruments of Engagement through U.S. Public Diplomacy American. *Behavioral Scientist*. Vol. 55. Is. 6. P. 784–802.

6. Here's the real reason Trump-Zelenskyy's deal blew up in the Oval Office. *Fox News.* 2025, 02.28. URL : https://www.foxnews.com/world/heres-real-reason-trump-zelenskyys-deal-blew-up-oval-office (дата звернення: 19.12.2024).
7. Nearly 80% of U.S. Republican supporters oppose further aid to Ukraine –WSJ poll. *The New Voice of Ukraine.* URL : https://english.nv.ua/nation/majority-of-u-s-republicans-oppose-continued-ukraine-aid-wsj-poll-shows-50504126.html (дата звернення: 19.12.2024).
8. Right-wing influencers hyped anti-Ukraine videos made by a TV producer also funded by Russian media. *AP News.* 2024, April. URL : https://apnews.com/article/social-media-influencers-ben-swann-russia-trump-jr-ukraine-zelenskyy-9d4281756246b94eda05c478f3dac203 (дата звернення: 19.12.2024).
9. Support for greater U.S. role in Ukraine climbs to 46% high. *Gallup.* 2025, March 18. URL : https://news.gallup.com/poll/658193/support-greater-role-ukraine-climbs-high.aspx (дата звернення: 19.12.2024).
10. Trump Ratings Remain Low Around Globe. *Pew Research Center.* 2020, January 8. URL : https://www.pewresearch.org/global/2020/01/08/trump-ratings-remain-low-around-globe-while-views-of-u-s-stay-mostly-favorable/ (дата звернення: 19.12.2024).
11. Trump, Vance castigate Zelensky in tense Oval Office meeting. *CNN.* 2025, February 28. URL : https://edition.cnn.com/2025/02/28/politics/trump-zelensky-vance-oval-officeWikipédia, a enciclopédia livre+2Wikipedia+2CNN+2 (дата звернення: 19.12.2024).
12. Trump-Zelenskyy clash marks a defining turn away from U.S. defense of democracies. *NBC News.* 2025, March 1. URL : https://www.nbcnews.com/politics/national-security/trump-zelenskyy-clash-marks-defining-turn-away-us-defense-democracies-rcna193975 (дата звернення: 19.12.2024).
13. Ukraine now sits among the top 20 most influential countries in the world according to the global soft power ranking. *Ukrainian Institute.* 2023. URL : https://shorturl.at/7CEyd (дата звернення: 19.12.2024).
14. Zelensky, seeking a diplomatic victory with Trump, leaves with a debacle. *The New York Times.* 2025, February 28. URL : https://www.nytimes.com/2025/02/28/us/politics/trump-ukraine-zelensky.html (дата звернення: 19.12.2024).

Світлана ДМИТРАШКО,
кандидат політичних наук, доцент
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-4803-4387
Володимир ЗВЕРОВ
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0001-8961-859X

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА СПРЯМОВАННІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» НА ДЕРЖАВНОМУ ТА МІСЬКОМУ РІВНЯХ

Традиційно сила визначається одним із головних джерел державної влади. Держава завжди пов'язувалася з силою, тобто з реальною потугою, здатністю використовувати всі наявні ресурси суспільства для досягнення великих «державних» цілей [5]. У деякі періоди політичної історії сила ставала єдиним виміром впливу держави на державу з метою зміни її поведінки. Трансформація світової системи міжнародних відносин доводить, що держави, вступаючи у взаємодію або протиборство – від економічних спорів до територіальних загарбань – звертаються до роботи з інформацією як важливою складовою їх комунікації, оскільки механізми досягнення державних цілей на світовій арені потребують більше адаптивності, гнучкості. У певному сенсі виникла необхідність нової культури міждержавних політичних відносин, яка буде використовувати не тільки «жорстку» силу, але й «м'яку», «розумну» чи «гостру» силу.

Державна влада, спираючись на силу, здійснює активний вплив на інших суб'єктів, тоді як міста, що виникли на певних комунікаційних перехрестях різного виду контактів – морських чи суходольних – стають центрами не тільки політико-адміністративного характеру, але й культурними центрами, які організовують навколишній простір. Такі міста мають своє профільне призначення, формують свої сенси, які відрізняють їх один від одного, чинять неабиякий вплив на імідж регіону, країни. Так, в умовах російського повномасштабного вторгнення у 2022 р. Харків створив сенс гідного опору навалі, отримав назву «залізобітонне місто», яке надихає інші міста на стійкість. Львів сьогодні утворює сенс відновлення після важких випробувань, адже там діє багато лікарень й реабілітаційних центрів для відновлення захисників України. Одеса, історія якої насичена великою кількістю міфів, творить нові сенси морського фронтиру, який боронить Україну з моря та підтримує країни, в яких є велика потреба у зірні з України. Одеса – унікальне місце, де поєднуються степ і море, тому утворюється простір Півдня України,

де перетинаються багато культур, цивілізаційних впливів, проте вона не відокремлена від Півдня України. Усвідомлення багатовекторності пам'яті, історії, культури, топоніміки повинно доповнюватися вибором інтелектуальної традиції, з якою ми солідаризуємося. До слова, це стосується чисельних одеських міфів. Самобутність Одеси в тому, що це місто, в якому можна розпочати знову. Для Російської імперії до міста ставилися з недовірою, оскільки хотіли уніфікації. Тоді як в Україні, Одеса – це місто, де зійшлися можливості бізнесу й культури, морської справи та торгівельного хабу. Сьогодні Одеса організує простір не тільки Півдня України, а й впливає на Чорноморський регіон. Це позитивно вплинуло на імідж України. Досвід українських міст доводить, що важливо застосовувати як «жорстку», так і «м'яку силу» для реалізації інтересів держави.

Сьогодні ми усвідомлюємо, що надзвичайно важливо «розповідати іноземній аудиторії про факти російського терору через культурні й інформаційні продукти, створювати позитивний контент, демонструвати культурно-історичні зв'язки України зі світом» [1, с. 757]. Якщо лише відповідати на створені російські наративи, то стаємо веденими, залежними, відповідно, неефективними. Треба створювати свої наративи, витвори мистецтва та відкривати світу правдиву інформацію про воєнні злочини Росії, адже «загострилося питання протидії фейкам, продукування яких посилила російська сторона для забезпечення підтримки російським суспільством загарбницьких планів державного керівництва та дискредитації України на міжнародній арені» [2, с. 247]. Для дієвої комунікації активно долучається публічна дипломатія, яка на початку війни надзвичайно багато зробила для підтримки України серед суспільств іноземних держав, які вплинули на рішення урядів підтримати нашу країну. Гуманітарні виклики від військових дій потребували міжнародної підтримки України, тому важливою є ініціатива першої леді України Олени Зеленської з організації самітів перших леді і джентльменів, яка дозволила переосмислити застосування «м'якої сили» у новій реальності та дозволила розширити коло країн-партнерів України. Присутність першої леді України в міжнародному інформаційному просторі, як слушно зазначає українська дослідниця дипломатії І. Матяш, створила додатковий авторитетний для світової громадськості канал відомостей про злочини росіян, про руйнівні наслідки воєнних дій, про українських біженців і проблеми дітей, про гуманітарні проблеми держави й потребу військової допомоги, про героїзм українського народу [2, с. 254].

Новітні досягнення у сфері інформаційно-комунікаційних технологій у цивільній та військовій сферах свідчать про збільшення фактів застосування «гострої сили» державами. Наприклад, ІПСО та DDoS-атаки є прикладом застосування «гострої сили» та «жорсткої сили» держав.

Нагадаємо, що терміни «м'яка сила» та «жорстка сила» були запропоновані видатним американським дослідником Дж. Наєм. Як підкреслює К. Савон, розмежування на «жорстку» та «м'яку силу» було розроблено на основі формули Р. Клайна, яка відображає оцінювання сукупності державної сили: P=(C+E+M)*(S+W), де P – сила держави = (C – населення і територія + E

– економічний складник + M – військовий складник) * (S – стратегія + W – воля до здійснення державної стратегії) [3, с. 112]. Отже, перша частина відображає «жорстку силу», тобто її матеріальні складові. Друга частина позначає нематеріальний складник, тобто «м'яку силу». Безумовно, між ними суттєва відмінність, оскільки «жорстка сила» – це вплив на інших за допомогою примусу, залякування, нарощування військової та економічної могутності, тоді як, «м'яка сила» використовує культурний, ідеологічний вплив та дипломатію. Сьогоднішні реалії України, вимагають від держави одночасного нарощування як «жорсткої сили», так і розвитку «м'якої сили» та протидії «гострій силі»». Набутий досвід ведення військових дій, інноваційні розробки, наприклад, морських дронів, свідчать про нарощування «жорсткої сили» України, інакше неможливо зберегти суверенну державу. Численні ініціативи українських митців, цілеспрямована діяльність першої леді Олени Зеленської, публічна та культурна дипломатія спрямовані на переконання та залучення іноземних країн, посилення привабливості України в очах світу, розкриття справжніх українських цінностей – свободи, стабільності, сім'ї та досягнення миру в Україні, є проявом «м'якої сили».

На поч. 2000-х років дослідники переконували, що світ є стабільним, передбачуваним, тому були переконані, що XXI ст. буде століттям «м'якої сили», оскільки «відтепер сила, влада, авторитетний вплив у міжнародній політиці розпорошений між суб'єктами у сучасному світі, тому рух до все більшої інтеграції та координації зовнішньополітичних зусиль різних держав за допомогою «м'якої сили» стає домінантним у новому столітті [Цит. за 5, с. 53]. Непотрібно цю позицію розвінчувати, оскільки міжнародні відносини не мають одного центру управління, скоріше влада розпорошена між державами, тоді як, міжнародні структури приймають рішення консенсусом, тому, дійсно треба посилювати застосування «м'якої сили» для організації міжнародних комунікацій та пошуку взаєморозуміння. Проте у 2025 р. переживаємо трансформацію світового порядку та зазіхання на перерозподіл географічних сфер впливу [6], оскільки замість узгодження дій заради миру, РФ повернула у бік старої геополітики територіальних загарбань. Україні належить важлива роль у світовій геополітиці, її геополітичне становище визначається фронтирним, транскордонним та транзитним характером її географічного розташування, що зумовлює важливість для міжнародних відносин. Безпека України залежить від суспільної резільєнтності та недопущення застосування російської «гострої сили» на соціально-політичному полі України. Дж. Най підкреслював, що інформаційну війну, яку ведуть авторитарні держави, треба віднести до прояву «гострої сили»: «Гостра сила» пронизує, проникає в середу в політичне та інформаційне середовище в цільових країнах», тоді як «м'яка сила» використовує привабливість культури і цінностей для підвищення могутності країни» [7]. Можемо погодитися з видатним вченим, що м'яка сила сама по собі рідко буває достатньою, але у поєднанні з жорсткою силою стає мультиплікатором сили. «Сила залежить від того, чия армія переможе, але вона також залежить від того, чия історія переможе. Сильна історія – це джерело сили» [7].

Підсумовуючи зазначимо, що існує певна специфіка застосування м'якої сили. Лише сукупне застосування «жорсткої сили» та «м'якої сили» з відповідним реагуванням на «гостру силу» інших держав робить можливим адаптивний, гнучкий захист національних інтересів України у сфері безпеки та зовнішньої політики.

Список використаних джерел:

1. Біла, А. (2024) М'яка сила в умовах війни: про публічну дипломатію України в Ливанській республіці. *Україна дипломатична*. Вип. XXIX. С. 750–760.
2. Матяш, І. (2023) Публічна дипломатія в діяльності першої леді (на прикладі України та Польщі). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. Вип. 32. С. 244 –261.
3. Савон, К. (2020) Вплив політики «м'якої сили» на імідж держави. *Актуальні проблеми політики*. Вип. 66. С. 112 – 117.
4. Сябро, А. (2021) Трансформація концепту «м'якої» сили в сучасному інформаційному протиборстві. *Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Травневі студії 2021 : історія, міжнародні відносини, філософія*». Київ. С. 92 – 94.
5. Цюрупа, М. (2007) Поняття «м'якої сили» держави та особливості її застосування в сучасній світовій політиці. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.* Вип. 36. С. 47–59
6. Monica Duffy Toft (2025) The Return of Spheres of Influence. *Foreign Affairs.* March 13. URL: https://www.foreignaffairs.com/united-states/return-spheres-influence (дата звернення 08.05.2025)
7. Joseph, S. Nye, Jr. (2018) How Sharp Power Threatens Soft Power.The Right and Wrong Ways to Respond to Authoritarian Influence. *Foreign Affairs. January* 24. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-24/how-sharp-power-threatens-soft-power (дата звернення 08.05.2025)

Вадим ШУМЕЙКО,
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: доктор економічних наук,
професор І. М. Буднікевич
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
м. Чернівці, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0006-3455-9381

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВІД ГЛОБАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ДО ЛОКАЛЬНИХ РІШЕНЬ

У тезах досліджується роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР), що були затверджені ООН як глобальний порядок денний до 2030 року. Розкрито три напрями впливу ІКТ на сталість: соціальний, економічний та екологічний, а також окреслено виклики локалізації глобальних стратегій у національному та регіональному вимірах. Проаналізовано концептуальні підходи та емпіричні дослідження, що демонструють практичні приклади ефективного застосування цифрових технологій для сталого розвитку в різних країнах, включно з Україною. Розглянуто потенціал ІКТ у сфері освіти, зеленого зростання, публічного управління та інклюзії. Акцент зроблено на необхідності цілісної державної політики, яка поєднує цифрову трансформацію з пріоритетами сталого розвитку.

Цілі сталого розвитку, ухвалені Організацією Об’єднаних Націй у 2015 році, стали своєрідною дорожньою картою трансформацій для урядів, бізнесу та громадянського суспільства. Вони охоплюють 17 напрямів — від подолання бідності до зміни клімату, гендерної рівності та інноваційної інфраструктури. Проте, попри свою важливість, інформаційно-комунікаційні технології як окрема тема не посіли центрального місця у формулюваннях ЦСР: ІКТ згадуються лише в кількох із 169 підцілей. Це, однак, не применшує їх ролі у досягненні сталих трансформацій. Дослідження свідчать про те, що саме ІКТ – один із найефективніших інструментів масштабування інновацій, підвищення прозорості, ефективності, інклюзивності, а також адаптації глобальних стратегій до локальних потреб [1; 2].

Сьогодні ІКТ стають інфраструктурою нового типу, яка пронизує майже всі сфери життя. Вони забезпечують швидкий обмін знаннями, управління даними, прийняття рішень на основі доказів, моніторинг процесів у режимі реального часу. Це особливо важливо у контексті ЦСР, які потребують постійного аналізу результативності, корекції політик та участі громадськості. ІКТ допомагають перевести цілі сталого розвитку з рівня декларацій на рівень вимірюваних дій.

Інформаційні технології вже тривалий час розглядаються як ключовий фактор змін в економіці та суспільстві. Згідно з підходом Hilty & Hercheui, ІКТ впливають на сталий розвиток на трьох рівнях: безпосередньо (через

споживання енергії, виробництво пристроїв), опосередковано (завдяки автоматизації, цифровізації інших секторів), а також на системному рівні – формуючи нові стилі життя, форми взаємодії та управлінські моделі [3]. Цей підхід дозволяє оцінювати не лише технічну ефективність цифрових рішень, а й їхній довготривалий соціальний і культурний ефект.

Зміни, що приносить ІКТ, не завжди є нейтральними або позитивними. Вони вимагають переосмислення цінностей, підходів до політики конфіденційності, цифрової безпеки, доступу до даних. У багатьох країнах цифровий розрив – між містом і селом, багатими та бідними, молоддю та людьми похилого віку — стає новим фактором соціальної нерівності. Саме тому важливо розглядати ІКТ не лише як технологію, а як соціально-управлінський інструмент трансформацій.

Наукова література вказує на потребу у міждисциплінарному підході до цифровізації сталого розвитку. J. Wu, S Guo, H. Huang та співавтори звертають увагу на те, що політики в галузі ІКТ та реальні дії в напрямку сталого розвитку рідко перетинаються, що призводить до втрати синергії [1]. Тоді як ІКТ мають потенціал трансформувати освіту, охорону здоров'я, екологічний моніторинг, енергоефективність, транспорт – відсутність координації політик і брак взаєморозуміння між технічними й соціальними секторами гальмують прогрес.

На глобальному рівні провідні гравці ІКТ-сектору (Ericsson, Microsoft, GSMA) декларують участь у досягненні ЦСР. Вони розглядають мобільні мережі, хмарні рішення, Big Data (великі дані), IoT (Інтернет речей) як інструменти для забезпечення сталого доступу до послуг, підвищення ефективності виробництва, зменшення викидів та оптимізації споживання ресурсів [2]. Проте, як зазначає Tim Unwin, інформаційні технології досі недостатньо враховуються у глобальних обговореннях сталого розвитку. Саме тому важливо не лише технологічне впровадження, а й політичне та інституційне визнання ролі цифрових рішень.

У країнах ЄС вже сьогодні реалізуються програми «цифрового зеленого курсу», де ІКТ інтегруються у всі ланки сталого виробництва та споживання. Наприклад, концепція Smart City поєднує екологічне планування з цифровими сервісами, громадським транспортом і комунікацією з мешканцями. Данія, Естонія, Нідерланди – яскраві приклади того, як цифрова трансформація посилює стійкість і конкурентоспроможність міст.

ІКТ також мають потужний вплив на економіку. Дослідження на прикладі Словаччини показують, як концепція Industry 4.0 трансформує ринок праці, виробничі моделі та економічну структуру [4]. Індустріальна цифровізація не лише оптимізує виробництво, а й зменшує потребу в некваліфікованій праці, стимулюючи розвиток цифрових навичок, що, своєю чергою, впливає на соціальну мобільність, доступ до ринку праці та інноваційність регіонів.

На прикладі Індії доведено існування ефекту «learning by exporting» – експортно орієнтовані підприємства, які впроваджують ІТ-інновації, демонструють вищу «зелену продуктивність» (green TFP) порівняно з тими, хто працює винятково на внутрішньому ринку [5]. Це підтверджує, що глобальні

технологічні виклики й вимоги сприяють внутрішнім трансформаціям – як екологічним, так і управлінським.

Український контекст має власну специфіку. З одного боку, країна має сильний ІТ-сектор, інноваційні стартапи та зростаючий досвід цифровізації публічних сервісів. З іншого – наявні серйозні виклики: нерівний доступ до цифрової інфраструктури в регіонах, брак цифрових навичок у частини населення, обмежені ресурси громад, фрагментованість стратегій. Водночас приклади з місцевого рівня – цифрові бюджети, smart city у Львові, Вінниці – свідчать про успішну локалізацію ІКТ-рішень задля досягнення цілей сталого розвитку [7].

Цифровізація освіти також може суттєво змінити доступ до знань, зробити їх інклюзивними, безпечними, гнучкими. ІКТ – це і розширення можливостей для вразливих груп, і можливість запровадження моделі «освіта впродовж життя», яка особливо актуальна в умовах швидких змін на ринку праці. Підготовка кадрів з ІТ для соціально значущих сфер має стати одним із пріоритетів політики сталого розвитку [6].

Інформаційні технології – це не просто засіб, а й активний чинник трансформації. Вони дозволяють змінити парадигми розвитку, створити цифрові спільноти, покращити ефективність управління та посилити участь громадян. Для цього необхідна координація на всіх рівнях – від глобальних цілей до локальних рішень, від урядових стратегій до ініціатив окремих громад. Саме ІКТ можуть стати містком, який з'єднує бачення з дією, мету зі змінами, а глобальну ідею сталості – з локальним успіхом.

Список використаних джерел:

1. Wu, J., Guo, S., Huang, H., Liu, W. and Xiang, Y. (2018) Information and Communications Technologies for Sustainable Development Goals: State-of-the-Art, Needs and Perspectives. IEEE Communications Surveys & Tutorials, 20. P. 2389–2406.
2. Jones, P., Wynn, M., Hillier, D., & Comfort, D. (2017). The Sustainable Development Goals and ICT. *Indonesian Journal of Sustainability Accounting and Managemen*t, 1(1). P. 1–15.
3. Hilty, L. M., Hercheui, M. D. (2010). ICT and Sustainable Development. In J. Berleur, M. D. Hercheui, L. M. Hilty (Eds.), What Kind of Information Society? Governance, Virtuality, Surveillance, Sustainability, Resilience (pp. 227–235). Springer.
4. Habanik, J., Grencikova, A., & Krajco, K. (2019). The Impact of New Technology on Sustainable Development. *Engineering Economics*, 30. P 41–49.
5. Debbarma, J., Choi, Y., Yang, F., Lee, H. (2022). Exports as a new paradigm to connect business and information technology for sustainable development. Journal of Innovation Knowledge, 7, 100233.
6. Гріненко, С. А. (2020). Інформаційна технологія забезпечення сталого розвитку ІТ-підприємств. *Технічні науки та технології*. №3(17). С. 140–145.

7. Чечель, А., Ангелін, М. (2024). Стратегічні цифрові технології у публічному секторі України. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, Вип. (9). С. 176–185.

Марія МІЛОВА
доктор політичних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, України
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-4215-1264

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ: ДЕРЖАВНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ПРОЦЕС, А НЕ СТАТУС

Поняття *суверенітет,* його сприйняття як явища в умовах сучасних зрушень глобального світу все частіше привертає увагу дослідників, які пишуть про нові якісні реалії у порівнянні із загальноприйнятими трактуваннями суверенітету та його характеристик у попередні часи. Виходячи, наприклад, з аналізу процесів глобалізації Зигмунда Баумана [3] та Івана Крастева [4], слід підкреслити, що йдеться про завершення епохи глобалізації в тому розумінні, яке було загальноприйнятим в останні декілька десятиліть, та наступ дезінтеграції світу, який ми пов'язуємо з новим глобальним порядком. Тобто йдеться про тенденції розвитку постглобального світу, який потребує перегляду норм міжнародного права, міждержавних відносин, аналізу змін у внутрішніх та зовнішніх відношеннях не тільки між державами, а із наддержавними інститутами та структурами, новими суб'єктами світового порядку.

Українська дослідниця М. Кармазина, характеризуючи поняття *держава* та *суверенітет*, звертає увагу на деякі категоріально-понятійні пастки, якими насичені відповідні дослідження. Йдеться про юридичний та політичний суверенітет. Пропонується еволюція тлумачення держави та державного суверенітету, яка сформувалася внаслідок Вестфальскої міжнародної системи, чиїми базовими характеристиками були: верховна влада та монополія на застосування сили в межах власної території; контроль над кордонами; вільний вибір зовнішньополітичної поведінки; визнання держави з боку інших держав [2, с. 166-168].

Сьогодні дослідники, спостерігаючи за процесами, які відбуваються в різних регіонах планети, «застерігають від спрощеного сприйняття структур політичної конфігурації світу і констатують помилковість автоматичного перенесення західного досвіду формування держав на незахідну частину світу», – вважає М. Кармазина [Докл. див.: 2, с. 167].

Дослідники підкреслюють, що уряди національних держав стикаються з різними проблемами управління, governability. Функції держави почали реалізовуватися набагато складніше: збір податків, підтримка соціального балансу, інтеграція мігрантів, діалог з громадянським суспільством та середнім

класом, як головною опорою держави – всі ці функції залишилися, але способи їх реалізації не працюють. На їхню думку, це можна пояснити різними причинами, зокрема тим, що після Великої депресії, громадяни повірили у ведучу роль держави в регулюванні економіки (І. Крастев), але в 60-ті роки кейнсіанський підхід відійшов на другий план, а на перший план вийшли представники ліберального підходу, для яких ринок став ціллю та засобом (парадигма М. Фридмана), яка сприяла перетворенню громадянина в споживача. Криза 2008 року показала, що ринок не впорався з глобальною економічною системою. На думку І. Крастева, глобальна криза стала кризою не тільки економічною, а також ідеологічною, тобто західна людина перестала вірити в силу ринку, в силу держави та у Фридмана і Кейнса. Тобто старі парадигми не працюють, а нові парадигми не сформульовані, що відбивається не стільки на національному та регіональному рівні, а скоріш на рівні індивідуума. Західна людина губить віру в силу держави, як такої та шукає інші децентралізовані рівні інтеграції локального характеру.

З розвитком державності концепція суверенітету зазнала суттєвих змін, перейшовши від абстрактного до конкретного, від формально визначеного до юридично закріпленого. Суверенітет держави традиційно розглядається як юридична характеристика, яка включає верховенство, єдність та неподільність державної влади всередині країни, а також незалежність на міжнародній арені. Ця характеристика охоплює політичну, економічну та соціальну самостійність.

Відомо, що у сучасному світі поняття суверенітету складається з двох основних аспектів: внутрішнього та зовнішнього. Внутрішній аспект передбачає верховенство, єдність та неподільність державної влади всередині країни. Це означає, що держава має повне право приймати рішення в межах своїх кордонів без втручання ззовні. Внутрішній суверенітет є непорушним і забезпечує монополію держави на використання примусу для забезпечення виконання законів та рішень.

Зовнішній аспект означає незалежність держави на міжнародній арені, що включає рівноправність у міжнародних відносинах та самостійність у прийнятті рішень з питань зовнішньої політики. Держава має право на автономне управління своїми міжнародними відносинами за умови дотримання міжнародного права та поваги до суверенітету інших країн. Незалежна держава є повноправним суб'єктом міжнародного права, який не підпорядковується жодній зовнішній владі. Одним із ключових трендів, що визначає розвиток сучасних держав, є добровільне обмеження суверенітету. Прикладом виступає Європейський союз з багаторівневою структурою регіональної інтеграції, розвитком регіонів, міст та спільнот.

У процесі розвитку міжнародних відносин і посилення інтеграційних тенденцій суверенітет держави обмежується, «розмивається», адже частина функцій держави переходить до наднаціональних інтеграційних об’єднань. Глобалізація змінює уявлення про суверенітет як абсолютну владу держави, оскільки взаємозалежність та інтернаціоналізація економіки обмежують здатність держав самостійно контролювати всі аспекти свого функціонування.

Глобалізація вимагає від держав переосмислення своїх підходів до суверенітету, оскільки вони повинні балансувати між збереженням національного суверенітету та відповідністю міжнародним нормам і стандартам. Адаптація до глобальних викликів може призводити до втрати аспектів суверенної влади на користь міжнародних структур.

Сучасні підходи до розуміння суверенітету включають нові концепції, такі як взаємозалежний та розподілений суверенітет. Взаємозалежний суверенітет означає, що держави взаємодіють одна з одною, добровільно обмежуючи свої суверенні права для досягнення спільних цілей. Цей підхід підкреслює необхідність співпраці та координації дій між державами для вирішення глобальних проблем. Взаємозалежний суверенітет визнає, що суверенітет держав не є абсолютним, а взаємозалежний із суверенітетом інших держав. Тобто, держави не можуть діяти на власний розсуд, не враховуючи вплив своїх дій на інші держави. Прикладами взаємозалежного суверенітету є міжнародні угоди про охорону навколишнього середовища, контроль над озброєннями та торгівлю. У цьому сенсі суверенітет був послаблений глобалізацією, оскільки держави змушені враховувати міжнародні норми та стандарти у своїй внутрішній політиці.

Розподілений суверенітет передбачає розподіл владних повноважень між національними урядами та міжнародними організаціями, що забезпечує ефективне управління глобальними проблемами. Цей підхід визнає, що суверенітет не є монополією держави, а скоріше розподіляється між різними суб’єктами, включаючи держави, міжнародні організації та групи громадянського суспільства. Він підкреслює потребу у спільному управлінні та підзвітності, де держави не є єдиними акторами, які мають владу та вплив.

Створення наднаціональних інтеграційних структур, збільшення кількості транснаціональних акторів, формування міжнародних режимів у сфері прав людини, прав меншин, нерозповсюдження зброї, регіоналізація та зниження ефективності державного регулювання призводять до становлення постсуверенного порядку. У такому порядку суверенітет, як нормативний принцип і емпірична реальність, розмивається і стає фрагментований. Головною проблемою є здатність домовляться про частку /фрагмент суверенітету, яку держава готова віддати на інший рівень інтеграційних міждержавних або локальних відносин.

Основним аргументом на користь розмивання державного суверенітету є нездатність держав здійснювати низку дій як у внутрішній, так і у зовнішній політиці. Наприклад, держави стикаються із свавільним обмеженням загальновизнаних природних прав і свобод людини та громадянина, у контролюванні фінансової системи, включаючи міжнародно-правові арбітражні системи на валютних ринках і в міжнародній торгівлі. Крім того, верховенство міжнародного права над національним та обмеження повноважень держави у сфері управління природними ресурсами також є прикладами таких обмежень.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що поняття та явище суверенітету держави у глобальну та постглобальну епоху суттєво змінюється та потребує його переосмислення. На сьогодні можна констатувати, що немає нової моделі

суверенітету держави, ідеться саме про процес його становлення. Глобалізація послаблює традиційну роль держави як єдиного учасника світової політики. Регіональні влади прагнуть цим скористатися і наполегливо добиваються розширення повноважень регіону з метою поширення права брати участь у міжнародних відносинах.

Щодо України, то слід розглядати її як суверенну державу, яка має вписатися в ще невизначену конфігурацію сучасної картини світу, але її очікують надскладні трансформаційні процеси щодо визначення та захисту національного суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика: монографія / Н. А. Бабарикіна, Н. В. Горло, М. Ф. Заболотна, О. М. Кіндратець, Т. І. Сергієнко; за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький націон. ун-т, 2022. 226 с.
2. Кармазіна, М. С. (2013) Суверенітет: еволюція витлумачення поняття та розвитку явища. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2013. Вип. 3. С. 164–189. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2013_3_10. (дата звернення: 19.12.2024).
3. Bauman, Z. (2005) 44 Lette from the Liquid Modern World. Cambridge: Polity. URL : https://download.e-bookshelf.de/download/0003/7612/16/L-G-0003761216-0007909726.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
4. Krastev, I. (2013) In Mistrust We Trust: Can Democracy Survive When We Don’t Trust Our Leaders? TED books, 3 January 2013. 71 p.

Віра ЯРОШЕНКО
кандидат політичних наук, доцент,
Приватний Вищий Навчальний Заклад
«Медико-Природничий Університет»
м. Миколаїв, Україна,
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-7449-905X

ДЕМОКРАТИЧНЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Актуальність. Пошук шляхів зміцнення європейської демократії, відповідального використання публічної влади на фоні глобальних викликів: воєнного широкомасштабного вторгнення рф на територію України з вражаюче руйнівними наслідками, посиленням міграційних потоків, загостренням і мілітаризацією конфліктів серед багатьох країн світу актуалізує і визначає тему дослідження.

Наукова новизна теми дослідження полягає у визначенні спроможності

досвіду самоврядування територіальних громад у збереженні демократії в умовах глобальних викликів.

Метою дослідження є виявлення сучасних викликів демократичному самоврядуванню та визначення спроможності самоврядування територіальних громад зберегти демократію в умовах глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток місцевого самоврядування в Україні став предметом активних досліджень, що дозволило в свою чергу аналізувати децентралізаційні процеси в контексті становлення інституту демократичного самоврядування.

Так, ґрунтовними роботами у дослідженні сутності поняття «інститут демократичної громадянськості» займалися В. Климович, а також іноземні дослідники Г. Костака, О. Крюков. Аналізу проблеми процесів децентралізації присвячені праці М. Барановського, Я. Олійник, О. Булавки, О. Василика та інших. Ще до запуску реформи децентралізації питанням розвитку місцевого самоврядування займалися О. Батанов, Ю. Битяк, М. Баймуратов, О. Яцунська та інші. Конституційно-правові основи досліджували В. Борденюк, В. Кампо, В. Куйбіда. Окремі питання місцевого самоврядування досліджували такі іноземні дослідники як А. де Токвіль, М. Лендьєл, Н. Камінська.

Місцеве самоврядування розглядають як спеціальну форму народовладдя; право жителів відповідної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення [1, с. 31]. Статтею 140 Конституції України місцеве самоврядування визначено як «право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України» [2]. Статтею 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що система місцевого самоврядування включає територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення [3].

Досліджуючи територіальну громаду у процесі інституціалізації демократичного самоврядування в Україні, визначаємо, що інститут демократичного самоврядування в Україні довоєнного періоду мав значні успіхи. Запровадження реформи децентралізації –це результати та показники посилення ефективності демократичного транзиту на вітчизняному просторі. Колишня апатія поступилася свідомій політичній участі. В свою чергу, децентралізація – це дуже важлива реформа, яка закріпила фінансову та матеріальну основу місцевого самоврядування та зробила регіони сильнішими, що, в свою чергу, сприяло демократизації суспільства, оскільки наблизило управління до пересічного громадянина. Це втілилося в цифрах: з 2014 по 2019 рік місцеві бюджети зросли з 70 мільярдів гривень до майже 270 мільярдів гривень, а у власність громад було передано близько 1,5 мільйонів гектарів земель сільськогосподарського призначення. Значними успіхами зміцнення місцевого самоврядування, окрім посилення демократії через залучення більшої кількості населення до управління та підвищення політичної культури, стало

спрощення системи прийняття бюджетних рішень, зміцнення інноваційного потенціалу, прозорість і відкритість прийняття рішень, мінімізація бюрократизму при їх прийнятті, гнучкість та фінансова спроможність і налагодження тісного зв'язку місцевих органів з громадянським суспільством.

Отже, аналіз довоєнного періоду розвитку демократичного самоврядування доводить успішність досвіду його становлення. Саме успішність досвіду довоєнного періоду, а також адаптація в умовах сучасних глобальних викликів визначає демократичне самоврядування спроможним у збереженні демократії.

Доцільно визначити потенційні чинники можливості демократичного самоврядування зі збереження демократії в умовах глобальних викликів через призму *Діяльнісної моделі успішності розвитку демократичного самоврядування*. Зокрема, *статичним* чинником демократичного самоврядування розглядаємо територію, а *динамічним* чинником демократичного самоврядування – громадянськість [4].

Статичний чинник демократичного самоврядування – територія – це українська земля, яку протягом віків обробляли, захищали і сьогодні захищають ціною власного життя українські громадяни. Загальновідомо, що важлива особливість земель в Україні – це те, що саме в Україні зосереджено близько 30% чорноземів нашої планети. Чорноземи мають велику кількість мікроелементів, мікроорганізмів, мають кислотність в діапазоні від 6,0 до 6,8 pH та велику товщину шару ґрунту, що і робить його родючим. А родючість ґрунту – це його здатність постачати рослинам поживні речовини у відповідних кількостях та правильних пропорціях. Крім того, на території України відносно невисока сейсмічна інтенсивність(від 1% до 10%). Такі характеристики *території як статичного чинника діяльнісної моделі успішного досвіду демократичного самоврядування* з одного боку, пояснюють значимість цінності землі-території для українців З іншого боку, очевидно, стають однією із причин агресивного завоювання території України. В умовах глобальних змін зростання чисельності населення планети і зменшення ресурсів споживання утворюються загрозливі *зовнішні виклики* нецивілізованих міжнародних відносин – замість співпраці *воєнна агресія*.

Динамічний чинник демократичного самоврядування – громадянськість, яка персоналізується в колективах, об'єднаних спільною взаємодією на взаємну корисність. Тобто, демократичне самоврядування можна розглядати відповідно в параметрах діапазону «відповідальне використання публічної влади – соціально активний громадянин з проявом громадянськості». Громадянськість – це комплекс суб'єктивних якостей особистості, які проявляються у відносинах та діях людини, яка виконує певні соціально-рольові функції законослухняності, патріотичної відданості державі та захисту її інтересів. Це сукупність поглядів та переконань, що з одного боку гарантують високий ступінь незалежності індивідуальних суджень, а з іншого – доволі сильну соціальну солідарність. Це характеристика особистостей, окремих представників самоврядних територіальних українських громад. Яскравим проявом громадянськості можна вважати масову участь українських громадян у

організації захисту національної території в момент широкомасштабного вторгнення агресора рф, особливо на початку агресії, коли національні збройні сили фактично були демонтовані, а чисельність ворога переважала в рази. Прояв такого героїзму далеко не всім був зрозумілий. Отже, колективну громадянськість у образі територіальних громад можна визначити агентом інституціоналізації демократичного самоврядування.

Визначення чинників можливості демократичного самоврядування зберегти демократію в умовах глобальних викликів через призму Діяльнісної моделі успішності розвитку демократичного самоврядування свідчить про спроможність зміцнення демократії на фоні викликів.

Сьогодні Україна перебуває у правовому режимі воєнного стану, в межах якого функції демократичного самоврядування вимушено звужені. Але участь територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення пересвідчує у її спроможності ефективного функціонування [5].

За період воєнного стану держава суттєво обмежила повноваження місцевого самоврядування та продовжує наступ на його права, мотивуючи це потребами оборони. Законопроєкт про повернення у держбюджет 2024 року місцевих податків військових та Постанова уряду, яка позбавила місцеву владу бюджетних повноважень підтверджує невиправдану напругу між центральною і місцевою владою [6].

Також після воєнного широкомасштабного вторгнення рф на територію України визначається відмінність процесів набуття спроможності територіальними громадами: посилюється майнове, культурне розшарування між більш спроможними і менш спроможними територіальними громадами, яке набуває загрозливих моделей імітації демократичного врядування та набуває тенденцій феодалізації. Зазначені проблеми слід визначити як внутрішні виклики, які можуть бути подолані у період повоєнного відновлення. Отже, зниження рівня демократії, посилення мілітаризації в умовах глобальних змін аналогічно послабленню імунітету світової спільноти від «щеплення» світовими війнами.

Висновки. В умовах російської агресії органи місцевого самоврядування в Україні стали ключовими елементами забезпечення стабільності та безпеки на місцевому рівні. Їх діяльність зазнала значних змін, але водночас вони змогли адаптуватися до нових викликів, зберігаючи здатність забезпечувати життєво важливі функції для громадян. А це укріплює надію на *можливість* відновлення європейської демократії, відповідального використання публічної влади, зміцнення демократичного самоврядування на фоні глобальних викликів.

Першочерговим завданням післявоєнного перехідного періоду в аспекті відновлення місцевого самоврядування має бути створення умов для проведення виборів органів місцевого самоврядування територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Парламентські процедури. Посібник для депутатів місцевих рад та активістів громад / Василь Кашевський (упоряд.). Рівне, 2008. 134 с. URL : http://ipo.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/web2.pdf (дата звернення: 12.05.2025).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР/ Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр (дата звернення: 12.05.2025).
4. Ярошенко В. Роль територіальних громад у процесі становлення інституту демократичної громадянськості. *Політичне життя. Донецький національний університет імені Василя Стуса*. 2019. №4. С. 45-53.
5. Місцеве самоврядування в умовах війни: підсумки за період від 24 лютого до 30 квітня. UPLAN: веб-сайт. URL: https://uplan.org.ua/analytics/mistsevesamovriaduvannia-v-umovakh-viinypidsumky-za-period-vid-24-liutoho-do-30- kvitnia/ (дата звернення: 12.05.2025).
6. Одарченко К. Місцеве самоврядування в умовах війни з Росією. URL: https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/586766_mistseve_samovryaduvannya_umovah.html (дата звернення: 12.05.2025).

Наталя ГОРЛО
доктор політичних наук, професор
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0872-9333

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Енергетична безпека, тобто здатність енергетичного сектору ефективно функціонувати як у звичайних, так і екстраординарних умовах і забезпечувати споживачів надійними, доступними і сучасними джерелами енергії, є невід'ємним складником національної безпеки кожної держави. Її значення посилюється за наявності реальних чи потенційних загроз, які можуть мати різноманітний характер: зношеність і застарілість об'єктів енергетичної інфраструктури, нестача кваліфікованих кадрів, кіберзагрози, зовнішні військові загрози тощо. Власне, саме з такими викликами стикнулася Україна на сучасному етапі розвитку, що закономірно посилює увагу держави до питань енергетичної безпеки.

Чинними документами, які регламентують енергетичну політику України, зокрема, її безпековий вектор, є Стратегія енергетичної безпеки, прийнята у 2021 році і розрахована на період до 2025 року, та Енергетична стратегія України на період до 2050 року (прийнята у 2023 році). Забезпечення енергетичної безпеки країни є спільною справою, до якої долучені органи державної влади, органи місцевого самоврядування, організації і підприємства паливно-енергетичного комплексу та інші спеціалізовані організації [6]. У зв'язку з реалізацією в Україні реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, яка передбачає децентралізацію управління і посилення ролі самоврядування, центр прийняття важливих рішень зсувається на локальний рівень. Відповідно до принципу субсидіарності, громадяни мають право на отримання якісних послуг від найближчого до них рівня управління. До основних повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня, зокрема, відноситься забезпечення розвитку місцевої інфраструктури, пов'язаної із тепло-, газо-, електропостачанням, а також надання житлово-комунальних послуг (централізоване теплопостачання). В умовах російсько-української війни, особливо у період повномасштабного вторгнення, надання цих послуг ускладнюється, тож питання енергетичної незалежності громад постає особливо гостро. Здатність місцевої влади оперативно вирішувати наявні проблеми та забезпечувати потреби споживачів стає джерелом стійкості громад.

Разом з тим, на думку В. Безуса, громади мають усі можливості для забезпечення як власної, так і загальноукраїнської енергетичної стійкості, але не мають важелів впливу на формування національної політики, тоді як саме вона визначає закони і правила розбудови енергетичного сектору. Він зазначає, що «саме на цьому рівні традиційно ігноруються можливості та права громад з розв'язання питань власного енергозабезпечення» [1].

В умовах, коли енергетична система України потерпає від ворожих ударів, важливого значення набуває можливість громад функціонувати і використовувати стійкі автономні джерела енергії навіть за умов повного відключення централізованого постачання. Дієвим шляхом досягнення енергетичної незалежності є запровадження децентралізованої (розподіленої) генерації. В. Безус виокремлює такі заходи: 1) побудова когенераційних установок на базі потужностей систем централізованого теплозабезпечення міст (міських котелень), які підключені до електричних і газових мереж. Отримана при цьому електроенергія може задовольняти не тільки потреби громади, а й постачатися в енергосистему країни. На думку В. Безуса, це найбільш ефективне рішення в енергетичній політиці громад; 2) встановлення сонячних панелей і установок для зберігання енергії на території розміщення об'єктів водопостачання й водовідведення; 3) виробництво біогазу на очисних спорудах систем водовідведення, що одночасно вирішує дві проблеми: утилізації стічних вод і виробництва електроенергії [1]. Отже, розподілена генерація є дієвим шляхом забезпечення енергетичної незалежності громад, яка до того ж дозволяє створити нові робочі місця.

Децентралізація енергопостачання на рівні територіальних громад успішно запроваджується і в європейських країнах. Наприклад, в Іспанії утворені місцеві енергетичні спільноти, завдяки яким споживач інтегрований у систему управління. Енергетичні спільноти – це, по суті, децентралізовані енергетичні мережі, що використовують відновлювану енергію з місцевих джерел, таких як сонячні панелі на дахах будинків та інших. Вони функціонують з використанням новітніх технологій, які сприяють їх перетворенню на інтелектуальні енергетичні мережі. Зазвичай такі проєкти фінансує держава. У підсумку підприємства мають джерело дешевої та сталої енергії, місцеві жителі отримують вигоду від більшої кількості робочих місць та нижчих рахунків за енергію і, якщо все буде зроблено успішно, мери можуть отримати та зберегти голоси виборців. За даними Європейської комісії, в Європі налічується приблизно 9000 енергетичних спільнот, хоча очікується, що з розвитком енергетичного переходу ця кількість зростатиме [7].

Арсенал заходів, спрямованих на досягнення енергетичної незалежності міських територіальних громад, можна побачити на прикладі Запорізької міської громади, яка є прифронтовою, отже, її енергетична інфраструктура часто стає об’єктом ворожих ударів. На початок травня 2025 р. у місті встановлено 6 когенераційних установок, у плані ще 48. За допомогою міжнародних партнерів школи, лікарні, об’єкти соцзахисту і спорту забезпечені понад 150-ма генераторами, у міських лікарнях встановлено 12 модульних котелень, здатних забезпечувати їх теплом за відсутності централізованого опалення. Проводиться робота для встановлення сонячних гібридних електростанцій для понад 10 об’єктів [4]. Частину обладнання міська громада отримує у рамках співпраці з ЄС та Програмою розвитку ООН, а також із закордонними містами-партнерами. Крім того, жителі міста мають можливість отримати кредити на встановлення сонячних панелей, а надлишок отриманої електроенергії продавати державі за «зеленим тарифом».

Складовою енергетичної незалежності громади є високий ступінь культури енергоспоживання з боку її жителів. З метою популяризації розумного енергоспоживання в Україні за ініціативною Міністерства розвитку громад та територій України, Держенергоефективності і за підтримки Данського енергетичного агентства з 1 травня 2025 року була запущена інформаційна кампанія «Залиш ці гроші для себе». Кампанія покликана донести ідею про енергоефективність не як складну дороговартісну «розкіш», а як доступні вигідні рішення, які дозволяють заощаджувати гроші й підвищувати якість життя [5]. Відповідна інформація з’явилася на початку травня на сайтах органів місцевого самоврядування.

Звісно, у досягненні енергетичної незалежності та ефективності багато важать ініціативність органів самоврядування, готовність до впровадження нових технологічних прийомів, але не меншого значення має підтримка з боку вищих органів влади. Саме таку організаційну допомогу надає Державне агентство з енергоефективності та енергонезалежності України, яке створило сім регіональних офісів декарбонізації та енергоефективності у Харкові, Дніпрі, Кропивницькому, Вінниці, Миколаєві, Рівному, Житомирі. Співпраця агентства

і офісів спрямована на впровадження систем енергоменеджменту, допомогу у залученні фінансових ресурсів, популяризацію енергоефективних рішень та розвиток альтернативної енергетики на місцях [2]. Чимало українських міст є членами Асоціації «Енергоефективні міста України», яка сприяє отриманню нової інформації, розвитку співробітництва, обміну досвідом з українськими і закордонними партнерами в напрямках ефективного використання енергетичних ресурсів, підвищення енергетичної безпеки та ін. Кількість громад, які увійшли до Асоціації, збільшилася після початку реформи децентралізації влади. Дванадцять українських міст долучені до проєкту «Європейська енергетична відзнака», який підтримує місцеві органи влади у реалізації енергетичної політики. Три міста – Вінниця, Житомир і Львів – мають відзнаку цього проєкту [3]. Забезпечення енергетичної незалежності громад водночас передбачає досягнення екологічних цілей: чимало українських громад долучені до реалізації Європейського «Зеленого курсу», у тому числі через участь в Угоді мерів, яка є найбільш масштабним у світі рухом за збереження клімату та енергії на локальному рівні. Організаційну підтримку громад у заходах із досягнення енергетичної незалежності також надають Всеукраїнська асоціація ОТГ, Асоціація міст України та інші.

Отже, досягнення енергетичної незалежності територіальних громад України у сьогоденні є вимогою часу. В умовах російсько-української війни громади зацікавлені в автономному і стійкому енергозабезпеченні, що дозволяє зменшити залежність від централізованого енергопостачання. Ознайомлення з досвідом енергозабезпечення міських територіальних громад України засвідчує ефективність таких шляхів досягнення енергетичної незалежності, як встановлення когенераційних установок, використання відновлюваних джерел енергії (сонячні панелі), підвищення рівня культури енергоспоживання з боку жителів громад та ін. Запровадження та успіх цих заходів залежить від дієвості органів місцевого самоврядування, підтримки з боку держави, допомоги закордонних партнерів, участі міст у європейських енергетичних та екологічних ініціативах. В Україні низка урядових та неурядових організацій надає підтримку органам місцевого самоврядування у реалізації енергетичних проєктів. Українські міста демонструють приклади ефективної місцевої енергетичної політики, що засвідчує зростання їхньої суб'єктності у забезпеченні національної стійкості держави.

Список використаних джерел:

1. Безус, В. (2024) Як забезпечити енергетичну стійкість громад. *Економічна правда.* 17.01.2024. URL : https://epravda.com.ua/columns/2024/01/17/708856/ (дата звернення: 19.12.2024).
2. Ганна, З. (24.03.2025) «Справжня енергонезалежність громад багато в чому залежить від їхньої рішучості та спроможності діяти». *Державне агентство з енергоефективності та енергонезалежності України*. URL: https://saee.gov.ua/news/hanna-zamazieieva-spravzhnia-enerhonezalezhnist-

hromad-bahato-v-chomu-zalezhyt-vid-ikhnoi-rishuchosti-ta-spromozhnosti-diiaty (дата звернення: 19.12.2024).
3. Європейська енергетична відзнака (ЄЕВ). *Асоціація «Енергоефективні міста України»*. URL: https://enefcities.org.ua/yeev/
4. Запоріжжя взяло курс на енергетичну незалежність. *Запорізька міська рада.* 05.05.2025. URL: https://zp.gov.ua/news/216991-zaporizzia-vzialo-kurs-na-energeticnu-nezaleznist
5. Прості поради допоможуть українцям «залишити гроші собі»: стартувала інформаційна кампанія щодо енергоефективності. (01.05.2025) *Державне агентство з енергоефективності та енергонезалежності України*. URL: https://saee.gov.ua/news/prosti-porady-dopomozhut-ukraintsiam-zalyshyty-hroshi-sobi-startuvala-informatsiina-kampaniia-shchodo-enerhoefektyvnosti
6. Стратегія енергетичної безпеки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 907-р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/907-2021-%25D1%2580#Text
7. Spain offers lessons on how to balance Europe's energy transition. *Enlit.* 24.11.2023. URL: https://www.enlit.world/decentralised-energy/spain-offers-lessons-on-how-to-balance-europes-energy-transition/

Світлана КОЧ
доктор політичних наук, професор
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-2825-3563

ХРОНОТОПІЯ ЛОКАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ. ДІАЛЕКТИКА ЧАСУ І ПРОСТОРУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ СОЛІДАРНОСТІ

У добу глобальних трансформацій зростає інтерес до локальних форм соціального буття, які забезпечують відчуття належності, стійкості та ідентичності. Локальні спільноти стикаються з викликами культурної стандартизації, прискорення соціального часу, дезорієнтації в історичному континуумі. У цьому контексті *темпоральність* – як форма соціального упорядкування часу, пам'яті, ритмів повсякденного життя — набуває особливого значення як *ресурс конструювання локальної ідентичності*.

Темпоральні практики: символічні календарі, циклічні й лінійні уявлення про час, локальні соціальні ритуали пам'яті та повторення створюють специфічні *хронотопи*, що формують соціальну згуртованість і відокремлюють локальне від глобального. Темпоральність дозволяє спільнотам «заземлити» власне існування в часі, вибудовуючи автономні уявлення про минуле, теперішнє та майбутнє, що протистоять універсалізації, яка є продуктом глобалізації.

Соціально-політичні події завжди мають просторові і часові кордони, в межах яких вони відбуваються: «де», «коли», «як довго». Єдність часу і простору виражено в понятті «хронотопу», яке було запропоновано на початку ХХ століття Олексієм Ухтомським [1]. Філософ представив цілісність світу як єдність простору і часу, коли події створюють єдину мережу причинно-наслідкових зв'язків. Це поняття перейшло до соціо-гуманітарних наук завдяки роботам Михаїла Бахтіна, який не тільки зазначав наявність множинності змістів хронотопу, що віддзеркалюють багатошаровість та поліморфізм культури але і обґрунтував висновок про те, що *хронотоп – це образ буття,* що включає ціннісний аспект [2].

Дослідження темпоральності як соціальної конструкції, що вкорінена в колективному досвіді представлено яка соціальний «обрядовий» та повсякденний «профанний» час у Джеймса Фрезер [3], Мірча Еліаде [4]; як темпоральна структура соціальної групи – соціальні ритми у Жоржа Гурвича [5]; як механізм контролю – «дисциплінарний час», розклад, календар у Мішеля Фуко [6]; як живий час пам'яті, як «місця пам'яті» у П'єра Нора [7].

Отже, хронотоп представлено середовищем народження соціальної солідарності: в форматі спільного переживання простору *(сусідство, земляцтво, спільний публічний або сакральний простір)* та часу (*свята, події, історія)*; або в форматі простору пам'яті – символічних топосів, сакральних подій, зафксованих в пам'ятних місцях, музеях, місцях трагедій та перемог. І таким чином хронотопи впливають на оформлення та конструювання спільної ідентичності.

Використання концепту хронотопу в історичних та політичних дослідженнях пов'язано з уявленням про необхідність методологічного синтезу темпорального (синхронний та діахронний) та топологічного підходів під час вивчення структурно-просторової динаміки різних соціально-політичних утворень і процесів.

Сполучання темпоральних систем в контактних просторах формують унікальні форми локальності, які проявляються в специфічних, казуістичних ідентифікаційних практиках «Ad hoc».

Темпоральні структури гібрідного (контактного) простору *(простір прикордоння/транскордоння, інтегрований простір складної соціальної системи що розширюється, простір мегаполісу, постмодерний мережевий простір та інше)* демонструють: 1) відсутність лінійності в хронології подій; 2) накладання різних ритмів часу *(історичного, політичного, культурного, меморіального),* що *проявляється в* складчастій, багаторівневій часо-просторовій структурі (термін Мішеля Серра [8] та Бруно Латура [9]); 3) неоднорідний соціальний досвід, що проявляється як потенційна соціальна нестабільність/напруження.

Різний «вік» походження та різна культурна основа контактуючих хронотопів створюють *політемпоральний простір д*е час «розгортається і згортається» залежно від світосприйняття суб'єктів простору та їз стратегічних завдань

Прикладом політемпорального простору регіонів України можуть бути співіснування: 1) імперського часу (відлуння колишніх імперій, таких як Російська, Австро-Угорська чи Османська, через присутність в інфраструктурі, архітектурі, меморіалах, національних міфах); 2) національний час (представлена в формі модерної національної ідентичності і наративах, які часто мають інші темпоральні опори *(наприклад, період конкурентних національних ідеологій, інтеграційних проєктів, ідей та практик здобуття незалежност*і); 3) глобальний час (ритмика яка задається глобальними гравцями як то ЄС, НАТО, транснаціональні актори, які задають свій хронотоп розвитку *(час інтеграцій, динаміка та послідовність реформ, проєктні цикли оновлення та перспектив розвитку);* 4) Час пам'яті має локальну прив'язку через співпереживання історичним травмам, депортаціям, перемогам, які впливати на сприйняття простору як «свого» або «втраченого або здобутого» *(депортації, революції, війни);* 5) Повсякденний час в форматі буденного життя, яке через практику проживання поєднують минуле з теперішнім *(як то використання інфраструктури попередньої доби в сучасних умовах).*

Хронотоп представлено як аналітичну категорію, яка дозволяє досліджувати соціально-політичні процеси в *«темпоральних анклавах»* – ізольованих відокремленних просторах (топос / локус) де функціонує унікальний темпоральний режим (*історичний час, культура, соціальний ритм).* Характерними рисами темпоральних анклавів є: асинхронність з навколишнім простором; автономність або резистентність до змін; наявність власної історичної логіки і хронографії подій *(локальний хронотоп)*; культурна або політична ізоляція; консервація минулого – діаспоризація *(формування локальної ідентичності).*

Темпоральні анклави як простори-локуси утворюються в наслідок суттєвих змін структури населення (*завоювання; рух кордонів - демаркація етнічних та політичних кордонів; міграційні процеси).* Такий простір зберігає ознаки присутності попереднього населення (наприклад, православні храми в Косово, або тюркські топоніми в Буджаку).

Такі темпоральні анклави можуть бути буферними просторами і виступати місцем розгортання геополітичних конфліктів або процесів геополітичного конструювання. Так, просторово-часові параметри, які втілені в знаках, символах, меморіальних об'єктах при *вторинному кодуванні* здатні змінити свої характеристики та належність, вплинути на логіку та динаміку процесів ідентифікації. Комеморaційні процеси яскраво проявляться в прикордонні або в просторах-кордонах, лімітрофах, буферних просторах. В Східній Європі до таких просторів можна віднести локальні системи Бессарабії, Добруджі, Закарпаття, Причорномор'я, Полісся, Трансильванії, та інші.

В повсякденних практиках темпоральні характеристики сприймаються *як побутові особливості груп*, коли задіяний процес комунікації (етикетні норми: пунктуальність, проксеміка), або *група архаїзується* за рахунок консервації традицій, чи інтерпретації історії.

Специфічні часові режими можуть виникати в межах професійних та політичних субкультур *(мобільний час бізнес-структур; циклічний час аграріїв, процесуальний час в політиці)*

Умовами формування ідентифікаційних стратегій локальних груп в політемпоральних системах є їх *лімінарність, двоїсність* (соціальна або культурна маргінальність), *наявність інституційної гнучкості* як ресурс контактного простору. Тому ідентифікаційна стратегія враховує опозиційні завдання: 1) незважаючи на афективно забарвлене саморозуміння група може формувати стратегію уникнення маргіналізації; 2) афективна відстороненості та домінування раціональної мотивації не виключає прагнення отримати спрощення процесу інтеграції для вирішення прагматичних, життєвих завдань; 3) тиск «нав'язаних ідентичностей» з боку приймаючих або домінуючих соціальних систем не знижує бажання збереження *примордіального базису ідентичності,* що має прогностичні завдання особливо в лімітрофних системах де прикордоння завжди залишається «малою жертвою» і не має перспектив стати «центром»; 4) в умовах коли система державного управління дисфункціональна, локальні групи зберігають медіативні функції та формують соціальні системи із подвійною політичною лояльністю. Прагматичні завдання збереження позитивної ідентичності та ефективної адаптації пояснюють формування можливості (ре)модифікувати ідентифікаційний статус за умов зміни соціальних пріоритетів.

Характеризуючи зміст ідентичності групи, яка має ознаки локальної або темпоральної слід визначити: 1) позиціонування в просторі *(локусі)* що може виступати маркером територіальної та / або етнічної ідентичності; 2) наявність ознак семіотичного зв'язку з простором *(топосом)* через регіональну хронологію та історію, визнання унікальних властивостей групи / субгрупи; 3) визначення межі комунікаційно-семіотичної системи та ідентифікаційної стереотипної характеристики групи (не тільки «своїх / чужих», але і «успішних / відсталих», «залежних / самостійних», «войовничих / мирних», та інших; 4) ставлення до процесів геополітичної реструктуризації як до закономірного процесу розвитку простору або як до політичної аномалії, яка руйнує смисли та процеси соціального розвитку.

Прикладом ідентифікаційних стратегій діаспоральних груп локального типу можуть бути: «капсульна», яка виступає формою ізоляціонізму; «дифузна», яка демонструє крайню форму невизначеності, при якій проявляються ознаки домінуючою територіальної свідомості над локально-груповою; «кластерна» яка виступає як інструмент соціального співробітництва, коли управління ідентифікаційним вибором є стратегією розвитку та підвищення ефективності комунікаційного процесу; «кризова» яка є темпорально-обмеженою, орієнтованою на соціальний захист носіїв; «гібридна» орієнтована на транскультурну медіативну поведінку [10].

Темпоральні анклави є активними суб'єктами соціального часу, а їх існування – це виклик для національних стратегій пам'яті. Вони продукують опозицію двох загальнонаціональних темпоральних стратегій: інтеграцію

локальних хронотопів у загальнонаціональний дискурс або визнання темпорального плюралізму.

Феномен політемпоральності та темпоральна анклавізація в різних проекціях призводять до темпоральної паніки, темпорального шоку, які проявляються в колективній ідентифікаційній дезорієнтації та аномії.

Взаємодія темпоральних потоків може провокувати і так званий «шок майбутнього», особливо з посиленням комунікаційних потоків, паніка, яка охоплює мешканців стабільних просторів, призводить до втрати ґрунту і *відчуття розширення часу*, коли життя здійснюється *тут і тепер*, *без минулого і майбутнього*. Шок майбутнього розвивається в умовах взаємонакладання темпоральних стратегій правлячих та опозиційний і в умовах розширення кількості суб'єктів управління просторово-часовими потоками в умовах мережевого суспільства, що веде до руйнації комунікативних бар'єрів та виникнення нового *екстра-часового (моментального) хронотопу.*

Постмодерна феноменологія хронотопії прдставлена в роботах Мануєля Кастельса як нова просторова логістика, як організація матеріальних практик в розділеному часі, який працює «через потоки» [11] і Зігмнда Баумена як «плинна сучасність» яка демонструє перехід від стабільних, інституційно закріплених форм соціального життя до рухомих, гнучких і нестабільних структур, які змінюються, руйнуючи звичні моделі *ідентичності, належності, політичної участі* [12]. Ознаками простору транскордонної системи стають комунікативної мобільності соціальних суб'єктів та втрата жорсткості ієрархічними соціальними структурами та інститутами, які відтворюють домінуючий хронотоп.

Екзистенційна нестабільність «плинної сучасності» породжує *новий соціальний клас, який* британський соціолог Гай Стендінг назвав «прекаріатом». Хронотопною домінантою нового классу є – *«очікування»,* «тимчасове життя в умовах постійної нестабільності», без довгострокових горизонтів. Такій клас не має політичного представництва, він не створює спільнот, бо постійно переміщується — фізично або професійно. Це руйнує соціальну тканину, традиційні інститути, знижує рівень довіри в суспільстві та солідарності. Схожі за характеристиками фігури «мобільної» людини в хронотопі цифрової доби описані в теорії «маргінальної людини» Роберта Парка і «транскордонної людини Олександра Неклесси.

Дослідження темпоральності як інструменту підтримки локальної ідентичності відкриває нові аналітичні горизонти для розуміння соціального опору, регіонального розвитку та культурної сталості в епоху глобальної нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Chebanov, S. V. (2015) Ukhtomsky's Idea of Chronotope as Frame of Anticipation. Anticipation: Learning from the Past. Edit. Mihai Nadin. Springer, P. 137–150.

2. Bakhtin, M. M. (1982) The Dialogic Imagination: Four Essays (University of Texas Press Slavic Series). Editor: Holquist M., Translator: Caryl Emerson . University of Texas Press. 480 p.
3. Frazer, J. G. (2009). The Golden Bough: A Study in Magic and Religion. Oxford World's Classics. Edited by Robert Fraser. Oxford University Press. 912 p.
4. Eliade, M. (1959). *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. Translated by Willard R. Trask. Harcourt, Brace & World. 256 p.
5. Gurvitch, G. (1964). The Spectrum of Social Time. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company. 176 p.
6. Foucault, M. (2008). Of Other Spaces. In Heterotopia and the City: Public Space in a Postcivil Society. Eds.: M. Dehaene & L. De Cauter. P. 13–29.
7. Nora, P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. Representations, No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory. (Spring, 1989), P. 7–24.
8. Serres, M. (2009) Le Temps des crises Pommier, 2009. 78 p.
9. Latour, B. (2013) *An Inquiry into Modes of Existence*. Harvard University Press Cambridge, Massachusetts London, England. 520 p.
10. Коч, С. В. (2019) Транскордоння: простір соціально-політичного порядку: монографія. Одеса: Фенікс, 357 с.
11. Castells, M. (2010). The Rise of the Network Society. Wiley-Blackwell. 597 p.
12. Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press. 240 p.

Тетяна КРИВОШЕЯ
кандидат соціологічних наук, доцент
Голова соціологічних проєктів
ГО «Сприяння міжкультурному співробітництву»,
м. Одеса, Україна
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-2978-0445

ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД: ЕМПІРИЧНІ ВИСНОВКИ НА ПРИКЛАДІ МИКОЛАЇВЩИНИ

Повномасштабне вторгнення в Україну 2022 року спричинило глибокі трансформації у соціальній, економічній та інституційній сферах, зокрема у діяльності організацій громадянського суспільства (ОГС). Зміна фокусу діяльності ОГС, мобілізація волонтерських мереж, переорієнтація на гуманітарну допомогу, підтримку внутрішньо переміщених осіб, ветеранів/-ок та вразливих груп — усе це вимагає перегляду підходів до оцінки їхньої інституційної спроможності. Водночас саме спроможні, адаптивні та інтегровані у життя громад ОГС здатні відігравати ключову роль у процесах

соціальної згуртованості, сталого розвитку та відбудови територій, що постраждали від війни.

Миколаївська область є показовим регіоном для вивчення інституційної спроможності громадянського суспільства. В умовах активних бойових дій та значної кількості як прифронтових, так і приймаючих громад, саме тут найбільш виразно простежуються як виклики, так і приклади адаптивності та зростання сектору.

У 2024–2025 роках було проведено комплексне емпіричне дослідження у 7 громадах Миколаївської області, що дозволило проаналізувати структурні характеристики, напрями діяльності, виклики та потенціал ОГС у регіоні. Методологічно дослідження спиралося на адаптовану модель «трьох кіл» Ч. Бакстона – «Організація», «Діяльність» та «Відносини» [1], – а також включало як кількісні (анкетування 76 організацій), так і якісні методи (глибинні інтерв'ю, фокус-групи).

У цих тезах узагальнено ключові результати дослідження з акцентом на інституційну спроможність ОГС як необхідну передумову для побудови сталих і згуртованих громад на Миколаївщині.

Мета та методологія дослідження. Дослідження було здійснено у 2024–2025 роках у партнерстві Дослідницького бюро «Соціологіст» [8] та ГО «Сприяння міжкультурному співробітництву» в межах проєкту ПРООН EU4Recovery-Розширення можливостей громад в Україні, за підтримки Європейського Союзу.

Метою дослідження було вивчення інституційної спроможності організацій громадянського суспільства (ОГС) як чинника сталого розвитку громад у контексті воєнних викликів та процесів відновлення. Особлива увага приділялась таким компонентам спроможності, як організаційна структура, характер і масштаб діяльності, здатність до співпраці з партнерами, а також участь ОГС у процесах прийняття рішень та відбудови.

Методологічною основою дослідження стала адаптована модель «трьох кіл» Ч. Бакстона, що передбачає комплексну оцінку трьох ключових елементів організації: структури (організація), функціонування (діяльність) та взаємодії (відносини). Цей підхід дозволяє виявити як внутрішні ресурси ОГС, так і зовнішні умови їх функціонування у громаді.

Дослідження проводилося у семи територіальних громадах Миколаївської області (міських, сільських і селищній), з урахуванням їхнього статусу – прифронтових або приймаючих. Загалом було опитано 76 активних ОГС методом кількісного анкетування, а також проведено 5 глибинних інтерв'ю з ключовими інформант(к)ами та 1 фокус-групову дискусію.

У процесі збору інформації також застосовувався скринінг ОГС, побудований на основі відкритих реєстрів *(Єдиний державний реєстр юридичних осіб(Мін'юст), Портал Дія, YouControl, Vkursi Pro, Clarity Project),* що дозволив ідентифікувати активні організації, релевантні для подальшого опитування. Це дало змогу сформувати обґрунтовану вибірку і врахувати специфіку регіональної структури громадянського суспільства.

Розроблена модель та застосовані інструменти дозволили здійснити не лише поточну оцінку спроможності, а й виявити динаміку змін у діяльності ОГС під впливом війни, що є критично важливим для формування ефективної політики підтримки громадянського сектору в умовах кризи.

Організаційна структура та ресурси ОГС. Результати дослідження засвідчують, що організаційний ландшафт громадського сектору Миколаївської області характеризується високою динамікою розвитку упродовж останнього десятиліття. Понад 49% організацій функціонують менше 5 років, причому чверть із них створені після 2022 року, що свідчить про мобілізаційний ефект війни та зростання ролі ОГС у кризових умовах.

Більшість громадських організацій мають малий кадровий склад: 44% працюють у командах із 1–5 осіб, ще 23% – з 6–10 працівниками. Лише 13% опитаних організацій мають постійний штат, решта функціонує за рахунок волонтерської праці або залучення фахівців на умовах проєктної зайнятості. Ці дані узгоджуються з якісними інтерв'ю, в яких респонденти підкреслювали гнучкість команд і залежність від грантового фінансування:

> *«Ми працюємо без офісу, волонтерськи. У когось 2 проєкти, у когось 3 – важко встигати без постійної команди…» (ГІ, молодіжна ГО)*

Рівень інституційної сталісті також виявляється через регулярність навчання персоналу: лише третина організацій (33%) систематично проводить підвищення кваліфікації, тоді як понад половина не організовувала жодних навчальних заходів упродовж останніх трьох років.

Окрему увагу приділено аналізу комунікаційної активності: 75% ГО представлені в Facebook, 36% - в Instagram, 26% - у Viber, що вказує на адаптивне використання цифрових платформ. Водночас 18% не мають жодного представництва у соціальних мережах, що знижує їхню видимість та здатність до взаємодії з громадою.

Цільова аудиторія ОГС є різноманітною: організації активно працюють з молоддю, ВПО, жінками, людьми з інвалідністю, ветеранами/-ками та літніми людьми. Такий широкий спектр бенефіціарів зумовлює потребу в гнучких управлінських моделях, мультидисциплінарних командах та тісній співпраці з партнерами.

> *«Ми переорієнтувалися на ВПО-жінок, ветеранів, людей поважного віку… А ще створюємо ветеранський простір».*

Загалом організаційна структура громадських об'єднань Миколаївщини є переважно волонтерською, малобюджетною, проте здатною до мобілізації в умовах кризи. Її гнучкість і висока мотивація компенсують обмеженість ресурсів, однак потребують зовнішньої підтримки для забезпечення стабільності та розвитку.

Діяльність ОГС: масштаби, напрями, соціальний вплив. Понад 60% громадських організацій Миколаївщини здійснюють свою діяльність на регіональному або всеукраїнському рівнях. Водночас значна частина молодих ОГС зосереджена на потребах конкретних громад, поступово нарощуючи масштаб своїх ініціатив.

Провідними напрямами є: гуманітарна допомога, освітні проєкти, психологічна підтримка, соціальні послуги та розвиток молодіжних просторів. Зростає роль проєктів у сфері соціального підприємництва, реінтеграції ветеранів/-ок та просування безпекових ініціатив.

> *«Ми створюємо громадський хаб, де проходять навчання й заходи. Такі простори об'єднують людей, особливо ВПО» (ГІ, прифронтова громада)*

Оцінка впливу засвідчує, що 89% організацій прямо пов'язують свою діяльність із підвищенням рівня згуртованості в громадах. Формуються ініціативні групи, зростає молодіжна активність, відбувається міжрегіональний обмін досвідом.

> *«Кожне село має тепер свою молодіжну групу. Вони самі виграють гранти, реалізують ідеї. Ми тільки поруч»*

Таким чином, діяльність ОГС має не лише сервісний, а й трансформаційний характер, стимулюючи громадянську активність, нові лідерства та мережеву згуртованість.

Взаємодія та партнерства: сильні сторони та виклики. Оцінка здатності до партнерства виявила нерівномірність у рівні взаємодії між ОГС та ключовими стейкхолдерами. Найбільш розвиненою є співпраця з органами місцевого самоврядування (39% мають сталу взаємодію) та іншими громадськими організаціями (54%). Водночас взаємодія з державними структурами, донорами, медичними та освітніми установами залишається обмеженою.

> *«Ми співпрацюємо з місцевою владою, вона нас підтримує — технічно, інформаційно. Але з Києва нас ніхто не чує»*

Понад 60% опитаних ОГС не є частиною жодних коаліцій, що зменшує їхній вплив на політики та обмежує можливості для ресурсного обміну. Разом із тим, саме спільні проєкти й горизонтальні зв'язки були визнані найефективнішою формою співпраці в умовах війни.

Серед основних бар'єрів до розбудови партнерств - брак фінансів, кадровий дефіцит, низький рівень довіри, а також складні бюрократичні процедури взаємодії з державними структурами.

> *«Усе тримається на довірі. Коли є довіра - об'єднуємось і діємо. Коли ні – кожен сам за себе»*

Таким чином, попри активізацію горизонтальних зв'язків і співпрацю з місцевими ОМС, потенціал розвитку стійких партнерств і залучення ОГС до стратегічних процесів залишається недостатньо реалізованим.

Висновки. Емпіричні результати, отримані на прикладі семи громад Миколаївської області, засвідчують, що громадські організації, попри обмежені ресурси, відіграють ключову роль у підтримці соціальної згуртованості, реалізації гуманітарних ініціатив та формуванні локального розвитку в умовах війни.

Модель оцінки інституційної спроможності за підходом «трьох кіл» дозволила встановити, що більшість ОГС:

- функціонують на волонтерських засадах або з мінімальним кадровим ресурсом;
- демонструють високий рівень активності, особливо в гуманітарній, освітній та психосоціальній сферах;
- мають сформовану місію, але значна частина організацій змінила напрями роботи у зв'язку з новими соціальними запитами;
- зосереджені на локальній роботі, але водночас розширюють масштаб діяльності через партнерства та мережування.

Водночас ключовими системними бар'єрами залишаються: нестабільне фінансування, кадровий дефіцит, низька якість стратегічного планування та недостатня залученість до процесів публічної політики.

Інституційна стійкість громадського сектору на Миколаївщині потребує переходу від ситуативного реагування до стратегічного розвитку шляхом довгострокових партнерств, інституційної підтримки, розбудови коаліцій та запровадження механізмів участі у відновленні регіону. Це дозволить ОГС не лише реагувати на виклики, а й формувати спроможні, інтегровані й згуртовані громади.

Список використаних джерел:

1. Buxton, C. (2015). The Three Circles Model for Assessing Civil Society Capacity. Oxford: INTRAC. URL : https://www.intrac.org/resources/the-three-circles-model-for-assessing-civil-society-capacity (дата звернення: 19.12.2024).
2. Clarity project. Офіційний сайт. URL : https://clarity-project.info (дата звернення: 19.12.2024).
3. Edwards, M. (2014). Civil Society. 3rd edition. Polity Press. 192 p.
4. OECD. (2011). Perspectives on Global Development 2012: Social Cohesion in a Shifting World. Paris: OECD Publishing. URL : https://doi.org/10.1787/persp_glob_dev-2012-en (дата звернення: 19.12.2024).
5. UNDP (2023). EU4Recovery: Strengthening Resilience in Communities Affected by War. UNDP Ukraine. URL : https://www.undp.org/uk/ukraine (дата звернення: 19.12.2024).
6. Vkursi. Офіційний сайт. URL : https://vkursi.pro (дата звернення: 19.12.2024).
7. Youcontrol. Офіційний сайт. URL : https://youcontrol.com.ua (дата звернення: 19.12.2024).
8. Громадська організація «Дослідницьке бюро Соціологіст». URL : https://sociologist.com.ua
9. Державні послуги онлайн. URL : https://diia.gov.ua (дата звернення: 19.12.2024).
10. Міністерство юстиції України. Офіційний сайт. URL : https://usr.minjust.gov.ua (дата звернення: 19.12.2024).

Ірина МИЛОСЕРДНА
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-2083-9500

ВИМІРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

XXI століття стало для людства новим етапом розвитку інформаційних технологій, які виступають не тільки двигуном прогресу, але вони також визначають й інтенсивність розвитку світового політичного процесу, світової економіки та впливають на відносини між державами. Цифровізація сприяє економічному розвитку держави, покращенню функціонування політичних інститутів, їх взаємодії з громадянським суспільством, а також вона є інструментом забезпечення стабільності держави, її національної безпеки.

2020 рік став для сучасного світу новим етапом розвитку інформаційних технологій Digital 5.0, етапом можливостей і нових викликів. Ґенеза Digital 5.0 сягає своїми коріннями у XVIII ст. Digital 1.0 (від вироблення механічної енергії з пари) – Digital 2.0 (кінець XIX –початок XX ст., динамічний розвиток фізики та хімії та їх впровадження у виробництво) – Digital 3.0 (кінець 60-х рр. XX ст., супроводжується автоматизацією виробництва, закладається початок інформаційних та комп'ютерних технологій, які стали фундаментом для впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій) – Digital 4.0 (кінець XX ст. цифрові технології використовуються для створення цифрових послуг, які запроваджуються в різних сферах життєдіяльності).

Digital 4.0 супроводжується інтенсивним поширенням нових каналів інформації: соціальні мережі та додатки; впровадження цифрових технологій у систему надання медичних послуг; створення електронного уряду (e-government), яке представляє собою повну реорганізацію державного сектору за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій. Таким чином, можна говорити про інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життя, яка спрямована підвищення ефективності управління державою, створення нових можливостей для неї.

COVID-19 посилив вплив Digital 4.0 та фактично став початком переходу суспільства до нового етапу – Digital 5.0, формуванням надрозумного суспільства: розвиток штучного інтелекту (ШІ), 3D-друк та цифрові платформи, робототехніка та ін.

Цифрова трансформація має величезний потенціал. Усвідомлюючи можливості цифрових технологій і ризик залишитися позаду в перегонах цифрових перетворень, уряди різних держав все частіше ставлять цифрову трансформацію на перше місце у своїх політичних програмах, щоб стимулювати соціальний розвиток та економічне процвітання.

З точки зору управління, цифрова трансформація здатна підвищити прозорість і підзвітність, обмежити бюрократію та корупцію, полегшити взаємодію громадян з урядом. Уряди в усьому світі розпочинають цифрову трансформацію, щоб забезпечити безперебійне обслуговування громадян, а також безпеку і збереження людей та їхніх даних. «Як зрозуміти, освоїти і використовувати технології – це найважливіше, що сьогодні належить зробити уряду», – зазначив Тоні Блер [8].

Однак, цифрова трансформація може призвести і до негативних наслідків: проблеми безпеки, нового її виміру – кібербезпеки та конфіденційності даних; за допомогою нових цифрових технологій, зокрема Big Data – обсяги великих даних, можна маніпулювати масовою свідомістю населення; маргіналізація ще більшої кількості людей, які перебувають в автономному режимі або не мають цифрової грамотності та ін.

Ми можемо спостерігати як змінюється розуміння безпеки протягом історії людства, і проблеми безпеки також змінювали людське суспільство. Усе почалося з базових потреб, які Маслоу узагальнив у своїй знаменитій піраміді. Однак сьогодні людині потрібно так багато, щоб почуватися в цілковитій або майже цілковитій безпеці.

Безпеку, по-перше, можна розглядати як серцевину будь-якого розвитку і маємо на увазі навмисні та цілеспрямовані спроби людини створити сучасне суспільство зі станом безпеки, а також вона визначається, як «свідоме прагнення людини до створення стану безпеки за допомогою соціальної діяльності, організованої в адекватну систему» [4].

Якщо говорити про стан захищеності життєвоважливих інтересів людини, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз через підтримку збройних сил і захист державних таємниць, то це відображається в межах національної безпеки. «Традиційна концепція національної безпеки зосереджена на виживанні держави: фізична безпека держави від зовнішніх загроз (здебільшого військового реагування), включно з національною обороною, національною цілісністю та національним суверенітетом. Проте еволюція національної безпеки держави відбувається відповідно до викликів, з якими вона стикається, і засобів, які вона може застосувати для боротьби з цими викликами. Нетрадиційні виклики безпеці та питання інформаційної безпеки посіли важливе місце в дискурсі національної безпеки країн та світу загалом» [1].

Інформаційну безпеку можна визначити, як «захист інформації та інформаційних систем від несанкціонованого доступу, використання, розкриття, порушення, модифікації або знищення з метою забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності» [6].

В умовах цифрової трансформації, переходу суспільства від Digital 4.0 до Digital 5.0, нове окреслення отримає кібербезпека, яку можна визначити як «захист конфіденційності, цілісності та доступності інформації про данні в кібернетичному просторі» [5]. В умовах, коли кібератаки можуть бути загрозою суверенітету держави, то кібербезпека виступає як питання національної безпеки. Однак, слід зазначити, що з кожним новим днем, забезпечення

кібербезпеки трансформується від національного через локальний та до глобального рівнів, оскільки її досягнення можливе за умови організаційно-правового режиму інформаційної безпеки.

Так, прикладом об'єднання держав для формування локального рівня кібербезпеки можна вважати створення Агентства Європейського союзу з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA) та Коаліцію кібербезпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (CCAHAC) [2; 7].

Відповідно до стратегії ЄС у сфері безпеки на період 2020-2025 рр. було визначено чотири стратегічні пріоритети для дій на рівні ЄС: «стійке до майбутнього середовище безпеки; боротьба із загрозами, що розвиваються, яка передбачає зміцнення потенціалу правоохоронних органів у сфері цифрових розслідувань; захист європейців від тероризму та організованої злочинності та сильна європейська екосистема безпеки» [3].

Коаліція кібербезпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні визначає такі пріоритети для дій: узгодження політики та нормативно-правової бази в галузі кібербезпеки в країнах-членах АСЕАН; інвестування в ініціативи з нарощування потенціалу в галузі кібербезпеки, особливо для ММСП і секторів критичної інфраструктури; формування культури обізнаності про кібербезпеку шляхом заохочення індивідуального внеску і колективних дій, а також шляхом заохочення відповідального цифрового громадянства; розвиток і використання нових технологій, таких як штучний інтелект і машинне навчання, для підвищення можливостей виявлення загроз і реагування на них [7].

Таким чином, слід зазначити, що цифрова трансформація зосереджені на ключових факторах (інфраструктура, навички та освіта, кібербезпека та інновації), які сприяють переходу до стійкої економіки, ефективному політичному управлінню та забезпеченню стабільного розвитку держави, її національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Милосердна, І.М. (2024) Інформаційна безпека як елемент національної безпеки: теоретичний вимір та особливості впровадження. *Politicus.* Вип.4 С. 179–185. URL : http://politicus.od.ua/4_2024/28.pdf (дата звернення: 09.02.2025).
2. ENISA – The European Union Agency for Cybersecurity URL : https://www.ENISA.europa.eu/ (дата звернення: 19.12.2024).https://ccapac.asia/2025/03/31/cybersecurity/
3. EU Security Union Strategy: connecting the dots in a new security ecosystem. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1379 (дата звернення: 19.12.2024).
4. Grizold Anton (1994) The concept of national security in the contemporary world. In International Journal on World Peace, pp. 37–53. URL : https://www.jstor.org/stable/20751984 (дата звернення: 19.12.2024).

5. ISO (2012): Information technology – Security techniques – Guidelines for cybersecurity. ISO/IEC 27032. URL: https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:27032:en (дата звернення: 19.12.2024).
6. Nieles Michael, Dempsey Kelley, Pillitteri Victoria Yan An Introduction to Information Security. NIST Special Publication 800-12 Revision 1. URL : https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-12r1 (дата звернення: 19.12.2024).
7. The Coalition for Cybersecurity in Asia-Pacific. URL : https://ccapac.asia/2025/03/31/cybersecurity/ (дата звернення: 19.12.2024).
8. World economic forum. Jan 23, 2025. URL: https://www.weforum.org/meetings/world-economic-forum-annual-meeting-2025/sessions/governments-rewired (дата звернення: 12.03.2025).

Майя НІКОЛАЄВА,
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0056-0553
Наталя КАДУК
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-8502-0040

СТРАТЕГІЧНА АВТОНОМІЯ ЄС: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

В сучасному глобалізованому світі, де спостерігається ускладнення взаємовідносин та посилення взаємозалежності між різними учасниками міжнародних відносин в усіх сферах життєдіяльності суспільства, на особливу увагу заслуговує питання реалізації стратегічної автономії Європейського Союзу як одного з пріоритетів його спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Ідея стратегічної автономії передбачає підвищення рівня самостійності дій Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики, безпеки та оборони для захисту своїх інтересів, що означає прагнення ЄС бути спроможним діяти на міжнародній арені автономно, не покладаючись на допомогу партнерів, на кшталт США. Фактично стратегічна автономія означає, що ЄС має підвищувати свою здатність діяти самостійно, якщо це необхідно, і разом з партнерами, якщо це можливо.

Виникнення ідеї стратегічної автономії пов’язують із Францією, яка, як єдина країна-член ЄС, що володіє ядерною зброєю та має місце постійного члена в Раді безпеки ООН, залишається найпалкішим її прихильником. Разом з

тим, слід відзначити, що ставлення до цієї ідеї серед країн ЄС виявилось неоднаковим, деякі держави, такі як Німеччина та Італія підтримують необхідність стратегічної автономії Союзу в сучасному світі, тоді як Данія, Люксембург, Нідерланди та Швеція ставляться до цієї ідеї з обережністю, розуміючи, що це вимагатиме більше зусиль та фінансових витрат з боку ЄС та його членів.

Незважаючи на це у 10-х роках XXI ст. ідея стратегічної автономії ЄС актуалізувалася в контексті пошуку відповідей на нові виклики міжнародній безпеці, геополітичні зсуви у світі, зміни у пріоритетах зовнішньої політики США, і, як наслідок, необхідності для ЄС брати на себе більше відповідальності за власну безпеку, не покладаючись у цьому питанні тільки на НАТО.

Зростанню популярності ідеї стратегічної автономії ЄС сприяли, зокрема, переорієнтація зовнішньополітичних пріоритетів США на протистояння з КНР, скептичне ставлення Президента США Д. Трампа до перспектив розвитку НАТО, підвищення інтересу США до Індо-Тихоокеанськоо регіону та створення оборонного союзу AUKUS (США, Велика Британія, Австралія) за часів правління Дж. Байдена, агресія Росії проти України та поява інших викликів європейській безпеці.

Важливе значення для втілення в життя ідеї стратегічної автономії ЄС мало набуття чинності Лісабонського договору 2009 року, який не тільки надав Європейському Союзу правосуб'єктності на міжнародній арені, а й конкретизував його зовнішньополітичні та безпекові пріоритети та запровадив посаду Високого представника ЄС з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки.

Навіть, судячи з назв стратегічних документів у сфері зовнішньої та безпекової політики можна зробити висновки, про те, що з боку ЄС відбувається постійний пошук адекватних відповідей на виклики міжнародного середовища, що постійно трансформується. Якщо Європейська стратегія безпеки 2003 року мала назву «Безпечна Європа у кращому світі», то Глобальна стратегія зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу 2016 року називалася «Спільне бачення, Спільні дії: Сильніша Європа», а у 2022 році це вже «Стратегічний компас безпеки та оборони для Європейського Союзу, який захищає своїх громадян, цінності й інтереси та сприяє міжнародному миру і безпеці», що свідчить про збільшення загроз європейській безпеці.

Головними документами для розуміння змісту стратегічної автономії ЄС є Глобальна стратегія 2016 р. та Стратегічний компас з безпеки та оборони 2022 р., в яких міститься узагальнене бачення пріоритетів розвитку ЄС в сучасному світі та еволюція цього бачення в умовах швидких змін, нових викликів та непередбачуваності результатів, які притаманні сьогоденню.

Розглядаючи *Глобальну стратегію ЄС 2016 р.* слід відзначити п'ять пріоритетів зовнішньополітичної діяльності ЄС: 1) посилення безпеки й оборони; 2) інвестування у стійкість держав і суспільств на сході і півдні; 3) розвиток інтегрованого підходу до конфліктів і криз; 4) сприяння і підтримка

спільного регіонального порядку; 5) посилення глобального управління на основі міжнародного права [2].

Основними принципами для реалізації цих пріоритетів є:

– єдність, без якої в умовах складного світу нема шляхів реалізації вищезазначених цілей;

– готовність співпрацювати з іншими партнерами для усунення зовнішніх загроз, сприяння безпеці, демократії та процвітанню своїх громадян;

– відповідальність, участь у житті Європи та прилеглих східних і південних регіонів з метою усунення конфліктів, а також захисту прав людини [2].

При цьому провідною метою у сфері оборони проголошується збільшення потенціалу ЄС діяти автономно від НАТО у випадку необхідності, посилення його безпекових можливостей шляхом поглиблення взаємодії держав-членів щодо ефективного використання наявних ресурсів разом із збільшенням оборонних бюджетів.

Щодо змісту *Стратегічного компасу 2022 р.,* то в ньому міститься глибокий аналіз основних тенденцій розвитку сучасного світу, а також викликів та загроз для ЄС у ньому. Крім того, для покращення здатності захищати безпеку самого Союзу та його громадян виділяються чотири пріоритетні напрямками діяльності:

1. *Дії* - бути здатними діяти швидко і рішуче, коли вибухає криза, разом з партнерами якщо це можливо, і самотужки, коли це необхідно. З цією метою планується зробити наступне: посилити цивільні і військові місії та операції спільної політики безпеки та оборони, надавши їм більш потужні і гнучкі мандати, сприяючи швидкому і гнучкому процесу прийняття рішень і забезпечуючи більшу фінансову солідарність; розвивати потенціал швидкого розгортання ЄС, який дозволить швидко розгортати до 5000 військовослужбовців у несприятливих умовах для врегулювання різних типів криз; посилити структури командування і управління, зокрема, військове планування і проведення операцій, а також посилити готовність і співробітництво шляхом посилення військової мобільності і регулярного проведення навчань, зокрема, для спроможності швидкого розгортання [1].

2. *Безпека* - посилити здатність передбачати загрози, гарантувати безпечний доступ до стратегічних сфер і захищати своїх громадян. З цією метою необхідно: посилювати розвідувальні можливості, такі як Єдина система розвідки і аналізу ЄС (SIAC), для покращення ситуаційної обізнаності і стратегічного передбачення; створити гібридний інструментарій ЄС, який об'єднує різні інструменти для виявлення і реагування на широкий спектр гібридних загроз (спеціальний інструментарій для протидії іноземним інформаційним маніпуляціям і втручанням); продовжувати розвивати політику кіберзахисту ЄС, щоб бути краще підготовленими до кібератак і реагувати на них; посилити дії в морській, повітряній і космічній сферах, зокрема шляхом розширення Координованої морської присутності на інші регіони, а також шляхом розробки Космічної стратегії ЄС для безпеки і оборони [1].

3. *Інвестиції* – потрібно більше і якісніше інвестувати в потенціал та інноваційні технології, заповнювати стратегічні прогалини та зменшувати технологічну і промислову залежність. З цією метою передбачається: більше витрачати на оборону і вдосконалювати розвиток власних сил і засобів планування для кращого реагування на оперативні реалії і нові загрози та виклики; шукати рішення для розвитку необхідних стратегічних сил і засобів для місій і операцій, а також сил і засобів наступного покоління в усіх оперативних сферах, таких як високотехнологічні військово-морські платформи, майбутні бойові повітряні системи, космічні засоби і основні бойові танки; повною мірою використовувати Постійне структуроване співробітництво та Європейський оборонний фонд для спільного розвитку передових військових сил і засобів та інвестування в технологічні інновації в сфері оборони і створити новий Центр оборонних інновацій в рамках Європейського оборонного агентства [1].

4. *Партнерство* – повинні зміцнювати співпрацю з партнерами для подолання спільних загроз та викликів. З цією метою пропонується: посилювати стратегічне партнерство з НАТО і ООН через більш структуровані політичні діалоги, а також оперативне і тематичне співробітництво; посилювати нашу співпрацю з регіональними партнерами, в тому числі з ОБСЄ, АС та АСЕАН; посилювати співпрацю з такими країнами, як США, Норвегія, Канада, Велика Британія та Японія, які мають спільні цінності та інтереси; розвивати відносини з країнами Західних Балкан, східними і південними сусідами, країнами Африки, Азії та Латинської Америки; створити Форум партнерства ЄС з питань безпеки і оборони для більш тісної і ефективної роботи з партнерами над вирішенням спільних проблем [1].

Важливим кроком на шляху втілення в життя концепції стратегічної автономії ЄС стало створення Постійного структурованого співробітництва, PESCO (2017 р.) та Європейського оборонного фонду, EDF (2021 рік). PESCO передбачає збільшення координації між державами-членами ЄС у сфері проведення спільних операцій, розвитку оборонного потенціалу (наприклад, уніфікація виробництва певних видів озброєнь), а Європейський оборонний фонд призваний фінансувати дослідження у галузі оборони. Разом з тим, заслуговує на увагу план Президентки Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн «Переозброєння Європи» (ReArm Europe), який є комплексом пропозицій щодо використання всіх фінансових важелів, якими володіє ЄС, щоб допомогти країнам-членам швидко та істотно збільшити витрати на обороноздатність до 2030 року.

Суттєвою перешкодою на шляху реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС залишається дефіцит узгодженої позиції всіх країн-членів щодо стратегічного бачення ролі Євросоюзу в новій структурі міжнародних відносин та у забезпеченні глобальної безпеки, але це частково компенсується добровільністю участі окремих країн в певних ініціативах.

Враховуючи той факт, що переважна більшість країн-членів ЄС одночасно входять до складу НАТО, слід зазначити, що заходи на рівні ЄС, спрямовані на посилення обороноздатності та розвиток військово-промислових

можливостей країн-членів, не суперечать інтересам Альянсу, а навпаки, тут інтереси ЄС та НАТО співпадають.

Ідея стратегічної автономії передбачає зменшення залежності ЄС від ресурсів та можливостей НАТО, формування власних військових та командних структур, здатних самостійно проводити військові операції та швидко реагувати на загрози без погодження з командуванням Альянсу та іншими членами НАТО. Встановлення більш чіткого розподілу обов'язків між ЄС та НАТО та налагодження між ними ефективної взаємодії буде найоптимальнішим варіантом розвитку відносин у майбутньому, що буде сприяти формуванню стійкої архітектури європейської безпеки.

Таким чином, стратегічна автономія ЄС – це здатність діяти автономно, коли і де це необхідно, і з партнерами, де це можливо. Беручи до уваги багатовимірність концепції безпеки, слід відзначити, що станом на сьогодні питання стратегічної автономії ЄС, яке першочергово було пов'язано лише з питаннями оборони, тепер поширюється і на інші сфери як-то економіка, енергетика, торгівля, промислова політика тощо. В контексті цього, слід зазначити, якщо у політико-оборонній сфері стратегічна автономія ЄС пов'язана із здатністю самостійно відповідати на виклики та загрози, то у економічній та інших сферах мова іде про послаблення залежності від інших учасників світового співтовариства.

У глобалізованому світі, де тісно переплетені політичні, економічні, безпекові, енергетичні, технологічні та інші аспекти світової політики, жоден учасник міжнародних відносин, у тому числі і Європейський Союз, не зможе бути абсолютно самодостатнім у питанні реалізації своїх інтересів та забезпечення безпеки, але незважаючи на це, прагнення мати стратегічну автономію є об'єктивною необхідністю для суб'єкта, який пране зайняти гідне місце в сучасній системи міжнародних відносин.

Список використаних джерел:

1. A Strategic Compass for Security and Defence. For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. Council of the European Union (2022). URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
2. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy (2016). URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf (дата звернення: 19.12.2024).

Михайло ШАБАНОВ
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0001-9523-4058

ФЕНОМЕН ЛОКАЛЬНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ У ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: ВИКЛИКИ ТА СИСТЕМНІ ЗРУШЕННЯ

Сучасна політико – режимна проблематика в більшості акцентує дослідницьку увагу на національному рівні виникнення та розвитку політичних режимів. Така тенденція унеможливлює планомірне врахування та моніторинг змін у діяльності влади та створенні форматів політичної взаємодії – управління суто на локальному рівні із відповідним власним набором ознак та притаманних характеристик.

Ідея локального режиму нині виходить у практико – прикладну площину розуміння як тримати збалансованість та сталий розвиток місцевого самоврядування та потужних суб'єктів політичного, економічного, соціокультурного та суто громадського впливу у системі відносин, яка необхідна суспільству та не викликає суттєвих протиріч.

Локальний (місцевий) політичний режим, як дифузійне явище, потребує глибинної розробки та виокремлення щонайменш головних акторів та того системно – якісного функціоналу та системно – кількісного прояву, який їм притаманний.

Місцевий режим постає у лінії соціально – політичних та економічних інтеракцій, де зміщуються загальні виміри аналітики та аналітичної інтерпретації, які вже стали звичними у класичній політичній науці. Цей суттєвий аспект прямо вказує на необхідність прослідкувати які саме структурні зміни та трансформаційні деформації супроводжують локальні політичні режими у різних цивілізаційних ойкуменах, де часто діють діаметрально різні правила політичного співвідношення.

Об'єктом дослідження є феномен локального політичного режиму на сучасному етапі становлення та змін. *Предметом* дослідження є феномен локального політичного режиму у соціально – політичному вимірі трансформацій на сучасному етапі розвитку.

Метою дослідження є виокремлення та систематизація характерних рис та особливостей локального політичного режиму на етапі суспільно – політичної нестабільності.

Серед зарубіжних, зокрема американських дослідників локальних політичних режимів, передусім, необхідно виокремити Кларенса Стоуна із його класичною роботою «Міські політичні режими й управлінські можливості. Політекономічний підхід» [6]. Кларенс Стоун фактично започаткував та ввів до наукового виміру політичної науки системне сприйняття місцевих політичних та управлінських інтеракцій як зовсім окремого явища, яке наділене власною

логікою формування та розвитку. Часто така логіка може різко контрастувати із звичним сприйняттям влади та політичних режимів, із закономірними вже класичним уявленнями про, наприклад, демократичні або авторитарні форми відповідно [6].

Серед вітчизняних дослідників проблематики локальних політичних режимів можна виокремити таких як Я. Балановський, М. Горбатюк, Н. Хома, В. Яремчук, А. Ясінська, С. Янішевський, та ін. Цікавими є більш сучасні дослідницькі розвідки після початку повномасштабної російсько – української війни, зокрема мова йде про наукову статтю С. Рішко «Вплив повномасштабної російсько – української війни на функціонування локальних політичних режимів Києва, Одеси та Харкова», де наголошується на наступних аспектах: «Вплив фінансово-промислових груп поступово зменшується. За умов зменшення ресурсів великого місцевого бізнесу, зменшення власних бюджетних ресурсів громад і великих потреб у повоєнній відбудові локальні режими просто змушені налагоджувати все більше і більше контактів з міжнародними фондами, створювати умови для залучення іноземних інвестицій. Для цього буде велика потреба в оновленні стратегічних документів розвитку міст вже від 2027 року» [4, с. 297].

Автор додає, що «найбільші суспільно-політичні зміни відбулись в Одесі і Харкові. Особливо це стосується бачення майбутнього розвитку, євроатлантичної інтеграції, хоч за останній рік підтримка цих намірів падає. Цей фактор потрібно враховувати вже зараз, адже не можна допустити розколів по вже старих суспільно – політичних поділах» [4, с. 297].

Локальний (місцевий) політичний режим – це система управлінсько-політичних відносин та відповідного політико – культурного оформлення на місцевому рівні. Чіткої грані у дослідницьких та аналітичних розвідках щодо відокремлення суто локальних та регіональних політичних режимів де – факто не існує. Обидва різновиди уявляють собою скоріш частини одного монолітного феномену у конструкті зарубіжних та вітчизняних політичних дослідників. Певним чином, суттєвий акцент саме на ролі міста як своєрідного «плавильного тигля» соціально – політичних відносин, однак, в більшості, присутній, із значним нахилом в бік великих сучасних міст зі своєю власною історією та шляхом розбудови на тлі часто специфічних (особливих) умов. Великі міста та локальні режими, які в них формуються є об’єктом масштабних трансформацій на різних етапах історичного часу.

На сучасному етапі фактично локальний політичний режим трансформується як система соціально – політичних інтеракцій, економічний та цивілізаційний центр із значним потенціалом кваліфікованої робочої сили. Інноваційність у вимірі сучасного міста – це можливість впливати на місцеву владу через нові канали інформаційного обміну.

Специфічність та, навіть, певна соціально – культурна «екзотичність» міста стає визначальним та детермінуючим чинником виокремлення його та подальшого розгляду як такого, що наділене своїм особливим відношенням до влади, своєрідним політико – культурним кліматом, громадянським суспільством, яке має власні унікальні риси тощо. Унікальність фактично

створює умови для наукової зацікавленості та формування аналітичних моделей на основі такого наукового інтересу та практичного виміру «дослідницького туризму» з елементами застосування польових розвідок, включенного спостереження та інших методів та алгоритмів отримання інформації щодо поточного наявного стану об'єкту аналізу.

Однак не зважаючи на виокремлення саме такого особливого аналітичного підходу до феномену місцевих політичних режимів, та щонайменш подальших розвідок у подібному ключі, необхідно зазначити, що головна авторська позиція на якій наголошуємо – це наявність локальних політичних режимів на різних рівнях організації влади в містах різних за кількісним складом населення та культурним бекграундом відповідно. В Україні саме політика децентралізації та її пролонгування навіть під час повномасштабної війни формує необхідні умови для трансформації локальних режимів та їх стійкого посилення через економічні та соціально – політичні впливи уряду [3].

Висновки. Феномен локального політичного режиму – це безумовно важливий напрямок сучасних наукових досліджень в рамках політичної науки та у міждисциплінарному вимірі. Даний феномен у аналітичному сенсі не є одномірним. Можна виокремлювати рівень дослідження соціально – політичної взаємодії у трикутнику «державна влада – органи місцевого самоврядування – політичні партії та громадський сектор».

Водночас, не менш перспективним є напрямок взаємовідносин влади на локальному рівні та комерційних структур, які визначають й детермінують власні запити до носіїв управлінських повноважень. Важливим завданням у цьому сенсі стає утримання балансу між суб'єктами важливих економічних інвестицій на локальному рівні та соціально – політичною, а також загальною громадською позицією щодо виконання у стратегічному та тактичному планах. На сучасному етапі локальний (місцевий) політичний режим є не менш динамічним, ніж режим на національному рівні. Однак, динаміку місцевих політичних режимів через особливості укоріненості та пролонгування соціально-політичних інтеракцій важче відслідкувати більш традиційними методиками.

Насамперед, класичний вимір моніторингу режиму за лінією взаємовідносини «влади та опозиції» не спрацьовують через наявну суттєву розмитість на локальному рівні поняття «опозиційність» та багатократні перетини інтеракційних взаємовідносин у політичному та економічному вимірах. Для обох векторів і влади, і опозиції на локальному рівні важливішим завданням є реальна збалансованість задля соціально – економічних цілей. Вони можуть навіть не приховувати цього факту, а також виміру комерційної спільної зацікавленості.

Локальний політичний режим сьогодні – це необхідність враховувати наявність та діяльність суто місцевих політичних партій та громадських організацій, які створені у місті та заради реалізації виключно внутрішніх потреб громади. В країнах із значним рівнем децентралізації влади така соціально – політична реальність «конкурує» із загальнонаціональним

порядком денним. Згадуючи місцеві політичні сили, до прикладу необхідно зауважити, що вони сприяють трансформації локальних політичних режимів у відповідності із позиціями власної «внутрішньої ідеології».

Оскільки сприйняття більшістю населення відбувається саме крізь призму не суто політичного виміру, а соціально – економічних звершень та стійкого балансу, особливо якщо цього можна досягнути у досить кризові моменти.

На сучасному етапі при поточній аналітиці локальних політичних режимів України необхідно чітко виділяти важливі чинники впливу на них, мова йде як про великі міста – обласні центри, так і про міста районного значення. Перш за все, деструктивний вплив повномасштабної війни, руйнації та значну міграцію, як внутрішню, так і зовнішню. Цей чинник суттєво послаблюю потенціал більшості українських міст та містечок, формуючи умови дефіциту професійних кадрів у досить різних сферах. Відповідно. даний факт має вплив на соціально-політичний вимір, де відповідальність та залученість політичних та громадських сил до вирішення цілого спектру проблем фактично визначає їх суб'єктність на майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни (2023) / за ред. О. Рафальського та О. Майбороди. Київ: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 672 с.
2. Балановський, Я. М. (2009) Теоретико-методологічний потенціал концепції міських політичних коаліцій (режимів). *Вісник Дніпропетровського університету. Політологія.* № 19. С. 268–274.
3. Денис Шмигаль: У 2023 році продовжиться реформа децентралізації, державного управління та управління держвласністю. URL : https://www.decentralization.ua/news/15973?page=218
4. Рішко, С. (2024) Вплив повномасштабної російсько – української війни на фукціонування локальних політичних режимів Києва, Одеси та Харкова. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії.* Вип. 56. С. 287–299
5. Рішко, С. (2024) Трансформація локальних політичних режимів в Україні після російсько-української війни: основні гіпотези. Теоретичні та практичні аспекти політичного розвитку в Україні і світі в умовах повномасштабної російсько-української війни : зб. статей і тез. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. С. 190–197.
6. Stone, C. (1993) Urban Regimes and the Capacity to Govern : A Political Economy Approach. *Journal of Urban Affairs*. Volume 15. № 1. P. 1–28.

Михайло СІЗОКРИЛОВ
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: кандидат політичних наук,
доцент Н .І. Кадук
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0008-9135-3800

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ В КРАЇНАХ АСОЦІЙОВАНОГО ТРІО ЯК СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На порядку денному держав, які поставили собі в якості основної зовнішньополітичної мети вступ до Європейського Союзу, є виконання певного списку вимог, які є необхідними для кожної країни на її євроінтеграційному шляху задля отримання успішного результату. Цими певними обов'язковими для виконання правилами є, так звані, Копенгагенські критерії, що були ухвалені у червні 1993 року на саміті Європейської ради у столиці Данії [3].

Однією з засад Копенгагенських критеріїв, поряд з вимогою щодо побудови в державі стійкої ринкової економіки, є ще політичні критерії, в основі яких лежить наявність стабільно працюючого демократичного політичного режиму з чіткою системою розподілу повноважень між різними гілками влади та органами державного управління, ефективним механізмом стримувань і противаг в основі політичної системи, незалежною судовою та правоохоронною системами, верховенством права у державі, розвиненим інститутом місцевого самоврядування та захистом прав національних меншин [3].

Попри формальне бажання багатьох держав, як сьогодні, так і в історичній ретроспективі, отримати членство в ЄС задля зростання економіки і добробуту своїх громадян, невиконання Копенгагенських критерії може бути основною причиною відсутності прогресу на перемовинах щодо вступу до ЄС та тим фактором, який у деяких випадках, навіть, може призвести до заморожування перемовин про членство з ЄС з цією конкретною державою.

Туреччина за часів спочатку прем'єрства, а потім президентства Р. Т. Ердогана, якраз і стикнулася із проблемою заморозки офіційних перемовин щодо вступу до Європейського Союзу через той відкат, який відбувся у сфері демократичного правління, що супроводжувався боротьбою з політичними опонентами і критиками президента Туреччини, погіршення ситуації зі свободою слова, контроль над медіапростором, наявність маніпуляцій з боку влади під час виборчого процесу, зміна форми правління з метою монополізації влади в руках Р. Т. Ердогана тощо.

Зі схожою проблемою, як у Туреччини, зараз стикається і Грузія, перемовини щодо вступу ЄС якої є тимчасово заблокованими через авторизацію влади та політичного режиму в країні, а також зближення, що відбувається у відносинах між Тбілісі та Москвою [4]. Євроінтеграційний поступ Грузії розпочався за часів президентства М. Саакашвілі, який в рамках

проведення своїх реформ де-факто реалізував економічну частину Копенгагенських критеріїв.

Однак за часи правління М. Саакашвілі у Грузії ситуація із впровадженням демократичних реформ ніяк не просувалась уперед, навпаки відбувався суттєвий регрес у сфері запровадження стандартів демократичного врядування, оскільки відбувалась боротьба влади із політичними опонентами тодішнього президента, достатньо багато критиків та невдоволених президентством М. Саакашвілі опинилися у в'язницях та мали неформальний статус політичних в'язнів, фіксувались численні фальсифікації та використання адміністративного ресурсі під час проведення виборів у Грузії та загалом існувала система централізації та монополізації влади на чолі з тодішнім президентом без наявного механізму стримувань і противаг між гілками влади [2].

Також незадовго до закінчення свого другого терміну на посаді президента, через наявність конституційного обмеження щодо переобрання на третій термін, М. Саакашвілі провів у Грузії політичну реформу із послабленням впливу президента та розширенням повноважень прем'єр-міністра. Це було зроблено тодішнім президентом Грузії із розрахунком на перемогу його партії «Єдиний національний рух» на парламентських виборах 2012 року та гіпотетичною можливістю самому пересісти у крісло очільника уряду та при тому все одно залишитися де-факто керівником держави тільки вже в іншому статусі.

Таку ж саму схему прагнув реалізувати другий президент України Л. Кучма під час свого другого терміну на посаді через його неможливість переобратися на третій термін внаслідок низького рейтингу, а також відсутності тієї кандидатури наступника, яка б його задовольняла. Але у тодішньому скликанні ВР України забракло конституційної більшості голосів для реалізації планів тодішнього українського президента [6].

Однак М. Саакашвілі та його партія «Єдиний національний рух» зазнали поразки як на парламентських виборах 2012 року, так і на президентських виборах 2013 року, що привело до влади опозиційну партію «Грузинська мрія» на чолі з бізнесменом Б. Іванішвілі, який вже на даний час не обіймає жодної керівної посади у системі державного управління, але залишається у ролі «сірого кардинала», який де-факто керує державою через підконтрольний йому уряд, парламент та правлячу політичну силу.

Спочатку, не дивлячись на наявність проблем із демократією у Грузії під час правління партії «Грузинська мрія», європейські лідери прагнули не діяти жорстко в цій ситуації, зупиняючи поступ цієї країни до ЄС, побоючись внаслідок цього отримати ще більше зближення між Тбілісі та Москвою, Грузії навіть був наданий статус кандидата на членство в ЄС попри усю наявність невиконання нею політичного блоку Копенгагенських критеріїв.

Однак, у підсумку, масштабна фальсифікація владою Грузії результатів парламентських виборів 2024 року з метою залишитися у керма держави, подальший розгін мирних протестних демонстрацій та репресії проти критиків і опонентів стали для лідерів ЄС тією точкою неповернення, після якої

переговори щодо членства Грузії в ЄС були тимчасово зупинені до стабілізації політичної ситуації в країні [4].

Схожі проблеми з виконанням політичних критеріїв на своєму євроінтеграційному шляху мала і Україна під час президентства Л. Кучми та В. Януковича, оскільки відбувався процес централізації влади в руках президента, боротьба з політичними опонентами та критиками, обмеження свободи слова та контроль над інформаційними простором, виборчий процес тоді в Україні відбувався із численними фальсифікаціями, використанням адміністративного ресурсу та підкупом виборців тощо [6].

За часи президентства В. Ющенка та після перемоги Революції Гідності у 2014 році разом із впровадженням усіх необхідних реформ в економічній сфері, в частині щодо боротьби з корупцією тощо, українська влада з того моменту працює над впровадженням механізмів забезпечення сталого демократичного правління в нашій державі, зокрема через ініціювання реформи децентралізації та розвитком системи місцевого самоврядування, численні спроби проведення судової реформи та забезпечення незалежності антикорупційних правоохоронних органів [5].

Численні проблеми із впровадженням демократичних реформ у Молдові відбувались ще у 1990-ті рр. під час економічної кризи та непопулярних економічних реформ. У 2000-ті роки під час президентства лідера молдовських комуністів В. Вороніна Молдова стикнулася із демократичним відкатом, який, у підсумку, закінчився революцією в кінці 2000-х рр. та приходо до влади коаліції проєвропейських партій.

Але через домінування в рамках нової коаліції олігарха В. Плахотнюка та його подальшу політику, що була направлена на авторизацію влади у Молдові, Кишинів розсварився із ЄС та європейськими державами та євроінтеграційний шлях Молдови фактично був заморожений. Однак після приходу до влади у 2020-2021 рр. М. Санду та її партії «Дія і солідарність» рух Молдови на вступ до ЄС різко активізувався, так само як і проведення реформ, що були необхідні для цього євроінтеграційного поступу Молдови, зокрема, і боротьбу з корупцією та впровадженням реальних дієвих механізмів демократичного врядування [1].

Однак, наразі євроінтеграційне майбутнє Молдови є невизначеним, оскільки у цьому році там мають відбутися парламентські вибори, на яких партія президентки М. Санду може втратити монобільшість у парламенті та буде не в змозі сформувати коаліцію та очолити уряд, а оскільки Молдова за своїм політичним устроєм є парламентською республікою, то ці вибори є вирішальними, особливо враховуючи доволі нелегке переобрання на другий термін, який М. Санду змогла собі забезпечити на президентських виборах 2024 року [1].

Наразі в Молдові спостерігається зростання популярності проросійських сил на чолі з екс-президентом І. Додоном та бізнесменом І. Шором, що підозрюється у масштабній корупційній схемі щодо крадіжки мільярду доларів США з банківської системи Молдови у 2015 році. Ці політичні партії прагнуть зупинити європейську інтеграцію їхньої країни. Також їхнє потенційне

майбутнє правління може характеризуватися таким же відкатом у сфері демократії, як зараз спостерігається у Грузії теж під час правління проросійської партії [1].

Виконання політичної частини Копенгагенських критеріїв є одним з найбільш важливих чинників на шляху тієї чи іншої держави до членства в Європейському Союзі. Оскільки сам проєкт єдиної Європи побудований на основі демократичного правління та верховенства права, отже і усі кандидати на членство в ЄС мають дотримуватися тих же самих принципів і стандартів, якщо прагнуть, у підсумку, приєднатися до лав єдиної європейської сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Довбиш, А. (2025) Вплив внутрішніх політичних процесів у Молдові на її європейську інтеграцію. *Foreign Policy Council «Ukrainian Prism»*. 2025. URL : https://prismua.org/wp-content/uploads/2025/04/Moldova-EU-Paper.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
2. Кошкіна, С. (2012) Грузинські уроки для України. *LB.ua*. 5 жовтня 2012. URL : https://lb.ua/news/2012/10/05/173412_gruzinskie_uroki_ukraini_.html (дата звернення: 19.12.2024).
3. Ливч, Д., Шаіпова, Ю., Костриба, О. (2023) Копенгагенські критерії: як визначити наближення України до членства в ЄС. *Європейська правда*. URL : https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/01/31/7155001/ (дата звернення: 19.12.2024).
4. Хевцуріані, А., Панченко, Ю. (2024) Євроінтеграція? Дякуємо, не треба! Влада Грузії змінює зовнішній курс і дає старт революції. *Європейська правда*. 29 листопада 2024. URL : https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/11/29/7199477/ (дата звернення: 19.12.2024).
5. Чимало викликів. Як в Україні просувається судова реформа. *hromadske*. 10 серпня 2023. URL : https://hromadske.ua/posts/chimalo-viklikiv-yak-v-ukrayini-prosuvayetsya-sudova-reforma (дата звернення: 19.12.2024).
6. Шурхало, Д. (2024) «Кучмізм» і його наслідки. 30 років тому Леонід Кучма прийшов до влади. *Радіо Свобода*. 10 липня 2024. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/33028465.html

Єгор СОЛТОВСЬКИЙ
здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)
Науковий керівник: кандидат політичних наук,
професор М. І. Ніколаєва
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0000-8266-2240

МІСЦЕВА ВЛАДА Й МІЖНАРОДНІ АКТОРИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ МІСТА: ДОСВІД ОДЕСИ

В умовах тривалого військового конфлікту роль місцевої влади в Україні була змушена трансформуватися від рутинних адміністративних функцій до забезпечення комплексного захисту міста, де важливою складовою виступає підтримка міжнародних партнерів. Тому дослідження механізмів взаємодії місцевої влади та міжнародних акторів є надзвичайно актуальним завданням.

Метою є визначення ключових міжнародних акторів, залучених до системи захисту міста Одеси в умовах широкомасштабної війни, а також дослідження їхніх ролей і форм взаємодії з місцевою владою. Ключовим завданням енергетичного захисту м. Одеси в умовах широкомасштабної агресії стало забезпечення безперервності електропостачання об’єктів критичної інфраструктури – лікарень, служб порятунку, водоканалів, укриттів тощо – що стало можливим завдяки масштабній підтримці міжнародних партнерів.

Проєкт енергетичної безпеки Агентства США з міжнародного розвитку (англ. USAID Energy Security Project – ESP) зосередився на передачі екстреної енергетичної допомоги, поставляючи генератори, мобільні котельні, аварійні ремонтні машини, обладнення для відновлення роботи комунальних підприємств [6]. Ця допомога мала важливе значення на початку війни і зробила суттєвий внесок в енергетичну стійкість міста.

Одночасно Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН, англ. United Nations Development Programme – UNDP) передала восени 2024 – навесні 2025 років у межах «Green Energy Recovery» чотири газопоршневі когенераційні установки, здатні покривати близько 45 % потреб Одеси в опаленні, водопостачанні та водовідведенні, із перспективою забезпечення загальної потужності 30 МВт [3].

Німецьке товариство міжнародного співробітництва (нім. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit – GIZ) доповнило цей підхід передачею транспортно-інженерного обладнання – мікроавтобусів, вантажних машин, комплектів для першої допомоги й IT-обладнення – та забезпечило місто сімома когенераційними модулями (150–630 кВт) в межах ініціативи «Зимова допомога» у березні 2025 року [2].

Роль місцевої влади в реалізації цих ініціатив полягала у визначенні пріоритетних об’єктів, сприянні отриманню дозволів, номінації бенефіціарів і інтеграції обладнання в регіональні мережі, що в сукупності з багаторівневим

підходом міжнародних партнерів – від екстреного мобільного резерву до довготривалих централізованих рішень – значно підвищило енергетичну стійкість Одеси та оперативність відновлення критичних сервісів під час обстрілів.

Гуманітарний захист Одеси в тісній співпраці з міжнародними партнерами зосереджується на комплексній соціальній підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та місцевого населення. Всесвітня продовольча програма (ВПП, англ. World Food Programme – WFP) забезпечує передачу продуктових наборів, цільових грошових виплат, долучається до шкільного харчування, охопивши майже 3 млн осіб і передавши понад 118 000 тонн продовольства й $170 млн грошової допомоги в 2024 році [9].

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН, англ. United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR) зосереджено на допомозі ВПО та постраждалим особам, надаючи цільові грошові трансфери, комплекти непродовольчих товарів, набори для екстреного ремонту житла, а також організовує юридичні й психологічні консультації через партнерські організації.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ, англ. United Nations Children's Fund – UNICEF) доповнює систему захисту наймолодшої категорії населення. У межах фонду реалізуються зусилля із вакцинації дітей, адаптації закладів освіти під безпечне середовище, забезпечення дітей питною водою й психологічною підтримкою, а також передачу закладам первинної ланки необхідних медичних наборів й обладнання.

Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ, англ. International Committee of the Red Cross – ICRC) акцентує зусилля на постачанні продуктових і гігієнічних наборів, будівельних матеріалів для укриттів, грошовій допомозі. ICRC забезпечує первинну й невідкладну медичну допомогу, доставляє медикаменти й обладнання до медзакладів.

Централізовану координацію ініціатив здійснює Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН, англ. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – OCHA), яке формує відповідні кластери допомоги, здійснює оцінку потреб, мобілізацію фінансування та моніторинг усіх програм, забезпечуючи цілісність гуманітарної відповіді.

Місцева влада Одеси відіграє ключову роль у координації гуманітарної допомоги, забезпечуючи формування реєстрів ВПО, проведення соціальних оцінок, логістичну підтримку та організацію пунктів видачі. Вона бере участь у міжкластерних комітетах OCHA, адаптуючи технічні завдання до локального контексту, й інформує населення про доступні сервіси. Така взаємодія з міжнародними партнерами підвищує ефективність гуманітарного захисту та зміцнює стійкість міста.

Для підсилення управлінської спроможності в умовах війни 24 червня 2022 року Одеса приєдналася до програми USAID «Governance and Local Accountability» (HOVERLA), яка передбачає зміцнення інституцій місцевого самоврядування, імплементацію реформ та підвищення якості публічних і соціальних послуг [5]. У відповідь на воєнні виклики HOVERLA доповнила

свої пріоритети кризовим плануванням, забезпеченням безперервності життєво-важливих послуг і розвитком міжмуніципальної співпраці, а також постачанням засобів екстреної допомоги.

16 серпня 2024 року в межах цієї ініціативи презентовано аналітичний портал Одещини – геопросторову платформу, що містить дашборди адміністративного поділу, дорожньої мережі, покриття стільникового зв'язку, соціальної інфраструктури тощо [1]. Створений аналітичний інструмент має на меті допомогу в оптимізації логістики, моделюванні розвитку громад і обґрунтуванні управлінських рішень. Долучення Одеси до HOVERLA засвідчує, що ефективний комплексний захист міста в умовах війни неможливий без високого рівня організаційної та процедурної резильєнтності місцевої влади.

Із початком повномасштабної війни Одеса ініціювала внесення свого історичного центру до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (англ. UNESCO — United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), що перебуває під загрозою. Метою цього рішення було визнання виняткової світової цінності історичного центру Одеси, привернення світової спільноти до поточної ситуації в місті та активізації міжнародно-правових механізмів захисту об'єктів UNESCO.

За ініціативою міського голови Геннадія Труханова було створено міжнародну робочу групу, яка підготувала номінаційну заяву, а 25 січня 2023 р. історичний центр Одеси офіційно визнано об'єктом Всесвітньої спадщини та включено до списку таких, що перебувають під загрозою [7]. Попри ці зусилля, історичний центр Одеси неодноразово зазнавав атаки з боку Росії: станом на квітень 2025 року зафіксовано п'ятдесят сім постраждалих об'єктів [8]. Натомість, це дозволило залучити технічну та фінансову допомогу з боку UNESCO та її партнерів для відновлення та захисту об'єктів культурної спадщини. Не зважаючи на те, що ефективність міжнародно-правових інструментів для захисту об'єктів культурної спадщини виявилася обмеженою, вони заклали основу для можливого майбутнього міжнародного судового переслідування Росії за порушення конвенційних зобов'язань.

Ще одним напрямом захисту міста стала парадипломатія: Одеса має встановлені зв'язки з двадцяти двома містами-побратимами та п'ятнадцятьома містами-партнерами. Проте з 2022 року практичну матеріальну допомогу надали лише шість побратимів (Йокогама, Генуя, Марсель, Регенсбург, Констанца, Стамбул) та одне місто-партнер – Клайпеда (Литва), які передали машини швидкої допомоги, комунальне обладнання та техніку, медичне устаткування, гуманітарні вантажі, генератори та інші засоби допомоги.

Особливу увагу заслуговує підтримка Йокогами, яка уклала меморандуми про технічну допомогу й медичне співробітництво та, разом із UNDP, долучилася до відновлення трьох корпусів дитячого садка № 141 у зоні охорони UNESCO [4].

Попри широку мережу побратимських і партнерських зв'язків, обмежені обсяги матеріальної підтримки з боку більшості партнерів не забезпечили Одесі достатніх мобілізаційних ресурсів для оперативного реагування на системні

загрози, що вимагає від місцевої влади активізувати дипломатичні й виконавчі зусилля задля перетворення деклараційних домовленостей у конкретні проєкти безпеки та життєздатності міста.

Висновки. Міжнародні актори стали невід'ємним елементом системи захисту Одеси в умовах війни, забезпечуючи критично важливі ресурси та експертизу в енергетичній, гуманітарній, політичній та управлінській сферах. У контексті співпраці з розглянутими міжнародними партнерами місцева влада Одеси реалізує взаємодію за допомогою трьох комплементарних моделей співпраці.

Top-Down модель забезпечує масштабні енергетичні й гуманітарні програми (USAID ESP, UNDP, GIZ, HOVERLA) через рамкові угоди на національному рівні, подальшу децентралізацію ресурсів через субгранти та імплементаційні контракти і оперативну реалізацію в регіональних координаційних штабах.

Bottom-Up механізм стартував із ініціатив місцевої влади — підготовки номінаційної заявки на включення історичного центру Одеси до списку UNESCO, яка була формалізована на національному рівні. Надалі співпраця між місцевою владою та UNESCO відбувається за встановленими процедурами, зокрема через координацію польових інспекцій та реалізацію аварійно-відновлювальних робіт за грантові кошти.

Peer-to-peer парадипломатія дозволяє Одесі й міжнародним акторам укладати двосторонні меморандуми, формувати спільні комісії та визначати обсяги співфінансування, логістику й звітність без центрального втручання.

Поєднання цих моделей забезпечує швидкий доступ до ресурсів і технологій, адаптацію міжнародних рішень до місцевих потреб, прозору логістику з чітким розподілом відповідальності та активну роль місцевої влади у взаємодії з міжнародними партнерами. Подальші дослідження мають зосередитися на оцінці їхньої ефективності та довгострокового впливу в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація в Україні. (16.08.2024). Одеська область презентувала аналітичний портал на базі HOVERLA [Новина]. Decentralization in Ukraine. URL: https://www.decentralization.ua/news/18504 (дата звернення 05.05.2025)
2. Одеська міська рада. (05.07.2024,). Одеса приєдналася до програми «ReWarm» від GIZ з реформування теплопостачання [Новина]. OMR.gov.ua. URL: https://omr.gov.ua/ua/news/240879 (дата звернення 05.05.2025)
3. Програма розвитку ООН в Україні (UNDP Ukraine). (10.09.2024). Японія та ПРООН нададуть критично важливе енергетичне обладнання для міст України [Прес-реліз]. UNDP Ukraine. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/yaponiya-ta-proon-nadadut-krytychno-vazhlyve-enerhetychne-obladnannya-dlya-mist-ukrayiny (дата звернення 05.05.2025)

4. Програма розвитку ООН в Україні (UNDP Ukraine). (12.112024). UNDP та японське місто Йокогама розпочали співпрацю для відновлення соціальної інфраструктури в Одесі. UNDP Ukraine. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/undp-ta-yaponske-misto-yokohama-rozpochaly-spivpratsyu-zadlya-vidnovlennya-sotsialnoyi-infrastruktury-v-odesi (дата звернення 05.05.2025)
5. Проєкт USAID «Governance and Local Accountability» (HOVERLA). (24.06.2022). Одеська область приєдналася до програми HOVERLA. Decentralization in Ukraine. URL: https://decentralization.ua/en/news/15135?page=37 (дата звернення 05.05.2025)
6. EnergySecurityUA. (20.10.2022). From the beginning of Russia's full-scale activity. [LinkedIn-пост]. LinkedIn. URL: https://www.linkedin.com/posts/energysecurityua_from-the-beginning-of-russias-full-scale-activity-7166074361114681344-fIIV/ (дата звернення 05.05.2025)
7. UNESCO World Heritage Centre. (25.01.2023). Odesa inscribed on UNESCO's World Heritage List in the face of threats of destruction. UNESCO. URL: https://whc.unesco.org/en/news/2518 (дата звернення 05.05.2025)
8. UNESCO. (2025, 16 квітня). Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. UNESCO. URL: https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco (дата звернення 05.05.2025)
9. World Food Programme. (2024). Annual Country Report – Ukraine 2024. WFP. URL: https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000165369/download/ (дата звернення 05.05.2025)

Артем ДЖЕРІПА
здобувач третього рівня освіти (PhD).
Науковий керівник: доктор політичних наук,
професор Ю. В. Узун
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0007-8626-3643

«ПРОСТОРОВА РЕВОЛЮЦІЯ» І РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ВИТОКИ ТА НАСЛІДКИ

«Просторова революція» – розворот у теоретико-методологічних підходах, що відбувся у соціальних науках у 1960-х роках. Щонайперше, він відбувся у річищі постмодерну й ґрунтується на відмові від «методологічного націоналізму» – тобто сприйнятті держави як базової територіально-політичної одиниці та основного актора як внутрішньої, так і міжнародної політики, який був основоположним у добі модерну з її Вестфальською системою. Відтак, у межах цієї революції відбувається деієрархізація територіально-політичних одиниць – і перехід до мережевих моделей взаємин у складних політичних

системах та на міжнародній арені. На практиці це призводить до зменшення ролі національної держави й до фактичної реконструкції системи, де базовою територіально-політичною одиницею стають регіони (відповідно, ґрунтовним для розуміння нової ситуації стає процес регіоналізації) [6; 8].

Разом із тим, відбувається перехід на нижчий рівень одиниць – актуалізуються поняття «місце», «територія», «простір» тощо. Окремо слід зважити на процесах, пов’язаних з глобалізацією та появою нового політико-інформаційного простору. Відтак, відбувається і детериторіалізація політичного процесу, котра, наприклад, яскраво видна у політиках різних держав стосовно діаспор. Чільне місце в контексті «просторової революції» займає і поняття гетеротопії – простору у просторі, що функціонує за окремими правилами. Загалом, слід наголосити на тому, що цей поворот у соціальних науках відображається й у політичних стратегіях різнорівневих акторів: міжнародних організацій (ООН, Європейський Союз), держав, регіонів, локалітетів тощо. У тому числі, йдеться про стратегії реформи децентралізації [6; 7; 8].

У контексті української реформи децентралізації, що розпочалась у 2014 році і безпосередньо пов’язана з процесом вступу України до Європейського Союзу, слід зауважити на двох основоположних документах, які передували цьому процесу: Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року Ради Європи, ратифікована Україною у 1997-му, а також на Законі про місцеве самоврядування в Україні того ж року [1; 2].

Одним з основних у Хартії є принцип субсидіарності, який передбачає те, що питання мають розв'язуватися на рівнях, де вони виникають – тобто передання відповідних повноважень, їх делегування з центру на місця, а відтак – адміністративна оптимізація та підвищення ефективності взаємодії громадянина з владними інститутами. Йдеться про просування деволюції – вид децентралізації, який розширює повноваження регіональних органів влади та їхнє представництво на державному рівні, а також збільшує участь громадян у прийнятті рішень. Цей процес базується на ідеї «дозволено все, що не заборонено», характерний для Англо-саксонського світу. Згідно з документом, актори місцевого самоврядування здатні вирішувати будь-яке питання, не виключене зі сфери їх компетенції [1].

Іншими аспектами, які відображають вплив «просторової революції» на Хартію є те, як документ трактує саме поняття місцевого самоврядування – право і спроможність місцевих органів влади згідно з законом провадити регулювання та керування значною частиною справ під власну відповідальність та в інтересах жителів спільноти. Слід також наголосити, що виняткові та повні повноваження місцевої влади не можуть скасовуватися або обмежуватися центральними або регіональними органами, якщо це не передбачене законом, говорить документ [1].

Окремо Хартія обстоює і фінансову самостійність та спроможність органів місцевого самоврядування. Не відділяючи їх від загальнонаціональної економічної системи, в тексті обстоюється право місцевих акторів на адекватні фінансові ресурси, котрими можна розпоряджатися у межах власних повноважень. Зокрема, висувається принцип, згідно з яким принаймні частину з

цих ресурсів локальні актори повинні отримувати від місцевих податків та зборів [1].

Попри те, що Хартія не виключає місцеве самоврядування з загальнонаціональної системи, про що наголошується у документі, але водночас воно обстоює деволюційні принципи та де факто сприяє процесам, котрі аналізуються у межах «просторової революції» [1].

У контексті українського закону про місцеве самоврядування слід акцентувати, що він значною мірою ґрунтується на Хартії. Так, визначення місцевого самоврядування у документі значним ступенем дублює дефініцію з міжнародного документа: йдеться про гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади (у цьому контексті – йдеться про мешканців, а не про територіально-політичну одиницю) самостійно або під відповідальність інституцій місцевої влади розв'язувати питання місцевого значення у межах Основного Закону (Конституції) та інших законів України. Як і в Хартії, профільний закон надає гарантії держави щодо права місцевого самоврядування. Тут слід зважити й на те, що обидва документи як відображають тенденції «просторової революції», так і відображають більш консервативні тенденції. Так, де факто, самоврядування в обох випадках делегується «згори», а не конституюється «знизу», але водночас передбачаються й риси, притаманні «просторовій революції», а саме аспекту деволюції [2].

У цьому відношенні слід одразу наголосити на першій і чи не найголовнішій проблемі українського процесу децентралізації – розрив між юридичним та фактичним станом справ, а також відсутністю напрацьованої нормативно-правової бази, що дозволяла процесу реалізовуватися повною мірою. Наприклад, профільний закон передбачає різні форми народовладдя, у тому числі референдуми. На практиці ж референдуми лишаються неврегульованими, хоча з точки зору деволюції та ідеї максимального залучення громадян до процесу прийняття рішень – мали б бути включені до українського законодавства [2; 9].

Також слід зауважити на деполітизованому змісті українських органів місцевого самоврядування та відсутності легіслатури – тобто права законодавчої ініціативи. Де факто, ці інституції виконують виняткова репрезентативні та виконавчі функції, що також є підтвердженням консервативних тенденцій на противагу «просторовій революції», яка б передбачала навпаки політизацію таких одиниць й збільшення їхньої функціональності [2; 9].

Іншою проблемою децентралізації в Україні є стан процесу модернізації та розбудови інститутів національної держави. У цьому відношенні можна говорити про те, що в Україні на момент початку впровадження реформи децентралізації та її реалізації цей процес не завершився до кінця. Відповідно, поточну ситуацію можна інтерпретувати як конфлікт не до кінця сформованої модерної парадигми функціонування центральної влади («методологічний націоналізм») проти постмодерної парадигми («просторова революція») [5].

Своєю чергою, цей конфлікт відбивається на тому, що в умовах шляху вступу до ЄС, відбувається з одного боку декларація шляху до деволюції та створення нових функціональних самодостатніх одиниць, з іншого – саботування цього процесу за відсутності необхідної нормативно-правової бази (як було зазначено вище із референдумами), або ж імітація таких процесів. Яскравим прикладом є оптимізація районів в Україні у 2019-2020 роках, де за першочерговими проєктами планувалось, фактично, вдатися до джеррімендерінгу, розділивши території компактного проживання національних меншин та приєднавши частини з них до великих агломерацій (Одеська та Закарпатська області). Зіткнувшись зі спротивом з боку «материнських країн» Угорщини та Болгарії, врешті-решт Україні довелось змінити проєкти оптимізації районів з урахуванням специфіки національного складу цих територій. Тут слід зазначити, що в цьому випадку вищезазначені країни ЄС також демонструють наслідки «просторової революції», коли використовують діаспори та втручаються у регіональну політику іншої держави (прояв вищезгаданої детериторіалізації та поліцентричності) [8; 9].

Питання функціональних територій в українській специфіці відображається у понятті спроможності територіальних громад. Під цим мається на увазі можливість встановлення відповідного надання послуг, зокрема в освітній, культурній, медичній, соціального захисту та інших сферах. За методикою уряду, для цього враховуються кадрові, інфраструктурні, фінансові, демографічні, географічні та інші аспекти. Також важливим нововведенням є можливість не тільки до добровільного об'єднання територіальних громад у межах укрупнення, але й до фінансування спільних проєктів, програм, утримання об'єктів декількома ОТГ. У цьому ж відношенні з позитивних аспектів є партиципаторні бюджети громад, що також є реалізацією принципу деволюції. Водночас в усіх цих випадках необхідно зважати на проблеми з реалізацією таких нововведень через фактичний стан справ з низькою ресурсною забезпеченістю від чверті до третини ОТГ в Україні в останні роки та їх залежністю від дотацій з центрального бюджету [3; 4].

В цілому, «просторова революція» знайшла відображення як в нормативно-правових документах, так і політичній практиці в умовах децентралізації в Україні, щонайбільше у процесі деволюції на шляху до вступу до ЄС. Водночас вона стикається з протидією у вигляді консервативної тенденції до централізації в умовах не до кінця сформованих інститутів національної держави. Загалом, можна частково казати про імітаційність та саботаж у відповідних реформах, але також слід зважити на позитивних аспектах, котрі в перспективі можуть стати підґрунтям до реальних змін.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. Верховна Рада України. (2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 19.12.2024).

2. Закон про місцеве самоврядування в Україні. Верховна Рада України. (2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text (дата звернення: 19.12.2024).
3. Казюк, Я., Венцель, В., Герасимчук, І. (2025) Порівняльний аналіз фінансової спроможності територіальних громад (на основі показників 2021 та 2023 р.). Центр політико-правових реформ. URL: https://pravo.org.ua/blogs/porivnyalnyj-analiz-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-na-osnovi-pokaznykiv-2021-ta-2023-rokiv/ (дата звернення: 19.12.2024).
4. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2024 року. Децентралізація. 2025. URL: https://decentralization.gov.ua/news/19455(дата звернення: 19.12.2024).
5. Паламарчук, М. О. (2014) Виклики модернізації в Україні: політичні аспекти : монографія / М. Паламарчук ; за ред. О. Литвиненка. К. : НІСД.
6. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Хоми Н. Львів : «Новий Світ 2000», 2014. 779 с.
7. Скалацька, О.В. (2016) Перформативний аспект концепту «гетеротопія». *Вісник Черкаського університету.* № 1. С. 53–59.
8. Узун, Ю.В. (2021) Привласнення простору: організація взаємодії в складних політичних системах : монографія. Одеса: Фенікс, 378 с.
9. Koch, S., Uzun, Yu. (2020) Decentralization vs Centralization: Scenarios of Regional Development of Ukraine in the Context of Internal Stability Establishment Przegląd Strategiczny. № 13. С. 243–262.

Андрій БАХМЕТЬЄВ
доктор філософії за спеціальністю «політологія», старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-8509-0003

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

На тлі повномасштабної війни в Україні, що триває з 2022 року, питання відновлення демократичних процедур набуває все більшого значення. Серед них особливу увагу привертає організація виборчих процесів, зокрема – місцевих виборчих кампаній. У контексті масштабних руйнувань інфраструктури, тимчасової окупації частини територій, внутрішнього переміщення мільйонів громадян та їхньої еміграції за кордон, постає виклик: як забезпечити прозорі, інклюзивні та безпечні вибори в умовах відновлення державності та місцевого самоврядування. Уже сьогодні політики, аналітики, представники громадянського суспільства та міжнародні партнери

обговорюють механізми організації виборів у повоєнний період. Очевидно, що підготовка до них не може відкладатися до моменту завершення бойових дій. Мова йде про довгострокове планування, розробку нових процедур та адаптацію правової бази до реалій повоєнного відновлення.

Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення демократичного оновлення місцевої влади в умовах повоєнної відбудови, з урахуванням масштабних переміщень населення, зруйнованої інфраструктури та потреби в адаптації виборчого процесу до нових реалій. Проведення місцевих виборчих кампаній стане ключовим етапом у зміцненні легітимності влади та відновленні громадської довіри в постконфліктний період.

Серед ключових викликів, які нині постають перед науковцями та представниками влади у контексті підготовки до майбутніх виборів, особливу увагу слід приділити визначенню чинників, що впливають на формування електоральної поведінки. Це необхідно для запобігання комплексним проблемам у ході виборчих кампаній, зокрема: розумінню післявоєнних настроїв виборців, аналізу характеру нових політичних лідерів і рухів, а також оновлення платформ вже відомих політичних сил — як популярних, так і таких, що втратили підтримку.

Окремим викликом стане організація виборчого процесу: відновлення роботи виборчих дільниць, актуалізація виборчих списків, забезпечення технічної та фізичної безпеки учасників виборів. Питання безпеки залишатиметься надзвичайно актуальним не лише в разі проведення виборів під час війни, але й після її завершення, оскільки в країні можуть залишатися представники проросійських політичних інтересів або електорат, налаштований на дестабілізацію виборчого процесу.

Найскладнішим напрямом, без сумніву, стане організація виборів на деокупованих територіях, зокрема в Криму та в частинах Донецької і Луганської областей [3]. З огляду на складну безпекову ситуацію та високий рівень проросійських настроїв, у цих регіонах планується запровадити виборчий мораторій до 2030 року. Проведення виборів у таких умовах несе ризик як саботажу процесу, так і обрання кандидатів із відверто антиукраїнською позицією, що потенційно може спричинити нову хвилю дестабілізації в майбутньому.

Проведення виборчих кампаній на територіях, що перебували в тимчасовій окупації, стане серйозним викликом для чинної влади. Існує два потенційні шляхи вирішення цієї проблеми. Перший – запровадження виборчого мораторію на цих територіях до моменту, коли значно зросте частка населення з проукраїнськими поглядами, з’явиться чіткий запит громади на взаємодію з центральною владою, а також сформується потреба в проведенні виборів як способу представлення інтересів відповідних громад.

Втім, введення мораторію може мати й зворотний ефект – спровокувати загострення соціально-політичної ситуації в регіонах, де він буде чинним [2]. Питання формування ефективного діалогу з населенням тимчасово окупованих територій порушувалося ще до початку повномасштабного вторгнення. Досі

залишається актуальним: як говорити з тими, хто зберігає проросійські погляди, але прагне залишитися громадянином України.

З такими громадянами необхідно вибудовувати діалог і проводити політику реінтеграції, яка передбачає поступове включення людей із проросійським досвідом у єдине українське громадянське суспільство. Неправильно реалізована політика реінтеграції може не лише посилити відчуження, а й стати підґрунтям для зростання проросійських настроїв у майбутньому, що, своєю чергою, створюватиме загрози політичній стабільності держави [3].

Ще більш складним постане питання організації виборів у містах та регіонах, що зазнали масштабних руйнувань внаслідок російської агресії або були повністю знищені. Із завершенням війни частина громадян, що перебували за кордоном, повертатиметься до своїх населених пунктів, багато з яких можуть бути непридатними для життя через руйнування або значні пошкодження. За таких умов забезпечити повноцінне проведення виборів буде надзвичайно складно через відсутність базової інфраструктури. Водночас, позбавлення мешканців цих регіонів права голосу суперечитиме Конституції України, що гарантує рівне виборче право кожному громадянину. У таких умовах одним із найбільш реалістичних та ефективних рішень є впровадження мобільних виборчих дільниць або виїзних виборчих комісій, які дозволять громадянам реалізувати своє виборче право незалежно від фізичного стану їхнього місця проживання [1].

Одним із потенційних рішень для забезпечення голосування як за кордоном, так і в населених пунктах України, де неможливе функціонування традиційних виборчих дільниць, може стати впровадження онлайн-голосування. Зокрема, ще у березні 2020 року Міністерство цифрової трансформації України запропонувало ідею використання застосунку «Дія» для проведення виборів. Незважаючи на численні ризики та загрози, які були розглянуті у попередньому розділі, поступове розв’язання цих проблем дозволить зробити процес голосування більш доступним, прозорим і репрезентативним, а також зменшити фінансове навантаження на державний бюджет у період, коли одночасно відбуватиметься відбудова країни та реформування політичної системи.

Одним із ключових викликів у цьому контексті залишається необхідність внесення змін до виборчого кодексу та вдосконалення виборчої системи. Тривалий час ці питання перебували в полі маніпуляцій з боку правлячих політичних еліт, які прагнули адаптувати законодавство під власні інтереси, створюючи сприятливі умови для переобрання. У таких умовах надзвичайно важливо забезпечити консолідацію політичних партій, громадських рухів та експертного середовища для розробки такої виборчої моделі, яка б максимально точно відображала волевиявлення та інтереси всього українського народу.

Міжнародна федерація виборчих систем ще в 2023 році оприлюднила дорожню мапу виборчих реформ для України [4], де в першу чергу говориться про важливість консолідації громадського сектору та його активне залучення до

процесу реформування виборчої системи; провести реформу виборчого законодавства з урахуванням висновків Венеціанської комісії [5], прозорість в питанні фінансування виборчих кампаній та гарантування безпеки усім учасникам виборчого процесу. Вже сьогодні потрібно актуалізовувати питання вибору найбільш оптимальної виборчої системи для місцевих виборів, де від вибору виборчої системи залежить питання повноти представлення інтересів громади.

Підсумовуючи викладене, варто акцентувати увагу на кількох ключових аспектах. Уже сьогодні, в умовах війни, перед державними інституціями постають численні виклики, пов'язані з організацією виборчих кампаній різних рівнів. Особливо гостро ця проблема проявляється не лише в контексті адаптації виборчих процесів до повоєнних реалій, а й у необхідності глибокого реформування всієї системи управління виборчим процесом на загальнодержавному рівні. Це зумовлено низкою факторів: застарілими та неточними даними про чисельність і місце перебування виборців, використанням недоброчесних практик окремими політичними гравцями, а також зростаючою потребою інтеграції цифрових інструментів у виборчий процес. Найважливіше завдання – розпочати розробку оновленої виборчої стратегії вже зараз, щоби вчасно запобігти як законодавчим колізіям у сфері виборчого права, так і проблемам практичного характеру при реалізації виборчих кампаній в Україні

Список використаних джерел:

1. Конституція України – Розділ III Вибори. Референдум. *Президент України Володимир Зеленський Офіційне інтернет-представництво*. URL : https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-iii (дата звернення: 05.05.2025).
2. Колодяжна, Д. Як побудувати діалог між людьми, які живуть по різні боки фронту? *Радіо Свобода*. URL : https://www.radiosvoboda.org/a/28215834.html (дата звернення: 05.05.2025).
3. Стешенко, А. (2023) Повоєнні вибори: коли та за якими правилами?. LB.ua. URL: https://lb.ua/news/2023/03/27/550073_povoienni_vibori_koli_yakimi.html (дата звернення: 05.05.2025).
4. Стан дорожної карти виборчої реформи в Україні 2023 в умовах воєнного часу. *ОПОРА – Громадянська мережа - вибори в Україні. Election in Ukraine*. URL : https://www.oporaua.org/vybory/dorozhnya-karta-viborchoyi-reformi-v-ukrayini-2023-v-umovah-voyennogo-chasu-24959 (дата звернення: 05.05.2025).
5. CDL-AD (2021) 003-e Ukraine – Joint Opinion of the OSCE/ODIHR and the Venice Commission on the draft law on political parties, approved by the Council of Democratic Elections at its 71th meeting (online,18 March 2021) and adopted by the Venice Commission at its 126th Plenary Session (19 – 20 March 2021). *Council of Europe*. URL : https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)003-e (дата звернення: 05.05.2025).

Петро КОВАЛЬ
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: кандидат політичних наук,
доцент О. Ю. Хорошилов
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0003-6733-7134

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ, ЩО ТРИВАЄ

Актуальність теми доповіді зумовлюється, на переконання автора, наступними чинниками:

1. Поліетнічний характер українського суспільства, в соціальній тканині якого представлені етнічні колективи різного таксону (українська нація, національні меншини, етнічні меншини, корінні народи);

2. Різний ступінь етнополітичної мобілізації примордіальних колективів українського суспільства, яка в специфічний спосіб проявлялася на різних етапах політичного процесу України;

3. Військово-політичні, гуманітарні та інформаційні загрози внутрішньополітичній стабільності України, які були об'єктивовані в ході російсько-української війни;

4. Політикою сусідніх держав, які використовують етнічний чинник у власному впливу на Україну.

В основу методології доповіді закладений *системний підхід*, відповідно до якого український соціум інтерпретується як складна, інтегрована етнополітична система, окремі елементи якої характеризуються різним ступенем мобілізації у справі відстоювання своїх колективних прав на збереження та прояв власної етнокультурної самобутності в площині соціальної (зокрема і політичної) взаємодії.

Досягнення конкретних дослідницьких завдань забезпечується сполученням основних принципів примордіальної (у тлумаченні природи етнічних колективів, динаміки їхнього розвитку) та конструктивістської (в інтерпретації агентного впливу еліт на конфігурації колективних ідентичностей, вибору тактик та стратегій групової соціально-політичної активності тощо) парадигм.

Метою доповіді є висвітлення впливу російсько-української війни та характер етнополітичних процесів, що розгортаються в країні в хронології від 2014 р. і до сьогодення.

Виклад основної частини: Як зазначалося вище, традиційні для України етнічні колективи виступають як елементи соціальної структури суспільства, між якими налагоджені усталені зв'язки, встановлені формальні та неформальні правила комунікації. В умовах відсутності широкомасштабних криз та викликів ці елементи вітчизняної етнополітичної системи знаходяться у стані гомеостази, одним із показників чого виступає порівняно низький рівень

конфліктності згаданих комунікативних процесів. Російсько-українська війна, яка набирає обертів, починаючи з 2014 р., виступила потужним тригером для етнополітичної ситуації в країні. Розгортаючись спочатку як серія локальних операцій (в межах Автономної Республіки Крим, окремих районів Донецької та Луганської областей), вона спровокувала деструктивні зміни як в просторовому вимірі існування українського етнополітичного організму, так і в його внутрішньо-системних зв'язках. Зокрема, анексія АРК означала на практиці не лише втрату політичного контролю України над цим регіоном, але й зумовила еміграцію частини народу киримли за межі своєї історичної Батьківщини, утворення ними локальних осередків в межах міст інших регіонів країни. На додаток, намагаючись остаточно закріпитися в АРК, влада Російської Федерації протягом останніх десяти років всіляко стимулює «обмін» населення автономії із «материковою Росією». За даними, що потребують верифікації, за цей час в Крим в'їхало біля 800 тис. етнічних росіян та представників інших етнічних груп цієї країни [4].

Наступний (широкомасштабний) етап війни, який супроводжується бойовими діями одразу в декількох областях України, каталізував негативні демографічні тенденції в існуванні українського етнополітичного організму. Окрім безпосередніх людських втрат серед військових та цивільних, руйнації локальних економік місцевих громад, війна спричинила масову вимушену еміграцію громадян країни в інші регіони і за кордон. Великі потоки внутрішньо-переміщених осіб з інших регіонів країни не лише створюють додаткове навантаження на соціальну інфраструктуру «приймаючих» міст, але й формують середовище підвищеної конфліктності: в межах колись усталених локальних спільнот, з притаманними їм особливостями політичної культури, опинилися індивіди (і цілі групи) – носії інших електоральних симпатій, моделей історичної пам'яті, навичок громадянської активності тощо.

Вимушена еміграція громадян України за кордон (приблизно 8 млн. осіб), постала значним викликом і для країни в цілому, і для функціонування територіальних громад зокрема. Справа в тому, що значну частину з вимушених емігрантів складають молоді жінки з дітьми, які не планують повертатися на Батьківщину [4]. Враховуючи той факт, що і до початку війни українське суспільство демонструвало від'ємну демографічну динаміку, така втрата людського капіталу означає гуманітарну катастрофу, яка неодмінно торкнеться всіх без винятку галузей суспільного життя вже в найближчому майбутньому. За влучним діагнозом Е. Лібанової: «Потенціал демографічного зростання повністю вичерпаний, і якщо ми хочемо збільшувати чисельність населення, можливість тільки одна – залучення мігрантів з інших країн» [4]. Це, в свою чергу, руба поставить питання характеру взаємовідносин між «традиційними» та «новими» етнічними групами українського суспільства, може підвищити рівень побутової та політичної конфліктності взаємовідносин різних етнічних колективів в кордонах конкретних локалітетів.

Знищення під час бойових дій та подальших репресій представників українського етнополітичного організму, у сукупності зі спровокованою Росією хвилею еміграції українців, підпадають, з точки зору автора статті, під ознаки

такої неприйнятної для цивілізованого світу технології етнополітики, як геноцид [2].

На додаток до цього, окупаційний режим Росії вдається до цілеспрямованої політики етноциду, намагаючись замістити українську ідентичність молодого покоління на непідконтрольних Україні територіях власною російською. Відповідно до цієї мети, об'єктом авторитарних практик стають українські вчителі, яких змушують здійснювати освітній процес за російськими стандартами. Іншими тактиками етноциду виступають: залучення молоді до новоутворених військово-патріотичних організацій, депортація українських дітей до внутрішніх регіонів Росії, їх усиновлення новими батьками тощо [7, с.104].

Комплексні суспільно-політичні, економічні, демографічні тощо виклики українському суспільству, спричинені війною, актуалізували ще одну загрозу етнополітичній стабільності, описану Р. Брюбейкером. Йдеться про націоналізм «Історичних Батьківщин» окремих національних меншин, представлених в структурі населення деяких прикордонних регіонів нашої країни. Не зважаючи на те, що етнонаціоналістичні та реваншистські заклики окремих елітаріїв Румунії та Угорщини висловлюються на рівні неформального політичного дискурсу, вони можуть стати частиною реальної недружньої політики по відношенню до України, враховуючи загальну тенденцію до ренесансу ультраправих сил в цілому по Європі [1; 6]. Ситуація поки що амортизується переважною лояльністю лідерів культурних організацій національних меншин по відношенню до України, але має бути об'єктом пильної уваги з боку урядовців [5].

Висновки. Зазначені загрози та виклики етнополітичній стабільності та сталості вітчизняного соціального організму висувають перед державою в цілому та її окремими інституціями конкретні завдання:

1. Виправлення негативних тенденцій в розвитку інституційної інфраструктури вітчизняної етнополітики (виконання управлінських функцій в зазначеній сфері структурою, яка перебуває у статусі «державної служби» є, з точки зору автора, явно недостатнім. Очевидно, слід замислитися над поверненням до структури Кабінету Міністрів України відповідного Міністерства);

2. Підвищення ступеню реактивності ВР України на виклики та загрози, що надходять зі сфери етнополітики (слід нагадати, наприклад, що Закон «Про корінні народи в Україні» був ухвалений вже після анексії АРК, що робить значну частину його положень декларативними, принаймні до моменту повернення контролю над цим регіоном) [3];

3. Розробка цілісної концепції реінтеграції громад, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, з урахуванням можливих сценаріїв завершення війни;

4. Формування концепції демографічної політики держави з врахуванням позитивів та ризиків, що їх передбачає можливе рішення щодо запрошення емігрантських груп.

Список використаних джерел:

1. Капустянська, І. (2024) Лідер ультраправої партії Угорщини заявив, що претендуватиме на Закарпаття «якщо Україна впаде». *Лівий берег*. URL : https://lb.ua/world/2024/01/28/595816_lider_ultrapravoi_partii_ugorshchini.html (дата звернення 06.04.2025 р.)
2. Конвенція ООН «Про попередження злочинів геноциду та покарання за нього». *Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй*. URL : https://www.un.org/en/genocideprevention/1948-convention.shtml (дата звернення до ресурсу 08.04.2025 р.).
3. Ліхачьов, В. А. (2024) Права національних меншин: європейські стандарти та українське законодавство в динаміці. К.: ТОВ «Вістка», 24 с.
4. Мерещук, В. (2025) Елла Лібанова: «Дай боже, щоб третина емігрантів повернулася. Кожен місяць війни зменшує цю цифру». *Лівий берег*. URL : https://lb.ua/news/2025/02/11/659943_ella_libanova_day_bozhe_shchob_tretina.html (дата звернення 06.04.2025 р.)
5. Перун, В. (2023) Словацька і угорська меншини закликали голову Євроради і лідерів держав до переговорів про членство України в ЄС. *Лівий берег.* URL : https://lb.ua/news/2023/12/11/588503_slovatska_i_ugorska_menshini.html (дата звернення 08.04.2025 р.)
6. Семко, В. Л., Баєва, Ю. Є. (2022) Румунський націоналізм в історичному контексті: коріння, історія, перспективи. *Політикус.* Випуск 3. С.101–109.
7. Явір, В. А. (2024) Авторитарні політика і практики у сфері освіти на тимчасово окупованій території України. *Політикус.* Вип. 2. С.101–105.

Юрій ПРОКОПЕНКО
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: доктор політичних наук,
професор Г. В. Музиченко
Південноукраїнський національний університет
імені К. Д. Ушинського
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0004-5750-9462

ГЛОКАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СУБРЕГІОНАЛЬНОГО ВРЯДУВАННЯ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ АВТОНОМІЙ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

У сучасну епоху глобалізації та активного розвитку локальних політик особливої актуальності набуває проблема адаптації субрегіональних органів влади до глокальних викликів. Європейські автономії, перебуваючи на перетині глобальних тенденцій та локальних потреб, стають прикладом гнучкої інституційної та функціональної трансформації. Актуальність теми визначається необхідністю ефективного управління на субнаціональному рівні, що здатне забезпечити сталість розвитку, збереження культурної ідентичності, демократичну участь населення та адаптацію до швидких змін соціально-економічного середовища.

Історіографія охоплює широке коло досліджень, які розглядають автономії як динамічні політичні утворення. У праці Томаса Бенедиктера *Europe's Working Regional Autonomies* (2007) детально порівнюються моделі автономій у різних країнах Європи, наголошуючи на різноманітті їхніх структур та функцій. Нікос Хлепас у дослідженні *Patterns of Local Autonomy in Europe* (2018) виділяє індикатори автономії, що дозволяють здійснювати порівняльний аналіз місцевого самоврядування. Іван Копріч та Ясміна Джініч (2015) у статті *Local and Regional Governance in Europe: For a New Comparative Framework* пропонують концептуальні засади для порівняння моделей врядування. Український контекст аналізує Олена Бориславська у праці *Territorial Autonomy, Regionalization and Problems of Political Secession in Europe* (2021), де розглядаються європейські приклади територіальної автономії в контексті політичної дезінтеграції.

Метою дослідження є здійснення структурно-функціонального аналізу субрегіональних органів влади автономій у країнах Європи з урахуванням глокальних процесів розвитку. Для досягнення цієї мети поставлено завдання: визначити ключові глокальні виклики, що впливають на автономії; описати інституційну структуру субрегіонального врядування; проаналізувати функціональні можливості автономій; виявити механізми адаптації до глокальних змін; розробити рекомендації щодо вдосконалення політик на субрегіональному рівні.

Глокальні виклики, що стоять перед автономіями, є комплексними та взаємопов’язаними. Серед них – глобалізація економіки, що змушує автономії

шукати ефективні економічні моделі управління; зростаюча мобільність населення, яка ускладнює соціальну інтеграцію; кліматичні зміни, які вимагають локалізації екологічних стратегій; а також цифровізація, яка трансформує традиційні управлінські моделі.

Функціонально, автономії здатні реагувати на глокальні виклики через запровадження інноваційних стратегій: міжрегіонального співробітництва (Європейські групи територіального співробітництва – EGTC), розвитку інфраструктури цифрового врядування, програм підтримки місцевої культури, регіонального планування у сфері клімату та енергетики. Усі ці аспекти створюють умови для підвищення ефективності врядування, наближення публічних послуг до громадян, зростання участі населення в ухваленні рішень. Особливості структурно-функціонального аналізу полягають у комплексному підході до вивчення автономій як систем, у яких структура (інституційна побудова) нерозривно пов'язана з функціями (повноваженнями та механізмами їх реалізації). Такий аналіз дозволяє не лише виявити, «що існує» на рівні органів влади, а й «як це працює» в умовах глокальних впливів.

По-перше, структурний аспект передбачає аналіз інституційної архітектури: наявність власного парламенту, уряду, судової системи, адміністративного апарату, виборчого законодавства, системи контролю і підзвітності.

Наприклад, у Шотландії (Велика Британія) функціонує власний парламент та виконавчий орган – Шотландський уряд, що має повноваження в галузях освіти, охорони здоров’я, юстиції та сільського господарства. Однак фінансова автономія Шотландії частково обмежена – лише з 2016 року вона отримала розширене право встановлювати власний податок на прибуток. У випадку Південного Тіролю (Італія), автономія має глибоку інституційну вертикаль: законодавча асамблея, автономна провінційна рада, три офіційні мови (німецька, італійська та ладинська), обов’язковий етнічний паритет в адміністративних структурах. Така структура забезпечує виконання функцій щодо збереження культурного різноманіття, міжетнічної стабільності та соціального балансу.У Каталонії (Іспанія) парламент має широкі повноваження в освітній, культурній та частково фіскальній сферах. У Південному Тіролі (Італія) автономія забезпечує триєдину мовну рівність та значну фінансову незалежність. У Валлонії та Фландрії (Бельгія) автономії мають законодавчі повноваження та право участі у зовнішньополітичних діях на рівні ЄС.

Функціональний аспект полягає в аналізі реального наповнення повноважень органів влади. Наприклад, Каталонія володіє правом формувати власну поліцію (Mossos d’Esquadra), має компетенції у сфері охорони здоров’я, мовної політики, культури, місцевого оподаткування. Каталонський уряд також реалізує зовнішньоекономічну діяльність, що не суперечить політиці держави, включаючи відкриття представництв за кордоном.

Комплексна модель структурно-функціонального аналізу автономій охоплює:

1. Рівень автономності – визначається обсягом переданих повноважень (повна/часткова/обмежена автономія).

2. Галузеву компетенцію – чи має автономія повноваження у ключових секторах: освіта, охорона здоров'я, культура, мова, право, економіка.

3. Фінансову самостійність – наявність власної податкової бази, інструментів розподілу доходів, можливостей кредитування.

4. Політичну підзвітність – наскільки автономні органи влади є легітимними, демократичними та підконтрольними місцевим громадам.

5. Інтеграцію у міжнаціональні структури – зокрема, участь у програмах ЄС, транскордонних об'єднаннях (EGTC), двосторонніх форумах.

Наприклад, Фландрія (Бельгія) має право укладати міжнародні угоди в межах своїх компетенцій, що є виявом високого рівня функціональної автономії. У той же час, Оландські острови (Фінляндія) мають не лише власний парламент і уряд, а й конституційно гарантоване право використовувати лише шведську мову у всіх офіційних установах.

Таким чином, структурно-функціональний аналіз дозволяє оцінити не просто формальну наявність автономії, а її дієздатність, адаптивність до глокальних викликів та спроможність бути центром локального розвитку в умовах глобальних трансформацій

Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки: по-перше, автономії в країнах Європи є важливими акторами глокального розвитку, поєднуючи глобальні орієнтири з локальними потребами; по-друге, структурно-функціональні моделі автономій відзначаються гнучкістю, що дозволяє їм адаптуватися до змінного середовища; по-третє, ефективність субрегіонального врядування значною мірою залежить від обсягу делегованих повноважень, фінансової незалежності та участі в європейських інтеграційних процесах. Рекомендовано розширити використання механізмів багаторівневого врядування, забезпечити стабільність інституційної структури та підтримати розвиток людського капіталу в автономіях.

Список використаних джерел:

1. Benedikter, T. (2007) Europe's Working Regional Autonomies: A Comparative Analysis of the Autonomy Arrangements in the Regions of Aaland, South Tyrol, the Basque Country, Catalonia, Scotland, and the Faroe Islands. Bolzano: EURAC research. 115 p.
2. Chlepas, N. (2018) Patterns of Local Autonomy in Europe. In: Local Autonomy Index – LADI. Strasbourg: Council of Europe, 67 p.
3. Koprić, I., Đinić, J. (2015) Local and Regional Governance in Europe: For a New Comparative Framework *Croatian and Comparative Public Administration*. № 15(3). С. 673–706.
4. Бориславська, О. (2021) Територіальна автономія, регіоналізація та проблеми політичної сепарації в Європі. *Право України*. № 7. С. 134–145.
5. Hooghe, L., Marks, G. (2001) Multi-Level Governance and European Integration. Lanham: Rowman & Littlefield, 256 p.

Людмила КОЗЛОВСЬКА
кандидат політичних наук, доцент
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-2635-7916

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ 2022-2025 рр. ТА ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ЯК ЇЇ НАСЛІДКУ НА НЕПЕРЕДБАЧУВАНИЙ НАПРЯМОК ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ПОЛІТИЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇНАХ ЄС

Агресія РФ в Україну поставила під загрозу незалежність українських земель та повернула в непередбачуваний напрямок весь світовий глобалізаційний процес і, відповідно, політичні комунікації в ньому. Непередбачуваність виникла внаслідок стихійного напливу мігрантів-біженців від війни з України в приймаючі країни ЄС [4, с. 168].

В таких умовах відбулась трансформація світової глобалізаційної системи, а політичні комунікації стали інструментом їх змін. Паритетні відносини в глобалізаційних політичних процесах почали трансформуватись в нових умовах у політичні відносини та політичні комунікації, засновані на співчутті до мігрантів-біженців від війни з України зі сторони громадян і політичних акторів приймаючих країн ЄС та на вдячності прибулих до ЄС українців. Політична комунікація, як політичне спілкування та передача політичної інформації, засобу формування світогляду і громадської думки широких мас в умовах нового співіснування громадян і політичних акторів приймаючих країн ЄС та мігрантів-біженців від війни з України, набула рис інтенсифікації процесів запозичення іноземних слів, підвищеної агресивності сучасної політичної мови та ін. [1, с. 42] Інтенсифікація процесів запозичення іноземних слів змінила свій ракурс в середовищі мігрантів-біженців від війни з України, що перебувають в приймаючих країнах ЄС. Під час обов'язкового вивчення національної державної мови в приймаючих країнах ЄС з метою зміни статусу біженця на статус працевлаштованого мігранта, запозичені слова стають базовими в політичній комунікації з іншими акторами глобалізаційного політичного процесу.

В умовах агресії РФ в Україні в глобалізаційній політичній комунікації загострюється риса, пов'язана з підвищеною агресивністю сучасної політичної мови, яка обґрунтовується напруженістю в стосунках мігрантів-біженців від війни з України між собою під впливом негативних подій в Україні, де продовжується війна. Таке комунікування заважає інтегративному потенціалу в розвитку глобалізаційних процесів в приймаючих країнах ЄС [4, с. 169]. Хоча, з одного боку, політична комунікація покликана системно організовувати суспільство, з іншого – посилювати його інтеграційний потенціал, в умовах напливу мігрантів-біженців від війни з України в приймаючі країни ЄС ці теоретичні положення не працюють. Інтеграція українських біженців, що

стихійно виникла під впливом агресії РФ в Україні, непередбачувана і не запланована, тому і політична комунікація в цих процесах теж нетрадиційна. Вона вплинула на суспільну свідомість громадян приймаючих країн та політичних акторів ЄС, трансформувала їх культурну ідентичність, перетворивши її на мультикультурну [4, с.165].

Ця політична комунікація, як міжкультурна, забезпечує координацію дій та прийняття рішень, формуванню громадської думки, що дуже важливо в глобалізаційному політичному процесі. Завдяки їй відбувається процес обміну знаннями, досвідом, інформацією, ідеями, емоціями між представниками різних культур – корінного населення приймаючих країн ЄС та прибулих мігрантів-біженців від війни з України, які (в силу історичних причин) мають багатонаціональне коріння [1, с. 49].

Відмінності міжкультурної політичної комунікації в таких умовах проявляються в національній та етнічній приналежності, релігійній приналежності, соціально-економічному статусі, гендерні, віці та інших групових ідентичностях. Тому суть міжкультурної політичної комунікації полягає у розумінні та подоланні потенційних бар'єрів, що виникають через соціально-політичні та культурні відмінності. Видом прояву такої комунікації є міжособистісне спілкування та зв'язки між представниками різних соціально-політичних культур назагал та безпосереднє комунікування учасників політичного процесу приймаючих країн ЄС та прибулих мігрантів-біженців від війни з України. На міжкультурну політичну комунікацію, що (в умовах агресії рф в Україні) визначає непередбачуваний напрямок глобалізації, впливають ситуації та редукції невизначеності, які призводить до зменшення, послаблення або спрощення основних механізмів здійснення спілкування [4, с. 172].

У контексті міжкультурної політичної комунікації, ситуації та редукції невизначеності виникають досить часто, так як прибулі до приймаючих країн ЄС мігранти-біженці від війни з України взаємодіють з представниками іншої соціально-політичної культури і відчувають брак інформації через стресово-ситуативний та мовний бар'єр, не можуть передбачити свою поведінку та поведінку громадян та політичних акторів приймаючих країн ЄС, інтерпретувати слова та зміст наповнення політичного комунікативного процесу, в силу стресово-непередбачуваної ситуації українські біженці не впевнена у власній здатності ефективно комунікувати. Це породжує почуття непевності та тривоги в середовищі українських мігрантів в приймаючих країнах ЄС. Допомагає зменшити негативи від стресово-непередбачуваних ситуацій під час міжкультурної політичної комунікації – редукції невизначеності. Українські біженці з їх допомогою прагнуть стати більш передбачуваними у своїй поведінці для інших і намагаються зрозуміти поведінку представників західноєвропейської політичної культури з допомогою різних стратегій: пасивних (ведуть спостереження за поведінкою громадян і політичних акторів приймаючих країн ЄС та членів групи мігрантів, серед яких вони знаходяться), активних (запитують інформацію про місцеву культуру приймаючої країни ЄС у третіх осіб), інтерактивних (безпосередньо взаємодіють з громадянами і політичними акторами приймаючих країн ЄС

шляхом постановки запитань, обговорення та погодження подальшої спільної міжкультурної політичної комунікації.

Непередбачуваність напрямку глобалізації під час агресії рф в Україні в приймаючих країнах ЄС визначають політичні комунікації, підгрунтям яких став соціально-політичний та культурний шок, як відчуття дезорієнтації та дискомфорту, яке переживають українські мігранти при потраплянні в нове соціально-політичне та культурне середовище, що значно відрізняється від їх власного [1, с. 54]. Це пов'язано з втратою знайомих символів та звичних моделей поведінки. Під час стадії культурного шоку «медового місяця» мігранти-біженці від війни з України в приймаючих країнах ЄС переживають ейфорію і захоплення місцевою соціально-політичною культурою. Чий час триває не довго. Зіткнення з відмінностями, розчарування, почуття ізоляції, ворожості наступає під час стадія розчарування. Українські мігранти в цей час переживають глибокі потрясіння, потрапляють в стан депресії та психічних розладів, що веде до негативів як в особистому житті біженців від війни з України, так і в глобалізаційному політичному процесі приймаючих країн ЄС. Для ліквідації таких негативів, в крайніх випадках, приймаючі країни ЄС застосовують психіатричну медичну допомогу та кримінальне законодавство, яке дає можливість обмежити розповсюдження негативів та організувати депортацію українців, які не змогли адаптуватись до загальноєвропейських умов життя. Поступове звикання до нової соціально-політичної культури, розуміння її особливостей наступає для українців-біженців від війни з України в європейських країнах на стадії адаптації.

Наступна стадія інтеграції дає українським мігрантам відчуття комфорту та прийняття нової західноєвропейської культури, хоча частина українців приймають лише деякі її елементи. В глобалізаційному політичному процесі в умовах вимушеної міграції біженців від війни з України в приймаючих країнах ЄС важливими є моделі міжкультурної та соціально-політичної комунікації. Лінійна модель (Шеннона-Вівера) міжкультурної та соціально-політичної комунікації між українськими мігрантами та учасниками політичного процесу приймаючих країн ЄС втілюється за зразком передачі технічної інформації і передбачає наявність відправника (ним є громадяни та владні структури країн ЄС), повідомлення (нормативно-правової інформації міграційних служб ЄС для мігрантів-біженців від війни з України), каналу (традиційних медіа, інформаційних агенств, соціальних медіа, особистих контактів з ключовими гравцями), отримувача (українських мігрантів) та зворотного зв'язку [7, с. 299].

Трансакційна модель міжкультурної та соціально-політичної комунікації між українськими мігрантами та учасниками політичного процесу приймаючих країн ЄС підкреслює одночасну роль відправника та отримувача. Спілкування розглядається як безперервний процес взаємного впливу, де комунікатори одночасно кодують і декодують повідомлення. Громадяни і політичні актори приймаючих країн ЄС та прибулі мігранти-біженці від війни з України в результаті безпосереднього комунікування одночасно здатні одержувати і декодувати повідомлення партнерів, відповідати на них, реагувати на їх

поведінку, відправляти власні повідомлення, що позитивно впливає на глобалізаційний політичний процес [2, с. 463].

Модель соціально-політичних та культурних вимірів (індивідуалізму та колективізму громадян і політичних акторів приймаючих країн ЄС та прибулих мігрантів-біженців від війни з України, дистанції влади у відношенні корінних громадян приймаючих країн ЄС та українських мігрантів, маскулінності (набору характеристик, притаманних чоловічому гендеру – в умовах агресії РФ в Україні в приймаючих країнах ЄС це стосується мігрантів-чоловіків (як учасників глобалізаційних політичних процесів в країнах ЄС), які з різних причин виїхали з України) і фемінізму(набору характеристик, притаманних жіночому гендеру (стосується жінок-матерів, які врятовували життя своїх дітей в умовах війни в Україні)), уникнення невизначеності, довгострокової та короткострокова орієнтації (пов'язаної з очікуванням закінчення війни в Україні та можливості повернення додому), поблажливості і стриманості (двосторонньому процесу, який стосується громадян і політичних акторів приймаючих країн ЄС та прибулих мігрантів-біженців від війни з України). Розуміння цих вимірів допомагає аналізувати потенційні бар'єри в міжкультурній соціально-політичній комунікації глобалізаційного політичного процесу [5, с. 189].

Модель «Культурного айсберга» в міжкультурній та соціально-політичній комунікації є метафоричною і розглядає видиму (поведінкову, звичаєву, мовну) і не видиму(ціннісну, світоглядну) частину культури. Ефективна міжкультурна та соціально-політична комунікація вимагає розуміння всіх складових цієї моделі [7, с. 973]. Отже, непередбачуваний напрямок глобалізації під впливом війни в Україні 2022 – 2025 рр. та вимушеної міграції як її наслідку в приймаючих країнах ЄС напряму залежить від міжкультурних та соціально-політичних комунікацій різних стратегій та моделей.

Список використаних джерел:

1. Лібанова, Е., Позняк, О., Цимбал О. (2022) Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка.* №2(48). С. 37–57. URL : http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001339377 (дата звернення: 19.12.2024).
2. Barnlund, D. C. (1963). Toward a meaning-centered philosophy of communication. *ETC: A Review of General Semantics*, 20(4). P. 454–469.
3. Barthes, P. (1957) Mythologies. Paris: ed. du seuil 267 p.
4. Duschyk M., Kaczmarchyk P. (2022) Wojna na Ukrainie i migracja do Polski: Outkook and Challenges. *Intereconomics*. *57*(3), p. 164–170. URL : https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war- in- ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html (дата звернення: 19.12.2024).
5. Geert Hofstede, Gert Jan Hofstede (1983), Allemaal andersdenkenden: omgaan met cultuurverschillen. 320 p.

6. Lewis, D., Weigert. A. (1985) Trust as a social reality, Social forces. *Published by Oxford University Press,* Vol. 63, Is. 4. P. 967–985, http://dx.doi.org/10.1093/sf/63.4.967
7. McLuhan M. (1994) Understanding Media:Boston: Massachusetts Institute of Technology Press, 396 p.

Павел ЧИСТЯКОВ,
здобувач третього рівня освіти (PhD),
Науковий керівник: доктор наук з державного управління,
професор В. П. Марущак
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0001-5864-9991

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ – ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В останні роки децентралізація стала суттєвим важелем розвитку держави. Причинами децентралізації влади в країнах світу дослідники називають: політичні зміни, які дали місцевим громадам право висловлювати і відстоювати свої інтереси; технологічні зміни та глобальну інтеграцію, що змінили уявлення про межі управління і самоврядування; нарешті, труднощі централізованої системи управління і необхідність участі регіональних і місцевих урядів у політичних та економічних процесах.

Регіональний аспект демократизації в Україні пов’язаний з важливими складовими державотворення: децентралізацією публічного управління, реформою МСВ, адміністративною та територіально-адміністративною реформою. Зміст цих змін визначатиметься як рівнем усвідомлення суспільством та владою сутності соціально-економічних та політичних процесів, що відбулися і відбуваються у регіонах за останній час, так і обранням моделі, за якою відбуватиметься подальше регулювання регіонального розвитку. В теорії державного управління розрізняються декілька типів і моделей децентралізації

Адміністративна децентралізація частіше асоціюється з деконцентрацією або делегуванням. Деконцентрація на відміну від деволюції передбачає управління відносинами та адміністративну ієрархію, у той час як деволюція виключає будь-які ієрархічні відносини між державою і місцевою владою. Одним з елементів деконцентрації є делегування повноважень службам територіальної компетенції. На практиці термін «делегування» може використовуватися і для позначення проміжних ситуацій: державною владою повноваження делегуються децентралізованій владі (тобто виборній, а не призначеній «зверху») і здійснюються від імені та в інтересах держави, тобто децентралізована влада в даному випадку стає підзвітною державі. Такі ситуації

не розглядаються як централізація і позначаються як делегування влади і повноважень.

Фіскальна децентралізація вимагає більшої автономії місцевих урядів в ухваленні незалежних фіскальних рішень. Компоненти системи фіскальної децентралізації поділяються на необхідні та бажані умови для досягнення успішного результату в проведені політики фіскальної децентралізації. До необхідних умов належить, насамперед, політична автономія, що забезпечується шляхом обрання рад на місцевих виборах; призначення місцевим органом управління на ключові посади (керівників основних підрозділів) підвищує відповідальність останніх перед місцевим населенням, оскільки якщо голови та інші службовці органів місцевого самоврядування призначаються вищими рівнями управління, то вони їм і підзвітні, що зменшує ефективність їхньої діяльності.

Децентралізація означає передачу як владних повноважень (завдань і засобів), так і контролю за публічними фінансами від центрального (національного) уряду регіональним та місцевим органам самоуправління, які повністю відповідальні за свої обов'язки і підзвітні за виконання своїх функцій. При цьому місцеві й регіональні влади не повинні бути підзвітними центральному уряду, а діяти цілком незалежно від нього, будучи лише суб'єктами державного правового нагляду. Децентралізація – це процес розширення і зміцнення прав і повноважень адміністративно-територіальних одиниць (областей, автономій, республіки і т. ін.) при одночасному звуженні прав і повноважень національного центру.

Таким чином, в строгому розумінні, децентралізація – це існування в місцевому масштабі виборної влади, відмінної від адміністративної влади держави, здійснення у межах закону її власних повноважень і обов'язків, для чого вона має статус самоврядування під контролем держави. Децентралізація значним чином впливає на відносини між центральною владою і МСВ, однак це не означає довільного характеру змін, що повинні відбутися. До речі, межі децентралізації у різних країнах світу залежали від політичної ваги, людських і фінансових ресурсів, що перебували у розпорядженні місцевої влади. Крім того, децентралізація управління не існує поза межами держави, вона проводиться з ініціативи та під контролем центральної влади. Але децентралізація неможлива, якщо місцева влада є не більш ніж виконавцем політики центральної влади. Ці екстремальні позиції обмежують простір МСВ, визначають «діапазон можливостей».

Для досягнення мети необхідне, по-перше, законодавче унормування засад державної регіональної політики, яка містила б сучасні ефективні інструменти та методи регіонального управління для вирішення проблем розвитку регіонів України відповідно до європейської практики. По-друге, запровадження взаємоузгодженої системи взаємодії державних та регіональних органів публічної влади шляхом забезпечення впровадження інструменту стимулювання розвитку регіонів на основі договірних стосунків між урядом та органами МСВ. По-третє, розроблення концептуальних засад удосконалення взаємодії МДА та органів МСВ, а саме: нормативний розподіл повноважень

між ними. При цьому із сфери компетенції органів державної виконавчої влади мають бути вилучені та передані органам МСВ повноваження, які можуть бути реалізовані на рівні територіальної громади; трансформація функцій МДА у процесі проведення децентралізації влади та адміністративної реформи, вилучення у них повноважень організаційно-господарського характеру та передача цих повноважень органам МСВ; ресурсного забезпечення виконання органами МСВ делегованих їм окремих повноважень державних органів виконавчої влади. Процеси децентралізації влади, реформування системи регіонального управління і модернізації вітчизняного МСВ потребують внесення змін до законодавства, і передусім, до Конституції України.

Децентралізацію місцевого самоврядування є проблема взаємовідносин представницьких органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади. Питання взаємодії органів місцевою самоврядування із місцевими органами державної влади безпосередньо пов'язано з проблемою вибору одної з трьох моделей здійснення місцевого самоврядування – державницької, громадської чи муніципального дуалізму.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» не є досконалим в частині розподілу власних та делегованих повноважень. Як справедливо наголошує Б. Андресюк, слід не пошкодувати ні часу, ні зусиль, щоб чіткіше розмежувати компетенцію муніципальних органів і місцевих державних адміністрацій, узагальнити позитивний досвід у цьому плані в окремих регіонах і поширити його на всю Україну. Розмежування функцій і збалансування інтересів територіальних громад, органів місцевого самоврядування, з одного боку, і органів виконавчої влади – з іншого має стати стрижнем повномасштабної адміністративної реформи, що проводиться [1, с. 173].

Ідея кодифікація норм місцевого самоврядування дозволила б усунути прогалини та протиріччя у відповідних нормативно-правових актах. Впровадження кодексу дозволить населенню знайомитись з актами місцевих органів і використовувати їх, і таким чином володіти законодавством в своїх інтересах.

Дослідження правового регулювання місцевого самоврядування дає можливість зробити узагальнення та пропозиції відносно розвитку законодавства про місцеве самоврядування.

Недосконаліть сучасного українського законодавства є одним із основних факторів, які негативно впливають на розвиток місцевого самоврядування. Удосконалення законодавства повинно іти шляхом внесення змін до Конституції України, та шляхом прийняття Кодексу про місцеве самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: колективна монографія / [В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов та ін.]; за ред.: В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. К. : Атіка, 2017. 864 с.

2. Баймуратов, М. О., Клепацький, М. М., Князєв, В. М., (2013) Актуальні проблеми виконання законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації». К. : Атіка, 288 с.

Володимир ГЛУГАН
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: кандидат політичних наук,
доцент О. В. Григор'єв
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0009-3803-6360

МІЖ ФОРМАЛЬНІСТЮ ТА СУТНІСТЮ: ФАСАДНА ДЕМОКРАТІЯ У СВІТОВІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПОЛІТИЦІ

У роботі проводиться дослідження феномену фасадної демократії як політичної моделі, в якій демократичні інститути та процедури відтворюються лише формально. Однак, фактично така система призводить до обмеження реальної можливості громадян брати участь у політичному житті та обмежує конкуренцію. Автором розглядаються теоретичні засади визначення фасадної демократії, її основні механізми та прояви в різних державах світу, зокрема через призму поглядів таких західних політологів, як С. Левіцький (у співпраці з Л. Вей) [6], а також аналізу кризи демократії в країнах Східно-Центральної Європи, запропонованого Єжи Вятром [11]. Особливу увагу приділено аналізу процесу демократизації в Україні, виявленню характерних рис фасадної демократії з урахуванням наукових праць Г. О'Доннелла [8], а також концептуальних ідей Є. Вятра [11] щодо кризових явищ у розвитку демократії; підкреслюється нагальна потреба у зміцненні демократичних інститутів та здійсненні дієвих реформ для подолання зазначеного феномену.

Сучасна політична арена світу відзначається широким розповсюдженням демократичних ідеалів та відповідних інститутів. Тим не менш, за зовнішніми атрибутами демократії нерідко ховаються політичні системи, які не забезпечують повноцінного втілення демократичних принципів у життя. Одним із таких явищ є фасадна демократія – форма політичного устрою, що демонструє наявність таких демократичних елементів, як вибори, багатопартійність та формально закріплені громадянські свободи, але по суті обмежує політичне суперництво, реальну залученість громадян до процесу прийняття рішень та підзвітність владних структур. Дослідження фасадної демократії є важливим інструментом для розуміння актуальних політичних процесів, оцінки ефективності державного управління та рівня суспільної довіри до влади. В українському контексті, зважаючи на непростий шлях демократичної трансформації, аналіз проявів фасадної демократії набуває особливої значущості.

*Походження та теоретичне осмислення фасадної демократії***.** У наукових колах поняття «фасадна демократія» з'явилося як аналітичний інструмент для дослідження політичних систем, де демократичні практики є лише зовнішньою імітацією. Даніель Ріттер у своїй монографії «Façade Democracy: Managing Authoritarianism» (2014) [9] розглядає цей феномен як стратегічний підхід автократичних режимів з метою адаптації до міжнародних стандартів та легітимізації власного існування. Дослідник стверджує, що подібні режими вдаються до використання риторики про права людини та демократію для підтримки міжнародних зв’язків і залучення фінансової підтримки ззовні.

Водночас, Вольфганг Ковальський (2015) у своїй статті «Understanding The European Union’s Facade Democracy» [4] аналізує проблему дефіциту демократії в рамках Європейського Союзу. Він висуває тезу про те, що демократичні механізми часом застосовуються для узаконення технократичного управління, а не для сприяння дійсному розвитку демократичних засад.

У своєму дослідженні «The Tools of Autocracy Worldwide» (2024) Дейзі Дель Реал та Сесілія Менхівар [1] досліджують інструментарій, який використовують авторитарні держави для впровадження фасадної демократії з метою впливу на громадську думку та зміцнення своєї влади. Автори виокремлюють такі ключові механізми, як контроль над медіаресурсами, систематичне підривання авторитету політичної опозиції та використання контрольованих громадських рухів для підтримки авторитарного правління.

Інші науковці політологічної школи також пропонують свої погляди на явище фасадної демократії. Український дослідник Олександр Григор’єв у своїй праці «Дефектна демократія: порівняння неліберальних трансформації Угорщини та Польщі» (2018) [12] розглядає гібридні режими як перехідну форму між демократією та автократією, де фасадна демократія може виступати однією з визначальних характеристик. Стівен Левіцький та Люкан Вей (2010) у межах розробленої ними концепції «competitive authoritarianism» [6] досліджують політичні режими, в яких формально існують демократичні інститути, проте правляча еліта використовує різноманітні методи для придушення опозиційних сил та забезпечення власної переваги.

Розглядаючи проблеми демократизації в країнах Східно-Центральної Європи, особливо тих, що мають пострадянське минуле, Єжи Вятр (Wiatr, 1995) у своїй роботі «The Crisis of Democracy: An East-Central European Perspective» [11] акцентує увагу на кризі демократії. Ця криза проявляється у зневірі громадян у результатах демократичних трансформацій, низькому рівні їхньої політичної залученості та нестійкості демократичних інститутів. Зазначені тенденції можуть створювати сприятливі умови для розвитку фасадної демократії, коли наявність формальних демократичних процедур не супроводжується глибокою демократичною культурою та дієвою підзвітністю влади.

Механізми функціонування фасадної демократії. Функціонування фасадної демократії підтримується за допомогою ряду специфічних механізмів, що

дозволяють авторитарним режимам утримувати владні позиції, створюючи при цьому видимість демократичних процесів. До таких механізмів належать: Здійснення контролю над засобами масової інформації [1]; Систематична делегітимізація опозиційних сил [1]; Маніпулювання ходом виборчих кампаній та процедурами голосування; Активне використання демократичної риторики для зовнішнього сприйняття [9]; Декларативне прийняття демократичних цінностей без їх реального впровадження [9]; Застосування демократичних процедур з метою отримання міжнародного визнання [7]; Використання адміністративного ресурсу для підтримки провладних сил [6]; Вибіркове застосування законодавства стосовно політичних опонентів [12]; Підкуп виборців та інші форми клієнтелізму [6].

Світові практики функціонування елементів фасадної демократії. Феномен фасадної демократії є поширеним у різних куточках планети. Протягом останніх двох десятиліть в таких країнах, як російська федерація, Турецька Республіка, Угорщина та Республіка Польща (за даними [3]), Азербайджанська Республіка ([6]), були чи є показовими прикладами держав, де формально існуючі демократичні інститути співіснують зі значними обмеженнями політичних свобод та чесної конкуренції. Аналізуючи досвід країн Східно-Центральної Європи, дослідник Єжи Вятр ([11]) наголошує, що навіть після офіційного переходу до демократичного устрою, криза демократичного розвитку може призводити до консервації або появи недемократичних практик.

Фасадна демократія: український кейс. Україна пройшла непростий та неоднозначний шлях демократичних перетворень після проголошення незалежності у 1991 році. Попри проведення численних виборчих кампаній та формальне утвердження демократичних інститутів, держава періодично зіштовхувалася з проблемами корупції, концентрації влади в руках олігархічних груп та недостатнім рівнем верховенства права.

Концепція кризи демократії, запропонована Єжи Вятром [11] для аналізу країн Східно-Центральної Європи, зберігає свою актуальність й сьогодні, в тому числі і для розуміння українського випадку. Після здобуття незалежності Україна зіткнулася зі значними перешкодами на шляху консолідації демократичних засад. Низький рівень довіри до політичних інституцій, значне поширення корупційних практик, недостатня розвиненість громадянського суспільства та вплив олігархічних угруповань, що неодноразово фіксувалося іншими дослідниками [5; 11], можуть інтерпретуватися як прояви кризи демократії, що сприяють формуванню ознак фасадної демократії. У цьому зв'язку, формальне існування демократичних інститутів не завжди гарантує їх ефективне функціонування та реальну політичну участь громадян, що корелює з аналізом Є. Вятра щодо розриву між формальними процедурами та сутнісним наповненням демократії в посткомуністичних державах. Наукові праці Олександра Сердюка та Романа Петрова [10], Тараса Кузьо [5], Стівена Фіша [2], Гільєрмо О'Доннелла [8], Олександра Григор’єва [12] також висвітлюють різноманітні аспекти складності демократичної трансформації (зокрема і в Україні) та ризики формалізації демократичних інституцій без їхнього дійсного зміцнення.

Потенції та загрози фасадної демократії. Функціонування фасадної демократії спричиняє негативні наслідки для суспільства. Відбувається зниження рівня політичної залученості громадян, оскільки вони втрачають віру в можливість реальних змін через виборчий процес та інші демократичні механізми. Спостерігається зростання рівня корумпованості, оскільки відсутність дієвої підзвітності влади створює сприятливі умови для зловживань. Демократичні інститути втрачають свою силу та ефективність, стаючи нездатними виконувати своє основне призначення – забезпечення представництва інтересів громадян та здійснення контролю за діяльністю владних структур. В умовах фасадної демократії політичні процеси часто зводяться до формальних дій, які не мають істотного впливу на повсякденне життя людей. Криза довіри та політична апатія, на які вказує Єжи Вятр [11], є безпосередніми наслідками існування фасадної демократії.

Фасадна демократія є складним та багатоаспектним феноменом, що формує оманливе враження демократичного управління, водночас суттєво обмежуючи можливості громадян брати участь у політичному житті та нівелюючи справжню конкуренцію. Для подолання цього явища необхідне впровадження всебічних реформ, спрямованих на зміцнення демократичних інституцій, гарантування прозорості та доброчесності виборчих процесів, підвищення рівня політичної свідомості населення та стимулювання розвитку активного громадянського суспільства.

В українському контексті протистояння фасадній демократії передбачає здійснення дієвих антикорупційних заходів, забезпечення незалежності судової гілки влади, підтримку розвитку незалежних медіа та формування ефективних правових інструментів для захисту прав і свобод громадян. Врахування досвіду інших держав Східно-Центральної Європи, проаналізованого Єжи Вятром [11], акцентує увагу на значущості не лише формальних змін, але й глибокої трансформації політичної культури та суспільних взаємовідносин для становлення справжньої демократії. Лише ґрунтовні та послідовні реформи здатні забезпечити перехід від фасадної до реальної, дієвої демократії, що відповідає інтересам усіх громадян України.

Окрім того, слід наголосити, що найбільш підступною загрозою фасадної демократії є її здатність до самовідтворення та мімікрії під справжню демократію. Тривале існування формально демократичних інститутів без їхнього сутнісного наповнення призводить до ерозії суспільної довіри не лише до конкретних політичних акторів, але й до самої ідеї демократії як такої. Це, у свою чергу, відкриває шлях для посилення популістських та автократичних тенденцій, оскільки розчароване суспільство може віддати перевагу сильній руці замість неефективних, хоча й формально демократичних, процедур.

Таким чином, боротьба з фасадною демократією є не лише питанням інституційних реформ, але й завданням відновлення віри громадян у дієвість демократичних принципів та їхньої готовності до активної політичної участі.

Список використаних джерел:

1. Del Real, D., Menjívar, C. (2024) The Tools of Autocracy Worldwide: Authoritarian Networks, the Façade of Democracy, and Neo-Repression. *Political Research Quarterly*. 77(4). P. 1075–1090. URL: https://doi.org/10.1177/00027642241267926 (дата звернення: 19.12.2024).
2. Fish, M. S. (2005). Democratic Facades in Eastern Europe. *Journal of Democracy*. 16(1). P. 81–92.
3. Freedom House (2024) Nations in Transit 2024: Ungrounded Optimism URL: https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2024 (дата звернення: 19.12.2024).
4. Kowalczyk, W. (2015) Understanding The European Union's Facade Democracy. *Studia Europejskie European Studies Études Européennes*, *1*. P. 9–24.
5. Kuzio, T. (2015) Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism. 640 p.
6. Levitsky, S., Way, L. A. (2010) Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War URL: https://www.cambridge.org/core/books/competitive-authoritarianism/20A51BE2EBAB59B8AAE (дата звернення: 19.12.2024).
7. Milton-Edwards, B. (2005) Facade Democracy and Jordan. *Mediterranean Politics*. 10(3). P. 305–322.
8. O'Donnell, G. A. (1996) Illusions About Consolidation. *Journal of Democracy*.7(2). P. 34–51.
9. Ritter, D. (2014). Façade Democracy: Managing Authoritarianism URL: https://doi.org/10.1093/acprof:oso/ (дата звернення: 19.12.2024).
10. Serdiuk, O., Petrov, R. (2010) Ukraine: A Constitutional Design Between Facade Democracy and Effective Transformation. URL: https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203851746-17/ukraine-constitutional-design-fa%C3%A7ade-democracy-effective- (дата звернення: 19.12.2024).
11. Wiatr, J. J. (1995) The Crisis of Democracy: An East-Central European Perspective. *Studies in Public Policy*. 254. P. 1–27.
12. Григор'єв, О. В. (2018). Дефектна демократія: порівняння неліберальних трансформації Угорщини та Польщі. *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej*. *10*. P. 127–139.

Володимир СОКОРИНСЬКИЙ
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0006-1676-5173
Марія МІЛОВА
доктор політичних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, України
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-4215-1264

ЦИФРОВИЙ ТОТАЛІТАРИЗМ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ВЛАДИ В ЕПОХУ ТОТАЛЬНОГО НАГЛЯДУ

У XXI столітті світ вступив у фазу глибокої цифрової трансформації, що докорінно змінює структуру суспільних відносин, характер державного управління та механізми взаємодії між громадянами і владою. Штучний інтелект (ШІ), Бази Даних (Data Base), біометричні системи, цифрова ідентифікація, відеонагляд та інші інноваційні технології покликані оптимізувати життя людини та зробити державне управління ефективнішим.

Паралельно з позитивними можливостями цифрового прогресу зростає загроза нової форми політичного домінування – цифрового тоталітаризму, у якому контроль здійснюється через репресивні механізми, й через все проникаюче цифрове спостереження та споглядання.

Особлива небезпека становить поєднання таких цифрових технологій із тоталітарними політичними практиками, внаслідок чого формується новий тип алгоритмічного контролю, де влада ґрунтується на систематичному зборі, обробці та використанні персональних даних для управління поведінкою громадян. Такі системи здатні не лише обмежувати доступ до інформації та придушувати інакомислення, а й формувати нові моделі соціальної поведінки, базовані на страху, самоцензурі та покірності.

Проблематика цифрового тоталітаризму є надзвичайно актуальною в умовах глобалізації інформаційного простору, коли навіть держави з демократичною формою правління демонструють тенденції до надмірного збору даних, посилення спостереження та впровадження технологій соціального контролю без належного громадського контролю та прозорості. Це вказує на те, що цифровий тоталітаризм перестає бути виключно загрозою з боку тоталітарних режимів і перетворюється на універсальний виклик щодо прав людини в глобальному цифровому середовищі.

1. Цифровий тоталітаризм постає як новітня форма тоталітарного контролю, що інтегрує цифрові технології у владну архітектуру для забезпечення моніторингу, цензури та управління поведінкою громадян.

2. Інтернет-цензура та масовий цифровий моніторинг є ключовими інструментами цифрових диктатур, які дозволять державам блокувати політично чутливі ресурси, формувати інформаційну ізоляцію та управляти

суспільною свідомістю, використовуючи новітні систем відеоспостереження, штучного інтелекту та розпізнавання обличь.

3. Китайська модель цифрового нагляду (через «Великий китайський брандмауер» та системи соціального рейтингу) стає еталоном для інших авторитарних та тоталітарних режимів, які намагаються скопіювати її елементи у власних країнах [2].

4. Іранський досвід демонструє широке використання інформаційних бар'єрів як методу запобігання опозиційній активності, блокуючи численні міжнародні інформаційні веб-сайти та популярні соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, You Tube, Telegram, Whats App та Instagram [3], тоді як Туркменістан репрезентує крайній випадок тотальної інформаційної ізоляції заблокувавши на урядовому рівні сайти You Tube, Facebook, Twitter та Live Journal.

5. Загроза цифрового тоталітаризму не обмежується авторитарними та тоталітарними режимами – технологічний контроль і масовий збір персональних даних можливі й у демократичних державах, якщо відсутній належний громадський контроль, прозорість та правовий захист. Так, наприклад, США таємно використовувала мережу з понад 200 камер з технологією розпізнавання обличчя, що управлялася приватною некомерційною організацією Project NOLA. Система автоматично надсилала сповіщення з ідентифікацією та місцезнаходженням підозрюваних без належного нагляду, що викликало занепокоєння щодо порушення приватності та прав людини [5].

6. Технології не є нейтральними, їх застосування визначається політичним і ціннісним контекстом. Тому боротьба з цифровим тоталітаризмом вимагає не тільки технічних рішень, але й етичних, правових і суспільно-політичних відповідей [6].

Висновки. Проблематика цифрового тоталітаризму набуває особливого стану в умовах трансформації влади завдяки сучасним технологічним надбанням та інформаційного прогресу. Аналіз феномену цифрового тоталітаризму засвідчує, що поєднання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій з авторитарними методами управління породжує принципово нові форми контролю, що загрожують базовим правам і свободам людини.

У нових політичних умовах нагляд стає не лише тотальним, а й алгоритмічно точним, невидимим та постійним, що трансформує саме поняття влади — від репресивної до предиктивної, від нагляду до передбачення і попередження небажаної поведінки. Приклади таких країн, як Китай, Іран і Туркменістан, демонструють, як цифрові технології можуть стати інструментами не розвитку, а пригнічення, не модернізації, а новітнього рабства. Проте тривожним є й те, що навіть у демократичних країнах виникають аналогічні тенденції — надмірний збір даних, непрозорі алгоритми ухвалення рішень, зниження приватності громадян без належних запобіжників. У цьому контексті цифровий тоталітаризм постає як глобальний виклик, який потребує міждержавної координації, правового врегулювання та етичного осмислення. Протидія таким тенденціям має ґрунтуватися на зміцненні

інституцій демократії, розробці чітких стандартів цифрових прав, забезпеченні прозорості використання технологій як у публічному, так і в приватному секторах.

Водночас важливу роль у стримуванні цифрового тоталітаризму відіграє громадянське суспільство, правозахисні організації та академічна спільнота, які здатні не лише ідентифікувати загрози, а й формувати дискурс захисту цифрової свободи як фундаментальної умови людської гідності у XXI столітті.

Список використаної літератури:

1. Костишин, Н. С. (2020) Бухгалтерський облік 2030Е – цифровий облік розвиненої країни. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференці Тернопіль : ТНЕУ. С. 133–134.
2. Цензура в Китаї та п’яти інших країнах завдає шкоди бізнесу США: звіт USITC. URL : https://www.epochtimes.com.ua/novyny-svitu/cenzura-v-kytayi-ta-pyaty-inshyh-krayinah-zavdaye-shkody-biznesu-ssha-zvit-usitc-141478 (дата звернення: 19.12.2024).
3. Internet Censorship in Iran. Article 19 Report. URL : https://www.article19.org/resources/iran-internet-censorship-report/ (дата звернення: 19.12.2024).
4. В Туркменістані користувачів інтернету змушують клястись на Корані, що вони не використовуватимуть VPN. URL : https://ms.detector.media/internet/post/27966/2021-08-10-v-turkmenistani-korystuvachiv-internetu-zmushuyut-klyastys-na-korani-shcho-vony-ne-vykorystovuvatymut-vpn-zmi/ (дата звернення: 19.12.2024).
5. Police secretly monitored New Orleans with facial recognition cameras. URL : https://www.washingtonpost.com/business/2025/05/19/live-facial-recognition-police-new-orleans/(дата звернення: 19.12.2024).
6. Personal Information in the Digital Age. URL : https://www.harvardmagazine.com/2016/12/surveillance-capitalism-personal-information (дата звернення: 19.12.2024).

Євген ОГАРЕНКО
кандидат філософських наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-0015-032X

МЕТАФІЗИКА МІСТА

Термін «метафізика» в сучасному філософському дискурсі акцентує увагу не на наявності поза фізичної першопричини руху (як в філософії Аристотеля), а на наявності мотивації (від лат movere – спонукання до дії) людської поведінки, що пов'язані з ціннісними орієнтаціями, з пріоритетами колективного самозбереження і розвитку. Цінності – мотиватори поведінки, що мають значення для тих, хто їх визнає. Цінність – щось важливе, але не обов'язково фізично існуюче. «Цінності не є, вони значать» – теза, що запровадили у філософській обіг неокантіанці.

Цінності можуть об'єднувати різні за якістю і кількістю спільноти, згуртовані навколо тотемних, релігійних, професійних, політичних тощо цінностей. Серед них і такі, що об'єднані навколо культурно-історичних, культурно-територіальних особливостей розвитку «малої батьківщини», що ідентифікуються із назвою міста. Як певна культурно-історична традиція стоїть за власним іменем чи прізвищем людини, що стають її первинними соціокультурними ідентифікаторами і прямо чи опосередковано можуть відбиватися у її поведінці, так і «ім'я» місця, де народилася і жила людина також впливає на її соціокультурну ідентифікацію. У випадку, якщо ця соціокультурна ідентифікація інтеріоризується, тобто перетворюється на самоідентифікацію, вона стає тим, що можна назвати метафізикою імені.

Проблема «виправлення імен» («чжан мін») як способу метафізичного впливу на соціальне і політичне буття стала одною із ключових у філософському доробку Конфуція.

Сенс цієї концепції виражається, зокрема, у відомій тезі Конфуція, що правитель має бути правителем, підданий – підданим, батьком – батько і сином – син. Тобто хай соціальна функція, що відбивається в «імені», яким вона позначається, відповідає своєму вихідному значенню. В іншому випадку виникає небезпека руйнації сталого державного порядку. У відповідь на питання «з чого починати управління державою ?» Конфуцій відповів, що необхідно починати з виправлення імен. Бо якщо імена неправильні, слова не мають під собою підстав. А якщо слова не мають під собою підстав, то справи не можуть здійснюватися. Якщо справи не можуть здійснюватися, то покарання не застосовуються належним чином. Якщо ж покарання не застосовуються належним чином, народ не знає, як поводитися.

Інакше: у вжиток мають повернутися ні слова, що вийшли із вжитку і стали семантичними архаїзмами, ні слова, що народжуються для означення нових явищ (тобто неологізми), а значення, що зазнали руйнації. Повертаються не слова, а значення слів, що мають ціннісне вимірювання. Конфуція цікавить

не семіозис, тобто процес розвитку мови, а анамнезис – пригадування власних культурних традицій. Останнє становить одну із базових засад китайської культури, зокрема, політичної.

Провідним принципом у поведінці вважається не мімезис – наслідування «передовим групам» чи передовим суспільствам, а анамнезис – пригадування свого минулого. Наслідування чужих принципів вважається мало гідною справою на відміну від живої пам'яті та дотримання власних принципів. Посилання на давнину, на звичай є в Китаї важливим методом легітимації тих чи інших інститутів і актів влади. У суспільстві особливе значення надається реінтерпретації стародавніх текстів, насамперед конфуціанських. Реінтерпретація означає, що народ пристосовується до сучасності на основі виявлення прихованих альтернатив власної культури, розгортання її потенціалу у просторі та часі.

Давньокитайський принцип «вей-у-вей» («діяння-не-діяння») вважається ефективнішим для збереження національної ідентичності, ніж модернізаційно-технологічні засади західного політичного життя.

Сенс і спрямованість концепції «виправлення імен» краще зрозуміти в контексті історичного періоду, в межах якого народжувався світогляд Конфуція (551 – 475 рр. до н.е). А саме періоду, коли закінчувалась «епоха Західного Чжоу», що характеризувалася відсутністю міцних економічних і політичних зв’язків між сусідніми нестійкими державними утвореннями, що визнавали владу чжоуського правителя, який присвоїв собі титул «ван» за шанською (від назви найдавнішого китайського міста - Шан) традицією, влада якого легітимізувалась як влада сина Неба («Тянь-цзи»), посередника між Небом і людьми, але не була деспотичною, була обмежена титулованою аристократією.

Їй на зміну приходила епоха «Чжаньго» («Царств, що борються») – епоха політичної нестабільності, підйому «серединних царств», що належали до культурно-етнічної спільноти хуася, які вважали чжоусьців варварами, культурною периферією, а себе носіями елітарної самосвідомості. В період Чжаньго (V – III ст. до н.е.) із семи найсильніших царств три не належали до хуасянської етнічної спільноти. Серед них царство Цинь, етнонім якого пізніше стало етнонімом всіх китайців. А термін «ван», що позначав титул «верховного правителя в «епоху Західного Чжоу» витісняється із вжитку іншим терміном – «хуанді» («імператор»). Це відбулося вже в епоху «Цинь», початок якої датується 221 р. до н.е., коли цинський ван, що проводив завойовницьку політику прийняв новий титул – «Цинь Шихуанді» («Перший імператор Цинь»).

Тобто Конфуцій жив в «епоху змін», а консервативний пафос своєї філософської місії Конфуцій означив словами, що він передає, а не створює.

Доречно зауважити, що звернення до соціокультурних витоків, а саме, врахування селянства як важливої рушійної сили соціальних перетворень, стало спочатку характерною ознакою соціалістичної революції в Китаї, а потім засадою специфічного китайського шляху модернізації аж до народження того, що сьогодні називається «китайським дивом».

Чи варто поширювати цей досвід збереження соціокультурної ідентичності на західну частину світу, до якої належить Україна в контексті сучасної світ-системної динаміки? Остання (зокрема, у творчому доробку І. Валлерстайна та Дж. Аррігі) доводить закономірність у найближчі 50 років руйнації лібералізму як сценарію розвитку сучасного світу протягом останніх 500 років.

Чи є політика збереження історичної пам'яті в Україні ефективною з точки зору її впливу на реальні процеси соціально-політичної модернізації суспільства з урахуванням культурно-історичних традицій, чи вона здебільшого зводиться до політичного дизайну і піару різних політичних сил і самої держави. І чи не є прискорене перейменування назв міст, площ та вулиць на тлі реальної соціокультурної строкатості країни демонстрацією скоріше політичної безпорадності влади, а не наявності реальної стратегії розвитку ?

І чи варто з точки зору ефективної стратегії розвитку держави брати до уваги соціокультурні особливості історичного розвитку окремого міста, наприклад, Одеси? Ностальгія за «старою Одесою» може сприйматися в контексті відродження української національної пам'яті як консервативний ідеологічний інструмент протидії стратегії європейської модернізації України. Але…

Політика «мультикультуралізму» виникла в Одесі набагато раніше, ніж у Європі, і збереглася ця політика до кінця XX століття, незважаючи на «радянський застій» у 70-ті та «бандитський ренесанс» у 90-ті. І парадоксально зберігається до сьогодні, хоч у Європі від неї вже відмовилися. Метафізика мультикультуралізму в Одесі виявляється у тому числі в «одеському характері», який став предметом численних одеських анекдотів. Метафізика міста виражається у специфічній мові. «Одеська мова» не стала «мертвою мовою» хоч і залишилося не так багато її природних носіїв. Ця мова – парадоксальний культурний феномен – добре впізнаване поєднання українсько-російської лексики (суржика) з єврейським синтаксисом та українським фонетичним «гаканням».

Уздовж берегової лінії в постперебудовній Одесі піднялися «одеські хмарочоси», які нібито презентують європейське обличчя міста. Але в Одесі збереглися ще «молдаванські нетрі», які старіші за радянські «хрущоби». І парадоксальним чином, саме ці «молдаванські нетрі» і становлять добре впізнавану «стару Одесу», яку не лише знімають кінематографісти для надання історичної достовірності подіям на екрані, а й показують екскурсоводи як аргумент туристичної привабливості Одеси.

«Епічний театр» німця Б. Брехта парадоксально поєднав драматичну дію з епічної оповідальністю, використовував «ефект відчуження» як спосіб показати явище з несподіваного боку, принцип «дистанціювання», що дозволяє актору висловити своє ставлення до персонажа, руйнував так звану «четверту стіну», що відокремлює сцену від глядача. Експериментальний майданчик «Глядач на сцені», яка використовується і сьогодні в академічному Українському музично-драматичному театрі в Одесі, тісно пов'язана з ім'ям головного режисера І. Равицького, який народився у Дрогобичі, а навчався у

Києві. В Одесі режисер поставив на сцені Українського театру такі п'єси, як «Тев'є Молочник» за книгою єврейського класика Шолом Алейхема, «Народний Малахій» за п'єсою видатного українського драматурга М. Куліша, «Місце мого дитинства» за п'єсою «Старі будинки» одеських письменників Г. Голубенко, Л. Сущенко, В. Хаїта.

У стилі «імп-арт» («неможливе мистецтво») створював свої «неможливі постаті» простору нідерландський художник К. М. Ешер. Химерність образів, сюжетів і колориту відрізняє роботи одеського художника Е. Пороника, чиї роботи зберігаються, зокрема, в Одеському музеї західного і східного мистецтва, галерейних колекціях Німеччини Польщі, США, Канади, Ізраїлю, Туреччини, Китаю. Остання виставка робіт Е. Пороника проходила у квітні 2025 року в Одеському музеї західного та східного мистецтва. Картини автора відобразили, зокрема, драматичні реалії воюючої України, а половину грошей від реалізації своїх картин Е. Пороник надсилає своїм колишнім учням, що зараз перебувають у збройних силах України.

Роботи одеського художника єврея О. Ройтбурта, який в радянський період належав до так званого «андеграунду», тобто «підпільного» мистецтва, зараз перебувають, зокрема, у музеї сучасного мистецтва в Нью-Йорку. О. Ройтбурт був активним учасником Євромайдану в Одесі, депутатом Облради та автором неологізму «мовосрач», яким він позначив суперечки в суспільстві про статус української мови і який деякі видання проінтерпретували як виступ проти Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Як зазначала Наталія Кривда, експерт Українського культурного фонду, О. Ройтбурт мав інклюзивну оптику і писав всіх людей на світі, а назви його полотен перегукуються з класичними сюжетами відомих європейських майстрів Пікассо, Рембрандта, Караваджо.

Готової відповіді на питання «чи має збереження культурно-історичних особливостей Одеси велике значення в контексті соціально-політичної модернізації України на шляху до Європи?» не має. Але існує «максима» політичної етики: дотримуйся принципу невтручання у неполітичні сфери: приватне життя та культурні традиції, оскільки наслідки непередбачувані.

Список використаних джерел:

1. Конфуцій (2022) Бесіди і судження. К.: Арій. 224 с.
2. Крижанівський, О. П. (2002) Історія Стародавнього Сходу. Розділ «Найдавніші китайські держави». Київ: Либідь, 590 с. URL: https://textbook.com.ua/istoriya/1473447857/s-29 (дата звернення: 19.12.2024).
3. Ліцкевич, О. (2022) Як Ройтбурд змінив сучасне українське мистецтво: художній стиль, кураторська робота та музей. Суспільне. Культура. 14 жовтня 2022. URL: https://suspilne.media/culture/154190-ak-rojtburd-zminiv-sucasne-ukrainske-mistectvo-hudoznij-stil-kuratorska-robota-ta-muzej/(дата звернення: 19.12.2024).

Олег ХОРОШИЛОВ
кандидат політичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-6697-281X

УРБАНІСТИЧНІ ПРОСТОРИ ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПОВСТАННЯ ЕЛІТ ЧИ РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ?

Актуальність теми доповіді зумовлена тими фундаментальними змінами у парадигмі існування людства, які породжені процесом глобалізації. Добре фіксовані і аналітиками, і пересічними громадянами на рівні макроекономічних та політичних перетворень, вони не обходять стороною й життя окремих громад та локалітетів в межах національних кордонів. Відтак, одним із джерел пізнання актуальних політичних трендів постають міські локації, які, з точки зору автора, можуть бути інтерпретовані як своєрідна арена боротьби еліт за звільнення від соціальних обов'язків, нав'язаних їм середнім класом в ході демократичних революцій попередніх епох, та соціально-активної громадськості, яка прагне збереження status quo та намагається відродити інфраструктуру місцевого народовладдя.

В основу методології доповіді закладені принципи таких напрямів наукових студій, як антропологія міста та міська етнографія, що інтерпретують сучасні урбаністичні простори як унікальні «поля», в яких об'єктивуються владні наміри, цінності, смаки та життєві стратегії групових акторів суспільно-політичного життя конкретної країни. Відповідно до обраної методики, місто тлумачиться не просто як поселенська структура, а й як «друге середовище» соціального буття, в якому конкурують раціональний інжиніринг загальнонаціональних та локальних еліт, що прагнуть влади, грошей та контролю, і не менш раціональні адаптаційні практики непривілейованих соціальних груп та окремих індивідів, які «доместифікують» вже існуючі та новостворені урбаністичні простори та об'єкти під власні потреби.

Трансформації, що відбулися у групових тактиках та стратегіях соціальної поведінки еліт доби глобалізації, є об'єктом багатьох досліджень представників зарубіжної та вітчизняної науки. В межах проблеми, що розглядається, не можна оминути увагою концепцію «повстання еліт», запропоновану американським політологом К. Лешем. Інтерпретуючи зміни в алгоритмах діяльності еліт, він дав їм влучний діагноз «зради демократії», яка відбувається як на глобальному (відмова від національних інтересів на користь груповим та індивідуальним), національному (згортання соціальної держави та посилення авторитарного контролю) та локальному (навмисна сегментація громадянського суспільства за расовими, етнічними, конфесійними тощо ознаками) рівнях.

Критичний аналіз діяльності «нових номадів» знаходимо і у науковій концепції авторитета в галузі політичної глобалістики – З. Баумана. По відношенню до теми, що розглядається, важливим є його констатації щодо

боротьби еліт проти середнього класу, зокрема в урбаністичних просторах сучасних нам мегаполісів.

Критика актуальних тенденцій в архітектурі та містобудуванні з методологічних позицій неомарксизму подана у фундаментальному дослідженні британського соціолога Л. Склера.

Виклад основної частини: в межах концепції, що пропонується автором доповіді, міста мають бути інтерпретовані як простір одвічної боротьби між авторитарним менеджментом з боку еліт, та самоорганізацією містян, які прагнуть ствердити у згаданих локаціях власну автономію та пристосувати інфраструктуру міста під свої (комунальні, культурні та політичні) потреби. У загальному підсумку, для перших урбаністичний простір є втіленням перемоги раціонального планування над соціальним хаосом, компетентного управління аристократії над деструктивністю плебса. Для других – міста постають як «колиска демократії», простір, в якому є можливість ствердити свою самостійність та суб'єктність. Саме через конкуренцію намірів згаданих агентів суспільно-політичного життя, міста завжди поставали як певне «середньоарифметичне» – результат «селективної асиміляції різних традицій і настільки ж селективного поглинання культурних інновацій» [2, с.36].

Вплив глобалізації на урбаністичні простори проявив себе у драматичний спосіб. Еліти (нові-номади), заклопотані своєю іде-фікс – максимальною комерціалізацію абсолютно всіх сфер суспільного життя. Естетичним проявом цього слід вважати поширення «інтернаціонального» стилю архітектури бізнес-центрів та будівель влади, творення архітектурних проєктів – «ікон» з метою вже згаданої комерціалізації [3, с. 24]. Із суспільного користування виводяться об'єкти і простори громадського спілкування та самоорганізації. Їм на зміну приходять споруди «клопової архітектури» (в термінології Ж. Бодрійяра), основна мета яких – переключити активність локальних спільнот із суспільно-політичної активності на споживання. «Прапором» епохи глобалізації стають торгівельно-розважальний та багатоповерховий житловий (аналог староримської «інсули») комплекси для «плебсу» та «царське містечко» і «пентхаус» для новочасних «патриціїв». Важко не погодитися із З. Бауманом в тому, що у сучасних урбаністичних просторах «встановився апартеїд за районами» [2, с. 70].

В свою чергу, в містах різних країн світу фіксується тенденція до деградації міської демократії. Цитований вже вище З. Бауман позначає це поняттям «агорафобія» [2, с. 36]. Охоплені стресами способу життя в сучасних мегаполісах та загрозами з боку «невідомого чужого» із етнічних/расових гетто, громадяни віддають все більше переваги побудові різноманітних просторів безпеки (замкнених житлових комплексів, оснащених камерами спостереження, спортивних та розважальних майданчиків під охороною тощо). За констатацією дослідника: «У сучасному мегаполісі головною стратегією виживання стала не спільність, а ізоляція й відділення від інших» [2, с. 42].

Урізноманітнення етнокультурного обличчя міських спільнот, що відбувається за рахунок все зростаючої міграції, актуалізує культурні кордони між «місцевими» та «прибульцями», стимулює групову замкненість та

мобілізацію, до яких докладають свої зусилля «сегментарні еліти», активно експлуатуючи неотрайбалістську риторику та вживаючи відповідні заходи. Не даремно, американська дослідниця Дж. Джейкобс ще наприкінці 1990-х років констатувала кризу громадського життя великих мегаполісів [цит. за: 1, p. 99].

Програючи в цілому змагання за право на визначення порядку денного для людства на глобальному рівні, представники соціально-активного середнього класу намагаються утримати «останню барикаду демократії» на рівні урбаністичних спільнот. Це уможливлюється (принаймні поки що) зокрема й тим фактом, що адміністрування міськими спільнотами здійснюється менеджерами, персональний склад яких досі визначається електоральними процедурами, і які прив'язані своїми кар'єрами (знову ж такі – до певного періоду) до локальних питань та проблем. Через вказані чинники, в багатьох містах, що глобалізуються, окрім згаданих вище негативних тенденцій є й приклади розвитку місцевої демократії, орієнтованої, в тому числі, і на пристосування урбаністичних просторів під «екологію людини». Архітектурними свідченнями цього можуть вважатися проєкти «Хай-Лайн» (Нью-Йорк), «Тейт-Модерн» (Лондон), «Байкер-Уолл» (Нью-Касл, Великобританія) тощо [3, с. 34].

Зазначена вище тенденція «повстання еліт» знайшла свій прояв і у вітчизняних реаліях. На загальноукраїнському рівні груповий егоїзм еліт проявився в актах «соціального хижацтва», коли із просторів громадського користування зусиллями локальних та національних управлінців виводилися в приватну власність колишні об'єкти соціальної інфраструктури (парки, кінотеатри, танцювальні майданчики, об'єкти нерухомості). Так само, як і в інших державах світу, можновладці намагаються просторово відгородитися від докучливої присутності громадян у закритих поселенських структурах (житлові комплекси, таунхауси, елітарні «міста-супутники» тощо).

У межах м. Одеси своєрідними кейсами такої тенденції, з точки зору автора доповіді, є: руйнація Літнього кінотеатру на вул. Дерибасівській та «Круглого будинку» на Грецькій площі (на їхніх місцях споруджені ТРК «Європа» та «Афіна» відповідно), забудова парку «Ювілейний» (приморські схили) псевдо-берегоукріплюючими спорудами, приватизація із подальшою зміною цільового використання об'єктів охорони здоров'я та рекреації (території колишніх санаторіїв та здравниць забудовані приватними маєтками та елітарними комплексами відпочинку) тощо.

Принцип наукової неупередженості та об'єктивності вимагає від автора доповіді визнати той факт, що громадськість міста протягом останнього десятиріччя робила рішучі кроки для збереження соціальної інфраструктури міста, необхідної для розвитку ініціатив місцевої демократії. Так, наприклад, зусиллями громадських активістів були реставровані «Зелений театр» в парку Т. Г. Шевченка та Літній театр в Міському саду. Вони стали локаціями для проведення численних соціально-орієнтованих заходів. Періодично організовувалися протестні акції по відношенню до практики комерційного засвоєння приморських схилів та комунальних пляжів.

Проте, цілеспрямована діяльність по збереженню «третіх місць» була ослаблена в умовах широкомасштабної війни. Увага та ресурси активної громадськості були переорієнтовані на проблеми підтримки ЗСУ та біженців, що зберегло «вікно можливостей» для елітаріїв. В умовах загострення політико-економічних викликів в країні, є всі підстави для прогнозу щодо продовження/інтенсифікації практик приватизації соціальних об'єктів та інфраструктури як в межах м. Одеси, так і країни в цілому.

Висновки. На підставі наведених вище даних, слід визнати достеменність концепції «повстання еліт». Позначаючи реальні зрушення в тактиках і стратегіях боротьби еліт за владу і статус, вона змушує науковців та громадських активістів привертати пильну увагу до проблем збереження інфраструктури місцевої демократії та спонукати на реальні дії в межах локальної політики.

В евристичному плані концепт «повстання еліт» також має великий потенціал для аналізу феномену місцевого політичного режиму, виявлення та прогнозування перебігу протистояння демократичної та елітарної тенденцій в його розвитку тощо.

Список використаних джерел:

1. Lasch, Cr. (1995) The Revolt of the Elites and the Betrayal of Democracy. New York: Norton. 276 p.
2. Бауман, З. (2008) Глобалізація. Наслідки для людини та суспільства. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 109 с.
3. Склер, Л. (2024) Проєкт «Ікона». Архітектура, міста і глобалізація. К.: Лабораторія. 416 с.

Ольга ГОРПИНИЧ
кандидат філософських наук, доцент
Державний торгово-економічний університет
м. Київ, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-6101-4612

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗУМНИХ МІСТ

Протягом останнього десятиліття спостерігається активний розвиток концепції «розумних міст», що зумовлено глобальними процесами урбанізації, зростанням чисельності міського населення, а також трансформацією міст у центри інновацій і впровадженням цифрових технологій у всі аспекти урбаністичного життя.

Цифрова трансформація міського простору передбачає модернізацію сервісів, розвиток інтелектуальної мобільності та ефективного управління

ресурсами. Одним із ключових завдань є забезпечення уніфікованого підходу до управління службами та інфраструктурою, зокрема в умовах надзвичайних ситуацій. Це потребує підвищення цифрової грамотності мешканців. Міська технологічна екосистема має формуватися з урахуванням глобальних IT-трендів: мобільності, соціальних мереж, хмарних обчислень, аналітики великих даних, штучного інтелекту, кібербезпеки та Інтернету речей.

Згідно з дослідженням Європейського парламенту, 240 європейських міст з населенням понад 100 000 осіб мають деякі риси «розумного міста», тобто вони використовують технології для покращення енергоспоживання, транспортних систем чи іншої інфраструктури. Амстердам, Барселона, Копенгаген, Дублін, Гельсінкі та Манчестер посіли найвищі місця у списку «розумних» міст Європи [4].

У наші дні концепція «розумного міста» стає актуальнішою щодня. У різних формах вона реалізована або реалізовується у 2500 містах світу. Існує два варіанти створення Smart City:

- перший – це створення «розумного міста» із нуля. Тобто будівництво міста з урахування концепції Smart City. Приклади: Масдар (ОАЕ), Сонгдо (Південна Корея);
- другий – впровадження розумних технологій у міські системи [1].

Кожне місто самостійно визначає свої пріоритети у впровадженні smart-технологій. Прикладом успішного втілення концепції «розумного міста» є Амстердам, який входить до п’ятірки світових лідерів у цій сфері. Історія його цифрової трансформації розпочалася ще у 2009 році з ініціатив, спрямованих на збереження енергоресурсів і скорочення викидів CO^2. Згодом сфера smart-рішень значно розширилась. Завдяки впровадженню інновацій у різних галузях, місто змогло досягти прогресу в технологічному розвитку, покращити економічні показники, підвищити якість послуг і загальний культурний рівень. Одним із ключових інструментів стала платформа Amsterdam Smart City, яка надає доступ до численних ініціатив і проєктів, спрямованих на поліпшення міського середовища, а також стимулює участь громадян і підприємств. Система міського транспорту функціонує в режимі реального часу: завдяки використанню GPS-навігаторів регулюється потік автівок, що дозволяє уникати заторів. Крім того, в місті діє спеціальний дослідницький департамент, який, спираючись на аналітичні та статистичні дані, виявляє проблемні зони та оперативно пропонує шляхи їх розв'язання [2].

Сінгапур активно реалізує концепцію «розумного міста», просуваючи численні інноваційні програми. Ключовим проєктом стала ініціатива SMART PUB, започаткована в липні 2018 року, що має на меті повну цифрову трансформацію національної водної системи. Було створено стратегію, яка передбачає цифровізацію інфраструктури водопостачання задля підвищення ефективності роботи та забезпечення зростаючих потреб населення в чистій воді. Окрема увага приділяється розумному освітленню: система освітлення в громадських місцях обладнана сенсорами та спеціальним програмним забезпеченням, що дозволяє аналізувати переміщення людей. Це дає змогу адаптувати яскравість освітлення відповідно до навантаження, знижуючи

енергоспоживання у зонах із низькою активністю. Програма SolarNova спрямована на пришвидшене впровадження сонячних фотоелектричних технологій, що дозволяє місту збільшувати частку відновлюваної енергії в загальному енергетичному балансі. Ще однією цікавою ініціативою є пневматична система транспортування відходів. Вона функціонує за принципом вакуумної логістики: побутове сміття збирається через підземні трубопроводи та доставляється до герметичних контейнерів, звідки вже централізовано транспортується для подальшої утилізації. Це дозволяє підвищити рівень гігієни й зменшити шум і навантаження на дорожню інфраструктуру [2].

Особливу увагу заслуговує досвід Чикаго у впровадженні концепції «розумного міста». Тут було започатковано інноваційний проєкт City Tech, що є прикладом ефективної моделі державно-приватного партнерства. Завдяки цьому місто стало своєрідною лабораторією, де тестуються масштабні інфраструктурні рішення, засновані на аналізі міських даних, з метою покращення умов життя мешканців та підвищення ефективності функціонування міського середовища. Чикаго зосереджує увагу на великих даних як основі для розробки smart-рішень. Місто підтримує відкритий портал даних Windy City, де розміщено понад 600 публічних датасетів. Користувачі мають змогу досліджувати міське середовище, отримувати актуальну інформацію про райони, створювати власні візуалізації, завантажувати інформацію для подальшого аналізу. Частина цих даних оновлюється щодня, а деякі – навіть декілька разів на день. Серед найбільш амбітних ініціатив – проєкт «об'єктний об'єкт», спрямований на об'єднання всіх електронних пристроїв міста в єдину мережу. Йдеться про створення цифрового двійника мегаполіса, де всі елементи — від побутових приладів до інфраструктурних систем – взаємодіють у єдиному інформаційному середовищі. Окремий напрямок smart-розвитку Чикаго – екологічна модернізація, зокрема через реалізацію програми «зелених дахів». Ініціатива стартувала у 2000 році з озеленення даху міської адміністрації. Сьогодні площа таких «небесних садів» перевищує 500 тисяч квадратних метрів, що сприяє покращенню мікроклімату, енергоефективності будівель та загального екологічного стану міста [2].

Поряд із Сінгапуром, до провідних інтелектуальних мегаполісів світу зараховують також Лондон і Барселону. Остання розпочала перетворення у напрямку «смарт-міста» ще в 2011 році, поступово втілюючи інновації. Її стратегія базується на трьох основних етапах: збір даних через мережу сенсорів, їхня аналітична обробка та розповсюдження отриманої інформації через спеціальну цифрову платформу. Використовуючи операційну систему міста, влада може не лише прогнозувати потенційні проблеми, а й вчасно коригувати слабкі місця в інфраструктурі, забезпечуючи стабільне функціонування міських служб. Це дозволяє впроваджувати екологічний транспорт, організовувати безпечний дорожній рух і використовувати енергоощадне освітлення.

Лондон вирізняється ефективною транспортною системою, яка полегшує навігацію як для мешканців, так і для туристів. Завдяки онлайн-сервісам і

мобільним застосункам громадяни можуть планувати свої маршрути та уникати заторів. У Нью-Йорку, для підвищення безпеки, застосовуються датчики, здатні розпізнавати звуки пострілів, що дає змогу поліції оперативно реагувати на загрози. Це зробило місто одним із найзахищеніших і технологічно мобільних у світі.

Сан-Франциско є лідером в екологічній сфері, забезпечуючи переробку до 80% побутових відходів. Місто також демонструє високі результати у категоріях мобільності та продуктивності. Чикаго стало першопроходьцем у створенні аналітичної системи *Windy Grid*, яка надає комплексну інформацію про ситуацію в місті, що дало місту перевагу в галузях охорони здоров'я та транспорту.

Сеул здобув репутацію «кіберміста» завдяки впровадженню безкоштовного Wi-Fi, розумного освітлення й ефективного управління енергоресурсами. Також місто досягло високих результатів у сфері медичного обслуговування та безпеки. У Берліні активно розвивають енергоефективні технології, спрямовані на зменшення шкідливих викидів, а також підтримують інноваційні дослідження у сфері екології. Столиця Німеччини лідирує у категоріях здоров'я та продуктивності.

Токіо, попри щільну забудову, демонструє високий рівень екологічності. Тут ефективно контролюється транспортний потік завдяки цифровим технологіям, що забезпечують прогнозування трафіку, а також забезпечуються високі стандарти в сферах мобільності та охорони здоров'я.

Часто інтелектуальні міста будуються «з нуля», з орієнтацією на повну автоматизацію житла та інфраструктури. Кожна квартира обладнана системами типу «розумний дім», а вулиці насичені сенсорами та камерами, які допомагають керувати рухом і повідомляють про необхідність ремонту чи втручання. Такі міста зазвичай використовують лише екологічно чисті джерела енергії. Однак висока вартість життя в них стримує широке розповсюдження. Наприклад, Сонгдо (Південна Корея) – одне з перших смарт-міст, спеціально спроєктоване з нуля, – не отримало значного зацікавлення серед місцевого населення та іноземців через надто високу вартість життя. Утім, створення розумного міста не обов'язково передбачає нове будівництво. Багато сучасних міст модернізують існуючу інфраструктуру, поступово впроваджуючи інновації. Цифрові технології надають доступ до величезних масивів даних, що сприяє прозорості управління та ефективній взаємодії між владою і мешканцями. До числа таких прогресивних міст належать Мельбурн, Токіо, Берлін, Сеул, Чикаго, Сан-Франциско, Нью-Йорк, Лондон і, звичайно ж, Сінгапур.

Аналіз зарубіжних досліджень свідчить, що головною характеристикою розумного міста є широке застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Вони слугують інструментом не лише для автоматизації процесів, а й для підвищення якості життя мешканців, ефективності управління, безпеки, екологічної стійкості та розвитку соціально-економічної системи.

Список використаних джерел:

1. Єршов, О. Л., Бажан, Л. І. (2020) Розумне місто – концепція, моделі, технології, стандартизація. *Нові інформаційні технології*. № 2-3. С. 68–76.
2. Фещенко, К.С. (2019) Кращі зарубіжні практики розвитку розумних міст та можливості їх імплементації в Україні. Київ, 54 с.
3. Ismail, N. (2018) What are the most advanced smart cities in the world? URL: https://www .information- age .com/advanced-smart-cities-world-123470745/ (дата звернення: 19.12.2024).
4. How many smart cities are there in Europe? URL: https://www.euractiv.com/section/tech/infographic/how-many-smart-cities-are-there-in-europe/ (дата звернення: 19.12.2024).

Галина СТОЯНОВА
кандидат історичних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-1832-2265

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ НА РЕЙДІ: ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ У ЖИТТІ ОДЕСЬКИХ МОРЯКІВ

Одеса – одне з найбільших портових міст Чорноморського регіону, яке має давню історію, пов’язану з морською торгівлею, міграціями та професією моряка. Можна з впевненістю сказати, що це місто на рейді, що знаходиться на перетині морських шляхів, культур та ритмів мобільності, а професія моряка виступає однією з найвиразніших ознак міського коду та є невід’ємною частиною міською ідентичності. Однак у XXI столітті ця професійна культура стала особливо вразливою до глобальних зрушень та криз. Повномасштабна війна Росії проти України, розпочата у 2022 році, різко змінила траєкторії життя моряків і їхніх родин.

Дане дослідження є антропологічним поглядом на те, як глобалізація та війна вплинули на життя одеських моряків – як професійної, мобільної, але водночас уразливої соціальної групи. З одного боку, українські моряки є частиною глобального ринку праці, адже працюють під іноземними прапорами та відповідно інтегровані в світову морську економіку. З іншого – вони стали заручниками нової реальності: правових обмежень, воєнного стану та геополітичної нестабільності.

Метою дослідження є проаналізувати соціокультурні трансформації в житті одеських моряків та їх родин під впливом глобалізації та війни.

Дане дослідження базується на власному досвіді та авторському польовому матеріалі, а саме спостереженнях, інтерв’ю з представниками українських сімей та їх родин, які тимчасово або постійно проживають в

країнах Європи, моніторингу онлайн-спільнот українських моряків, груп підтримки дружин моряків у Telegram-каналах, нарративному аналізі життєвих історій, що стосуються адаптації та тимчасового вибору місця для проживання.

До початку повномасштабного вторгнення Росії понад сто тисяч українських моряків регулярно працювали в міжнародних екіпажах [1], забезпечуючи родини завдяки рейсам під іноземними прапорами, для багатьох родин саме моряк був основним годувальником сім'ї. Життєва структура морської родини будувалася за циклічною схемою: море – берег – розлука – повернення, орієнтовно 4–6 місяців у морі – 3 – 4 вдома.

Водночас поруч завжди були морячки – дружини, матері, подруги, які підтримували побут, дітей, родини, а також брали на себе всю емоційну й організаційну роботу у часи відсутності партнера. Проте з 2022 року ситуація радикально змінилася.

Глобалізація зробила українських моряків частиною світового ринку праці, але війна ускладнила можливість виїзду чоловіків за кордон — навіть попри те, що багато держав визнали моряків ключовими працівниками. Багато моряків втратили контракти, а родини — засоби до існування.

Сподівання на вирішення проблеми з виїздом з'явилися серед українських моряків після прийняття урядом постанови від 02 вересня 2022 р. № 992.

«*У разі введення на території України воєнного стану громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років мають право перетинати державний кордон України, якщо вони прямують для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден або для проходження практичної підготовки на суднах*» [3], – зазначається у постанові. Урядова постанова від вересня 2022 року дозволила виїзд лише вузькому колу моряків (курсанти, екіпажі «зернової ініціативи»), однак більшість з них залишилась без легального механізму роботи.

У результаті виникла нова соціальна ситуація:

- *по-перше,* моряки, яких війна застала в рейсі, залишилися за кордоном і не повернулися додому, щоб не втратити роботу;
- *по-друге,* виникає нове явище – професійна діаспора українських моряків у Європі, сформована не за етнічним, а за професійним принципом, зокрема, у Польщі, Болгарії, Румунії, Молдові та інших країнах Європи. Таким чином, українські моряки загалом та одеські моряки зокрема стали носіями нової професійної діаспори — групи, що водночас має ознаки трудової, вимушеної та транснаціональної міграції. Їхнє життя об'єднує кілька рівнів належності: з одного боку до професійної спільноти, з іншого – до нової локальної громади в ЄС, а також до рідної Одеси та України загалом;
- *по-третє,* родини були змушені адаптуватися до тривалого перебування за межами України або ж до розділеного життя.

В умовах війни моряки зіткнулися з проблемами різного характеру – професійного, а саме – спроби зберегти роботу, місце працевлаштування, окремо – проблема оновлення документів, побутового – облаштування нового житла та забезпечення себе та родини всім необхідним, сімейного – можливості

тривалого/періодичного перебування разом з сім'єю під час відпустки та відповідно психологічного, а саме бажання та прагнення повернутися додому та зустріч з ризиками, пов'язані з цим.

В результаті виробляються нові адаптаційні стратегії, зокрема:

збереження професії – онлайн-оновлення документів, проходження тестів за кордоном (наприклад, у Польщі), Дана ситуація вирішилася на користь моряків в незалежності від реалій війни. В зв'язку з тим, що Україна перейшла на міжнародну систему підтвердження кваліфікації моряків, виникла можливість обмінювати частину документів онлайн, без особистої присутності. Окрім цього з'явилася можливість здавати необхідні кваліфікаційні тести в Польщі, що підтверджується офіційною інформацією, яка розміщена на Урядовому порталі [4];

організація побуту – вибір місця проживання, тривала оренда або придбання житла.

Частіш за все вибір нової країни проживання обумовлено близькістю розташування до України. Це пов'язано з можливістю бачитися з родиною, якщо вона й досі перебуває в Україні, тому більшість українських моряків зробила свій вибір на користь Молдови, Румунії, Болгарії та Польщі.

Попит на житло в країнах перебування зумовив значне зростання цін на оренду нерухомості, тому для частини моряків виходом з ситуації стала купівля житла або оренда житла на тривалий термін, що є більш вигідним з фінансової точки зору та надає можливість для виїзду сім'ї та тривалого перебування в новій країні.

Власний досвід та опитування сімей моряків, які тимчасово перебувають за кордоном за часів повномасштабного вторгнення Росії на територію України засвідчив наступну мотивацію вибору країн для тимчасового перебування.

Перший чинник, що спонукає до вибору країни тимчасового перебування – безпосередня територіальна близькість до місця постійного проживання, в даному випадку Одеси, а вибір падає на Молдову чи Румунію. Вибір може бути також обумовлений тим, що дружина моряка працює і не може тривалий час перебувати за кордоном, а діти поки що продовжують навчання в школі на території України. *Другий чинник* – «пошук своїх», тобто вибір країни тимчасового перебування залежить від присутності в даній країні родичів чи близьких друзів. *Третій чинник* – порада знайомих. Це підтверджує польовий матеріал. Окрім цього, сюди додаються *наступні чинники*, що підтверджується свідченнями респонденток: у виборі країни проживання немаловажну роль зіграла схожість мови, менталітету, а також цінова політика приймаючої країни.

Важливу роль у психоемоційній підтримці під час тривалого перебування за кордоном відіграє створення мереж підтримки – груп в соцмережах, які часто сформовані за принципом країни перебування – наприклад, «Українські моряки в Молдові, Румунії», «Українські моряки в Болгарії», або групи «Морячки України» [2], яка орієнтована виключно на морячок (дружин, наречених моряків), де можна обмінятися чи знайти інформацію, необхідну для вирішення важливих питань, як то пошук житла, дитсадочка, школи для дитини, можливості передачі посилки додому тощо.

Окрему увагу заслуговує саме жіночий досвід у подоланні різноманітних криз в морських родинах, а саме зумовлених невизначеністю, зміною місця проживання, війною. Морячки виконують не лише функцію «берегової підтримки», а й стають активними учасницями нових міських середовищ: організовують побут, шукають школи, підтримують одна одну, вони формують віртуальні спільноти солідарності, які заміщують традиційні інституції підтримки.

Морячки стали не лише берегинями родини, а й локальними активістками, волонтерками, посередницями між Україною та новим місцем проживання. Їхня діяльність сприяє не лише адаптації, а й конструюванню нових форм солідарності, формуванню культурного простору у країнах тимчасового перебування.

Ще одним важливим викликом для одеських моряків стала психологічна напруга, пов'язана з постійною тривогою за родину в Україні, неможливістю бути поруч. У відповідь на це зростає роль соціальних мереж як віртуального середовища підтримки. В даному випадку допомагає можливість постійного зв'язку через Вайбер, Вотсап, Телеграм, відео та фотозвіти з сімейних подій, підтримка з боку рідних та близьких, віра та сподівання на завершення війни та Перемогу України.

Зібраний матеріал також засвідчує, що у багатьох родинах виникає модель транскордонного існування: діти й дружини залишаються в Одесі, моряки – у Болгарії, Молдові чи інших країнах, а родина бачиться лише під час коротких відпусток. Це породжує нові виклики – психологічні, емоційні, соціальні, з якими родини стикаються щодня.

Життя одеських моряків у часи війни стало дзеркалом трансформацій, що переживає українське суспільство. Моряки виступають водночас і як мобільна еліта, транснаціональні працівники, а також як уразлива група в умовах правових обмежень та військових ризиків. Їхні родини демонструють соціальну стійкість, гнучкість та здатність до самоорганізації

Таким чином, ми бачимо, як глобальні процеси «вкорінюються» у повсякденне життя одеських морських родин, формуючи нові форми належності – до професії, до нової громади, до рідного міста. Моряки – це не лише працівники на рейді, а й віддзеркалення глобальних змін, чиє життя – складна комбінація мобільності, ризику, турботи та гідності.

І саме ці локальні історії варті того, щоби бути почутими – у політиці, в дослідженнях, у проєктах сталого розвитку та інтеграції діаспор.

Список використаних джерел:

1. Гордійчук, Д. (2022) Усі на борт. Як моряки відстояли право на роботу за кордоном. Економічна правда. 28 серпня 2022 року. URL: https://epravda.com.ua/publications/2022/08/28/690912/ (дата звернення: 19.12.2024).
2. Група «Морячки України» в Telegram. URL: t.me/moryachki_girls_ua (перегляд станом на травень 2025 р.).

3. Постанова Кабінету міністрів України від 2 вересня 2022 р. № 992 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України». Урядовий портал Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-2022-п#Text (дата звернення: 19.12.2024).
4. Урядовий портал. Єдиний портал органів виконавчої влади в Україні. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/u-polshchi-vidkryto-prostir-de-moriaky-zmozhut-sklasty-ispyty-na-pidtverdzhennia-kvalifikatsii-ta-prysvoiennia-zvannia (дата звернення: 19.12.2024).

Ганна ТРУШЕВИЧ
доктор філософії з політології, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-3793-1074

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ В УМОВАХ ВІЙНИ: РОЛЬ ВОЛОНТЕРІВ У СТРАТЕГІЧНОМУ ПАРТНЕРСТВІ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ

Сталий розвиток міст вважається критично важливим аспектом соціально-економічної стабільності та благополуччя населення, тому що саме він визначає, як міста можуть розвиватися, не ставлячи під загрозу ресурси та можливості для майбутніх поколінь. Лелеченко А. визначає сталий розвиток як процес якісних змін, що передбачає збалансування інтересів людини, суспільства і держави в поточному і майбутньому періодах на засадах досягнення в динаміці економічної ефективності, фінансової стійкості, економічного зростання та розвитку екологічної і соціальної підсистеми суспільства та, як наслідок, макросистем вищого рівня, з урахуванням раціональних обмежень, що накладаються національною безпекою, і впливу чинників зовнішнього середовища [1].

Однак в умовах російсько-української війни ці процеси набувають ще більшої актуальності, важливості та складності. На жаль, війна руйнує не тільки інфраструктуру та економіку міст, але й створює важкі виклики для соціальної згуртованості та гуманітарної підтримки населення. Саме тому дані умови, спричинені процесами відновлення міст і підтримки сталого розвитку, надають ще більшого значення і залученості, участі волонтерів.

Громадський діяч Матяш М. стверджує, що про волонтерський рух в Україні сьогодні з захопленням говорять у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. Розквіт волонтерської діяльності у нас припав на час Революції Гідності і початок війни на Донбасі. У надзвичайно складний період саме цей рух об’єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій, груп людей, готових взяти на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави. Автор переконаний, що саме завдяки волонтерам у

2014 році країна зберегла свій суверенітет, зупинила російську агресію на сході та відновила боєздатну армію з високим моральним духом [2]. Представники волонтерського руху, сьогодні, стали невід'ємною частиною стратегічних партнерств, що спрямовані на подолання наслідків війни та відбудову прифронтових територій і тих, що найбільше постраждали.

Сталий розвиток міст сам по собі передбачає таке управління урбаністичними процесами, що буде враховувати економічні, соціальні та екологічні потреби як теперішнього, так і майбутніх поколінь. Сталий розвиток в умовах війни стає ще важливішим завданням, тому що основні ресурси часто використовуються для ведення бойових дій, але ж інфраструктура руйнується, що тягне за собою зниження життєвого рівня міського населення.

На жаль, ми бачимо, що війна має руйнівні наслідки для міст. Це і фізичне руйнування будівель та доріг, і економічний спад, і збільшення безробіття та розрив соціальних зв'язків. Більшість міст, особливо ті, що наближені до фронту, втрачають доступ до базових послуг: водопостачання, енергопостачання, охорона здоров'я та освіта. Тому відновлення інфраструктури і підтримка соціальної згуртованості суспільства, містян, у таких випадках стає критично важливою.

Волонтерські організації в таких умовах стають важливою ланкою у процесі відновлення міст, зокрема в умовах війни. До їх завдань входить не тільки широкий спектр гуманітарної допомоги (надання продуктових наборів, ліків, організація тимчасового житла для біженців), психологічної підтримки (допомога постраждалим, організація програм реабілітації для тих, хто пережив травми війни), інформаційної підтримки (забезпечення населення інформацією про безпеку, права та ресурси, боротьба з ворожою пропагандою, донесення інформації закордоном), а й відновлення інфраструктури, що включає участь у ремонтах будинків, лікарень, шкіл та інших соціально важливих об'єктів.

Наведемо приклад на м. Кропивницький. Після масованої ворожої атаки на місто 19 березня 2025 року розбирати завали долучились не тільки комунальники, електрики, газовики, поліція та ДСНС, а й волонтерські команди Червоного Хреста, Десяте Квітня, Право на захист, Агенство ООН у справах біженців в Україні, Центр допомоги врятованим, Центр Життєстійкості, обласний Центр Ветеран та багато інших місцевих волонтерських організацій. Волонтери допомагали не тільки з налагодженням інфраструктури міста, а й надали психологічну і гуманітарну підтримку постраждалим. Це лише один з прикладів партнерства державних організацій, регіональних осередків міжнародних організацій, місцевої влади та громадянського суспільства. Волонтери досить активно залучаються до організації співпраці з міжнародними організаціями та місцевими органами влади, сприяючи координації гуманітарних і відновлювальних ініціатив.

За результатами нашого дослідження, що було проведене в жовтні 2024 року через Google Forms серед 122 волонтерів, які є представниками різних областей України: Донецької, Херсонської, Харківської, Дніпропетровської, Миколаївської, Кіровоградської, Одеської, Київської, Вінницької, Полтавської, Черкаської, Тернопільської, Львівської та Івано-Франківської [4], ми виявили,

що більшість респондентів (53%) серед сфер, які б порадили покращити українській владі, виділяють внутрішню політику та роботу з військовими/ ветеранами/ волонтерами.

На нашу думку, одним із ключових аспектів є створення стратегічних партнерств, що поєднують зусилля урядів, місцевого самоврядування, міжнародних організацій та громадянського суспільства. Представники волонтерського руху виступають важливим компонентом цих партнерств, тому що саме вони здатні оперативно реагувати на потреби постраждалих громад та надавати швидку допомогу, яку потребують люди і міста.

Стратегічне партнерство в умовах війни включає в себе міжнародну допомогу (участь Червоного Хреста, ООН та інших міжнародних організацій у програмах відновлення), інноваційні підходи (застосування новітніх технологій та інновацій для відновлення інфраструктури та надання послуг) і місцеві ініціативи (підтримка ініціатив на рівні громад, що включає в себе також і допомогу волонтерським організаціям, які забезпечують допомогу на місцях).

Впевнені, що волонтерська діяльність буде мати суттєвий вплив на сталий розвиток міст у повоєнний період. Завдяки волонтерам вдається відновлювати соціальну інфраструктуру і забезпечувати доступ до необхідних послуг громадянам, створювати соціально орієнтовані підприємства та організації, які допомагають забезпечувати робочі місця і стимулювати економічне зростання на місцях. Також, що не менш важливо, волонтерам вдається відновлювати довіру серед населення, зміцнивши соціальну згуртованість у громадах.

Стратегічне партнерство має ряд викликів та перспектив, не зважаючи на величезний внесок волонтерів у відновлення міст. Викликами є невизначеність у довгостроковій стратегії відновлення, що може привести до розпорошення зусиль; політичні та соціальні труднощі, які можуть гальмувати ефективну співпрацю між різними сторонами; недостатнє фінансування та ресурси для масштабних відновлювальних робіт. Однак є і перспективи волонтерської діяльності в умовах війни, а саме можливості для сталого розвитку та відновлення міст після російсько-української війни значно розширюється, враховуючи новітні технології та глобальний характер партнерств.

Ми переконані, що досвід стратегічного партнерства, здобутий під час війни, потрібно активно впроваджувати і залучати у мирний час. У повоєнний період волонтерські організації продовжать грати ключову роль у сталому розвитку міст. Адже рівень довіри суспільства до волонтерів, за результатами загальнонаціональних соціологічних досліджень, є другим показником серед всіх інституцій, що були включені в опитування: Президент України, Верховна Рада України, Уряд України, ЗСУ, СБУ, Національна поліція, Суди, Прокуратура, Церква, Українські ЗМІ, Волонтери. Довіра до волонтерів у грудні 2021 року склала 68% від опитуваних, а у грудні 2022 та у грудні 2023 років вона зросла до 84%, перевищує лише рівень довіри серед громадян до ЗСУ [3].

Отже, волонтерські організації вже є стратегічними партнерами для місцевих адміністрацій і уряду у відновленні міст та підтримці сталого

розвитку під час війни та можуть бути такими після її завершення. Адже волонтери не тільки надають важливу допомогу у відновленні інфраструктури та наданні гуманітарної допомоги, а й активно сприяють створенню стратегічних партнерств для забезпечення сталого розвитку міст. Роль представників волонтерського руху у цьому процесі важко переоцінити, тому що відновлення після російсько-української війни вимагає швидкої реакції, високої мобільності та співпраці на міжнародному, національному та місцевому рівнях. Стійкість міст після війни значною мірою залежить від ефективності впровадження стратегічних партнерств через волонтерські взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Лелеченко, А. (2017) Феномен поняття «сталий розвиток». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1649 (дата звернення: 19.12.2024).
2. Матяш, М. (2017) Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. УКРІНФОРМ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvoavise-unikalne-jomuzavdacuemo-suverenitetom.html (дата звернення: 19.12.2024).
3. Прес-релізи та звіти – Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2023 роках. КМІС. URL: https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1335&page=1 (дата звернення: 19.12.2024).
4. Трушевич, Г. (2024) Волонтерський рух в Україні: політичні орієнтири його учасників під час російсько-української війни. *Politicus*. №6. С. 87–91.

Наталія КРОХМАЛЬ
кандидат філософських наук, доцент
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-5585-6349

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ВІРТУАЛЬНОГО МІСТА

Цифровізація та віртуалізація швидко та активно впроваджуються в усі сфери суспільного життя, змінюючи соціальний простір суспільства. Не стало виключенням і місто, як географічний центр, одна з форм просторової організації соціального життя суспільства.

Розмаїтість, неоднозначність та остаточна неузгодженість сучасної термінології щодо використання понять «цифровий», «віртуальний», «діджитал», «кібер-», смарт-» тощо спричиняє появу та формування широкої «палітри» форм і видів соціальної організації індивідів, груп і спільнот у цифровому форматі. Зокрема, для позначення міста використовуються терміни

«віртуальне місто», «цифрове місто», «смарт місто» та ін. Найвживанішим є поняття «віртуального міста», що визначається як електронний центр, розташованим на екрані гаджету (як географічний простір реального міста), де в одному місці сконцентровані люди, їх діяльність, послуги, необхідна інформація тощо. Віртуальні міста створюються на основі опису різноманітних інформаційних інтерфейсів та контенту. Умовно можна виділити кілька груп віртуальних міст, зокрема:

– «проєкція», перенесення реального міста у віртуальний простір (у цифровий формат). Martin Dodge, Andy Smith & Simon Doyle [2] класифікують їх на чотири широкі групи:

«Віртуальні міста у веб-списках – це веб-сайти, які називають себе віртуальними містами, але насправді є лише онлайн-довідниками, меню та списками. Вони часто створюються виключно для рекламних цілей, зокрема для просування туризму, і не намагаються відобразити забудовану форму міст» [2] (наприклад, 3D Mykolaiv);

«Плоскі» віртуальні міста використовують «плоскі» карти міст або будівель як інтерфейс для отримання додаткової інформації» [2], зокрема, створення віртуальних проєктів історії міста та їх популяризація (наприклад, «Конструктивістська архітектура Харкова: віртуальне місто-музей» (онлайн-ресурс «constructivism-kharkiv.com»), «Віртуальне Рівне. Подорож у часі центральною вулицею міста»);

«3 D-віртуальні міста використовують технології віртуальної реальності для моделювання забудованої форми міст з різним ступенем точності та реалізму» [2]. Побудова таких міст різними компаніями відбувається на основі різноманітних технологій віртуальної реальності, або ж на основі власних технологій VR-моделювання;

«Справжні» віртуальні міста – це ті, що є ефективним цифровим еквівалентом реальних міст, надаючи людям справжнє відчуття прогулянки міським простором» [2]. Такі міста вибудовуються на технологіях ГІС. Наприклад, віртуальне середньовічне місто Древній Звенигород, віртуальний Сінгапур;

до цього переліку можна додати групу, що передбачає цифровізацію міста, створення кіберфізичного простору на основі взаємодії віртуального і фізичного (насичення міського простору електронно-цифровими системами зі сформованим електронно-комунікаційним обміном між ними), зокрема, надання послуг через міські застосунки (наприклад, Київ Цифровий);

– віртуальні міста в комп'ютерних іграх, які: 1) вже запрограмовані в грі від авторів-розробників; 2) можна створити у грі самому геймеру;

– віртуальні міста в Інтернеті – «соціальний світ, який не менш реальний завдяки підтримці інтернет-технологій, мешканці якого походять з країн усього світу» [1], наприклад, Cybercity – місто, описане розробниками, спроєктоване ними як певний соціальний простір, у якому кожен мешканець має власний приватний персоналізований будинок, існують власна соціальна структура, трудові відносини, гроші, соціальна взаємодія, способи якої

розвиваються та одночасно обмежуються «через контроль над текстами та зображеннями» [1];

– віртуальні міста в метавсесвітах (наприклад, Gucci Town на платформі метавсесвіту Roblox, де можна ознайомитися з історією та спадщиною, філософією дизайну, баченням керівників, зайти у кілька будівель, також «відвідувачам, що взаємодіють з діяльністю міста, присуджуватиметься валюта GG Gems, яку можна використовувати для покупки бонусів або віртуальних предметів» [3].

Кожна з наведених форм віртуального міста має свою соціальну структуру, що відрізняється від інших прикладів, що актуалізує питання про спільні базові засади її формування. У практиці створення віртуальних міст використовується практика функціонування та розвитку реальних міст з розвиненою соціальною структурою. Тому основою формування соціальної структури віртуального міста є власне місто – як одна із просторових форм організації соціального життя суспільства, в основі якої лежать колективні практики, що створені на основі індивідуальних практик мешканців міста. Соціальна структура міста як сукупність статусно-професійних груп з різними потребами, інтересами, цінностями, доходами, залежить від: видів господарської діяльності, притаманних місту, з відповідно сформованою системою економічних відносин, фінансових та грошових потоків, товарообміном та ін.; системи управління, сформованої на основі законодавства, що ґрунтується, наприклад, на принципах самоврядування (громади, групи, спільноти), або ж державного управління; звичаїв, традицій, історично сформованої соціальної архітектоніки міста, що впливають на міський стиль та спосіб життя, світогляд містян, їх культуру, тип соціальної поведінки, та ін.

Соціальна структура міста характеризується соціальною диференціацією і розшаруванням; вертикальною і горизонтальною соціальною мобільністю; міжпоколінними соціальними переміщеннями; сформованими історико-соціальними районами та соціальними групами.

Формування соціальної структури віртуального міста – це маніпулювання містом через цифровий контент з метою створення цифрової копії вже існуючого міста, або ж віртуальної (без аналогу у соціальній реальності) форми уявного міста. В залежності від мети створення віртуальне місто буде виконувати відповідні функції, що підтримують міський спосіб життя: економічна (трудова діяльність містян) – формування економічних відносин з визначеними галузями економіки, трудовими, фінансовими, природними та іншими видами ресурсів, використання науково-технічного потенціалу; екологічна – визначення доцільності, механізмів та форм використання природних ресурсів, взаємодії з навколишнім (соціальним) середовищем і його охорона; демографічна – відповідає за склад та розвиток населення міста, міграційні процеси, формування трудових ресурсів, систему охорони здоров'я; суспільно-політична (соціально-політична діяльність містян) – забезпечує організацію та розвиток політичного життя міста; соціально-побутова (сімейно-побутова діяльність містян) – відповідає за задоволення побутових потреб

містян, організацію їх побуту; культурно-виховна (культурно-освітня діяльність містян) – відповідає за організацію системи освіти та виховання, культурно-освітньої та соціокультурної діяльності.

Можна виділити характеристики формування соціальної структури віртуального міста: інтерактивність між користувачами, які знаходяться у різних місцях у будь-який час, на відміну від реального міста, де населення сконцентроване на географічно обмеженій території (визначеному просторі); розмаїття сфер, напрямів і форм діяльності містян, що не завжди відтворюють поділ праці, і у віртуальному місті можуть бути туристами/відвідувачами; місто є центром політичного, економічного, соціального, культурного та духовного життя, створюючи основу для формування соціальної структури; соціальна стратифікація, що в залежності від мети створення віртуального міста може бути соціально і професійно однорідною/неоднорідною; соціальна інфраструктура, що залежна від мети створення віртуального міста, потреб і запитів містян; міський спосіб життя, культура поведінки, звичаї, традиції, ціннісні орієнтації та ін., що залежать від мети створення віртуального міста.

Отже, соціальна структура віртуального міста буде представляти склад та відносини статусних груп, сформованих в залежності від мети створення міста, становище яких залежить від їх постійного відтворення та оновлення, а також можливостей впливу на динаміку і розвиток міста.

Список використаних джерел:

1. Carter Denise Maia (2004) New locations: the virtual city. *Anthropology Matters Journal.* Vol. 6, Is. 1. URL : https://www.academia.edu/37173627/New_locations_the_virtual_city (дата звернення: 19.12.2024).
2. Dodge Martin, Smith Andy, Doyle Simon (1997) Virtual Cities on the World-Wide Web. Towards a Virtual City Information System. Draft of a article entitled «Urban Science» in *GIS Europe*. Vol. 6, No. 10. P. 26–29. URL : http://www.casa.ucl.ac.uk/martin/virtual_cities.html (дата звернення: 19.12.2024).
3. Gucci відкрив віртуальне місто в метавсесвіті. MMR. 31 травня 2022. URL: https://mmr.ua/show/gucci-vidkriv-virtualne-misto-v-metavsesviti (дата звернення: 19.12.2024).

Юрій ЯМКОВОЙ
здобувач третього рівня освіти (PhD)
Науковий керівник: доктор наук з державного управління,
професор С. Є. Саханенко
ННІ «Інститут публічної служби та управління»
Національного університету «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0000-1477-5286

АГЛОМЕРАЦІЇ В ІНСТИТУЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність теми. У контексті муніципальної реформи в Україні, що базується на децентралізації повноважень публічної влади, саме агломерації як просторові форми інтеграції територіальних громад, набувають дедалі більшого значення, бо володіють суттєвим потенціалом для забезпечення комплексного соціально-економічного розвитку. Разом з тим, відсутність усталеного інституційного механізму управління агломераціями створює бар'єри для ефективної реалізації публічної політики на місцевому рівні.

Поняття «інституційне середовище» визначається як сукупність основоположних політичних, соціальних, юридичних і економічних правил, що визначають рамки людської поведінки й утворюють базис для виробництва, обміну і розподілу [1].

Інституційне середовище в дослідженнях економістів пов'язується, перш за все, з такими поняттями, як «інституціональна система», «інституціональна основа», «інституціональна структура», «інституціональний механізм» тощо. Сутність цих понять вперше було розглянуто в роботах О. Вільямсона, Дж. Окслі [2], Д. Норта, Л. Девіса, Р. Ріхтера та багатьох інших.

Своєю чергою, інституційне середовище публічного управління охоплює сукупність формальних та неформальних правил, норм, цінностей, структур та організацій, які визначають, як здійснюється публічне управління, як взаємодіють державні органи, органи місцевого самоврядування, публічні службовці та громадяни у процесі реалізації державної політики та надання публічних послуг.

Саме інституційне середовище публічного управління відіграє ключову роль у формуванні та розвитку агломерацій. Йдеться не лише про організаційно-правові умови, а насамперед про здатність суб'єктів публічної влади до координації, прийняття спільних рішень та об'єднання ресурсів. Європейська практика існування і функціонування агломерацій мають усталені форми управління, зокрема шляхом створення метрополій, комунальних об'єднань, агломераційних рад тощо. Станом на сьогодні, в Україні інституційне середовище публічного управління перебуває у процесі постійних трансформацій, зумовлених реформами (муніципальна /децентралізація/, антикорупційна реформа, реформа державної служби тощо) та зовнішніми чинниками, в тому числі й екстраординарними (повномасштабна російсько-

українська війна). Вдосконалення цього середовища є одним із ключових завдань для розбудови сильної, демократичної, правової та ефективної держави.

Світові тенденції розвитку міських агломерацій вказують на те, що саме агломерації є основними територіями, де формується найбільша частина світового ВВП, і це випливає з самої сутності агломерацій – вони, на відміну від сільських територій і малих міст, мають найбільшу густоту населення, що створює позитивні умови для розміщення виробництв, які створюють найвищу додану вартість [3].

Отже, можна зазначити такі особливості здійснення публічної влади в агломераціях: а) Ефективне управління агломерацією вимагає тісної співпраці між різними рівнями влади та органами місцевого самоврядування; б) Розвиток агломерації потребує комплексного підходу до планування територій, транспортної та інженерної інфраструктури, соціальної сфери та економіки; в) Забезпечення участі мешканців агломерації у процесах прийняття рішень, що стосуються їхнього життя, виступають важливим елементом управлінсько-діяльнісного статусу цих територіальних утворень; г) Неминуче виникають розбіжності в інтересах між центром та периферією, які потребують конструктивного врегулювання; г') Складність і динамічність агломераційних процесів вимагають впровадження нових методів управління та використання сучасних технологій.

В Україні поняття агломерації офіційно закріпили в Державній стратегії регіонального розвитку (ДСРР) 2021–2027 [4], де також визначили сім потенційних агломерацій: Київську, Львівську, Харківську, Одеську, Дніпровську, Запорізьку та Криворізьку. В ДСРР визначають агломерації як скупчення міст із загальною чисельністю понад 500 тисяч осіб. Однак саме законодавчого регулювання досі не існує.

Варто зазначити, що потреба законодавчого визначення правового статусу міських агломерацій, їх місця і ролі в системі місцевого самоврядування, можливості врегулювання питання їх створення та функціонування з урахуванням європейського досвіду чітко і однозначно зазначена у звіті Ради Європи «Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни» від 30 червня 2022 року (CEGG/PAD(2022)3) [5] та Висновку Ради Європи щодо проєкту Дорожньої карти з доброго демократичного врядування в Україні в частині місцевого самоврядування від 19 квітня 2023 року (CEGG/PAD(2023)4) [6], які були підготовлені залежними координуючими структурами, відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування.

Позитивним прикладом у цьому питанні може бути досвід Польщі, де реалізуються стратегічні партнерства на рівні міських функціональних територій за підтримки центральної влади.

Важливим аспектом виступає фінансова кооперація. Агломерації можуть виступати платформами для реалізації спільних інфраструктурних проєктів, але без правових підстав для співфінансування такі ініціативи залишаються на рівні ідеї. Необхідно запровадити окремі інструменти підтримки міжмуніципального

співробітництва з боку держави, зокрема через субвенції або спеціальні фонди розвитку агломерацій.

З огляду на міжнародний досвід в профільній сфері та актуальні виклики в Україні, запропоновані результати дослідження можуть бути основою для формування нової спеціальної публічної політики. Вже запроваджуються пілотні агломерації (Київська, Львівська), які отримають правовий статус і методичну підтримку, що дозволить перевірити ефективність моделей управління до їх запровадження на практиці.

Підсумовуючи положення, що наведені вище, можна дійти наступних висновків, а саме:

Існуючи проблеми.

1. Агломерація як об'єкт публічного управління – це відсутність визначення агломерації у правовому полі України, неузгодженість між стратегічним плануванням міст-центрів та навколишніх територіальних громад та проблема розподілу повноважень та відповідальності.

2. Інституційні прогалини – нерозвиненість формалізованих механізмів співпраці громад (контрактів, спільного фінансування).

Можливі шлях вирішення.

- Агломерації потребують свого належного нормативного закріплення як елемент територіального планування та поділу України, а модель управління ними у системі організації публічного управління.
- Необхідний відповідний розвиток та удосконалення законодавчого забезпечення, включаючи механізми міжмуніципального співробітництва та фінансування спільних проєктів.
- Рекомендовано запровадити пілотні моделі управління агломераціями з подальшим масштабуванням на національному рівні.
- Використання позитивного міжнародного досвіду (Франція, Польща тощо) щодо міжмуніципального співробітництва.
- Впровадження ефективних моделей публічно-приватного партнерства.
- Можливість створення міжмуніципальних інституцій на зразок «агломераційних агентств», асоціацій органів місцевого самоврядування (АОМС).

Список використаних джерел:

1. Мельник, А. Ф. (2011) Національна економіка. Київ: Знання. 463 с.
2. Oxley, J. (1999). Institutional environment and the mechanisms of governance: The impact of intellectual property. *Journal of Economic Behavior & Organization, Elsevier*. Vol. 38(3). P. 283–309.
3. Агломерації: міжнародний досвід, тенденції, висновки для України: аналіт. записка. URL : https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/AGLOMERATSIYI-Final.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Кабінет Міністрів України. Постанова від 5 серпня 2020 р. № 695. URL

: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 19.12.2024).
5. Врядування у європейських агломераціях/метрополіях. Страсбург, 16 грудня 2022 р. CEGG/PAD(2022)7. URL : http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Overview_Governance-of-European-metropolitan-areas_CEGGPAD20227_Ukr.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
6. Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни. м. Страсбург, 30 червня 2022 року. CEGG/PAD(2022)3. URL : https://rm.coe.int/cegg-pad-on-ukraine-recovery-strategy-in-lsg-area-ukr-final/1680aef3fb (дата звернення: 19.12.2024).

Олеся КИРИЛЕНКО
доктор соціологічних наук, доцент,
Рівненський інститут
Київського університету права НАН України
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-6120-0650

ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЦЕНТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ЛЮДЬМИ І ТВАРИНАМИ В УРАБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Екоцентризм представляє сучасну наукову та світоглядну платформу гармонізації життя людей, суспільства і природи заради їх збереження в майбутньому. Екоцентризм виступає основним принципом теорії, концепції та практики сталого розвитку, яку Римський Клуб та ООН активно просувають останні 50 років. Політика сталого розвитку інституціоналізується ООН та її країнами-членами в межах довгострокового глобального прядку денного ООН «Цілі сталого розвитку» (2016-2030 рр.).

Поряд з теорією сталого розвитку принцип екоцентризму є одним з основних положень теорій ноосфери, інвайронменталізму та неогуманізму (гуманізму XXI ст.). Навколо принципу екоцентризму розвивається біоетика (етика ставлення до життя). У сучасній соціології теорія екоцентризму спрямовує науковців на осмислення стану та перспектив взаємодії суспільства та природи у рамках інвайронментальної соціології, соціології науково-технічного прогресу, соціології космосу та соціології майбутнього (дослідження майбутнього). Ці напрями соціологічних досліджень все ширше використовують методологію космо-планетарного, інформаційно-енергетичного та синергетичного підходів до ретроспективного, ситуативного та перспективного аналізу розвитку складної системи «космос – сонячна система – Сонце – планета Земля – природа Землі – суспільство – людина».

Взаємодія людини з тваринами є однією з самих важливих форм співіснування суспільства з природою взагалі. В такому сенсі людина зайняла верхнє місце у харчовому ланцюгу на планеті Земля. Зауважимо, що харчовий

або трофічний ланцюг (ланцюг живлення) – це послідовність організмів, які пов'язані між собою харчовими зв'язками, де кожен наступний організм використовує попереднього як джерело енергії. Найбільш узагальнений варіант харчого ланцюга можна представити як систему «рослини – рослинноїдні – хижаки – всеїдні». Людина є всеїдною істотою, яка вживає рослини, гриби та тваринне м'ясо. В такому аспекті, людина не є виключенням оскільки існують види тварин всеїдного споживання. Всеїдні тварини називають ще панофаками або політрофічними видами, до яких належать страуси, таргани, свині, щури, білки, їжакі, ведмеді, шимпанзе та інші групи савців птиць, комах).

Полювання як прояв культури збирання (присвоєння) людина успадкувала від природнього світу, у якому харчовий ланцюг передбачає цей тип харчування. Паралельно з цією формою співіснування – полювання на тварин та збирання рослин (ягід, плодів, грибів, злаків), людина привчала до життя поруч з собою різних тварин – собак, коней, птахів, кішок та інших з цілями охорони, полювання, боротьби з гризунами, пересування й перевезення, обробки землі тощо. Сільське господарство як землеробство та тваринництво (включно скотарство) стало першою формою виробництва, яке залишається базовим для існування суспільства і людини як живої істоти. Використання тварин у сільському господарстві є частиною аграрної революції – переходу людини до розвитку пізнього первісного ладу а потім і до цивілізаційного життя.

В цьому контексті спілкування з тваринами, ставлення до них поступово соціалізувалось через догляд, годування, фізичні та емоційні контакти, комунікації, що формувало символічні уявлення, естетизацію природи і тварин у мистецтві та селекції, їх одуховлення у релігійних віруваннях. Отже, першою і базовою моделлю взаємодії людей з тваринами можна вважати співіснування у дикій природі. Друга модель – це приручення тварин з утилітарними та іншими цілями.

В багатьох країнах стародавнього світу (Стародавнії Єгіпту, Вавілону, Китаю, Риму та інших) створювались звіринці, зоопарки або зоосади, в яких утримувались дикі тварини. Ця традиція підтримувалась і в історичні часи нової епохи в Європі з'явились зоопарки (м. Вена – 1752 р., у Мадриді – 1770 р.). Видовищна та рекреаційна функції зоопарків доповнювалась науковими, освітньо-виховними та зоохазисними функціями. На початку XX століття у світі нараховувалось біля 1300 зоопарків, половина яких приходиться на Європу і одна п'ята – Північну Америку. Очевидно, що інвайронменталізм та екоцентризм підтримує зоозахисну та науков-дослідну місію зоопарків у їх взаємозв'язку з екологічним вихованням та популяризацією практик природотерапії, анімалотерапії зокрема.

Ще однією формою взаємодії людини з тваринами виступають цирки, у яких дресированих тварин використовували та використовують для видовищ у спеціальних закритих приміщеннях. І хоча тварин у цирках представляють ті, які є не менше ніж третім поколінням після вилучення їх з дикої природи, процес їх дресирування найчастіше супроводжується різними формами насильства, знущань, жорсткого поводження. Порушення прав тварин на

свободу і захист від жорстокого поводження стали основою для обґрунтованої критики циркового бізнесу з боку екологів та зоозахисників, що призвело до заборони використання тварин у циркових виставах у багатьох країнах світу. Так, у 2022 році прийнято закон, який забороняє експлуатувати тварин у цирках та контактних зоопарках.

В сучасних умовах переглядається також цінність мисливства як форми сучасного дозвілля, яке практично є реліктовою / доісторичною моделлю взаємодії людини та тварини. В сучасних умовах держава регулює цей вид діяльності через дозволи (ліцензії) та обмеження (у час розмноження та інші періоди) для мисливства на спеціальних лісових територіях, мисливських угідь, сафарі-парків тощо. Однак, мисливство принципово критикується з позицій екоцентричного підходу – людина має припинити вбивати тварин якщо це не пов'язано з виживанням або збереженням балансу в екосистемах. Екологи засвідчують шосте в історії планети масштабне вимирання видів тварин на фоні демокрафічного вибуху у суспільстві та у контексті тотальної експансії природного середовища людством. В такому аспекті такі види мисливства як трофейне або спортивне мисливство (коли вбивають тварину) – мають бути заборонені.

Професійне використання тварин у сучасних умовах стосується їх участі у вирішенні безпекових та правоохоронних проблем (собаки), а також для допомоги інвалідам (як, сліпим людям допомагають собаки-поводирі).

Професіоналізовану форму використання тварин включає і спорт. Наприклад: у кінному спорті та перегонах з собаками, іграх поло з кіньми, слонами. У деяких культурах існують традиції використання тварин для розваг у формі організації змагань боїв та перегонів собак, птахів (пітухи), биків (родео з людьми), свині, комахи (таргани), верблюди та інші. Бої між тваринами називають ще кровавими видами змагань. Практики використання тварин для подібних розваг, що пов'язані з проявами жорстокості, травмуванням та вбивством тварин, мать бути заборонені.

В сучасних умовах зростає кількість людей та сімей, які утримують тварин у якості компаньйонів. Ця модель взаємодії людей з тваринами не є новою, однак вона стає все більш поширеною і демонструє процес гуманізації ставлення суспільства до тварин. Практично цю форму можна визначити як партнерську та анімалотерапевтичну модель взаємовідносин «людина-тварина». Свідченням такого процесу є вибуховий розвиток індустрії зоотоварів та послуг догляду за тваринами, ветеринарних послуг та зоофармакології.

Інституціоналізації урбаністичної моделі взаємодії «людина-тварина» може визначатись як соціо-зоо-комунікативна, реабілітаційно-рекреативна або анімалотерапевтична та культурно-естетична її форма, що відображає еко центричну спрямованість та сутність. Очевидно, сучасні умови урбанізації, створюючи ефект відчуження людини від природи, актуалізують пошук й використання різних форм повернення до природи або компенсації, які мають нове ціннісне і психоемоційне наповнення. Гуманне ставлення та любов до тварин і природі в цілому у такому аспекті виступають сутністю еко-людино-

центричної моделі ставлення людей до тварин – таких самих живих істот на планеті як і вони. Цінність всього живого і збереження життя на планеті як прояв високої інвайронментальної культури суспільства в цій моделі реалізується на духовно-ціннісному, комунікативному, психо-емоційному і практичному рівнях.

Екоцентрична сутність партенсько-комунікативої моделі взаємодії людини з твариною проявляється через такі її функції як гуманістичне екологічне виховання, захист тварин, рекреація, анімалотерапія та естетична, гедоністична функції.

Анімалотерапія (зоотерапія) все більше пригортає увагу науковців, практичних психологів, реабілітологів, вихователів та зоозахисників щодо аналізу тенденцій та перспектив розвитку, популяризації її практик у різних сферах життя – реабілітації, рекреації, вихованні, освіті, мистецтві, науці. Різноманіття тварин, залучених у практики анімалотерапії, включає різні тварини - собак, котів, птахів, дельфінів, домашніх декоративних рибок, морських свинок, кроликів, хом'ячків, шиншил, рептилій та інших тварин.

До анімалотерапії відносять не тільки безпосереднє спілкування з тваринами, а й символічну та візуальну форми анімалотерапії, коли застосовуються різні символи тварин: образи, малюнки, казкові герої, іграшки, використовуються звуки тварин а також поширюються документальні та художні фільми, відео про тварин.

Отже, партнерсько-комунікативна модель взаємодії людини з твариною стає все більш поширеною, популярною в сучасних умовах урбанізації, екологізації та гуманізації суспільства. Анімалотерапевтичний зміст даної моделі проявляється через психорегулятивний оздоровчий її ефект. Поряд з цим, актуальними є подолання проявів жорстокого поводження з тваринами, їх захист, розвиток організованих форм допомоги тваринам, центрів анімалотерапії, фондів підтримки господарів домашніх тварин-партнерів тощо.

Можна зробити висновки, що гуманізація ставлення людей до тварин пов'язана з гуманізацією самого суспільства, відносин між людьми. Людству важливо осмислити і реалізувати свою космічну місію по збереженню і життя на планеті, і самої планети. Стратегічно розвиток екоцентричних, ноосферних, синергетичних підходів у гуманітарних науках та гуманітарній політиці спрямований на розбудову майбутнього мирного глобального суспільства, в якому принцип «благополуччя для всіх і кожного» буде забезпечуватись для всіх живих істот на планеті Земля.

Нова екоцентрична партнерсько-комунікативна модель взаємодії між людьми і тваринами потребує подальшого вивчення та вдосконалення, популяризації та підтримки через цілеспрямовану політику на міжнародному, національному та локальному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Кириленко, О. М. (2019) Політика сталого розвитку та соціальна ефективність демократії: концептуальні засади і досвід Євросоюзу для

України. Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції : монографія [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, С. 191-219.
2. Кириленко О. М. (2024) Інвайронменталізм як концептуальна основа переходу до сталого зеленого майбутнього. Часопис Київського університету права. № 3 С.32-39.
3. Взаємодія з тваринами – користь для ментального здоров'я. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?». URL: https://howareu.com/materials/vzaiemodiia-z-tvarynamy-koryst-dlia-mentalnoho-zdorovia (дата звернення: 19.12.2024).
4. Gupta A. (2024) Many Layers of Ecocentrism. Revering Life, Revering the Earth. Taylor & Francis, 248 с.
5. Fine A., Mueller M., Tedeschi F., Griffin T. (2024) Handbook on Animal-Assisted Therapy. Academic Press, 2024. 550 с.

Ірина ПАШИНСЬКА
заступник директора з навчальної роботи,
Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 189
м. Києва, Україна

МІСЬКА ШКОЛА ЯК АГЕНТ ЗМІН: ІНТЕГРАЦІЯ СВІТОВИХ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ У ЛОКАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Сучасне міське життя – це простір постійних змін, високої динаміки й розмаїття культур, досвідів та викликів. Школа в такому середовищі перестає бути лише місцем здобуття знань – вона стає агентом соціальних трансформацій. Особливо це актуально в українських містах, де на тлі війни, міграції, цифрового прориву та реформування освітньої системи зростає потреба в інституціях, здатних забезпечити інтеграцію локального в глобальний контекст [11].

Глобальні тенденції в освіті – це не лише технологічні новації чи реформування систем управління, а й ідеї гуманістичної педагогіки, компетентнісного підходу, міждисциплінарності, сталого розвитку. Міські школи дедалі частіше інтегрують ці підходи у власну освітню політику та практики: впроваджують STEM- і STEAM- освіту [16]; розвивають проєктне, дослідницьке, проблемно-орієнтоване навчання [3]; посилюють роль м'яких навичок (soft skills), зокрема критичного мислення, креативності, міжкультурної комунікації [14]; запроваджують інтегровані курси, що об'єднують предмети навколо реальних викликів [2].

Пандемія COVID-19 та війна в Україні стали каталізаторами глибших змін, зокрема активного впровадження змішаного навчання, гнучких освітніх маршрутів, цифрових інструментів оцінювання та комунікації [9].

Сучасна міська школа стала платформою глобальної взаємодії. Так, у школах міста Києва налагоджена співпраця з міжнародними партнерами, вони беруть участь у програмах ЄС (Erasmus+, eTwinning), обміну учнями, впроваджують двомовні курси, програми з медіаосвіти, екології, культурної дипломатії [13]. Міські школи активно долучаються до глобальних ініціатив – Всесвітнього тижня медіаграмотності, Днів Глобальних Цілей сталого розвитку, Міжнародного дня демократії тощо [15].

Шкільні проєкти з громадянської освіти часто реалізуються спільно з міжнародними та українськими неурядовими організаціями, створюючи умови для формування глобальної компетентності, емпатії та готовності діяти [6]. При цьому локальна специфіка (мовна політика, пам'ять про війну, потреба у відновленні) зберігається як основа національної ідентичності [8].

У цьому контексті важливо враховувати ще одну функцію міської школи – роль у посиленні соціальної згуртованості. Міські школи дедалі частіше стають просторами психологічної підтримки, соціального діалогу й примирення. Зокрема, у громадах із великою кількістю внутрішньо переміщених осіб школа може виступати майданчиком для інклюзивної інтеграції: через гурткову діяльність, менторські програми, освітні хаби. Це дозволяє зменшити соціальну напругу, розвивати емпатію, зберігаючи при цьому якість освіти.

Ще один важливий напрям – екоспрямованість міської школи. У час кліматичних викликів важливо виховувати екологічну свідомість змалку. Інтеграція глобальних екоініціатив (як-от Zero Waste Schools, Eco-Schools, Plastic Free July) у щоденне життя школи перетворює її не просто на навчальний заклад, а на локальний центр сталого розвитку. Урбанізоване середовище надає нові можливості для освітніх практик: навчальні сади на дахах, сортування відходів, міські дослідницькі екопроєкти з використанням цифрових карт та сенсорів.

Сучасна парадигма демократизації освіти передбачає не лише трансформацію змісту та форм навчання, а й принципове переосмислення ролі учня – від пасивного реципієнта знань до активного суб'єкта освітнього процесу. Одним із ключових інструментів такої трансформації є учнівське самоврядування, яке сприяє формуванню громадянської активності, відповідальності та навичок демократичної взаємодії вже з раннього віку [10]. Практика участі учнів в ухваленні рішень щодо освітнього середовища, планування ініціатив, створення правил поведінки або навіть бюджетного планування («бюджет участі») є поширеною у багатьох європейських країнах і дедалі активніше впроваджується в Україні. Такі практики мають безпосередній вплив на рівень соціальної згуртованості в шкільному колективі, знижують рівень булінгу, а також формують стійкі навички демократичного лідерства [5; 12].

Залучення учнів до спільного управління школою також позитивно корелює з підвищенням мотивації до навчання, покращенням клімату в класі та зростанням довіри до інституцій [4]. Отже, розвиток ефективного учнівського

самоврядування є не лише інструментом педагогічної практики, а й стратегічним чинником трансформації школи як соціального інституту.

Проте, інтеграція світових освітніх тенденцій у локальне середовище школи стикається з багатьма викликами та проблемами. Серед основних викликів – недостатній рівень фінансування, перевантаженість педагогів, низька автономія шкіл, фрагментарність реформ [1]. Попри це, міські школи демонструють високу гнучкість, адаптивність і відкритість до змін.

Ще одним викликом є мотивація педагогів. Умовою для впровадження змін є розвиток педагогічного лідерства, професійних спільнот, надання простору для освітніх ініціатив. Міські школи можуть бути осередками педагогічного підприємництва, ініціатором локальних освітніх реформ. Інтеграція світових підходів не є механічним копіюванням, а передбачає критичну адаптацію: що працює в українському контексті, як зберегти культурну унікальність, як не втратити довіру спільноти?

Ще одним викликом є збереження вчительської мотивації в умовах постійних трансформацій. Педагог як агент змін потребує системної підтримки: менторства, професійних спільнот, фінансових стимулів. Формування освітніх лідерів із середовища вчительства – це ключ до сталого впровадження інновацій. Міські школи можуть стати осередками педагогічного підприємництва, де вчителі ініціюють стартапи, освітні ініціативи, міжшкільні обміни, не чекаючи централізованих рішень.

Потенціал міських шкіл полягає у розвитку сильних горизонтальних зв’язків із громадськими організаціями, університетами, місцевим самоврядуванням та підприємствами [7]. Школа майбутнього – це не лише навчальний заклад, а простір співтворення знання, дій і цінностей [17].

Отже, міські школи в Україні, зокрема у Києві, в умовах сучасних викликів виступають не лише освітніми, а й соціальними, культурними та інноваційними центрами. Їх трансформація відбувається на перетині локального і глобального, традиційного та інноваційного, академічного і практичного. Вони беруть на себе функції формування глобальної свідомості, соціальної згуртованості, екологічної відповідальності, громадянської активності. У центрі цієї трансформації – співпраця між учителями, адміністрацією, батьками, місцевим самоврядуванням та, що особливо важливо, – учнями. Учнівське самоврядування та партисипативне управління постають як ефективні інструменти формування громадянської свідомості, соціальної відповідальності та довіри. Вони дозволяють створити освітнє середовище, в якому кожен має голос, а участь стає нормою. Такий підхід зміцнює внутрішню демократію школи і водночас готує молодь до активної участі в житті громади та держави.

Отже, стратегія трансформації міської школи як соціального агента має включати як інституційні зміни, так і розвиток внутрішньошкільної демократії, що забезпечить сталий розвиток як самих закладів освіти, так і суспільства загалом. Розвиток шкіл має ґрунтуватися на підтримці освітньої автономії, впровадженні довіри до педагогів, розширенні співпраці з громадами, бізнесом, неурядовими організаціями. Лише в такому випадку українська міська школа

зможе виконати місію агента змін – не лише транслювати знання, а формувати нову якість суспільства. У довгостроковій перспективі саме школа, здатна поєднати світові тренди з українською ідентичністю, стане основою для сталого розвитку українських міст.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний центр Cedos. *Фінансування шкіл в Україні: виклики автономії*. 2023. URL : https://cedos.org.ua/research/school-financing (дата звернення: 01.05.2025).
2. Гончаренко, О. М. (2021) Інтеграція навчальних дисциплін: теоретико-практичний аспект. *Вища освіта України*. № 4. С. 25–32.
3. Караман О. В. (2023) Освітні інновації в умовах війни: досвід України. *Педагогіка і психологія.* № 2. С. 12–18.
4. Кузьменко, О. П., Шевченко, М. М. (2021) Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 315 с. URL : https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38672/Osvita%20maibutnoho_kontseptsii_metody_pidkhody.pdf (дата звернення: 01.05.2025).
5. Мельник О. О. (2019) Нова українська школа: соціально-психологічні технології підтримки. Київ: Національна академія педагогічних наук України, 214 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733572/1/posybnyk-nush.pdf (дата звернення: 01.05.2025).
6. Освітній омбудсмен України. *Аналітичний звіт про стан шкільної освіти в умовах війни*. 2024. URL : https://eo.gov.ua/reports/2024 (дата звернення: 29.04.2025).
7. Пастушенко, Л. (2023) Громадсько-державне управління школою: досвід і перспективи. *Освіта та суспільство*. № 3. С. 45–50.
8. Поліщук, Ю. (2023) Вплив російсько-української війни на загальнонаціональну ідентичність громадян України. *Український соціум: політико-психологічний вимір зміни поколінь:* зб. наук. праць. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 15 груд. 2023 р. С. 15–25. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Ukrainskyj_sotsium_zb.nauk.prats_2023.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.05.2025).
9. Світовий банк. *Ukraine Education Sector Rapid Assessment*. 2022. URL : https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/993691665354159090/Ukraine-Education-Sector-Rapid-Assessment (дата звернення: 01.05.2025).
10. Шляйхер, А. (2020) Найкращий клас у світі: як створити систему освіти XXI століття. Київ: Міністерство освіти і науки України. 128 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/yakist-osviti/shlyaykher-naykrashchiy-klas-u-sviti-yak-stvoriti-sistemu-osviti-21-go-stolittya.pdf (дата звернення: 01.05.2025).

11. ЮНЕСКО. *Futures of Education – Learning to become*. 2021. URL : https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707 (дата звернення: 29.04.2025).
12. Council of Europe. Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Volume 1. Strasbourg: Council of Europe Publishing. 2018. 123 с. URL: https://www.coe.int/en/web/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture/rfcdc-volumes (дата звернення: 01.05.2025).
13. Erasmus+ in Ukraine: *Annual Report 2023*. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Erasmus_Annual_2023.pdf (дата звернення: 30.04.2025).
14. Trilling, B., Fadel, C. (2020) XXI-st Century Skills: Learning for Life in Our Times. Jossey-Bass.
15. UN SDGs Global Week – UNESCO Participation. 2023. URL: https://sdgs.un.org/events/global-goals-week (дата звернення: 30.04.2025).
16. OECP. *Education for a Changing World*. 2022. URL: https://www.oecd.org/education/education-for-a-changing-world/ (дата звернення: 29.04.2025).
17. OECP. *Schools as Learning Organizations*. 2020. URL: https://www.oecd.org/education/school/school-as-learning-organisation.pdf (дата звернення: 01.05.2025).

Надія РУДІК
кандидат наук з державного управління, доцент
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/*0000-0002-8535-075X*

СТВОРЕННЯ МІСТ, ЩО ВРАХОВУЮТЬ ПОТРЕБИ ВСІХ ВІКОВИХ ГРУП: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ

У всіх країнах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) частка людей похилого віку в міському населенні швидко збільшується, зокрема в найбільших містах ОЕСР, які продовжують зростати та слугують магнітом для молоді. Незалежно від зростання, ці глибокі демографічні зміни змушують міста переглядати міську політику щодо інвестицій, інфраструктури, міських просторів, житла та послуг, щоб забезпечити задоволення потреб усіх вікових груп.

В рамках роботи щодо сприяння інклюзивному зростанню в містах та управління демографічними змінами в регіонах, в ОЕСР підготували й у квітні 2025 р. опублікували звіт «Міста для людей усіх вікових груп» [1] (далі – Звіт), що пропонує низку заходів, які уряди можуть вжити для реагування на швидке старіння та, в процесі, перетворення міст на місця, інклюзивні для людей

похилого віку, що забезпечують можливості, доступність та безпеку для мешканців на кожному етапі життя.

У Звіті зазначається, що хоча міста в країнах ОЕСР зазвичай мають молодше населення, ніж у сільській місцевості, вони швидко старіють [1, p. 11–12]. Так, між 2000 р. і 2022 р. кількість людей віком 65 років і старше на 100 осіб працездатного віку (20–64 роки) зросла в міських агломераціях усіх 35 країн-членів ОЕСР, за якими є дані. Прогнозується, що ця частка зросте з 20,9 % у 2020 р. до 27,9 % до 2040 р. в середньому по 29 країнах ОЕСР [3, p. 30]. Тим часом багато великих міст продовжують зростати та приваблювати молодь. Найбільше зростання частки утриманців у старості у функціональних міських територіях (ФМТ – міські території, які охоплюють економічний та функціональний масштаб міст на основі щільності населення та потоків поїздок на роботу) в період з 2000 р. по 2022 р. відбулося в Кореї (4,8 %), Колумбії (2,9 %), Мексиці (2,6 %), Японії (2,4 %), Чилі (2,4 %), Польщі (2,2 %) та Португалії (2,0 %). У деяких країнах (Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Колумбія, Корея, Мексика, Польща, Португалія, Чилі, Швеція та Японія) коефіцієнт утриманців похилого віку в період 2000 – 2022 рр. зростав швидше у ФМТ, ніж за їх межами [1, p. 12].

Демографічні тенденції в містах, зокрема ті, що пов’язані зі старінням, не є однаковими в усіх містах країн-членів ОЕСР. Згідно з прогнозами населення ЄС, очікується, що більші ФМТ країн ОЕСР з населенням понад 5 млн мешканців та від 1 до 5 млн зростуть на 20 % та 5 % відповідно у 2020 – 2030 рр. Натомість, менші ФМТ ОЕСР з населенням менше 250 тис. мешканців або від 250 тис. до 1 млн. ймовірно скоротяться на 4 % та 3 % відповідно [2, p. 68]. Крім того, у 30 з 36 країн ОЕСР, щодо яких є дані, ФМТ з населенням менше 500 тис. мешканців старіють швидше, ніж більші. У країнах ОЕСР у мегаполісах, які втратили населення між 2008 р. і 2018 р., частка людей похилого віку зросла на 4,0 %. Натомість у мегаполісах, що зростають, частка літніх людей зросла на 2,7 % за той самий період [1, p. 13].

В ОЕСР наголошують, що міста, які не враховують потреби людей різного віку в міському плануванні та політиці, ймовірно, зіткнуться зі значними соціальними та економічними викликами [1, p. 15]. До них належать вищі ризики погіршення здоров’я, самотності, ізоляції та бідності, а також пов’язані з цим вищі державні витрати на літніх жителів, обмежені освітні та соціальні можливості для дітей та зниження привабливості для молоді, що матиме наслідки для ринку праці та продуктивності праці.

Втілюючи підхід, що враховує вікові особливості, у формуванні міської політики, уряди можуть сприяти доступу до можливостей для мешканців на кожному етапі життя, а також досягати ширших цілей, таких як конкурентоспроможність, екологічна стійкість та соціальна згуртованість, забезпечуючи багато взаємовигідних результатів. У багатьох містах вже докладаються зусилля щодо створення міст для всіх вікових груп, зосереджуючись на трьох ключових сферах політики [1, p. 7]:

1. Міський дизайн та планування землекористування для розширення доступу до можливостей, послуг та робочих місць, а також для підвищення

безпеки, сталого розвитку, рівності та добробуту, зокрема завдяки поліпшенню транспорту. Такі міста як Барранкілья та Богота (Колумбія), перепроєктовують міський простір, створюючи багатофункціональні забудови та розширюючи зелені зони, зокрема для дітей та літніх людей.

2. Цільове забезпечення житлом, щоб допомогти молоді та батькам знайти житло поблизу шкіл, роботи, послуг та культурних центрів, а також надати можливість літнім людям доживати віку на своєму місці. Міста реконструюють занедбані території з урахуванням потреб певних вікових груп, таких як спільне проживання для мешканців віком до 35 років (Болонья, Італія) та житло для людей похилого віку з підтримкою (Новий Орлеан, США), поліпшують забезпечення житлом шляхом «оптимізації розмірів» (Корк, Ірландія) та ініціативи щодо спільного проживання різних поколінь (Балтимор, США), а також субсидують ремонт старих квартир, призначених для студентів (Греція) та людей похилого віку (MaPrimeAdapt' у Франції), щоб допомогти віковим групам отримати доступне житло.

3. Зміцнення місцевої економіки шляхом інтеграції молоді та людей похилого віку як працівників та споживачів, підтримка створення робочих місць та підвищення культурної привабливості. Надання людям похилого віку програм перекваліфікації, як у Великому Манчестері (Велика Британія), розширює участь у робочій силі та зменшує витрати на охорону здоров'я. Інвестування в цифрові рішення у сфері охорони здоров'я, зокрема для людей похилого віку, як у Барселоні (Іспанія), може стимулювати «срібну економіку» та створювати робочі місця для молоді. Такі міста, як Кусацу (Японія), зосереджуються на якісній вищій освіті, щоб утримати молоді таланти, тоді як Мангейм (Німеччина), сприяє нічному житті та розвитку культурних просторів, щоб залучити працездатних жителів та стимулювати економічне зростання.

На основі аналізу ініціатив місцевих та національних органів влади у трьох сферах політики, у Звіті пропонуються рекомендації щодо створення інклюзивних за віком міст. У них представлено структурований підхід для органів влади на всіх рівнях до розроблення та зміцнення політики розбудови міст для людей різного віку за трьома напрямами дій [1, p. 8–9]:

1. Визначення стратегії. (I) Пріоритетність інклюзивного та гнучкого міського планування. Міста повинні оцінити вплив різних підходів до міського планування на всі вікові групи та розробити технічні рекомендації для забезпечення інтеграції вікових потреб у місцевий розвиток. Практика універсального проєктування має впроваджуватися на всіх рівнях влади для підвищення доступності громадських просторів; (II) Підтримка житлових рішень, орієнтованих на літніх людей. Уряди можуть запровадити обов'язкові стандарти доступності житла, наприклад, вимагати ширину дверей у нових житлових будинках, достатню для проїзду на інвалідному візку, а також стимулювати розвиток житла, орієнтованого на людей похилого віку, наприклад, будинків для спільного проживання, щоб зробити міста більш доступними для молодих людей. Хоча суворіші стандарти можуть спричинити витрати, вони мають бути компенсовані такими перевагами, як триваліша автономність літніх людей, що в кінцевому підсумку приведе до довгострокової

економії витрат на охорону здоров'я; (III) Сприяння приватному та третьому секторам у розробці рішень, спрямованих на надання спеціалізованих послуг та можливостей працевлаштування для молоді та людей похилого віку. Уряди можуть співпрацювати із зацікавленими сторонами з державного, приватного та соціального секторів, наприклад, шляхом створення інкубаторів та інноваційних хабів, для розробки продуктів і послуг, які відповідають потребам усіх вікових груп, покращуючи якість їхнього життя. Міста також можуть пропонувати програми підвищення кваліфікації та перекваліфікації, підтримувати «срібне підприємництво», створювати консорціуми для визначення потреб у навичках та працевлаштування стажерів, а також заохочувати бізнес наймати молодих і старших працівників, наприклад, шляхом надання податкових пільг, субсидій та підтримки у навчанні.

2. Розвиток ресурсів. (I) Мобілізація фінансування для інклюзивних за віком міст. Уряди можуть сприяти розвитку державно-приватного партнерства та пропонувати фінансові стимули для розробників, які створюють вікові інклюзивні рішення. Державна земля або субсидії можуть допомогти збільшити кількість придатного житла для літніх мешканців, а земельні фінансові інструменти сприятимуть збільшенню пропозиції житла, орієнтованого на людей похилого віку. Просування соціальної економіки та моделей співфінансування на місцевому рівні може сприяти подальшому зростанню інвестицій, орієнтованих на людей похилого віку. Короткострокові витрати повинні стати нейтральними або позитивними в довгостроковій перспективі порівняно з витратами від бездіяльності, наприклад, збільшенням витрат на охорону здоров'я літніх людей і зниженням економічного виробництва; (II) Сприяння розбудові спроможності щодо планування з урахуванням вікових особливостей. Уряди повинні надавати ресурси та навчати державних службовців оцінювати та підвищувати рівень вікової інклюзивності їхніх міст та політик, забезпечуючи, щоб персонал мав навички просування вікової інклюзивності; (III) Збирання та аналіз даних щодо віку. Національні та місцеві органи влади можуть розбивати економічні та соціальні дані за віковими групами, вдосконалюючи національні та місцеві опитування для відображення різноманітного досвіду. Якісні методи, такі як групові прогулянки містами з різними віковими групами, можуть допомогти політикам визначити та по-іншому «пристосувати» міський простір до різних вікових груп. Цифрові близнюки, які є віртуальними моделями міст, можуть імітувати взаємодію різних вікових груп зі створеним середовищем, допомагаючи тестувати та вдосконалювати політику перед її впровадженням.

3. Координація дій зацікавлених сторін. (I) Інтеграція інклюзивного підходу щодо віку в процес вироблення політики. Уряди повинні узгоджувати політику в різних секторах і на різних рівнях, щоб усунути бар'єри на шляху до створення інклюзивних за віком міст у таких сферах, як житло, транспорт і соціальні послуги. Наприклад, міжвідомчий комітет може вирішити проблему дефіциту робочої сили в секторі догляду, щоб створити більш доступні та інклюзивні міста. Міжмуніципальна координація між адміністраціями в межах функціональних міських районів може поліпшити доступність, наприклад, завдяки спільним стандартам проєктування громадського транспорту в різних

муніципалітетах; (II) Залучення всіх вікових груп до проєктування міста. Міста можуть використовувати такі методи, як спільне проєктування, планування, партисипативне бюджетування та дорадчі ради для різних вікових груп, залучаючи дітей та людей похилого віку до процесів міського планування. Так, міська влада може співпрацювати зі школами під час консультацій щодо проєктування ігрових майданчиків; (III) Обмін досвідом та ідеями, перевіреними пілотними проєктами, у співпраці з іншими містами. Міські мережі можуть обмінюватися досвідом та пілотувати політику, дружню до людей похилого віку, яка довела свою ефективність в інших містах.

Список використаних джерел:

1. Cities for All Ages. OECD Urban Studies. OECD Publishing, Paris. 2025. https://doi.org/10.1787/f0c8fefa-en
2. OECD Regions and Cities at a Glance 2022. OECD Publishing, Paris. 2022. https://doi.org/10.1787/14108660-en
3. OECD Regions and Cities at a Glance 2024. OECD Publishing, Paris. 2024. https://doi.org/10.1787/f42db3bf-en

Микита ПЕТРАКОВ
кандидат політичних наук, докторант,
Південноукраїнський національний університет
імені К. Д. Ушинського,
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0006-9373-5111

КОЛЕКТИВНА ПАМ’ЯТЬ І МІСЬКИЙ ПРОСТІР: ВИКЛИКИ МЕМОРІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У сучасних умовах глобальних соціокультурних і політичних трансформацій зростає значення меморіальної політики як інструменту впливу на колективну ідентичність, політичну мобілізацію та просторове планування. Особливо виразно ці процеси проявляються у міському просторі, який уособлює матеріалізовану пам’ять суспільства — у назвах вулиць, меморіалах, публічних скульптурах, топоніміці. Україна, яка з 2014 року переживає глибокі соціальні трансформації та виклики війни, стала простором активної декомунізації, дерусифікації та переосмислення історичного спадку. Це вимагає нового бачення меморіальної політики, яка має враховувати як глобальні тенденції, так і локальні особливості колективної пам’яті.

Поняття колективної пам’яті вперше системно дослідив французький соціолог Моріс Хальбвакс, який стверджував, що пам’ять не є суто індивідуальною — вона формується у межах соціальних груп і значною мірою

залежить від групової ідентичності (Halbwachs, 1950). У другій половині XX століття П'єр Нора запропонував концепт «місць пам'яті» (*lieux de mémoire*), вказуючи на те, що пам'ять потребує матеріального втілення у конкретних об'єктах, просторах або ритуалах, які концентрують і структурують колективну ідентичність (Nora, 1984).

В українському науковому дискурсі інтерес до тематики пам'яті значно активізувався в останні два десятиліття. У працях Олександра Гриценка (Гриценко, 2018) розглядається локальна політика пам'яті як багаторівнева практика, що формується у взаємодії між державними, муніципальними та громадськими ініціативами. Сергій Водотика та Людмила Савенок аналізують, як змінюється топонімічний простір міст (зокрема Херсона) під впливом декомунізаційної політики, та звертають увагу на суперечливу рецепцію цих змін у місцевих спільнотах. Анастасія Гончаренко, досліджуючи новітню меморіалізацію подій війни, акцентує на ролі вуличних графіті, меморіальних дощок, онлайн-музеїв і цифрових платформ як нових форм «живої» пам'яті.

Метою цієї доповіді є аналіз взаємозв'язку між колективною пам'яттю та міським простором у контексті глобальних і національних змін, а також формулювання практичних орієнтирів для реалізації збалансованої меморіальної політики як компонента сталого розвитку міст і громад.

Для досягнення цієї мети ставляться такі завдання: (1) окреслити теоретичні засади розуміння колективної пам'яті як соціального феномену; (2) дослідити, як трансформується міський простір під впливом сучасної політики пам'яті в Україні; (3) проаналізувати новітні практики меморіалізації в умовах війни; (4) виявити можливості поєднання меморіальної політики з принципами сталого розвитку.

Упродовж останніх років міський простір в Україні став ареною глибоких трансформацій: перейменування вулиць, демонтаж пам'ятників радянського періоду, створення нових меморіальних об'єктів, присвячених жертвам російсько-української війни – усе це стало не лише механізмом декомунізації, а й способом переосмислення національної ідентичності. Конфлікти пам'яті набувають особливої гостроти в містах із багатошаровим історичним спадком, як-от Одеса. Тут протягом 2022–2023 років тривала суперечка навколо демонтажу пам'ятника Катерині II – символу імперської спадщини. Водночас у місті з'являються нові знаки пам'яті – як меморіальні дошки загиблим воїнам ЗСУ, так і вуличні графіті, присвячені сучасним героям. Така багатоголосся створює своєрідну «меморіальну мозаїку», де співіснують офіційна політика та неформальні практики пам'яті. Ці процеси супроводжуються як підтримкою з боку частини суспільства, так і спротивом чи байдужістю з боку іншої частини, що зумовлено розривом поколінь, різними історичними досвідами, культурною гетерогенністю. Міський простір стає полем символічної боротьби – за інтерпретацію минулого, за ідентичність, за майбутнє.

Проте ці процеси не є унікальними для України. У різних країнах світу міський простір регулярно стає місцем символічної боротьби за пам'ять, де зіштовхуються різні версії минулого. Наприклад, у США хвиля демонтажу пам'ятників генералам Конфедерації, яка активізувалась після протестів руху

Black Lives Matter у 2020 році, спричинила суспільну дискусію про межі історичної пам'яті, расизм та ідентичність. У містах як Річмонд (Вірджинія) чи Нью-Орлеан, де було прибрано пам'ятники генералу Лі та іншим діячам Конфедерації, ці акти супроводжувались масовими протестами, обговореннями у медіа та появою альтернативних форм меморіалізації. У Німеччині та Польщі особливе місце займають політики «негативної пам'яті» – збереження пам'яті про травматичні події, як-от Голокост, через створення меморіалів, які не прославляють героїв, а закликають до рефлексії. Меморіал убитим євреям Європи у Берліні або Музей історії польських євреїв у Варшаві – приклади критичної меморіалізації в урбаністичному просторі.

Ці приклади засвідчують: міський простір не є нейтральним – він постійно переосмислюється, трансформується та відображає ціннісні пріоритети суспільства в конкретний історичний момент.

Новітні виклики, зокрема війна, глобалізація та цифровізація суспільства, вимагають перегляду традиційних форм меморіалізації. У XXI столітті пам'ять дедалі частіше зберігається та транслюється через цифрові платформи, що дозволяє зробити її більш інклюзивною, доступною та динамічною. Нові технології — такі як віртуальні музеї, мобільні додатки з доповненою реальністю, інтерактивні мапи пам'яті та цифрові архіви –змінюють способи взаємодії з минулим.

Одним із прикладів є український цифровий проєкт «Мапа пам'яті» (https://www.memorialmap.org/map), який фіксує місця пам'яті жертв політичних репресій. Користувачі можуть не лише переглядати локації, а й читати історії людей, пов'язаних із цими місцями. Це поєднання історії, географії та персональної наративності створює глибше залучення до теми.

Іншим прикладом сучасного підходу до меморіалізації через поєднання краєзнавчої роботи, цифрової інтеграції та громадської участі у збереженні історичної пам'яті є ініціатива організації «Україна Інкогніта» щодо створення «Мапи звитяг українського народу». Голова громадської організації «Україна Інкогніта» Роман Маленков зазначає, що в Україні існує чимало локацій, пов'язаних із героїчними сторінками нашої історії – місця битв, козацькі могили, поховання видатних діячів, проте більшість із них перебуває у занедбаному стані (Мапа звитяг, 2023).

Щоб змінити цю ситуацію, організація започаткувала проєкт під робочою назвою «Мапа звитяг та пам'яті українського народу». Його мета – не лише збереження та вшанування історичної спадщини, а й посилення національної самоідентифікації через цифрові інструменти. Проєкт передбачає створення інтерактивної мапи, яка міститиме інформацію про важливі місця української історії – битви, цвинтарі, могили князів, козацьких ватажків, місця трагічних або героїчних подій. Ресурс має слугувати як освітній і туристичний навігатор, сприяти популяризації української історії серед широких верств населення.

Одним із яскравих прикладів сучасного підходу до меморіалізації в Україні є також ініціатива RE:Ukraine Memories, мета якої – створити системну модель збереження пам'яті про об'єкти, що зазнали руйнувань унаслідок російсько-української війни (RE:Ukraine Memories). Проєкт спрямований не

лише на фіксацію збитків, а й на формування культури відповідального ставлення до історичних слідів трагедії – як на національному, так і на локальному рівнях. Першою реалізованою ідеєю в межах цього напрямку став меморіальний концепт «Відкритий перелом» – архітектурно-історичний комплекс, який має бути створений навколо зруйнованого мосту в Ірпені.

Символічність цього місця – одна з найяскравіших у перші місяці повномасштабного вторгнення, адже саме через цей міст тисячі людей рятувались від російської окупації. Концепцію меморіалу було розроблено командою ініціативи у квітні 2022 року, на волонтерських засадах, а згодом презентовано Президентові України Володимиру Зеленському та представникам Офісу Президента. «Відкритий перелом» покликаний стати не лише нагадуванням про біль, а й уособленням незламності та людяності в умовах катастрофи. Цей приклад ілюструє, як архітектура може стати формою національної пам'яті, здатною не тільки фіксувати трагедію, але й надихати на відновлення.

Подібні проєкти існують і в Європі: наприклад, «Topography of Terror» у Берліні має цифрову версію, яка дозволяє віртуально подорожувати місцем пам'яті, навіть перебуваючи за межами Німеччини.

Водночас цифрова пам'ять має низку ризиків. З одного боку, вона фрагментарна – користувач споживає лише те, що відповідає його алгоритмічним вподобанням. З іншого – вона піддається емоційній маніпуляції, адже багато онлайн-ресурсів не мають редакторської перевірки і часто створюються аматорами. Крім того, нестабільність цифрового середовища (блокування платформ, втрата доступу до архівів, залежність від технічних рішень компаній) ставить під сумнів довговічність таких форм пам'яті.

Отже, цифрова меморіалізація відкриває нові горизонти для збереження історії, але вимагає критичного підходу, експертного супроводу та інтеграції з традиційними формами пам'яті. У висновках зазначимо, що (1) колективна пам'ять – це важливий чинник соціальної згуртованості, що реалізується через міський простір; (2) меморіальна політика в умовах глобальних трансформацій має поєднувати державні інтереси з локальними ініціативами; (3) необхідно переосмислити способи меморіалізації, враховуючи інноваційні технології та цінності сталого розвитку; (4) сталий розвиток неможливий без збереження історичної пам'яті, що сприяє формуванню культурно ідентифікованого, свідомого громадянина.

Список використаних джерел:

1. Гриценко, О. (2018) Пам'ять місцевого виробництва: монографія. К.: НІСД, 312 с.
2. Halbwachs, M. (1950) La mémoire collective. Paris: PUF. 228 p.
3. Nora, P. (1984) Les Lieux de Mémoire. Paris: Gallimard, 1272 p.
4. Topography of Terror. URL: https://www.topographie.de/en/(дата звернення: 19.12.2024).

5. RE:Ukraine Memories. Меморіалізація об'єктів, постраждалих у війні. URL: https://www.reukraine.org/memories-ua (дата звернення: 14.02.2025)
6. Водотика, С., Савенок, Л. (2020) Міський простір, декомунізація і проблеми історичної пам'яті: досвід Херсона. *Україна модерна*. №1. С. 58–67.
7. Гончаренко, А. (2022) Меморіалізація у контексті війни в Україні: нові форми пам'яті. *Наукові записки НаУКМА. Історія*. 2022. Т. 5. С. 88–99.
8. Мапа звитяг українського народу: новий проєкт популяризації української героїки. *Armyinform*. (2023. 17 серпня). URL: https://armyinform.com.ua/2023/08/17/mapa-zvytyag-ukrayinskogo-narodu-novyj-proyekt-populyaryzacziyi-ukrayinskoyi-geroyiky/(дата звернення: 19.12.2024).

Георгій МАЛАХІТІ
здобувач другого рівня вищої освіти
Науковий консультант: кандидат педагогічних наук,
доцент О. В. Сніговська
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-8242-3979

NEAPOLIS SMART ECOCITY ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМІЦНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КІПРУ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

У сучасному світі концепція «розумного міста» стає все більш актуальною як відповідь на виклики урбанізації, зміни клімату та потреби сталого розвитку. Кіпр, маючи стратегічне розташування на перетині Європи, Азії та Африки, активно шукає нові шляхи для посилення своєї ролі на міжнародній арені, зокрема в туристичній галузі – одному з ключових секторів національної економіки. У цьому контексті проєкт Neapolis Smart EcoCity, який позиціонується як перше в Європі місто нового покоління з акцентом на інновації, екологію та цифровізацію, виступає не лише як інструмент внутрішнього розвитку, але й як потужний важіль для зміцнення міжнародних зв'язків.

Актуальність даної теми зумовлена зростаючим попитом на сталий та високотехнологічний туризм, а також конкуренцією серед країн Середземномор'я за інвестиції, туристів і міжнародне партнерство. Neapolis має потенціал стати взірцем інтеграції передових технологій в туристичну інфраструктуру та платформою для міжкультурного і міждержавного співробітництва. Дослідження цього проєкту дозволяє оцінити, як інноваційні урбаністичні ініціативи можуть впливати на геополітичний імідж країни й сприяти її глобальній туристичній привабливості.

На південному заході Кіпру, неподалік міста Пафос, ось уже понад десятиліття визріває ідея, покликана змінити не лише вигляд острова, а його

роль на туристичній і технологічній мапі Європи. Проєкт Neapolis Smart EcoCity, генплан якого був узгоджений із місцевою владою у 2008 році, замислювався як сучасне місто, що «побудують з нуля», яке буде поєднувати інновації, екологічність та середземноморський спосіб життя. У ньому, згідно з Проєктом, буде свій університет, лікувальні установи (реабілітаційний та онкологічний центри), апартаменти, офіси тощо. Варто зазначити, університет (Neapolis University Paphos) і лікарня (Iasis Hospital) вже існують і працюють у Пафосі, а в майбутньому будуть переведені в Еко Місто, коли для них зведуть відповідні будівлі [15].

Проєкт Neapolis Smart EcoCity передбачає створення сучасної екологічно орієнтованої міської інфраструктури, що інтегрує житлові, комерційні, освітні та рекреаційні зони. У його межах заплановане будівництво близько 4 000 житлових одиниць разом із університетом, лікарнею, школами, парками та офісними просторами [5]. Проєкт розрахований на 888000 м² у передмісті Пафосу та буде у 15-20 хвилинах від Міжнародного аеропорту Пафосу (Διεθνής Αερολιμένας Πάφου). Концепція прагне створити стійке, орієнтоване на технології й екологію місто майбутнього [5]. Центральними завданнями Neapolis є підвищення якості життя мешканців та залучення інноваційних індустрій, що об'єднує концепцію «життя у зеленому середовищі» з передовим інфраструктурним рішенням.

Проєкт Neapolis виник на тлі кількох важливих передумов. По-перше, після вступу до ЄС у 2004 році Кіпр прагнув диверсифікувати економіку, орієнтуючись на інновації та сферу знань. У другій половині 2000-х років, ще до кіпрської фінансової кризи 2012-2013 років, що стала наслідком поєднання внутрішніх економічних проблем і зовнішніх викликів, зокрема впливу грецької боргової кризи, надмірної заборгованості банків, зниження кредитного рейтингу та втрати доступу до міжнародних ринків. Коли два найбільші банки – Bank of Cyprus та Cyprus Popular Bank (також відомий як Laiki Bank), – опинилися на межі краху, уряд Республіки Кіпр звернувся по допомогу до ЄС, який погодився надати 10 млрд євро за умови проведення жорстких реформ. Через брак інших джерел фінансування влада змушена була частково компенсувати втрати за рахунок великих вкладників, уникаючи при цьому поділу тягаря на дрібних вкладників [7, с. 1–2].

Це рішення дозволило зберегти Республіку Кіпр у складі Єврозони, хоча і коштувало економіці значних втрат та підриву довіри. Криза також оголила вразливість Кіпру як фінансового центру, де банківський сектор значно перевищував можливості держави щодо його підтримки. Позики для Республіки Кіпр були непривабливими, оскільки їхня вартість значно перевищувала середній рівень процентних ставок у ЄС [7, с. 2; 1, с.10].

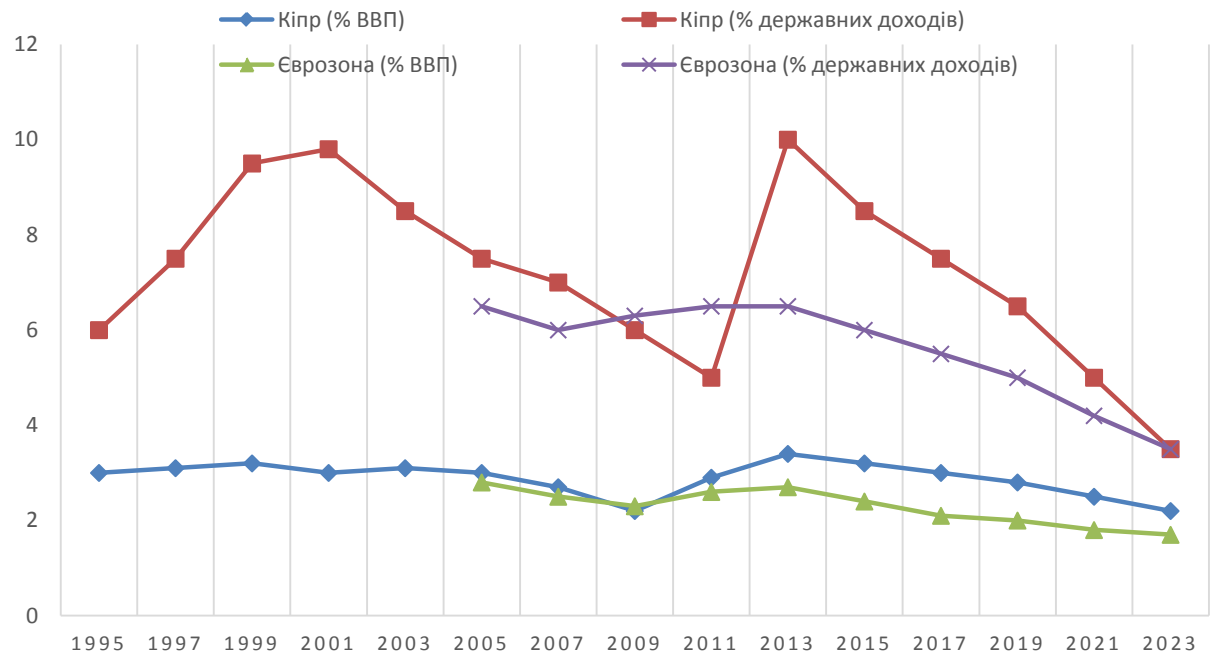

Мал. 1. Розподіл відсотків, що підлягають сплаті за державним боргом у 1995-2023 роках [2, с. 65].

Росія проявляла інтерес до ситуації, адже значна частина депозитів у кіпрських банках належала російським компаніям і олігархам. Москва розглядала можливість допомоги, оскільки Кіпр був важливим фінансовим хабом для російського капіталу [7, с. 1]. Однак, жодної реальної фінансової підтримки надано не було, що частково було пов'язано з небажанням втручатися в переговори Кіпру з ЄС та МВФ. На таких передумовах були започатковані плани створення нового урбаністичного простору, який мав би стати каталізатором регіонального розвитку. Географічне положення країни – на перехресті Європи, Близького Сходу та Африки – забезпечує стратегічні переваги для міжнародної співпраці [12]. У цьому контексті Neapolis позиціонується як «центр, заснований на знаннях», здатний поєднувати економіки ЄС та Близького Сходу [12]. По-друге, соціальні потреби регіону Пафосу – зростаючий попит на високоякісні послуги у сфері охорони здоров'я, освіти та рекреації – обумовили необхідність розвитку нового типу міського середовища. Місцева влада та бізнес-спільнота Кіпру розглядали Neapolis як засіб залучення фахівців, інвестицій і модернізації регіональної економіки через створення «інтелектуальної робочої сили» (knowledge workforce).

Незважаючи на фінансові виклики та затримки, ініціатори Проєкту – компанія Pandora Investments Public Company і холдингова компанія Pandora Group of Companies, які є одними з ключових компаній у складі Leptos Group, що виконує функції інвестиційного підрозділу групи – не відмовилися від своєї мети. Група компаній Pandora оголосила, що 21 вересня 2022 року було завершено угоду з Банком Кіпру, укладену ще у вересні 2019 року. В межах домовленостей, Група достроково погасила значну частину довгострокових зобов'язань перед Банком в обмін, зокрема, на передачу чотирьох земельних

ділянок на північній/північно-східній околиці міста Пафос. Площа дозволеної забудови на цих ділянках становить близько 27% від загального обсягу Проєкту.

Погашення охопило конвертовані облігації на 100 млн євро, випущені у 2016 році, а також облігації типу *Payment in Kind Notes* на 69,6 млн євро. Їхня справедлива вартість станом на кінець 2021 та середину 2022 року становила 117 млн євро. Для реалізації цієї угоди Банк надав новий довгостроковий кредит у розмірі 10 млн євро, а передані ділянки були класифіковані як інвестиційна нерухомість.

Окрім того, Банк погодився передати Групі свій поділ на ділянки, що відкриває додаткові можливості для реалізації Проєкту. Після отримання переглянутого дозволу на планування, Група розпочала будівництво важливої інфраструктури. Вплив угоди на фінансові показники був оцінений вже після завершення оновленого бізнес-плану Проєкту, який планувалося завершити ще в першому кварталі 2023 року [14].

Загальна вартість розробки Проєкту прогнозується в 1 мільярд євро (без урахування землі), а валова вартість розробки (GDV), після її завершення, оцінюється в 1,95 мільярда євро. Інвестиції в акціонерний капітал у розмірі 100 мільйонів євро разом із продажами поза Проєктом і банківськими боргами фінансуватимуть більшу частину Проєкту, а дивіденди будуть виплачуватися з 4-го року після його реалізації. Банківське фінансування для частини початкових інфраструктурних робіт вже забезпечено, що гарантує фінансову стабільність на ранніх етапах [5].

У своєму інтерв'ю спадкоємці будівельної компанії Leptos – Йоргос і Пантеліс Лептос – зазначили, що Проєкт Neapolis Smart EcoCity вражає як масштабом, так і багатофункціональністю. У зв'язку з великою територією і поетапністю реалізації, стратегічне планування постійно оновлюється й адаптується до актуальних даних та ринкових умов і стандартів, що уповільнює процес будівництва [4].

Особливий акцент наразі робиться на сучасні офісні комплекси, які, у поєднанні з житловими зонами, мають стати магнітом для іноземних компаній, зацікавлених у розширенні своєї діяльності на Кіпрі [4].

Очікується, що реалізація Проєкту створить близько 8000 робочих місць, що стане суттєвим внеском у національну економіку та стимулюватиме розвиток регіону [9].

Варто також підкреслити, що концепція міста повністю відповідає його назві – Smart EcoCity, тобто «розумне» Еко Місто, де подбають про зменшення викидів CO^2, застосування зелених технологій будівництва (розроблених *Green Design & Architects*), рециркуляцію та очищення стічних вод, використання сонячної енергії навіть у вуличному освітленні, а також про переробку відходів.

Інтелектуальне управління житлом і міською інфраструктурою забезпечить технологію «розумний будинок», а всі ключові системи будуть об'єднані в єдину цифрову платформу управління. Завдяки контролю та оптимізації споживання ресурсів, місто має зменшити енергетичні й водні

витрати на 20%, що підкреслює його екологічну та технологічну спрямованість [15].

Однак, у різних інтернет-джерелах висловлюються суперечливі погляди щодо термінів завершення будівництва міста. Одні ресурси вказували, що початково реалізацію Neapolis Smart EcoCity планували завершити протягом 13 років [10], інші ж повідомляли про амбітніший початковий план – завершення вже до 2018 року [9]. Втім, через брак фінансування, а згодом і через ускладнення ситуації, спричинене пандемією COVID-19, будівництво Проєкту тривалий час залишалося на паузі.

За кожним таким масштабним проєктом стоїть особистість – і в цьому випадку це Міхалакіс (Майкл) Лептос, засновник Leptos Group. Саме його бачення стало основою для створення Neapolis, як і багатьох інших проєктів, що сформували сучасне урбаністичне обличчя Кіпру. Лептос був не лише підприємцем, а й стратегом із потужним авторитетом у політичних та ділових колах. Упродовж своєї кар'єри він мав офіційні зустрічі з кількома президентами Республіки Кіпр – Глафкосом Клерідісом, Тассосом Пападопулосом, Дімітрісом Христофіасом, Георгіосом Василіу та Нікосом Анастасіадісом, а також із прем'єр-міністром Греції Георгіосом Папандреу, принцесою Анною з Великої Британії, Вселенським Патріархом Варфоломієм у Стамбулі й архієпископом Кіпру Хризостомом II. Його виняткові зв'язки та особистий авторитет дозволяли втілювати в життя масштабні проєкти, зокрема залучати іноземних інвесторів та підтримку з боку державних інституцій. Міхалакіс Лептос помер у 2021 році у віці 83 років. Його летальний кінець, ймовірно, негативно вплинув на реалізацію деяких проєктів компанії, включно з Neapolis Smart EcoCity, адже він був не лише засновником, а й рушієм її стратегічного розвитку. Після його смерті справу продовжили його сини – Йоргос і Пантеліс, прагнучи втілити батькове бачення – перетворити Neapolis на зразок сучасного, екологічного, технологічного та функціонального міста нового покоління [6].

Завершення Проєкту Neapolis Smart EcoCity може стати значним поштовхом для розвитку туризму на Кіпрі, особливо в регіоні Пафосу. Цей масштабний Проєкт передбачає створення інноваційного міста з унікальними туристичними принадами [11].

Окрім вище згаданого, у центрі міста планується створення культурного парку «Aphrodite Gardens», який включатиме театри, музеї, археологічні об'єкти та тематичні ресторани. Це сприятиме розвитку культурного туризму та привабить відвідувачів, зацікавлених у вивченні історії та культури Кіпру [12].

Neapolis також стане центром медичного туризму завдяки створенню сучасного медичного комплексу, що включатиме спеціалізовану лікарню на 120 медичних ліжок, онкологічний центр, реабілітаційний центр та Велнес-центр. Ці заклади надаватимуть високоякісні медичні послуги як для місцевих жителів, так і для іноземних пацієнтів. Проєкт передбачає створення бізнес-парку з офісними приміщеннями, конференц-залами та готелем на 120 номерів. Це створить умови для проведення міжнародних конференцій, семінарів та бізнес-зустрічей, що сприятиме розвитку бізнес-туризму на острові [11].

Поєднання Університету Неаполіс у Пафосі (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου), що функціонує з 2010 року, з інноваційним «розумним» містом створює потенціал для розвитку нового напряму на Кіпрі – наукового та освітнього туризму. Університет бере участь у європейських дослідницьких програмах, організовує конференції та співпрацює з міжнародними освітніми структурами, що приваблює іноземних студентів, викладачів і науковців як на навчання, так і на короткострокові візити. Сучасна інфраструктура міста – готелі, лікарні, культурні центри, екологічні рішення – робить його зручним майданчиком для проведення форумів, виставок і наукових подій. Усе це формує основу для цілорічного, високоякісного туризму поза межами традиційного пляжного сезону.

У межах факультету економіки та бізнесу Університету Неаполіс функціонує Центр досліджень міжнародного туризму. Він пропонує програми, орієнтовані на стратегічне управління туризмом, міждисциплінарні дослідження та взаємодію з індустрією. Центр проводить навчання для студентів і професіоналів, сприяє формуванню туристичної політики й активно співпрацює з урядом, бізнесом і місцевими органами влади, що робить його привабливим для міжнародних представництв і партнерства [3].

Підводячи підсумки, варто зазначити, що Neapolis Smart EcoCity має потенціал стати каталізатором міжнародних туристичних змін на Кіпрі та є стратегічним інноваційним проєктом, покликаним трансформувати західну частину острова, зокрема регіон Пафоса, в екологічно сталий, технологічно розвинений та багатофункціональний урбаністичний простір. Його концепція ґрунтується на гармонійному поєднанні чотирьох ключових напрямів – освіти, охорони здоров'я, досліджень і туризму, – що у своїй сукупності формують нову модель середземноморського життя, праці й відпочинку.

Проєкт був започаткований у 2008 році Міхалакісом Лептосом – засновником Leptos Group та ініціатором цієї амбітної ідеї. Однак, шлях до реалізації виявився тривалим і непростим. На його перебіг вплинули глобальні кризи, зокрема економічна рецесія 2008 року, пандемія COVID-19, а також смерть самого Міхалакіса у 2021 році. Ці обставини спричинили затримки в реалізації проєкту, поставили під сумнів його темпи розвитку та вимагали перегляду початкових стратегічних підходів.

Незважаючи на виклики, Neapolis не був остаточно заморожений. Його подальшим втіленням займаються спадкоємці Міхалакіса Лептоса у співпраці з низкою стратегічних партнерів. Останні роки ознаменувалися пожвавленням: з'явилися оновлені маркетингові кампанії, були переглянуті фінансові моделі, а також активізувалися процеси, пов'язані з інфраструктурним розвитком території. Усе це свідчить про збереження зацікавленості в реалізації Проєкту з боку інвесторів і міської влади.

Neapolis Smart EcoCity має потенціал стати не лише туристичним магнітом, а й осередком інновацій і сталого розвитку на міжнародній арені. Його втілення сприятиме створенню нових робочих місць, розвитку локальної освітньої та медичної інфраструктури, залученню іноземних інвестицій і зміцненню міжнародного іміджу Кіпру.

Підсумовуючи, можна сказати, що проєкт Neapolis Smart EcoCity є яскравим прикладом того, як інноваційні урбаністичні ініціативи можуть стати ефективним інструментом не лише економічного розвитку, а й зміцнення міжнародних зв'язків держави. Його реалізація створює нові можливості для позиціонування Кіпру як сучасного, екологічно відповідального та технологічно розвиненого туристичного напрямку. Завдяки поєднанню екоспрямованої інфраструктури, інтелектуальних рішень та стратегічної відкритості до глобального партнерства, Neapolis здатен приваблювати інвесторів, дослідників, туристів та міжнародні організації. Таким чином, цей проєкт може стати не лише локальним центром інновацій, але й каталізатором зовнішньополітичної активності Кіпру в галузі туризму, науки й сталого розвитку.

***Список використаних джерел*:**

1. Annual Report. Public Debt Management 2013. *Republic of Cyprus. Ministry of Finance. Public Debt Management Office*. May 2014. Nicosia, Cyprus. P. 72. URL: https://www.mof.gov.cy/mof/pdmo/pdmo.nsf/All/7F6DDAEDA81A1D1DC225879E004401D8/$file/Annual%20Report2013%20EN.pdf?OpenElement (дата звернення: 15.05.2025 р.).
2. Annual Report. Public Debt Management 2024. *Republic of Cyprus. Ministry of Finance Public Debt Management Office*. April 2025. Nicosia, Cyprus. P. 144. URL: https://www.gov.cy/media/sites/11/2025/05/241231_Annual-Report-2024_EN_Final_ichris.pdf (дата звернення: 15.05.2025 р.).
3. Centre for International Tourism Research. *Neapolis University Pafos*. URL: https://www.nup.ac.cy/research/centre-for-international-tourism-research (дата звернення: 15.05.2025 р.).
4. Chrysanthos Manoli. George and Pentelis Leptos talk to Forbes Cyprus. *Tala Community News*. July 1, 2024. URL: https://talanews.blogspot.com/2024/07/george-and-pentelis-leptos-talk-to.html (дата звернення: 15.05.2025 р.).
5. Fingar Courtney. Top 10 investable projects: Neapolis Smart EcoCity, Paphos. *RealFDI*. March 5, 2025. URL: https://realassetinsight.com/feature/top-10-investable-projects-neapolis-smart-ecocity-paphos/ (дата звернення: 15.05.2025 р.).
6. Leptos Group History. *Leptos Estates*. URL: https://www.leptosestates.com/leptos-group/ (дата звернення: 15.05.2025 р.).
7. Lessons from Cyprus. *European Union Center of North Carolina EU Briefings*. 2013. P. 9. URL: https://europe.unc.edu/wp-content/uploads/sites/314/2016/11/Brief_Lessons_Cyprus_2013.pdf (дата звернення: 15.05.2025 р.).
8. Ministry of Finance Public Debt Management Office. Public debt management annual report 2013. May 2014. Nicosia, Cyprus. P. 72.

URL: https://www.mof.gov.cy/mof/pdmo/pdmo.nsf/All/7F6DDAEDA81A1D1DC225879E004401D8/$file/Annual%20Report2013%20EN.pdf?OpenElement (дата звернення: 15.05.2025 р.).

9. Neapolis – EcoCity (Geroskipou). *Wikimapia.org*. URL: https://wikimapia.org/21366020/Neapolis-EcoCity (дата звернення: 15.05.2025 р.).
10. Neapolis Smart EcoCity – primul eco-oraş din Europa. *Ecology.md*. 2013. URL: https://ecology.md/md/page/neapolis-smart-ecocity-primul-eco-oras-din-europa (дата звернення: 15.05.2025 р.).
11. Neapolis Smart EcoCity Paphos. *Navinvest Cyprus*. URL: https://www.navinvestcyprus.com/neapolis-smart-ecocity-paphos (дата звернення: 15.05.2025 р.).
12. NEAPOLIS Smart EcoCity. The Concept. URL: https://www.neapolis.com/resources/downloads/Brochure.pdf (дата звернення: 15.05.2025 р.).
13. Republic of Cyprus. Ministry of Finance Public Debt Management Office. Public debt management annual report 2024. April 2025. Nicosia, Cyprus. P. 144. URL: https://www.gov.cy/media/sites/11/2025/05/241231_Annual-Report-2024_EN_Final_ichris.pdf (дата звернення: 15.05.2025 р.).
14. Πανδώρα: Μείωσε δανεισμό και προχωρά με το Neapolis Smart Eco City. *InBusinessNews*. 21 Σεπτεμβρίου 2022. URL: https://inbusinessnews.reporter.com.cy/article/2022/9/21/651183/pandora-meiose-daneismo-kai-prokhora-me-to-neapolis-smart-eco-city/ (дата звернення: 15.05.2025 р.).
15. Великі проєкти на маленькому острові. *Zagorodna.com*. 26.12.2011 р. URL: https://www.zagorodna.com/uk/statti/veliki-proekti-na-malenkomu-ostrovi.html (дата звернення: 15.05.2025 р.).

Оксана СНІГОВСЬКА
кандидат педагогічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-3516-9706
Ольга ГЕРВАСІЙ
здобувачка освіти,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0003-2421-7669;

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ГРЕЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ ПІСЛЯ 2022 РОКУ

Проблематика інтеграції біженців у приймаючих державах набуває особливої актуальності в умовах сучасних глобальних криз. Одним із таких викликів стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року. Як один із наслідків збройної агресії мільйони українців були вимушені залишити свої домівки, шукаючи захисту в країнах Європейського Союзу, зокрема й у Греції [2].

У цьому контексті особливого значення набувають соціальні мережі як інструмент комунікації, інтеграції та підтримки шукачів притулку. Вони не лише забезпечують інформаційну підтримку, а й сприяють формуванню нових соціальних зв'язків, адаптації до культурного середовища приймаючої країни, а також залученню біженців до освітніх і професійних можливостей.

Греція, як країна, що з 2015 року перебуває на передовій міграційних процесів, нині знову опинилася перед необхідністю адаптації міграційної політики до нових реалій, яка до 2022 року фокусувалася здебільшого на врегулюванні потоків з Близького Сходу та Північної Африки [10]. Створення таборів, процедур надання притулку, а також участь у програмах ЄС, таких як Relocation і Resettlement, визначали підходи Афін до управління міграцією.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україну, Греція оперативно приєдналася до механізму тимчасового захисту, запровадженого Європейським Союзом, що дозволило українським громадянам отримати легальний статус, доступ до ринку праці, освіти та медичних послуг без проходження довготривалих процедур біженства [6].

Станом на кінець 2023 року, у Греції проживало понад 25 000 українців, які прибули після початку війни [7]. Хоча ця цифра менша, порівняно з іншими країнами ЄС, інтеграційні виклики залишаються значними. Грецька система не була повністю готовою до потреб мігрантів зі Східної Європи, зокрема в культурному, освітньому та адміністративному вимірах [10].

Соціальні мережі стали одним із головних інструментів адаптації українських біженців у грецькому суспільстві. Facebook-групи, Telegram-канали, Instagram-акаунти, присвячені українській спільноті в Греції, стали

центрами інформаційної, психологічної та практичної підтримки. Зокрема, такі групи у Facebook, як "Accommodation, Help & Support for Ukraine in Greece" [1], "Mobile Info Team for refugees in Greece" [5] та "Help Ukrainian Refugees" [4], надають інформацію про оформлення документів, робочі вакансії, оренду житла, безкоштовні курси грецької мови, медичну та гуманітарну допомогу.

Такі ресурси, як спільнота «Українці в Греції» у Facebook, відіграють важливу роль у формуванні діаспорної самоорганізації. Завдяки соціальним мережам біженці зберігають зв'язок із Батьківщиною, обмінюються досвідом та взаємодіють із грецькою культурою.

Грецький уряд, у співпраці з Європейською комісією та ООН, запровадив низку цифрових сервісів для підтримки українців. Зокрема, офіційна платформа [3] надає всю необхідну інформацію щодо правового статусу, працевлаштування, житла та соціальних гарантій. Мобільні додатки з перекладачами, функцією геолокації, чатами з волонтерами – усе це активно використовується як державними структурами, так і громадськими ініціативами.

Попри позитивний потенціал соціальних мереж, існують певні ризики: поширення фейків, дезінформації, шахрайських оголошень, а також мовні та культурні бар'єри. Значна частина біженців покладається на інформацію з неперевірених джерел, що може призводити до дезорієнтації. Цифрова нерівність також залишається проблемою. Люди похилого віку, жінки з дітьми або особи з інвалідністю часто не мають доступу до технологій або навичок для їх ефективного використання [5].

Таким чином, соціальні мережі не можуть замінити системну державну політику в галузі інтеграції. Вони мають бути лише доповненням до повноцінних програм соціальної підтримки, мовного навчання та працевлаштування [10].

Грецькі політики активно висловлюються щодо міграційної політики країни, особливо в контексті війни в Україні. Прем'єр-міністр Кіріакос Міцотакіс підкреслив жорсткий, але справедливий підхід до міграції: «Ми дотримуємося політики, яка є жорсткою, але справедливою, захищаючи наші кордони та забезпечуючи дотримання законності» [8]. Міністр громадського порядку Такіс Теодорікакос заявив: «Нашим щоденним завданням є забезпечення безпеки громадян, тому ми поклали край беззаконню в багатьох районах і повернули відчуття безпеки людям» [9].

Отже, досвід Греції в інтеграції українських біженців через соціальні мережі показує як потенціал, так і обмеження цифрових платформ у сфері міграційної політики. Ефективна інтеграція можлива лише за умови поєднання державної політики, підтримки громадянського суспільства та інноваційних цифрових інструментів.

Підсумовуючи, зробимо висновок, що соціальні мережі стали ключовим інструментом у процесі адаптації українських біженців у Греції. Вони дозволяють швидко поширювати інформацію, підтримувати зв'язки з іншими українцями та отримувати допомогу. Проте їх ефективність залежить від наявності відповідної інфраструктури, державної стратегії та співпраці з

громадянським суспільством Необхідно розвивати багатомовні офіційні платформи, розширювати доступ до цифрової грамотності для вразливих груп і посилювати міжкультурний діалог. Комплексний підхід до цифрової інтеграції може зробити грецьке суспільство більш інклюзивним і стійким до нових викликів.

Список використаних джерел:

1. Accommodation, Help & Support for Ukraine in Greece Facebook URL : https://www.facebook.com/groups/515173177154340 (дата звернення: 19.12.2024).
2. Amnesty International. (2023) Greece: Ukrainian refugees face ‘second-class’ treatment compared to others. URL : https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/greece-ukrainian-refugees-face-second-class-treatment-compared-to-others (дата звернення: 19.12.2024).
3. Gov.gr. Information for Ukrainian citizens arriving in Greece. URL : https://www.gov.gr/ukraine (дата звернення: 19.12.2024).
4. Help Ukrainian Refugees Facebook. URL : https://www.facebook.com/groups/helpukrainianrefugees (дата звернення: 19.12.2024).
5. Mobile Info Team for Refugees in Greece Facebook. URL : https://www.facebook.com/MobileInfoTeam (дата звернення: 19.12.2024).
6. ReliefWeb. Greece: Temporary protection for displaced persons from Ukraine. URL : https://reliefweb.int/report/greece/greece-temporary-protection-displaced-persons-ukraine (дата звернення: 19.12.2024).
7. Reuters. (2023) More than 25,000 Ukrainian refugees have arrived in Greece. URL : https://www.reuters.com/world/europe/more-than-25000-ukrainian-refugees-have-arrived-greece-2023-10-01 (дата звернення: 19.12.2024).
8. Skai.gr. (2023). Θεοδωρικάκος: «Καθημερινό μας καθήκον η ασφάλεια των πολιτών». URL : https://www.skai.gr/news/politics/theodorikakos-kathimerino-mas-kathikon-i-asfaleia-ton-politon (дата звернення: 19.12.2024).
9. ΣΚΑΪ.gr. (2023) Μητσοτάκης: «Η μεταναστευτική μας πολιτική είναι αυστηρή αλλά δίκαιη». URL : https://www.skai.gr/news/politics/mitsotakis-i-metanasteytiki-mas-politiki-einai-aystiri-alla-dikaia (дата звернення: 19.12.2024).
10. Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Ο Υπουργός Μετανάστευσης κ. Παναγιωτόπουλος για την πρόκληση της μετανάστευσης. URL : https://migration.gov.gr/o-ypoyrgos-metanasteysis-gia-tis-prokliseis-tis-metanasteysis (дата звернення: 19.12.2024).
11. УВКБ ООН. (2023). Інтеграція біженців у Греції. Річний звіт 2023. URL : https://www.unhcr.org/gr/en/publications (дата звернення: 19.12.2024).

Андрій МАЛАХІТІ
старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0001-9662-2629
Костянтин МАКОВЕЦЬ
здобувач першого рівня освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0008-8077-9208

ПРОРОСІЙСЬКІ ЗМІ ТА ОПОЗИЦІЯ В ГРЕЦІЇ: ІНФОРМАЦІЙНІ НАРАТИВИ ТА ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році в Греції різко зросла увага до проблеми інформаційної безпеки, особливо через поширення прокремлівських наративів у медіа. Хоча окремі експерти ще до війни попереджали про російський вплив, ця тема залишалася на периферії, але після вторгнення стало очевидно, що частина грецьких ЗМІ – від нішевих сайтів до великих телеканалів – свідомо чи несвідомо транслювали кремлівську пропаганду й спотворювали сприйняття війни.

Цьому сприяли особливості грецького контексту. По-перше, антизахідні й антиамериканські настрої, поширені в частині суспільства, створили ґрунт для проросійських інтерпретацій. По-друге, висока довіра до телебачення, особливо серед літніх людей, дозволяла маніпулятивним меседжам поширюватися без спротиву. По-третє, слабка регуляція й непрозоре фінансування ЗМІ відкривали шлях для дезінформації. Нарешті, політична роздробленість, зокрема вплив крайніх лівих і правих сил, підживлювала внутрішню ретрансляцію прокремлівських меседжів.

Усе це призвело до усвідомлення: йдеться не лише про зовнішню пропаганду, а про глибшу проблему – низьку медіаграмотність, вразливість політичної культури й загрозу для національної безпеки. Це, своєю чергою, дало імпульс для реформ – більше прозорості на медіаринку, підтримки незалежної журналістики та розвитку програм критичного мислення.

Підтримка проросійських медіа в Греції – пряма чи опосередкована – залишалася вигідною для частини внутрішніх гравців, які прагнули послабити проєвропейський курс або підірвати довіру до чинної влади. Особливо помітною була роль деяких опозиційних сил – крайніх лівих і правих. Хоча вони й не були напряму пов’язані з проросійськими структурами, ці політики підтримували чи принаймні толерували медіа, що транслювали близькі їм ідеї: антиамериканізм, скептицизм до НАТО, критику санкцій проти Росії та недовіру до ЄС як «інструменту глобального капіталу». Такі наративи ставали для них зручним способом ставити під сумнів політику уряду щодо України, яка подавалася як частина євроатлантичної солідарності.

Окрему роль відігравали опозиційні медіа, які після початку повномасштабної війни активно використовували українську тематику для внутрішньої критики, наголошуючи на економічних втратах від санкцій, зовнішньому тиску на уряд і «марності» військової допомоги. Часто такі меседжі, схожі на кремлівські, подавалися під виглядом прагматизму, закликів до миру чи «здравого глузду», що ускладнювало їхнє розпізнавання як частини ворожої інформаційної кампанії.

Однією з характерних рис опозиційної риторики після 2022 року стало підсилення наративу про зовнішній тиск та залежність Греції від рішень Брюсселя і Вашингтона**,** що нібито змушують країну діяти всупереч власним інтересам. В опозиційних заявах та публікаціях регулярно підкреслюється образ Греції як «жертви трансатлантичної лояльності»**,** яка не має реальної свободи у визначенні зовнішньополітичного курсу.

Як приклад, у впливовому виданні *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* наводиться показовий опис ситуації: *«Η πίεση είναι ιδιαίτερα έντονη, όπως έγινε σαφές και στην τελευταία συνεδρίαση υπό την αιγίδα των ΗΠΑ (Ukraine Defense Contact Group) την περασμένη Παρασκευή. Η Αθήνα βρίσκεται υπό διπλή πίεση, τόσο από την Ουάσιγκτον όσο και από τους εταίρους της σε επίπεδο Ε.Ε., κυρίως από το Βερολίνο, οι οποίοι θεωρούν ότι η Ελλάδα δεν έχει ακόμη παραχωρήσει όσα θα της αναλογούσαν στο πλαίσιο της διατλαντικής αλληλεγγύης» / «Тиск є особливо інтенсивним, як це стало зрозуміло на останній зустрічі під егідою США (Контактної групи з питань оборони України) минулої п'ятниці. На Афіни чиниться подвійний тиск як з боку Вашингтону, так і з боку партнерів на рівні ЄС, головним чином із Берліну, які вважають, що Греція ще не поступилася тим, що мала б мати в контексті трансатлантичної солідарності» [1]*.

Ця риторика активно використовується грецькою опозицією як критика уряду, який, на їхню думку, діє за вказівками зовнішніх центрів сили й недостатньо враховує національні потреби, зокрема в питаннях оборони, енергетики та соціальної політики. Подібні твердження також резонують із частиною суспільства, яке бачить у втягненні Греції у підтримку України символ покірності зовнішньому тиску, а не солідарності чи стратегічного вибору.

Важливий аспект опозиційної критики – це звинувачення уряду у прихованості рішень, пов'язаних із військовою допомогою Україні, що супроводжується риторикою про ослаблення грецької обороноздатності в момент посилення напруженості у відносинах із Туреччиною. Впливове лівоцентристське об'єднання *ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ* прямо звинувачує уряд у «таємній дипломатії» та відсутності прозорості щодо рішень, які впливають на національну безпеку.

У публікації партії зазначається: *«Για άλλη μία φορά, στο πλαίσιο της μυστικής διπλωματίας της κυβέρνησης της ΝΔ, οι πολίτες ενημερώνονται από την… Προεδρία της Ουκρανίας για τον πολεμικό εξοπλισμό που θα προσφέρει η ελληνική κυβέρνηση στο Κίεβο, αποδυναμώνοντας έτσι την αμυντική ικανότητα της Ελλάδας σε μια κρίσιμη συγκυρία κατά την οποία η Τουρκία κλιμακώνει την αμφισβήτηση της κυριαρχίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας μας, παραβιάζοντας*

*κατάφωρα το διεθνές δίκαιο. Ενδεικτικό το τελευταίο επεισόδιο της πολιορκίας της Κάσου με αφορμή τον ερευνητικό του ιταλικού πλοίου» / «*Знову в рамках таємної дипломатії уряду Нової Демократії громадяни інформуються… Президентом України про військову техніку, яку грецький уряд запропонує Києву, таким чином послаблюючи обороноздатність Греції в критичний момент, коли Туреччина загострює сумніви щодо суверенітету та суверенних прав нашої країни, грубо порушуючи міжнародне право. Показовим є останній епізод облоги Касоса за участю італійського дослідницького корабля» [2].

Цей фрагмент чітко ілюструє типовий наратив опозиції, в якому Україна подається не як союзник, що потребує допомоги, а як фактор, що **«**відволікає ресурси» від національного захисту, зокрема на тлі традиційного конфлікту з Туреччиною. Така риторика апелює до патріотичних настроїв і викликає емоційну реакцію**,** протиставляючи «інтереси Греції» зовнішньополітичним зобов'язанням.

Попри те, що більшість відверто проросійських ЗМІ у Греції зникли з публічного простору або адаптувалися до нових умов, окремі медіа досі відкрито транслюють тези, тотожні кремлівській пропаганді. Видання *Bankingnews* є чи не найяскравішим прикладом такого медіа. Воно систематично продукує матеріали, в яких кремлівські наративи не просто відтворюються, а підносяться до рівня «історичної істини». Йдеться не про маніпулятивні натяки чи збалансоване висвітлення альтернативних поглядів, а про пряме повторення тез, що з'явилися ще у 2014 році й із того часу майже не зазнали жодної еволюції.

У знаковій статті, оприлюдненій зовсім нещодавно *Bankingnews* заявляє буквально: «Η σωστή πλευρά της ιστορίας η Ρωσία» – *«Права сторона історії – Росія»* [3]. Цей вислів, винесений як моральна декларація, задає тон усьому матеріалу, перетворюючи кремлівські меседжі на риторичний догмат. «Росія є найбільшою країною в світі за площею 17000000 квадратних кілометрів. Вторгнення в Україну було зроблено не заради територій, а тому, що з 2014 року на сході України відбувається геноцид росіян Донбасу... З 2014 року до 23 лютого 2022 року – вторгнення почалося 24 лютого 2022 року – на Донбасі було вбито 14 тисяч російськомовних, переважно батальйонами «Азов». Подумайте, минуло 572 роки з моменту завоювання Константинополя... Зауважте, 572 роки, а середній грек все ще пам'ятає Константинополь... Коли він відвідує Константинополь і собор Святої Софії, він відчуває історичний трепет, тому що всі ці землі були Візантійською імперією. Якщо минуло 572 роки, а грек не забув... що робити пересічному росіянину, який до вчорашнього дня був Радянським Союзом, де всі нинішні держави були, по суті, одним цілим? Україна, особливо Одеса та Крим, були місцем відпочинку для росіян... Історично Росія права, справедливість на боці Росії, давайте будемо прагматичними, а не догматичними. Росія виграла не тому, що вела війну за територіальне захоплення, а війну, щоб запобігти триваючому геноциду народу Донбасу, сьогоднішнього Луганська та Донецька» [3].

Стаття насичена ключовими фейковими тезами, що повторюються в російській пропаганді: про «геноцид росіян на Донбасі»; історичні аналогії з

Візантією, порівнюючи ностальгію греків за Константинополем із російською тугою за Кримом і Одесою; заперечення суверенітету України. Автор стверджує, що за СРСР «усі ці держави були єдиними», натякаючи на нечинність кордонів, сформованих після 1991 року; моральна інверсія війни. Фраза «Росія воює, щоб зупинити геноцид» є класичним прикладом пропагандистської інверсії, де агресора представляють як гуманітарного рятівника; повне ігнорування міжнародного контексту. Стаття уникає згадок про позицію міжнародної спільноти, засудження Росії як агресора, резолюції ООН, звіти Офісу Верховного комісара з прав людини та численні докази систематичних воєнних злочинів.

Таким чином, *Bankingnews* виконує не просто роль транслятора думок – воно вкорінює у грецьке медійне середовище небезпечну парадигму**,** що виправдовує порушення міжнародного права, делегітимізує українську державність і підриває довіру до європейських та демократичних цінностей.

Грецький уряд не створив окремих структур для боротьби з дезінформацією, але вжив низку практичних і символічних заходів. Зокрема, було обмежено доступ до російських медіа, таких як RT і Sputnik, відповідно до санкцій Єврокомісії, які виконували національні регулятори. Паралельно уряд посилив риторику, дезінформацію почали відкрито називати частиною гібридної війни проти демократій. Хоч спеціальної стратегії або нових законів у сфері інформаційної безпеки не з’явилося, спільні дії ЄС, політичні заяви та зміни в медіаполі допомогли витіснити найбільш проросійські джерела на периферію.

На 2024 – 2025 роки вплив відверто проросійських наративів у грецькому інформпросторі суттєво знизився. Кремль перейшов до більш прихованих методів. Замість прямої пропаганди з’явилися нейтральні на вигляд, але маніпулятивні сюжети. Такі меседжі тепер важче розпізнати, вони або видалені, або замасковані під «об’єктивну подачу». Це говорить не лише про зміну тактики, а й про реакцію на зростаючу токсичність проросійських поглядів серед населення, особливо молоді, та неприйняття війни в суспільному дискурсі. Відверто проросійські медіа в Греції все ще існують, але їх стає дедалі менше й вони менш помітні. Це вже можна вважати кроком уперед у боротьбі з дезінформацією. Надалі важливо зберігати цей курс – обмежувати ворожі впливи, підтримувати незалежні медіа й розвивати критичне мислення в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Βασίλης Νέδος. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Το παζάρι για την ελληνική βοήθεια στην Ουκρανία. 2024. URL: https://www.kathimerini.gr/politics/563002027/to-pazari-gia-tin-elliniki-voitheia-stin-oykrania/ (дата звернення 16.05.2025).
2. ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ. Για την νέα ενημέρωση από τον… Πρόεδρο Ζελένσκι για νέα διμερή συμφωνία ασφαλείας Ελλάδας – Ουκρανίας. 2024 URL: https://syriza.gr/gia-tin-nea-enimerosi-apo-ton-proedro-zelenski-gia-nea-dimeri-symfonia-asfaleias-elladas-oukranias/ (дата звернення 16.05.2025).

3. Bankingnews. Αποκάλυψη: Η Ελλάδα εξαπατήθηκε από Biden, Zelensky και NATO για την Ουκρανία – Δεν τηρήθηκαν τα αντισταθμιστικά οφέλη. 2025 URL: https://www.bankingnews.gr/politiki/articles/783089/apokalypsi-i-ellada-eksapatithike-apo-biden-zelensky-kai-nato-gia-tin-oukrania-den-tirithikan-antistathmistika-ofeli (дата звернення 16.05.2025).

Ольга ВЕЛИКА,
старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0435-743X
Влада ТИРНОВА
здобувач першого рівня освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
Олексій ЧЕРНОБАЄВ
здобувач першого рівня освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ЧОМУ МАСКОТИ ПРИВЕРТАЮТЬ УВАГУ В МЕДІА?

Що таке маскот? Це не просто картинка чи логотип. Маскот — це художнє втілення ідеї, компанії або події у вигляді персонажа з власним характером, історією та емоційним забарвленням [3]. Коли ми чуємо слово «маскот», одразу спливають образи всесвітньо відомого Бібендума — Людини-Мішлен, який уже понад 125 років є обличчям компанії Michelin. Його білосніжна постать, складена з шин, стала символом якості та надійності для мільйонів людей по всьому світу.

Або можливо, згадується Олімпійський ведмедик Міша з московської Олімпіади 1980 року? Цей усміхнений ведмідь із привітними очима та олімпійським поясом увійшов до історії як один із найуспішніших олімпійських талісманів усіх часів.

Історія свідчить, що жодна Олімпіада, Чемпіонат світу чи Всесвітня виставка не обходиться без свого маскота [1]. Але чому ці персонажі настільки поширені та популярні? Чому провідні світові бренди інвестують мільйони доларів у створення та просування своїх маскотів? Відповідь криється в їхній надзвичайній ефективності як інструментів комунікації.

Маскоти зустрічають нас у рекламі на телебаченні, на банерах в інтернеті, на упаковках товарів у супермаркетах, на сторінках брендів у соціальних мережах [2]. Вони безперервно з'являються в нашому інформаційному просторі, привертаючи увагу, викликаючи емоції і, найголовніше, залишаючи незабутній слід у нашій пам'яті.

Функції талісманів у медіа. Маскоти виконують чотири ключові функції в сучасному медіапросторі [5]:

1. Персоніфікація бренду. Замість сухого логотипу чи абстрактної назви ми отримуємо живого персонажа з характером, емоціями та історією. Це створює особливий зв'язок між брендом і споживачем — ми швидше довіряємо і симпатизуємо тому, що має обличчя і особистість [2]. Наприклад, червоний M&M's з його саркастичним характером і жовтий з його наївністю створюють емоційний зв'язок із шоколадним брендом, який інакше був би просто ще одним продуктом на полиці. Ми пам'ятаємо не просто шоколадні драже, а тих кумедних персонажів, які дивилися на нас з екранів телевізорів протягом багатьох років.

2. Ефективна передача повідомлень. Маскоти — це оптимальний спосіб донести складну інформацію в простій і привабливій формі [1]. Вони виступають посередниками між брендом і аудиторією, роблячи комунікацію більш легкою і природною. Візьмемо, наприклад, Amul Girl в Індії – маленьку дівчинку в синьому платті з хвостиком. Ця талісманка бренду масла Amul вже понад 50 років з'являється на рекламних щитах у всій країні, коментуючи поточні події – від політичних скандалів до спортивних перемог – із неповторним гумором і невинною дитячою прямотою. Завдяки цьому, складні й часом контроверсійні теми стають доступнішими і менш напруженими, а бренд залишається в центрі уваги.

3. Емоційний відгук. Це, можливо, найважливіша функція маскотів [3]. Добре створений талісман може викликати широкий спектр почуттів: від ніжності і симпатії до захоплення і відданості. Подивіться на ведмедика Smokey Bear, який вже понад 75 років попереджає американців про небезпеку лісових пожеж з фразою "Only YOU can prevent forest fires". Ці персонажі знаходять відгук у серцях мільйонів людей, бо вони зрозумілі, доступні і емоційно привабливі. Вони не просто передають інформацію — вони створюють емоційну прив'язаність до бренду чи ідеї, яку представляють.

4. Розповсюдження локальних культур на глобальний рівень. Маскоти виступають унікальними послами національних традицій та цінностей, які зрозумілі людям незалежно від мовних бар'єрів [7, 8]. Їхня візуальна мова інтуїтивно зрозуміла людям. Яскравим прикладом цього є Hello Kitty – японський маскот, який став справжнім глобальним феноменом, зберігаючи при цьому своє японське коріння і цінності.

Психологія сприйняття. Наш мозок має особливу схильність до розпізнавання обличь і фігур, що нагадують людей або тварин. Це явище, відоме як «парейдолія», пояснює, чому ми бачимо обличчя в хмарах або візерунках на шпалерах [1]. Еволюційно мозок налаштований на швидке розпізнавання обличь для виживання – це допомагало визначати друзів і ворогів.

Маскоти ідеально використовують цей механізм [3]. Вони створюють миттєвий зв'язок із нашим сприйняттям, бо представляють собою свого роду «обличчя», що легко розпізнається і запам'ятовується. Ми запам'ятовуємо персонажа значно краще, ніж абстрактний логотип чи текстову інформацію.

Крім того, багато маскотів навмисно створюються з пропорціями, які нагадують дитячі або дитинчат тварин — великі очі, округлі форми, зменшені риси [2]. Це викликає ефект, відомий як «схема малюка» (baby schema), який пробуджує інстинкт турботи і захисту. Такі персонажі, як Пікачу з Pokemon або Кумамон з префектури Кумамото, створені з урахуванням цього психологічного ефекту.

Важливо також зазначити, що маскоти часто апелюють до нашої ностальгії за дитинством [5]. Багато з них нагадують мультиплікаційних героїв або іграшки, з якими ми виросли, що автоматично викликає позитивні емоції і спогади. Цей зв'язок з дитинством і простотою також пояснює, чому талісмани ефективні при комунікації складних чи неприємних тем.

Наприклад, у Сан-Хосе Q – синій монстр з розпатленим волоссям – використовується для інформування про заходи безпеки в разі землетрусу. Серйозна тема стає більш доступною і менш тривожною завдяки дружньому маскоту.

Маскоти як інструмент культурної дипломатії та маркетингу. Маскоти давно вийшли за рамки просто реклами і стали важливим інструментом культурної дипломатії та міжнародного маркетингу [4, 6]. Вони допомагають країнам і регіонам представити свою ідентичність, традиції та цінності на глобальній арені.

Міжнародні виставки та заходи, такі як Всесвітні виставки EXPO, Олімпійські ігри чи Чемпіонати світу з футболу, неодмінно створюють маскотів, які стають обличчям події і носіями його ключових ідей [6]. Наприклад, майбутня Всесвітня виставка Expo-2025 в Осаці представила свого маскота Myaku-Myaku – футуристичного персонажа, що символізує біття серця і пульсуючий ритм життя, відображаючи тему виставки «Проєктування майбутнього суспільства для нашого життя».

А на Expo-2020 в Дубаї (яка проходила в 2021-2022 роках через пандемію) були представлені одразу декілька маскотів, кожен з яких відображав одну з підтем виставки: стійкість, мобільність і можливості [4]. Ці персонажі не просто прикрашали захід – вони допомагали відвідувачам з різних країн зрозуміти і запам'ятати ключові меседжі виставки.

Особливо цікаво спостерігати, як країни використовують маскотів для представлення своєї культурної ідентичності [1]. Японія, наприклад, створила для Олімпійських ігор у Токіо 2020 футуристичного персонажа Міратову, який втілював поєднання традицій і технологій. Дизайн, кольори, характер талісмана – все це відображало японську естетику і цінності.

Китай для Зимових Олімпійських ігор 2022 представив панду Бін Двен Двен, одягнену в крижаний "космічний" костюм, символізуючи як традиційний символ Китаю, так і технологічну міць країни. Ці маскоти стають своєрідними послами культури, які допомагають світу краще зрозуміти цінності і особливості країни-господаря.

Важливо також відзначити роль маскотів у політичних та громадських кампаніях [5]. Наприклад, під час пандемії COVID-19 в Японії з'явився талісман Коронон (Coronon) – персонаж у вигляді вірусу з виразним обличчям, який

допомагав інформувати населення про запобіжні заходи. А в Сінгапурі талісман Сінгапурський Кіндінес Рух (Singapore Kindness Movement) – Соя Кі (Singa the Kindness Lion) – просуває ідеї ввічливості та взаємодопомоги серед населення.

Маскоти як вірусний контент. Особливо цікаво спостерігати за тим, як маскоти функціонують у сучасному цифровому просторі, особливо в соціальних мережах [9]. Ми живемо в епоху, коли контент повинен бути не лише цікавим, але й «вірусним» — тобто таким, що користувачі самі бажають поширювати.

Одним із найяскравіших прикладів є японський феномен «юру-кяра» – регіональних маскотів, що представляють місцеві особливості, продукти чи історичні пам'ятки [7, 8]. Ці персонажі часто мають навмисно недосконалий, "саморобний" вигляд, що робить їх особливо чарівними. Кумамон — чорний ведмідь із префектури Кумамото – став не просто місцевим символом, а справжнім культурним феноменом, який приніс регіону мільярди єн доходу через туризм і ліцензування.

Чому ж маскоти так добре працюють у соціальних мережах? По-перше, вони візуально привабливі і миттєво впізнавані, що ідеально підходить для платформ, де користувачі швидко прокручують стрічку [2]. По-друге, вони мають чіткий образ, який легко адаптувати під різні тренди і ситуації. Маскоти можна переодягати, поміщати в різні контексти, анімувати – це створює безліч можливостей для творчості.

Сьогодні маскоти з'являються в музичних відео (як-от Кумамон у численних колаборацiях з японськими поп-зірками), у відеоіграх (як Соні, талісман PlayStation), у комікс-стрічках і мемах [9]. Деякі талісмани навіть мають власні канали на YouTube і акаунти в Instagram з мільйонами підписників. Вони перетворилися з простих рекламних символів на повноцінних цифрових інфлюенсерів, що формують культуру і тренди.

Цікаво, що маскоти часто стають матеріалом для фан-арту і творчості спільноти [7]. Користувачі створюють альтернативні версії, ремікси, анімації і навіть косплей улюблених талісманів. Це органічне поширення контенту, яке неможливо купити за гроші – воно виникає лише тоді, коли персонаж по-справжньому резонує з аудиторією.

В результаті проведеного дослідження автори виявили, що маскоти є значно більше, ніж просто милі картинки чи рекламні символи. Це складний і надзвичайно ефективний інструмент комунікації, що поєднує візуальну привабливість, емоційний зв'язок та глибокий культурний контекст [1, 3].

Дослідження показало, що маскоти працюють на фундаментальному рівні людського сприйняття – говорять безпосередньо до наших емоцій через знайомі образи, обличчя та історії [2]. Аналіз засвідчив, що маскоти долають мовні бар'єри і культурні відмінності, стаючи *універс*альною мовою, яку розуміють люди будь-якого віку, освіти і походження.

Встановлено, що у сучасному світі, де увага аудиторії стає все більш розпорошеною, а інформаційний шум – все інтенсивнішим, маскоти пропонують унікальний спосіб виділитися і запам'ятатися [5]. Дослідження продемонструвало, що вони надають брендам, організаціям і навіть країнам

можливість створити міцний емоційний зв'язок зі своєю аудиторією, роблячи комунікацію більш людяною і природною.

Автори встановили, що в епоху цифрової трансформації роль маскотів лише зростає [9]. Вони чудово адаптуються до нових форматів і платформ, від соціальних мереж до віртуальної реальності. Тенденція до персоніфікації взаємодії з технологіями, що спостерігається в таких продуктах, як Siri чи Alexa, також свідчить про зростаючу роль подібних "цифрових маскотів" у нашому повсякденному житті.

Таким чином, дослідження підтвердило, що маскоти є потужним інструментом комунікації, що поєднує мистецтво і науку, емоції і маркетинг, традиції і інновації. Вони відображають наше прагнення до простоти і зрозумілості в складному світі. Питання ефективного використання маскотів у сучасному медіапросторі потребує глибокого послідовного аналізу з урахуванням досвіду та можливих перспектив подальшого розвитку цифрових технологій та комунікативних стратегій.

Список використаної літератури:

1. Brand mascots in marketing. *Dreamfarm Agency*. URL: https://dreamfarmagency.com/blog/brand-mascots-in-marketing/ (дата звернення: 24.05.2025).
2. Dahlen, M., Lange, F., Smith, T. (2019) Marketing communications: a brand narrative approach. London : Wiley, 432 p. URL: https://proceedings.emac-online.org/pdfs/A2019-9200.pdf (дата звернення: 24.05.2025).
3. Effective marketing strategies through brand mascots. *International Journal of Recent Technology and Engineering*. 2019. Vol. 7, No. 6S5. P. 430-437.
4. Expo 2020 Dubai mascots. *Virtual Expo Dubai.* URL: https://virtualexpodubai.com/about-history/detail/expo2020-dubai-mascots (дата звернення: 24.05.2025).
5. Kasliwal S. Mascoting: marketing via mascot. *LinkedIn.* URL: https://www.linkedin.com/pulse/mascoting-marketing-via-mascot-shreyans-kasliwal (дата звернення: 24.05.2025).
6. Mascots to meet at Expo 2025 Osaka. *Bureau International des Expositions.* URL: https://bie-paris.org/site/en/latest/blog/entry/5-mascots-to-meet-at-expo-2025-osaka-kansai (дата звернення: 24.05.2025).
7. Rise of Japan's mascot culture. *CNN*. 2014. May 12. URL: https://edition.cnn.com/2014/05/12/world/asia/osaka-mascot-cull/ (дата звернення: 24.05.2025).
8. The weird world of Japanese mascots. *CNN*. 2014. June 10. URL: https://edition.cnn.com/2014/06/10/world/asia/japanese-mascot-pear/ (дата звернення: 24.05.2025).
9. Weird mascots and Japanese culture. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=sBBZop5j6D0 (дата звернення: 24.05.2025).

Ольга ВЕЛИКА
старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0003-0435-743X
Анастасія ФЕСЬ
здобувач першого рівня освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
Діана СУРСУ
здобувач першого рівня освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ПРОБЛЕМИ, КОНФЛІКТИ ТА МАЙБУТНЄ ЕНЕРГЕТИКИ

Сталий розвиток, проголошений Організацією Об'єднаних Націй стратегічним шляхом до порятунку планети, супроводжується низкою парадоксів та викликів. З одного боку, перехід до «зеленої» енергетики є критично необхідним для скорочення викидів парникових газів та подолання наслідків зміни клімату. З іншого боку, самі ці «зелені» технології, такі як сонячні панелі, вітрові турбіни та електромобілі, створюють нові екологічні та ресурсні загрози.

Глобальний перехід на відновлювані джерела енергії зіткнувся з значним викликом – гострою нестачею ключових мінералів і металів.

Згідно зі звітом Всесвітнього банку, для повного переходу на «зелену» енергетику до 2050 року людству знадобиться видобути більше літію, кобальту і міді, ніж було видобуто за всю попередню історію цивілізації. Тобто, стрімкий перехід на відновлювані джерела енергії створює безпрецедентний попит на особливу групу металів і мінералів. Ці матеріали стали фундаментом для виробництва ключових технологій майбутнього – від сонячних панелей і вітрогенераторів до акумуляторів електромобілів. Згідно з дослідженнями, для досягнення цілей Паризької угоди про клімат (утримання глобального потепління в межах 2°C) світова потреба в цих ресурсах до 2040 року збільшиться в чотири рази порівняно з 2020 роком.

Європейський Союз, який активно просуває зелену енергетику, до 2050 року буде потребувати у 60 разів більше літію і у 15 разів більше кобальту лише для задоволення потреб у акумуляторах електромобілів і системах зберігання енергії. Потреба в рідкоземельних елементах збільшиться у десять разів.

Попри активне просування принципів повторного використання, переробка багатьох критичних мінералів залишається економічно неефективною. Наприклад вольфрам, індій і кобальт.

Це означає, що навіть при ідеальних умовах 50 - 90% попиту на ці матеріали як і раніше доводиться покривати за рахунок первинного видобутку, що суперечить принципам сталого розвитку.

Також, деякі матеріали використовуються в настільки малих кількостях, що їх переробка нерентабельна. Наприклад Ніобій. У мікролегованих сталях його концентрація – всього 0,1% [1].

Парадоксально, але виробництво обладнання для відновлюваної енергетики поки що сильно залежить від викопного палива, створюючи так званий «вуглецевий борг».

Виготовлення сонячних панелей та вітрогенераторів вимагає значних енерговитрат. Наприклад, виробництво 1 МВт сонячних панелей у Китаї (де переважає вугільна енергетика) призводить до викидів близько 40 тонн CO_2. Для порівняння: європейські виробники, які використовують «чистіші» джерела енергії, мають на 30 - 50% нижчий вуглецевий слід. Проте саме Китай зараз виробляє понад 80 % світових сонячних панелей, що створює парадокс «зеленої» енергетики: її глобальне розширення тимчасово підвищує викиди через вуглецево-інтенсивне виробництво. Сучасним сонячним електростанціям потрібно 2 - 3 роки роботи, щоб компенсувати вуглецевий слід від їх виробництва.

В останні роки Китай прагне знизити залежність від вугілля і досягти вуглецевої нейтральності. На кінець 2023 року, сукупна потужність вітрових і сонячних електростанцій у країні склала 758 ГВт, а до 2030 року планується збільшити цей показник до 1200 ГВт.

Однак у міру виведення з експлуатації застарілих енергооб'єктів обсяги відходів стрімко зростають. Вже зараз значна частина установок наближається до кінця терміну служби. Згідно з даними видання Science and Technology Daily, до 2030 року Китаю знадобиться переробити близько 1,5 млн тонн сонячних модулів, а до 2050 року цей показник може досягти 20 млн тонн.

Для вирішення цієї проблеми Китай розробить нові галузеві стандарти і нормативи, що регламентують процеси виведення з експлуатації, демонтажу і переробки обладнання. За заявою Державного комітету з розвитку і реформ, до 2030 року в країні має бути сформована «в цілому зріла» система повного циклу утилізації вітрогенераторів і сонячних панелей.

За прогнозами Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA), до 2050 року щорічний обсяг відходів тільки від сонячних електростанцій може досягти 212 млн тонн [2].

70% імпорту рідкоземельних елементів до США у 2020-2023 роках припадало саме на Китай. Останній контролює 90% світового виробництва очищених рідкоземельних металів, володіючи найбільшими потужностями з їх переробки.

У відповідь на торгові обмеження з боку США (мита Трампа) Китай запровадив експортні обмеження на сім рідкоземельних елементів, тимчасово скоротивши їх поставки [3].

Україна в цій ситуації розглядається як важливий партнер завдяки найбільшим у Європі запасам рідкоземельних елементів. І угоду з США про співпрацю в цій сфері вже укладено[4].

Також, США ініціювали Mineral Security Partnership (MSP) — альянс із 14 країн та ЄС, спрямований на зміцнення ланцюжків постачання.Туди входить і Україна. Його мета –сприяти створенню безпечних, різноманітних та стійких ланцюжків поставок критично важливих мінералів.

Механізм регулювання викидів вуглецю на кордоні ЄС (CBAM) — це інструмент Європейського Союзу, який дозволяє встановити справедливу ціну на вуглець, що викидається під час виробництва вуглецеємних товарів, які постачаються до ЄС, а також стимулювати більш чисте промислове виробництво в країнах, що не входять до ЄС [5].

Тобто, це вуглецевий податок на імпорт в ЄС для товарів з високим рівнем викидів. Його мета – запобігти «витоку вуглецю», коли компанії переносять виробництво до країн з більш м'якою кліматичною політикою.

Індія висловлює занепокоєння з приводу потенціалу CBAM діяти як торговельний бар'єр, який може перешкоджати економічному зростанню. Однак це також поштовх для введення Індією власного податку на викиди вуглецю.

Уряд Китаю також висловив занепокоєння у Світовій організації торгівлі та на міжнародних кліматичних самітах, таких як COP29. Китай і зараз закликає до подальших переговорів із ЄС для вирішення проблем із CBAM. І справді, CBAM може серйозно вплинути на економіку африканських країн. Це збільшить вартість його експорту, і зменшить конкурентоспроможність.

Для Мозамбіку, де 18.9% експорту посідає алюміній, наслідки будуть особливо важкими. Втрати оцінюються у $1–5 млрд, а ВВП може скоротитися на 2.5%.

Тож, CBAM може посилити розрив між розвиненими країнами, та країнами, що розвиваються. Це суперечить принципу «загальної, але диференційованої відповідальності» Паризької угоди [7].

Водень – це чиста альтернатива метану, також відомому як природний газ. Його можна виробляти з різних ресурсів (природний газ, ядерна енергія, біогаз, ВЕ). Завдання полягає в тому, щоб використовувати водень у великих масштабах. Блакитний водень виробляється з використанням природного газу як сировини. Недоліком блакитного водню є вироблення вуглецю як побічного продукту. Зелений водень виробляється шляхом використання електрики для живлення електролізера, який розщеплює водень з молекул води. Цей процес виробляє чистий водень без шкідливих побічних продуктів. Однак і вартість у цих видів водню різна.

Також, необхідність модернізації інфраструктури і технологічні складнощі зберігання і транспортування роблять впровадження водню складнішим [8].

Термоядерний синтез – це процес, у якому легкі атомні ядра зливаються у більш важкі, виділяючи дуже багато енергії. Саме так «працюють» зірки, включаючи наше Сонце.

Плюси цієї методики: Необмежене виробництво енергії, не схильне до місцевих або сезонних коливань; Відсутність викидів парникових газів; Відсутність аварій, таких як розплавлення чи вибухи; Ніяких радіоактивних відходів; Ризик поширення відсутній або незначний [9].

Мінуси методики: Проблема стійкості реакції – жодна установка не подолала поріг тривалої стабільної роботи; Навіть експериментальний реактор ITER вимагає $ 20 млрд і кооперації багатьох країн; Буде готовий не раніше 2050 року, а може, і взагалі ніколи.

Нещодавні випробування на установці MITICA – ключовому компоненті майбутнього термоядерного реактора ITEP – продемонстрували значний прогрес у створенні системи нагріву плазми. Суть досягнення полягає у успішному тестуванні системи високовольтного утримання у вакуумній камері. Особливо важливо, що аналогічні результати були отримані в умовах, максимально наближених до робочих. При цьому установка успішно витримувала задані параметри протягом більше години – саме такої тривалості вимагають робочі цикли ITEP.

Отримані результати підтверджують правильність обраних технічних рішень та готовність системи до наступних етапів тестування. Після інтеграції джерела пучка MITICA стане повноцінним прототипом нагрівальної системи для ITEP, здатної генерувати та прискорювати негативні іони водню з подальшою їх нейтралізацією.

Перехід до відновлюваної енергетики виявляється складним багаторівневим кризисом, де екологічні амбіції стикаються з суворою реальністю глобальної економіки. За фасадом «чистих» технологій ховається ланцюг взаємопов'язаних проблем: від вичерпання критичних ресурсів до нових форм геополітичного протистояння. Стрімке зростання попиту на літій, кобальт і рідкоземельні метали перемальовує карту світової влади, концентруючи вплив у руках Китаю. Навіть спроби Заходу знизити залежність через міжнародні альянси упираються у десятиліття відставання й неймовірні витрати.

Екологічний парадокс поглиблюється тим, що виробництво «зелених» технологій досі залежить від викопного палива, а їхній вуглецевий слід окупається лише через роки експлуатації. Майбутні гори відходів шокують: до 2050 року світ може зіткнутися з сотнями мільйонів тонн сонячних панелей і вітрогенераторів.

Кліматичні ініціативи на кшталт CBAM, покликані прискорити декарбонізацію, на практиці поглиблюють прірву між багатими та бідними країнами. Для Африки, де економіка залежать від експорту сировини, ці заходи загрожують колапсом ринків і поглибленням боргової залежності, а обіцянки «справедливого переходу» залишаються порожніми гаслами без передачі технологій і необхідного фінансування. Навіть прориви у сфері водню чи термоядерного синтезу, як показали випробування MITICA, не стануть панацеєю. Їхня комерціалізація – справа майбутнього.

Таким чином, «зелена революція» сьогодні нагадує гонку без фінішної прямої, де кожна вирішена проблема породжує нові ризики. Успіх переходу залежить не від кількості сонячних панелей, а від здатності людства

перебудувати весь ланцюг – від видобутку сировини до переробки відходів – у рамках глобальної кооперації. Без цього ми ризикуємо замінити одну форму нестійкості на іншу, де кліматичні цілі будуть досягнуті ціною нових втрат.

Список використаних джерел:

1. The World Bank. 2022. Squaring the Circle: Policies from Europe's Circular Economy Transition. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099425006222229520/pdf/P174596125fa8105a191c51fb22f0596fd1.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
2. Stanway, D. (2023, August 17). China to set up solar, wind recycling system as waste volumes surge. Reuters. URL: https://www.reuters.com/sustainability/china-set-up-solar-wind-recycling-system-waste-volumes-surge-2023-08-17/ (дата звернення: 19.12.2024).
3. Venditti, B. (2025, May 1). Charted: Where the U.S. gets its rare earths from. Visual Capitalist. URL: https://elements.visualcapitalist.com/charted-where-the-u-s-gets-its-rare-earths-from/ (дата звернення: 19.12.2024).
4. Peachey, C. (2025, May 9). Exploring US efforts to find a secure supply of rare earth elements. MiningTechnology. URL: https://www.mining-technology.com/analysis/exploring-us-efforts-to-find-a-secure-supply-of-rare-earth-elements/ (дата звернення: 19.12.2024).
5. European Commission. (2025, March 28). Carbon Border Adjustment Mechanism. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en (дата звернення: 19.12.2024).
6. Yin, I. (2025, April 17). China seeks talks with EU over CBAM concerns, opposes current mechanism. S&P Global Commodity Insights. URL: https://cilive.com/commodities/metals-mining/news-and-insight/041725-china-seeks-talks-with-eu-over-cbam-concerns-opposes-current-mechanism (дата звернення: 19.12.2024).
7. Baker, P., Beeharry, T. Z. B., Le, L., Roy, R., & Quiles, P. (2022, November). Designing an African response to Carbon Border Adjustment Mechanisms. Paper presented at the African Economic Conference 2022: Supporting Climate Smart Development in Africa. URL: https://www.tradeeconomics.com/wp-content/uploads/Designing-an-African-response-to-Carbon-Border-Adjustment-Mechanisms.pdf (дата звернення: 19.12.2024).
8. National Grid. (2021, September 27). The future of hydrogen. URL: https://www.nationalgrid.com/stories/energy-explained/what-is-hydrogen (дата звернення: 19.12.2024).
9. International Atomic Energy Agency. Basic fusion physics. URL: https://www.iaea.org/topics/energy/fusion/background (дата звернення: 19.12.2024).
10. Consorzio RFX. (2025, May 5). A successful round of tests for MITICA. ITER. URL: https://www.iter.org/node/20687/successful-round-tests-mitica (дата звернення: 19.12.2024).

Юлія ТАРАСЮК
старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-7237-497б1
Дар'я КОРДОНОВА,
здобувач другого рівня освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ТУРЕЦЬКА МЕДІА-ДИПЛОМАТІЯ: ЯК ЗМІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

У XXI столітті міжнародні відносини зазнають стрімких трансформацій, значну роль у яких відіграє комунікація та медіа. В умовах цифровізації, інформаційної відкритості та гібридних загроз держави змушені не лише вдосконалювати традиційні дипломатичні інструменти, а й активно використовувати інноваційні механізми впливу на світову громадську думку. Одним із таких механізмів є медіа-дипломатія – сучасна форма публічної дипломатії, що ґрунтується на використанні медіа-ресурсів для реалізації зовнішньополітичних цілей.

Медіадипломатія є складовою публічної дипломатії – системи комунікаційних стратегій, спрямованих на формування позитивного міжнародного іміджу держави, інформування іноземної аудиторії та залучення її до підтримки зовнішньополітичного курсу. Термін «публічна дипломатія» був введений американським дипломатом Едмундом Гулліоном у 1965 році як альтернатива поняттю «пропаганда», яке мало негативні конотації. Гулліон підкреслював важливість взаємодії держави з закордонною громадськістю, що впливає на ухвалення зовнішньополітичних рішень через транснаціональні інформаційні потоки. Згідно з дослідженнями Гілбоа (2008), публічна дипломатія інтегрує елементи класичної дипломатії із засобами масової комунікації, що дозволяє урядам ефективніше доносити свої позиції до зовнішньої аудиторії.

У цьому контексті медіадипломатія розглядається як процес використання ЗМІ та цифрових платформ для просування національних інтересів, впливу на суспільну думку за кордоном і підтримки міжнародного іміджу держави. Як зазначає Гілбоа (2005), медіа виконують у дипломатії три ключові функції: 1) слугують інструментом публічної дипломатії, 2) передають сигнали іншим міжнародним акторам, 3) є джерелом інформації про глобальні події.

Дослідник Лім (2017) доповнює концептуальний аналіз моделюванням медіапроцесів у дипломатії. Зокрема, він виділяє ієрархічність медіа у висвітленні міжнародних подій, де провідні світові ЗМІ задають рамки дискурсу; модель медіапотоків, коли інформація циркулює між глобальними та

локальними медіасередовищами; а також концепт чотирьох дипломатій, де поєднуються публічна, традиційна, недержавна і медійна дипломатія в межах єдиного процесу.

Медіадипломатія реалізується через широкий спектр комунікаційних інструментів: організацію пресконференцій, публікацію інтерв'ю з посадовцями, участь у ток-шоу, запуск міжнародних медіакампаній, вкидання певної інформації у ЗМІ, активність у соціальних мережах.

Прикладом такого явища є твіттер-дипломатія – практика використання соціальної мережі X (Twitter) урядовими структурами, міністрами закордонних справ і дипломатичними представництвами для офіційного інформування світової аудиторії. Міністерство закордонних справ України стало одним із піонерів у використанні цієї форми дипломатії, зокрема під час збройної агресії Росії у 2022 році, активно коментуючи події, закликаючи до підтримки України та мобілізуючи світову спільноту через цифрові платформи.

Ще один важливий інструмент – культурна дипломатія, що нерозривно пов'язана з медіадипломатією через продукування й експорт культурного контенту. Наприклад, поширення турецьких телевізійних серіалів у світі не лише збільшує аудиторію споживачів турецької культури, але й слугує м'якою силою для просування зовнішньополітичного курсу Анкари. За даними Global Soft Power Index (2024), саме культурна продукція значно підсилила м'яку силу Туреччини, забезпечивши їй місце серед топ-30 країн світу за рівнем культурного впливу.

Окрему роль відіграють медіа-події високого рівня, такі як міжнародні конференції, саміти, візити лідерів держав, що активно висвітлюються ЗМІ та слугують платформами для іміджевої дипломатії. За допомогою правильно структурованої інформаційної кампанії держава може транслювати бажані меседжі, демонструвати свою готовність до співпраці чи протидії певним викликам. У цьому випадку медіа стають не просто каналом, а співтворцем дипломатичного процесу.

Туреччина, яка проводить активну регіональну та глобальну політику, є одним із прикладів держави, що цілеспрямовано використовує цей інструмент для реалізації своїх стратегічних інтересів.

М'яка сила (soft power) – концепт, запропонований Джозефом Найом, – передбачає здатність держави досягати своїх цілей через привабливість культури, політичних цінностей та зовнішньої політики, а не через примус чи економічний тиск. Медіа-дипломатія, у свою чергу, є одним з елементів м'якої сили, адже дозволяє державі комунікувати зі світовою аудиторією, пропонуючи своє бачення світового порядку, формуючи образ «відповідального лідера», «миротворця» або «захисника справедливості».

У випадку Туреччини медіа стали важливим інструментом трансформації її міжнародного іміджу з периферійного гравця НАТО на самостійного регіонального лідера, здатного виступати як посередник у конфліктах та активний суб'єкт у глобальній політиці.

Починаючи з початку 2010-х років, Анкара суттєво розширила свою присутність у міжнародному інформаційному просторі. Одним із головних

інструментів цього стала державна англомовна телекомпанія TRT World, створена у 2015 році як відповідь Туреччини на такі глобальні медіахолдинги, як BBC, CNN чи Al Jazeera. Завданням TRT World є подання світових подій «з турецької перспективи», а також висвітлення ролі Туреччини як регіонального лідера, посередника у конфліктах та захисника мусульманських громад. TRT World позиціонує себе як альтернативу західним медіа, які, на думку турецької влади, демонструють упереджене висвітлення як внутрішніх, так і зовнішньополітичних процесів у Туреччині.

Іншим важливим гравцем є Anadolu Agency – інформаційне агентство, що забезпечує глобальну присутність Туреччини в інформаційному полі. Агентство публікує новини понад десятьма мовами, має кореспондентські пункти у ключових регіонах світу, включно з Африкою, Близьким Сходом та Балканами. Anadolu Agency часто першою поширює офіційну позицію турецького уряду щодо міжнародних конфліктів, санкцій, криз чи дипломатичних ініціатив.

Особливу увагу Туреччина приділяє країнам, з якими її пов'язують спільні історичні, релігійні або культурні зв'язки. На Балканах Анкара активно підтримує мусульманські громади, створює культурні центри, транслює телевізійний контент турецькою мовою. У Центральній Азії та Південному Кавказі Туреччина поширює наративи про «тюркську солідарність», апелюючи до ідеї спільного етнокультурного походження.

На Близькому Сході турецькі ЗМІ прагнуть протистояти впливу арабських телеканалів, зокрема Al Jazeera, водночас просуваючи образ Туреччини як захисника мусульманського населення, зокрема палестинців. У країнах Африки активно висвітлюється турецька гуманітарна діяльність, інвестиції в інфраструктуру, освіту та охорону здоров'я.

Особливістю турецької медіа-дипломатії є акцент на ідеологічно заряджених наративах, які часто переплітаються з темами «справедливого світового порядку», боротьби з колоніалізмом, солідарності мусульманських країн тощо. У таких повідомленнях Туреччина позиціонує себе як держава, що протистоїть «західній гегемонії», водночас пропонуючи альтернативне бачення глобального устрою.

Медіа-дипломатія також виконує функцію внутрішньої легітимації зовнішньої політики. Турецькі телеканали та агентства формують у громадян країни уявлення про Туреччину як про сильного та впливового гравця, що здатен самостійно визначати свої інтереси на глобальному рівні. Це, своєю чергою, підсилює підтримку дій уряду серед населення.

Ці меседжі також знаходять відгук серед аудиторій країн, які мають досвід колоніального минулого, соціальної нерівності чи політичної залежності. Це формує у міжнародної спільноти сприйняття Туреччини як відповідального гравця, що намагається стабілізувати ситуацію в регіоні. Такий підхід посилює позиції Анкари в дипломатичних переговорах, водночас створюючи позитивний імідж серед населення країн, які є реципієнтами гуманітарної допомоги.

Цей підхід стає особливо актуальним в умовах мультіполярного світу, де боротьба за наративи часто не менш важлива, ніж за території чи ресурси. Турецькі медіа допомагають реалізовувати гнучку зовнішню політику, яка поєднує співпрацю із Заходом, Півднем і Сходом, залежно від обставин.

Хоча ефективність цієї стратегії має свої обмеження – наприклад, критика щодо цензури або пропаганди – очевидно, що інформаційний вплив Туреччини зростає. У світі, де битва за увагу аудиторій стала невід'ємною частиною дипломатичної боротьби, Туреччина демонструє приклад цілеспрямованої та добре організованої медіаполітики, що заслуговує на увагу дослідників міжнародних відносин.

Таким чином, медіадипломатія в сучасній Туреччині – це не лише канал поширення новин, а потужний інструмент глобального позиціонування, ідеологічного впливу та інформаційного протиборства. Подальші дослідження могли б включати порівняльний аналіз із медіастратегіями інших країн, зокрема Китаю, Росії або Катару, щоб глибше зрозуміти ролі державних ЗМІ в глобальній конкуренції наративів.

Список використаних джерел:

1. Çevik, B. Senem (2019) An Analysis of Turkish Soft Power and Public Diplomacy through Turkish TV Series. *The Journal of International Communication*, 25(1). P. 104–123. URL: https://doi.org/10.1080/13216597.2018.1517653 (дата звернення: 19.12.2024).
2. Cevik, S. (2021) *Turkey's Public Diplomacy: Practices of a Middle Power*. Cham: Palgrave Macmillan. URL: https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-66174-3 (дата звернення: 19.12.2024).
3. Gilboa, E. (2008) Searching for a theory of public diplomacy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 616(1). P. 55–77. URL: https://doi.org/10.1177/0002716207312142 (дата звернення: 19.12.2024).
4. Global Soft Power Index (2024) *Brand Finance Institute*. URL: https://brandfinance.com/insights/global-soft-power-index-2024 (дата звернення: 19.12.2024).
5. Lim, M. (2017). The Strategic Use of Social Media in Public Diplomacy: Comparative Analysis of US and South Korean Cases. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17512786.2017.1293123 (дата звернення: 19.12.2024)
6. Nye, J. S. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs. URL: https://www.publicaffairsbooks.com/titles/joseph-s-nye-jr/soft-power/9781586483067/ (дата звернення: 19.12.2024).
7. Öztürk, A. E., Sözeri, S. (2018). Diyanet as a Turkish Foreign Policy Tool: Evidence from the Netherlands and Bulgaria. *Politics and Religion*. 11(3). 624–648. URL: https://doi.org/10.1017/S175504831700075X (дата звернення: 19.12.2024).
8. Seib, P. (2011). *Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era*. New York: Palgrave Macmillan. URL: https://link.springer.com/book/10.1057/9780230339422 (дата звернення: 19.12.2024).

Рада Асли АКИНТЮРК
здобувач освіти
Науковий консультант: викладач, В. М. Насіківська
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0005-9369-9336

ЯК ТУРЕЦЬКІ ЗМІ ВИСВІТЛЮЮТЬ ВІЙНУ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНИХ І НЕЗАЛЕЖНИХ МЕДІА (2025 р.)

У 2025 році повномасштабна війна в Україні триває вже понад три роки, залишаючись не лише збройним конфліктом, а й масштабною інформаційною війною. У цьому контексті медіа відіграють ключову роль, не лише передаючи новини, а й формуючи інтерпретації подій, впливаючи на ставлення суспільства, легітимізуючи чи піддаючи сумніву політичні рішення. Особливо це важливо в країнах, які мають власні стратегічні інтереси у регіоні, таких як Туреччина.

Туреччина – країна з активною геополітичною позицією та суперечливим медіа-ландшафтом, де державні й незалежні ЗМІ часто подають події з різних ракурсів. Як саме вони висвітлюють війну в Україні відображає політичні та ідеологічні лінії поділу в самій Туреччині.

Це дослідження аналізує, як турецькі державні та незалежні ЗМІ подають війну в Україні у 2025 році, і що це говорить про внутрішні інформаційні тренди та зовнішньополітичні наративи.

TRT (Турецька корпорація радіо і телебачення) є прикладом балансу нейтральності та прихованої лояльності до Росії. TRT намагається дотримуватись формальної нейтральності, проте проявляє тенденцію до уникання гострої критики Росії та фокусується на дипломатичній ролі Туреччини. У новинних випусках TRT World війна здебільшого подається у форматі сухого хронікального огляду подій; повідомлення про атаки чи переміщення військ часто не містять чіткої оцінки чи назв агресора, війна подається крізь призму «втоми від конфлікту». У січні 2025 року TRT повідомило про візит президента Зеленського до Анкари, звертаючи увагу не стільки на військові потреби України, скільки на роль Туреччини як «містка для миру» між Києвом і Москвою.

Іншим прикладом є Anadolu Ajansı, яке є офіційним державним інформаційним агентством Туреччини, займає важливе місце в поширенні зовнішньополітичних меседжів Анкари. Воно системно підкреслює миротворчу роль Туреччини у війні, але практично повністю уникає згадки про російську агресію або воєнні злочини. У лютому 2025 року Anadolu Ajansı опублікувало серію матеріалів про ініціативу Туреччини стати майданчиком для мирних переговорів, наголошуючи, що Туреччина «не стає на жоден бік». Під час атаки на Одесу в березні 2025 року Anadolu Ajansı оприлюднило повідомлення зі зваженим формулюванням: «внаслідок ракетного обстрілу загинули цивільні»,

не вказуючи, хто саме завдав удару. Агентство активно висвітлювало заяви МЗС Туреччини про «втому сторін від війни», розмиваючи межу між агресором і жертвою.

Можна прийти до висновку, що TRT і Anadolu Ajansı демонструють схожу інформаційну стратегію: акцент на дипломатичній місії Туреччини, уникання чіткої критики Росії, використання обтічних формулювань щодо конфлікту, де винуватця конфлікту часто не названо, а відповідальність ніби розподілена на двох. Це відповідає зовнішньополітичному курсу Анкари, яка прагне одночасно зберегти зв'язки як з Україною, так і з РФ.

Hürriyet Daily News – це англомовне щоденне видання, орієнтоване на міжнародну аудиторію та бізнес-еліти. Видання регулярно публікувало аналітичні матеріали про військово-політичну ситуацію в Україні, зокрема у контексті ймовірного «заморожування конфлікту». У лютому 2025 року опубліковано колонку, де розглядається можливість зниження інтенсивності бойових дій у зв'язку з «втомою обох сторін» з посиланням на заяви турецького МЗС. При цьому автор прямо називає Росію агресором, але звертає увагу на те, що Захід втрачає ініціативу у підтримці України. Матеріали часто містять геополітичний контекст, а саме вплив конфлікту на регіональну безпеку, Чорноморський регіон та позицію НАТО.

Cumhuriyet – це лівоцентристське світське видання з критичним ставленням до уряду. Cumhuriyet активно критикує обережну позицію Туреччини щодо війни. У квітневому матеріалі газета прямо ставить під сумнів «нейтралітет» Анкари, вказуючи, що уникнення прямих оцінок дій Кремля є політичною доцільністю, а не справжньою рівновіддаленістю. Cumhuriyet називає війну «результатом нестримної імперської політики Росії», прямо апелює до порушення міжнародного права та використовує чіткий критичний наратив щодо РФ, акцентуючи на моральних, правових та гуманітарних аспектах.

BirGün – це ліворадикальне видання з соціалістичним ухилом, жорстка опозиційна риторика. Висвітлення війни в Україні є частиною ширшої критики імперіалізму як з боку Росії, так і з боку Заходу. Однак при цьому Bir Gün прямо називає Росію стороною, що розв'язала війну. У статті від березня 2025 року журналісти пишуть про «цинізм великих держав», де Україна стала жертвою глобального протистояння. Видання критикує Туреччину за прагматичний підхід, що економічні відносини з РФ фактично не згортаються, навіть попри війну.

Проте також важливо зазначити суттєву обмеженість дій журналістів незалежних видань, які нерідко стикаються з судовими переслідуваннями за критику уряду або зовнішньополітичних рішень Анкари. Однак влада дозволяє обмежене існування незалежних голосів (як-от *Cumhuriyet* чи *BirGün*), щоби вигідно демонструвати «демократичне обличчя» на міжнародній арені. Але діяльність таких медіа можлива без прямого виклику ключовим державним інтересам.

Нещодавніми прикладами важливих дипломатичних подій можна назвати конференцію між президентами України та Туреччини, що відбулася 18 лютого 2025 року в Анкарі, та конференцію з президентом США 28 лютого 2025 року.

Щодо конференції в Туреччині, державні медіа підкреслили важливість цієї зустрічі для зміцнення стратегічного партнерства між Україною та Туреччиною, дотримуючись минулих стратегій щодо тлумачення дипломатичних подій, фокусуючи увагу на важливості посередницької діяльності Туреччини, окреслюючи її як неупереджену та спрямовану на відновлення миру. Незалежні турецькі видання більш критично сприйняли зустріч. Вони звернули увагу на те, що президент Зеленський дізнався про російсько-американські переговори в Саудівській Аравії через медіа, що викликало певне здивування в Україні.

Зустріч президента Зеленського та президента Трампа, яка пройшла після вищезгаданої, викликала набагато ширший резонанс у турецьких медіа. Державні турецькі медіа висвітлювали зустріч у негативному світлі для Зеленського, використовували критичний тон, акцентували на можливості вигідного для Росії завершення конфлікту та припускали можливість проведення переговорів без України. Незалежні турецькі ЗМІ намагалися зберегти нейтральність і зосереджувалися на дипломатичних зусиллях Туреччини, підкреслювали прагнення Туреччини до стабільності в регіоні та необхідності включення України до мирного процесу. Особливо показовими є реакції на дипломатичні події. Якщо державні медіа навмисне ігнорували слабкі сторони дипломатичних процесів, то незалежні медіа вказували на спроби маргіналізації України в міжнародних переговорах і маніпулятивні аспекти зовнішньої політики.

Загалом, державні медіа ретранслюють політичну стратегію Туреччини, зосереджену на «активному нейтралітеті», тоді як незалежні чинять опір спробам проведення межі між агресією та обороною, між реальністю війни та політичним прагматизмом. Обидва табори визнають значущість ролі Туреччини як потенційного посередника в мирному врегулюванні, підкреслюють важливість стабільності в регіоні та відзначають втому від затяжного конфлікту. Хоча державні ЗМІ утримуються від прямої критики Росії, а незалежні відвертіші в оцінках, критичні видання часто визнають прагматизм Анкари як частину її геополітичної стратегії. Таким чином, попри різні акценти, загальна інформаційна рамка — це зосередженість на дипломатії, балансі інтересів і підтримці ролі Туреччини як ключового гравця.

Список використаних джерел:

1. Çopur H., Trump ile Zelenskiy, Oval Ofis'te kameralar önünde tartıştı (2025). URL : https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-ile-zelenskiy-oval-ofiste-kameralar-onunde-tartisti/3496438 (дата звернення: 05.02.2025).

2. Savaşa acı reçete: Bir yıl daha dayanamaz… (2025) URL : https://www.hurriyet.com.tr/dunya/savasa-aci-recete-bir-yil-daha-dayanamaz-42651223. (дата звернення: 19.12.2024).
3. Trump: Ukrayna ateşkesi kabul etti, Rusya'yı zor da olsa ikna edebiliriz (2025) URL: https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/trump-ukrayna-ateskesi-kabul-etti-rusyayi-zor-da-olsa-ikna-edebiliriz-2309577 (дата звернення: 05.02.2025).
4. Türkiye ideal host for potential upcoming talks between Russia, Ukraine, and US: Erdogan (2025). URL: https://www.turkiyetoday.com/turkiye/turkiye-ideal-host-for-potential-upcoming-talks-between-russia-ukraine-and-us-erdogan-121289 (дата звернення: 05.02.2025).
5. Türkiye ready to help with Ukraine's reconstruction, (2025). URL: https://trt.global/world/article/48f4e335cf62. (дата звернення: 05.02.2025).
6. Ukraine, US to hold talks next week to end war (2025). URL: https://trt.global/world/article/739aa6c13fcf. (дата звернення: 05.02.2025).
7. Zelenski'den "maden anlaşması" açıklaması: "ABD ile mutabakat zaptı perşembe günü imzalanabilir" (2025). URL: https://www.birgun.net/haber/zelenski-den-maden-anlasmasi-aciklamasi-abd-ile-mutabakat-zapti-persembe-gunu-imzalanabilir-616238 (дата звернення: 05.02.2025).
8. Zelenski: Rusya'ya yönelik yaptırımların şimdi kaldırılması diplomasi açısından felaket olur (2025). URL : https://www.trthaber.com/haber/dunya/zelenski-rusyaya-yonelik-yaptirimlarin-simdi-kaldirilmasi-diplomasi-acisindan-felaket-olur-902150.html (дата звернення: 05.02.2025).

Наукове видання

СТАЛИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ, МІСТ ТА СПІЛЬНОТ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, СЦЕНАРІЇ МАЙБУТНЬОГО

Матеріали міжнародної наукової конференції
Одеса, 16–17 травня 2025 року

З нагоди 160-річчя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та 30-річчя факультету міжнародних відносин, політології та соціології

Електронне видання мережевого використовування
В авторській редакції
(*українською та англійською мовами*)

Затвердж. 28.05.2025. Шрифт Times New Roman
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 2,9 МБ. Зам. № 2959.

Видавець і виготовлювач :
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Університетська, 12, м. Одеса, 65082, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua